

**PROGRAM HOSPODÁRSKEHO
A SOCIÁLNEHO ROZVOJA
OBCE ZEMPLÍNSKE HÁMRE 2022-2030**
Integrovaná územná stratégia Cirošskej doliny

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Zemplínske Hámre 2022-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Cirošskej doliny je základným a kľúčovým dokumentom pre riadenie územia, ktorého cieľom je plánovanie a realizácia rozvoja územia a jeho okolia pri zohľadnení nových trendov, výziev a podmienok rozvoja. Integrovaná územná stratégia je územne cieleňá na Cirošskú dolinu, ktorá je tvorená okresným mestom Snina a štyrmi obcami v jej okolí Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Pichne, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu pri rozvoji Cirošskej doliny.

Cieľom dokumentu je zabezpečiť vyššiu efektívnosť a doplnkovosť využitia fondov EÚ v SR.

V novom programovacom období 2021-2027 je kladený väčší dôraz na integráciu a spájanie obcí do celkov, keďže malé obce nemajú personálne kapacity, ani finančné prostriedky na realizáciu a zapájanie sa do projektov, ktoré by pomohli ich hospodárskemu a sociálnemu rozvoju.

November 2022

Európska únia
Európsky sociálny fond

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

I. OBSAH DOKUMENTU

ÚVOD.....	4
1 Základné východiská	5
1.1 Impulzy pre spracovanie nového dokumentu	5
1.2 Proces tvorby dokumentu	7
1.3 Súlad s východiskovými koncepcnými dokumentmi	9
1.4 Zdroje pre spracovanie analytickej časti.....	10
1.5 Štruktúra dokumentu	11
2 Analytická časť	12
2.1 Základná charakteristika okresu Snina	12
2.2 Základná charakteristika Cirošskej doliny	19
2.3 História územia Cirošskej doliny	20
2.4 Prírodná analýza Cirošskej doliny a okolia.....	22
2.5 Demografická štruktúra	28
2.5.1 Obyvateľstvo	28
2.6 Občianska vybavenosť a infraštruktúra	37
2.6.1 Východisková situácia	37
2.6.2 Občianska vybavenosť.....	37
2.6.3 Dopravná infraštruktúra.....	38
2.6.4 Návrhová časť – integrovaný projektový zámer pre územie.....	42
2.7 Cestovný ruch	43
2.7.1 Východisková situácia	43
2.7.2 Legislatíva a strategické dokumenty cestovného ruchu	44
2.7.3 Pôsobnosť právnických osôb v cestovnom ruchu	45
2.7.4 Vymedzenie územia	46
2.7.5 Strategické ciele	46
2.7.6 Produkty cestovného ruchu	47
2.7.7 Atrakcie cestovného ruchu.....	48
2.7.8 Kultúra	52
2.7.9 Ubytovanie	55
2.7.10 Návrhová časť – projektový zámer pre územie	57
2.8 Vzdelávanie.....	58
2.8.1 Východisková situácia	58
2.8.2 Materské školy	59
2.8.3 Základné školy	60
2.8.4 Stredné školy	60

2.8.5	Základné umelecké školy.....	60
2.8.6	Centrum voľného času	61
2.8.7	Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva.....	61
2.9	Šport	61
2.9.1	Východisková situácia	61
2.9.2	Športové kluby v meste Snina	63
2.9.3	Indoorové zariadenia v meste Snina	63
2.9.4	Outdoorové zariadenia v meste Snina	64
2.9.5	Detské ihriská v meste Snina.....	64
2.10	Sociálne a zdravotné služby.....	65
2.10.1	Východisková situácia	65
2.10.2	Sociálne služby	67
2.10.3	Zdravotníctvo	70
2.10.4	Návrhová časť – projektový zámer pre územie	72
2.11	Informatizácia	72
2.11.1	Východisková situácia	72
2.11.2	Informačný systém.....	73
2.11.3	Weby.....	75
2.11.4	Digitálny územný plán.....	75
2.11.5	Elektronizácia služby Karta občana.....	75
2.11.6	Mestský informačný systém	76
2.11.7	Mestská polícia	76
2.12	Životné prostredie	77
2.12.1	Vodné hospodárstvo	77
2.12.2	Energetické hospodárstvo	78
2.12.3	Odpadové hospodárstvo.....	79
2.12.4	Zmena klímy.....	82
2.13	Hospodárstvo.....	84
3	Programová časť	88
4	Realizačná časť	142
4.1	Organizačné zabezpečenie	142
5	Finančná časť.....	143
5.1	Finančné plnenie	143
5.1.1	Fondy Európskej únie.....	143
5.1.2	Operačný program Slovensko	143
5.1.3	Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky	153
5.1.4	Investičné príležitosti pre cestovný ruch.....	154

6	ZOZNAM SKRATIEK.....	155
7	Zoznam obrázkov	157
8	Zoznam tabuliek.....	158

ÚVOD

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Snina 2022-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Cirošskej doliny (ďalej len PHRSR alebo IÚS) je územne cielená na Cirošskú dolinu, ktorá je tvorená jadrovým mestom Snina a štyrmi obcami v jej okolí, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Pichne, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu pri rozvoji okolia Cirošskej doliny.

Integrovaná územná stratégia predstavuje podmnožinu PHRSR, ako komplexných rozvojových stratégií územia integrujúcich všetky aspekty rozvoja v území a rozvojové aktivity.

Hlavnými dôvodmi výberu koncepcie integrovaných územných stratégií a nadväzujúcich integrovaných územných investícií na programové obdobie 2021 – 2027 sú:

1. Dlhodobá nízka efektívnosť regionálnej projekcie politiky súdržnosti EÚ a de facto zvyšovanie regionálnych disparít a znižovanie regionálnej konkurencieschopnosti.
2. Neúplný prechod na politiku regionálneho integrovaného prístupu v programovom období 2014 – 2020.
3. Pomalý nástup implementácie IROP 2014 – 2020 realizovaný na dopytovom princípe.
4. V Programovom vyhlásení vlády SR 2021 – 2024 je definované, že SR bude postupne, racionálne a primerane pre 21. storočie realizovať opatrenia na transparentnejšie, dostupnejšie a odbornejšie riadenie regiónov, kde vláda SR zabezpečí prepojenie plánovacích procesov na území kraja, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.
5. Akceptovanie princípu zdola nahor a akceptovanie požiadavky samosprávnych krajov a združení samosprávy obcí (ZMOS, Únia miest Slovenska) riešiť špecifické potreby regiónov a využívať možnosti legislatívy EÚ, že členský štát môže podporovať integrovaný územný rozvoj na základe stratégií územného alebo miestneho rozvoja prostredníctvom integrovaných územných investícií.

Tvorba dokumentu zároveň vychádza zo Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov a jeho existencia je podmienkou pre získanie finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ, štátneho rozpočtu a doplnkových zdrojov a projektu Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina.

Dokument bol spracovaný na základe Metodiky tvorby programov PHSR 2020 (verzia 1.04) a Jednotného metodického rámca pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027.

1 Základné východiská

1.1 Impulzy pre spracovanie nového dokumentu

Požiadavka tvorby nového dokumentu PHRSR vyplynula najmä z potreby integrovaného územného a problémového prístupu v rámci územia, nutnosti zohľadnenia nových globálnych výziev, z potreby aktualizácie analytických údajov a štatistík, a taktiež z nevyhnutnosti vytýčenia nových cieľov aj v súvislosti s národnou rozvojovou politikou a politikou Európskej únie.

V nasledujúcom období stoja pred Slovenskou republikou demografické, ekonomické, sociálne a environmentálne výzvy. Na tieto výzvy reaguje Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030 plniaca úlohu Národnej stratégie regionálneho rozvoja.

V súlade s dlhodobými cieľmi si Programové vyhlásenie vlády SR 2021 – 2024 vytýčilo tieto priority:

- posilniť spoločenskú a politickú stabilitu,
- pružne reagovať na príležitosti a negatíva vonkajšieho prostredia,
- plynule pokračovať v podpore hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja krajiny,
- prehĺbiť hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť SR,
- posilniť úlohu štátu a ochranu verejného záujmu.

V roku 2021 začalo nové programové obdobie EÚ, ktoré sa skončí v roku 2027 (2029). V tomto období bude možné využívať financovanie na päť cieľov politiky súdržnosti EÚ:

1. Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva;
2. Ekologickejšia, nízko-uhlíková Európa;
3. Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna prepojitelnosť IKT;
4. Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv;
5. Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj prostredníctvom rozvojových stratégií riadených na regionálnej a miestnej úrovni a podpora udržateľného rozvoja miest v celej EÚ.

V novom programovom období budú mať regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich územných rozvojových potrieb prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ podľa princípov Územnej agendy EÚ. Nové obdobie zvyšuje rozhodovacie právomoci samospráv pri rozhodovaní o alokáciách a využívaní fondov EÚ pri posilnení partnerskej spolupráce, a tým kladie zvýšené nároky na kvalitu ich riadiacich kapacít, ktoré budú podporené prostredníctvom alokácie vyčlenenej na zriadenie a výkon technických sekretariátov Rád partnerstiev a administratívnych kapacít.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Snina 2022-2030 a súčasne Integrovaná územná stratégia Cirošskej doliny je:

- základným rozvojovým dokumentom pre mesto Snina a pre územie Cirošskej doliny a je vypracovaný v súlade so Zákonom č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Snina bude súčasne slúžiť aj ako Integrovaná územná stratégia po jej schválení mestským a obecnými zastupiteľstvami,
- strednodobým rozvojovým dokumentom, ktorý zohľadňuje ciele udržateľného rozvoja zadané v Agende 2030, je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii Vízia a Stratégii rozvoja Slovenska do roku 2030, Dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030 a zohľadňuje ciele a priority ustanovené v programe rozvoja vyššieho územného celku. Zároveň je vstupom pre spracovávanie súvisiacich dokumentov, a to najmä Programového rozpočtu mesta a Územného plánu mesta Snina a obcí,
- spracovaný, ako spoločný program rozvoja mesta Snina a obcí Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Pichne, ktorý napĺňa požiadavku na spracovanie Integrovanej územnej stratégie (ďalej ako IÚS) v zmysle Nariadenia Európskeho parlamentu, Európskej rady a odporúčaní Európskeho výboru regiónov.

Integrovaná územná stratégia je základom pre zabezpečenie integrovaného územného rozvoja podporovaného územnými nástrojmi EÚ. Je podmienkou pre čerpanie finančných prostriedkov z programového obdobia EÚ 2021 – 2027, vrátane integrovaných územných investícií. IÚS má za cieľ rozvíjať udržateľný rozvoj na území Cirošskej doliny.

PHRSR/IÚS je pripravený v súlade s Metodikou tvorby programov PHSR 2020 (verzia 1.04) a s Jednotným metodickým rámcom pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027, ktorý vypracovalo Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR.

- rozvojovým dokumentom obcí na území Cirošskej doliny, ktoré sa rozhodnú ho prijať ako svoj základný rozvojový dokument,
- PHRSR je komplexným dokumentom, integrujúcim otázky rozvoja fyzických štruktúr so sociálnymi, ekonomickými a ďalšími aspektmi. Preto má voči ostatným plánovacím dokumentom spracovaným na miestnej úrovni zastrešujúcu funkciu. Na rozdiel od územného plánu, ktorý rieši najmä otázky fyzického rozvoja územia (lokalizáciu zástavby a priestorové regulatívy pre stavebný rozvoj, funkčné využitie rozvojových plôch), program rozvoja sa podrobnejšie zaoberá otázkami ekonomického a sociálneho rozvoja, čím vo vzťahu k územnému plánu plní komplementárnu funkciu,
- hlavným účelom integrovaného územného rozvoja je zabezpečenie realizácie investícií v rámci piatich cieľov politiky súdržnosti Operačného programu Slovensko 2021-2027.

Implementačný mechanizmus integrovaných územných investícií umožňuje riadiacemu orgánu delegovať realizáciu častí rôznych prioritných cieľov na jeden orgán (miestny/regionálny), aby bola podporená komplementárnosť aktivít integrovanej investície. Integrované územné investície budú definované v rámci zásobníkov projektových zámerov integrovaných územných stratégií, pripravených regionálnymi a miestnymi samosprávami a partnermi.

Integrácia investícií je dosahovaná na úrovniach:

- Tematická – kombinácia aktivít v rámci viac ako jedného špecifického cieľa politiky súdržnosti EÚ;
- Územná – kombinácia aktivít bez ohľadu na administratívne hranice obcí;
- Organizačná – kombinácia činností rôznych zainteresovaných strán a partnerov v území;
- Finančná – IÚI môže integrovať aktivity podporené prostredníctvom CLLD alebo iných mechanizmov.

1.2 Proces tvorby dokumentu

Vypracovaniu dokumentu predchádzalo schválenie projektu Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina (Z314011APX1) pre mesto Snina a partnerské obce Stakčín a Ulič. Dňa 11. 08. 2021 bolo podpísané Memorandum o spolupráci na príprave a implementácii Integrovaných územných stratégií a Stratégie Smart Región Snina 2030 medzi mestom a obcami okresu Snina. Toto memorandum deklarovalo spoločný postup zúčastnených strán na príprave a implementácii „Stratégie Smart Región Snina 2030,“ a „Integrovaných územných stratégií“, princíp partnerstva, zabezpečenie udržateľného smart rozvoja územia za súčasného rešpektovania objektívne oprávnených záujmov sociálno-ekonomických partnerov na území okresu Snina.

Mesto Snina spolu so štyrmi príľahlými obcami Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Pichne sa rozhodlo vypracovať spoločný strategický dokument pre Cirošskú dolinu (ďalej len dolina), ktorá ma rozlohu 119,19 km². Pri vytváraní dokumentu sa pracovalo s už existujúcimi strategickými dokumentmi kraja, okresu, mesta a obcí.

Zadávatel' dokumentu: Mesto Snina
Spracovatelia dokumentu: Mestský úrad Snina, Oddelenie strategického rozvoja
Pracovné skupiny:

1. pracovná skupina – Procesne riadená a otvorená verejná správa

Jej úlohou bolo hľadať konkrétne riešenia, ktoré dokážu zefektívniť verejnú správu, nájsť synergie medzi aktivitami jednotlivých zložiek verejnej a štátnej správy (moderné technológie, opendata, otvorená komunikácia, transformácia, participácia, reforma verejnej správy atď.).

Členovia:

JUDr. Ján Kocák, Mgr. Tadeáš Gavala, RNDr. Bibiána Miščíková, PhD., Ing. Soňa Kožárová, Slavomil Voloch, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, JUDr. Adriána Karľová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Mgr. Erika Jankajová, PhD., MBA, Mária Radvaková, Mgr. Eva Kocanová, JUDr. Martin Barna, Mgr. Dávid Šingovský, Peter Brečka, Ing. Igor Kirňák, PaedDr. Evald Štofik, Ján Vajda, Ing. Ján Kníž, Július Baník, Ing. Ján Kepič, Ing. Daniela Galandová, Ing. Marcela Miková, Ing. Zuzana Labunová, Ing. Dana Mariničová, Mgr. Diana Turčik, Mgr. Jana Ščerbáková.

2. pracovná skupina – Udržateľný a integrovaný hospodársky rozvoj

Táto pracovná skupina hľadala riešenia, ktoré dokážu ekonomicky zdvihnúť región, ale zároveň sú udržateľné a ekologické. Z tohto dôvodu je pracovná skupina vyskladaná z odborníkov z rôznych oblastí, ktoré sa však navzájom ovplyvňujú (dopravná infraštruktúra, priemysel, podnikanie, poľnohospodárstvo, lesníctvo, poľovníctvo, cestovný ruch, vzdelanostná ekonomika, špecializované profesie a remeslá, životné prostredie atď.).

Členovia:

Mgr. Jozef Ondik, Ivana Kotosová, Ing. Milan Zbojovský, Ing. Michal Grňa, Slavomil Voloch, Mgr. Miroslav Porochnavý, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Matúš Harmaňoš, Mgr. Peter Kárpáty, Mgr. Ivana Maleš, Ing. Ján Šepelák, Ing. Milan Zbojovský, RNDr. Ján Ščerbák, Mariana Grodzová, Ing. Martina Vlasáková, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, JUDr. Adriána Karľová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Erika Jankajová, Katarína Korpašová, Ing. Alexander Daňo, Ing. Jaroslav Kačur, Adriana Šebešová, Ing. Lukáš Tokoš, MVDr. Vladislav Juško, Ing. Ľubomír Galanda, Ing. Miroslav Balog, Mgr. Diana Turčik, ThDr. Peter Soroka, PhD., Ing. Patrik Baloga, Jaroslav Lechan, Juraj Koval', Vladimír Drobňak, Zuzana Burdová, Ing. Alexander Skysľak, PaedDr. Evald Štofik, Mgr. Michaela Zdražilová, Ing. Marián Gič, Ing. Marcela Miková, Ing. Daniela Galandová, Ján Vajda, Ing. Ján Kníž, Július Baník, Ing. Ján Kepič, Ing.

Anton Klajban, Mgr. Patrik Wiener, Ing. Radoslav Ďuďák, Valerian Grass, Ing. Lucia Mariničová, Ing. Mário Perinaj, Ing. Miroslav Bural, Zuzana Burdová, Ing. Dušan Kolcun.

3. pracovná skupina – Sociálna ekonomika a služby občanom

Jej cieľom bolo nájsť riešenia, ako poskytnúť vysokokvalitné služby tým, ktorí to potrebujú či už trvalo alebo v určitom čase, či životnej situácii a pomôcť im, ak je to možné čím skôr sa z ťažkých situácií vymaniť a prežiť kvalitný a naplnený život (občianska vybavenosť, kvalitná zdravotná starostlivosť, sociálne služby a všestranný rozvoj osobnosti, sociálna inklúzia atď.).

Členovia:

František Hanc, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Silvia Kudráková, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Viktória Makajová, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Ing. Katarína Britanová, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Erika Jankajová, Mgr. Mária Todáková, Mgr. Jana Karľová, PhDr. Jarmila Kotlářová, Mária Dunajová, Bc. Anna Pavlíková, Katarína Hodničáková, Ján Šrenkel, Mgr. Anna Harkotová, Ing. Daniela Galandová, Ján Vajda, Ing. Ján Kníž, Július Baník, Ing. Ján Kepič, Mgr. Slavomír Bakoň, Ing. Zuzana Labunová, PaedDr. Jana Kandriková, MUDr. Peter Makara, MUDr. Norbert Orinín, Mgr. Jana Ščerbáková, Mgr. Stanislava Gribaničová.

Na spracovaní dokumentu sa podieľali zamestnanci mesta Snina a obcí, externí analytici, zástupcovia obecných samospráv, pracovné skupiny a tiež obyvatelia mesta a okolitých obcí

Členovia pracovných skupín na pracovných stretnutiach analyzovali problémy v regiónoch a navrhovali aktivity a SMART projekty. Všetkým menovaným ďakujeme za vyjadrenie názoru, za nápady a návrhy.

1.3 Súlad s východiskovými koncepčnými dokumentmi

- Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR
- Agenda 2030
- Metodika Národnej stratégie regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030
- Stratégia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2020
- Analýzy a návrhy k prírodnému a udržateľnému turizmu na príkladoch piatich území Slovenska
- Konceptia mestského rozvoja SR do roku 2030
- Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030
- Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II
- Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2021-2030
- Plán udržateľnej mobility PSK, 2020
- Kostrová sieť cyklistických trás v PSK
- Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu PSK
- Slovakia Catching-Up Regions - Prešovský kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja
- Inovácie v Prešovskom kraji
- Program rozvoja vidieka Prešovského samosprávneho kraja
- Analytická štúdia efektívnosti pri používaní energií v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja
- Program energetického manažmentu Prešovského samosprávneho kraja
- Konceptia dopravy vo verejnom záujme pre Prešovský samosprávny kraj
- Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja
- Návrh strategicko-plánovacích regiónov na území Prešovského samosprávneho kraja
- Konceptia rozvoja sociálnych služieb na území PSK
- Stratégia PSK pre mládež na roky 2015-2020 s výhľadom do roku 2025
- Stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v územnej pôsobnosti PSK na roky 2019-2020
- Územná prognóza regiónu Prešov – disponibilnosť územia Prešovského kraja pre vstup investorov
- Regionálna integrovaná územná stratégia (RIÚS) Prešovského kraja na obdobie 2014 -2020
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
- Územné plány miest a obcí
- Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu okresu Snina
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Snina 2016 -2022
- Územný plán mesta Snina
- Programový rozpočet mesta Snina, záverečné účty
- Konceptia rozvoja športu mesta Snina
- Komunitný plán mesta Snina
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Belá nad Cirochou 2016 -2023
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Dlhé nad Cirochou 2014 -2020
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Zemplínske Hámre 2014 -2020
- Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014–2020
- Rozvojový koncept Aegis n. o. pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance

- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS Odomknutie endogénneho potencionálnu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina
- Akčný plán pripravenosti na zmenu klímy (SNINA – MESTO PRIPRAVENÉ NA ZMENU KLÍMY)
- Manažmentový plán Národného parku Poloniny
- Ďalšie zdroje uvedené priamo v analytických výstupoch

1.4 Zdroje pre spracovanie analytickej časti

- Štatistický úrad SR
- Slovenský hydrometeorologický ústav
- Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou
- Centrum vedecko-technických informácií
- Úrad verejného zdravotníctva SR
- Databáza INEKO
- Okresný úrad Snina
- Mesto Snina

1.5 Štruktúra dokumentu

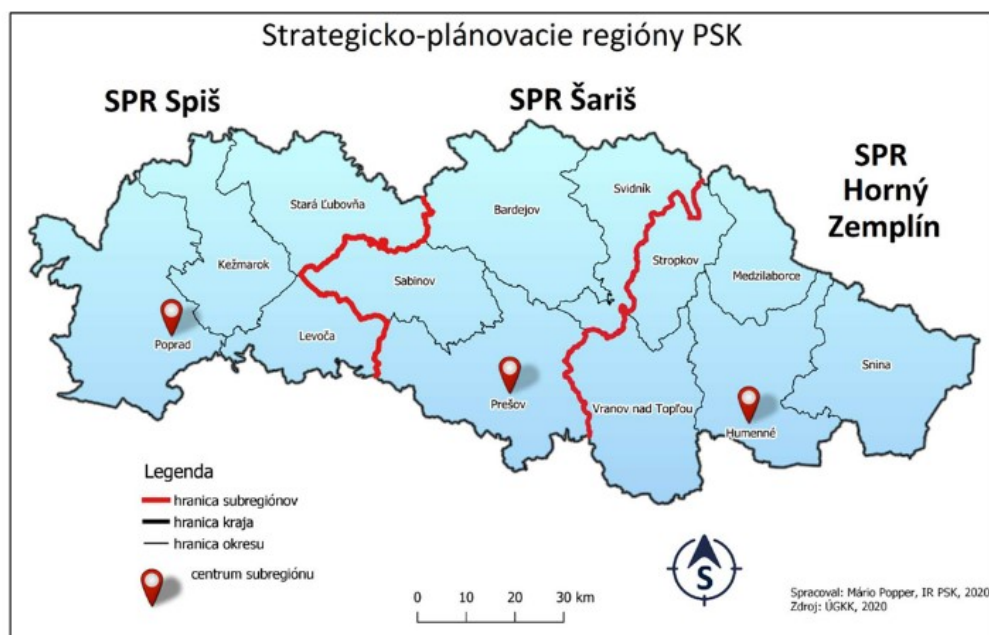
Tento dokument je konštruovaný v zmysle § 8 Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a má päť základných častí:

- a) analytickej časti, ktorá obsahuje komplexné hodnotenie a analýzu východiskovej situácie obce, odhad jej budúceho vývoja, možné riziká a ohrozenia vo väzbe na existujúce stratégie a koncepcie a využívanie vnútorného potenciálu územia, jeho limitov a rozvoja, definovanie podmienok udržateľného rozvoja obce,
- b) strategickej časti, ktorá obsahuje stratégiu rozvoja obce pri zohľadnení jej vnútorných špecifik a určí hlavné smery, priority a ciele rozvoja obce rešpektovaním princípov regionálnej politiky s cieľom dosiahnutia vyváženého udržateľného rozvoja územia,
- c) programovej časti, ktorá obsahuje najmä zoznam strategických oblastí, opatrení, cieľov a aktivít na zabezpečenie realizácie programu rozvoja obce,
- d) realizačnej časti, ktorá je zameraná na popis postupov inštitucionálneho zabezpečenia formou partnerstva a organizačné zabezpečenie realizácie programu rozvoja obce, systém monitorovania a hodnotenia plnenia programu rozvoja obce s ustanovením merateľných ukazovateľov, vecný a časový harmonogram realizácie programu rozvoja obce formou akčných plánov, a
- e) finančnej časti, ktorá obsahuje finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít, inštitucionálnej a organizačnej stránky realizácie programu rozvoja obce.

Okres Snina je spolu s okresmi Humenné, Vranov nad Topľou, Stropkov a Medzilaborce súčasťou **Strategicko - plánovacieho regiónu (SPR) Horný Zemplín**, Centrom SPR je mesto Humenné a v 229 obciach žije 210 966 obyvateľov.

SPR predstavuje medzistupeň medzi lokálnou (obce a mestá) a krajskou úrovňou. Cieľom vytvorenia SPR v novom programovom období 2021 – 2027 je vypracovanie adresnejších stratégií, ktoré budú zohľadňovať špecifickosť jednotlivých regiónov, ako aj efektívnejšie riadenie, rozhodovanie, plánovanie a financovanie v území. Vymedzenie nových SPR vychádza z metodiky Národnej stratégie regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2030, Agendy 2030 a Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030.

Obrázok 2 Strategicko-plánovacie regióny PSK

Zdroj: <https://www.po-kraj.sk/images/sk/samosprava/vyzvy-granty/nove-programove-obdobie-2021-2027/umr-spr-psk/umr-spr-psk.png>

Okres Snina sa nachádza v severnej časti historického regiónu Zemplín. Zemplín je najväčším regiónom Slovenska, ale je rozdelený na tri časti. Horný Zemplín patrí do Prešovského kraja, Dolný Zemplín do Košického kraja a časť historického Zemplína leží v Maďarsku.

Ministerstvo hospodárstva v roku 2005 vymedzilo na Slovensku 21 regiónov cestovného ruchu do 4 kategórií: I. kategória - regióny s medzinárodným významom, najkvalitnejšie predpoklady CR, zahraniční návštevníci počas celého roku, II. kategória - regióny s národným významom, veľmi kvalitné predpoklady, atraktívne územia, využiteľné počas celého roku, III. kategória - regióny s regionálnym významom, podpora návštevnosti zo vzdialenosti do 100 - 150 km, výrazná sezónnosť a IV. kategória - regióny s prevažujúcim významom na regionálnej úrovni, len malý význam, pre domácich.

V zmysle dokumentu Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike boli okresy Stropkov, Vranov nad Topľou, Humenné, Medzilaborce a Snina začlenené do IV. kategórie pod názvom Hornozemplínsky región CR. Tento región má nadregionálny význam pre cestovný ruch v dlhodobom horizonte.

Obrázok 3 Regióny cestovného ruchu v PSK

Zdroj: Inštitút rozvoja PSK (Návrh strategicko-plánovacích regiónov na území PSK)

Okres Snina je od roku 1996 samostatným okresom, predtým bol súčasťou okresu Humenné. Okres Snina má rozlohu 804,74 km², žije tu 35 125 obyvateľov a priemerná hustota zaľudnenia je 43 obyvateľov na km² (údaje k 31. 12. 2021).

Administratívnym centrom okresu je mesto Snina, kde žije 18 712 obyvateľov (údaje k 31. 12. 2021). Okresné mesto je od krajského mesta Prešova vzdialené 92,4 km a od hlavného mesta Bratislavy 507 km. Z pohľadu ekonomického rozvoja je dlhodobou bariérou regiónu jeho značná vzdialenosť od dominantných ekonomických centier a dopravná dostupnosť. V okrese Snina sa nachádza jeden cestný hraničný priechod Ubl'a – Malýj Bereznyj (Ukrajina) a dva turistické prechody pre peších Osadné – Balnica a Ruské sedlo – Ustrzyki Gorne (obidva s Poľskom).

Z hľadiska geomorfológie patrí okres Snina do provincie Východných Karpát, subprovincie Vonkajších Východných Karpát, oblasti Nízkyh Beskýd, Laboreckej vrchoviny a Ondavskej vrchoviny Beskydského predhoria, oblasti Polonín - časť Bukovské vrchy. Juhozápadnú časť radíme do subprovincie Vnútrotných Východných Karpát, Vihorlatsko-gutinskej oblasti – časti Vihorlatské vrchy.

Celá oblasť má z polohového a klimatického hľadiska charakter podhorskej a horskej oblasti, preto sa vyznačuje množstvom horských bystrín a potokov. Územie okresu Snina patrí do viacerých klimatických okrskov (teplého, mierne teplého a mierne chladného). V rámci okresu prevládajú mierne teplé okrsky. Severné, severovýchodné časti okresu (pri hranici s Poľskom a Ukrajinou), ale aj vyššie polohy v pohorí Vihorlat patria do mierne chladného klimatického okrsku. Cez 60 % krajiny tvorí nepoľnohospodárska pôda - lesný pozemok, cez 20 % krajiny tvorí trvalý trávnatý porast.

Zaujímavé územie patrí do horsko-pevninskej klimatickej oblasti mierne teplej, okrskov mierne teplý, vlhký, vrchovinový. Podľa mapy klimaticko-geografických typov sa jedná o typ horskej klímy, subtyp teplá s malou inverziou vlhka až veľmi. Priemerná januárová teplota je -3,6 °C. Priemerná ročná teplota je 8,3 °C. Ročný úhrn zrážok je 688 - 714 mm. V podnebí územia je výrazne badať vplyv vzrastajúcej kontinentality, ktorú charakterizujú horúce letá a výdatnejšie zrážky v letnom období. Najnižšia vonkajšia teplota -18 °C. Stredná denná teplota v najchladnejšom mesiaci (január) -4 °C.

V okrese Snina dominujú najmä kambizeme (modálne a kultizemné nasýtené, pseudoglejové nasýtené, modálne kyslé, podzolové, pseudoglejové kyslé). Na území okresu je zaznamenaný aj výskyt fluvizeme,

pseudoglejov i pararendzinov. Pôdny substrát územia tvoria flyšové horniny, pieskovce a ílovce, na ktorých vznikli pôdy, ktoré sú najmä na svahoch ohrozené eróziou. Typické sú aj časté zosuvy. Pre značnú svahovitost' terénu znemožňujúcu prístup techniky sa územie vyznačuje malou výmerou ornej pôdy a veľkou výmerou trvalých trávnych porastov (TTP). Úrodnosť ornej pôdy je nízka, rozhodujúci význam v poľnohospodárstve majú TTP. Väčšina je však zaradená do nízkych stupňov intenzity. Z hľadiska ochrany prírody pozemkovými úpravami za účelom zväčšenia plôch poľnohospodárskej pôdy sa v minulosti odstránila pôdoochranná, krajnotvorná a ekologicky dôležitá zeleň. Pritom sa nedocenili špecifické vlastnosti flyšového územia. Touto činnosťou došlo k značnému ohrozeniu pôd deštruktívnymi procesmi, ktoré sa prejavujú plošnou, brázdovou, bystrinnou eróziou, tečením pôdy zosuvmi a zemnými prúdmi, pričom najrozšírenejšia je vodná erózia. Tento činiteľ najviac ohrozuje pôdu v skúmanom území, pričom najviac postihnuté sú orné pôdy.

Na území okresu sa rozprestierajú Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina a v južnej časti časť pohoria Vihorlatské vrchy, ktorého chrbát tvorí hranicu, ktorá oddeľuje regióny Horný Zemplín od Dolného Zemplína. Časti horstiev tvoria Chránenú krajinnú oblasť Vihorlat so vznikom v roku 1973, **Chránenú krajinnú oblasť Východné Karpaty** so vznikom v roku 1977 a nachádza sa tu aj **Národný park Poloniny**, ktorý je tretím najväčším na Slovensku s rozlohou 29 805 ha a bol vyhlásený 23. 9. 1997. Najvyšším bodom okresu je trojhoričný vrch Kremenec (1 221,0 m n. m.) v Bukovských vrchoch, ktorý je najvýchodnejším bodom Slovenska (49° 05' 18" s. z. š., 22° 34' 03" v. z. d.). Nachádzajú sa tu komponenty lokality svetového dedičstva UNESCO „**Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy**“ - Udava, Prales Havešová, Rožok, Stučica – Bukovské vrchy a Vihorlat, ktoré boli zapísané do zoznamu v roku 2007, resp. v roku 2021. Dôvodom boli zachovalé pralesy s vyše 200-ročnými bukmi (*Fagus sylvatica*) vysokými takmer 40 metrov a vyše 300-ročnými mimoriadne mohutnými jedincami a skupinami jedle bielej (*Abies alba*) mimoriadnej hodnoty, dosahujúcimi výšku až 50 metrov, ako aj rovnako mohutnými jedincami javora horského (*Acer pseudoplatanus*) a bresta horského (*Ulmus glabra*).

V regióne sa zachovali drevené kostolíky, z ktorých najznámejšie sú v Hrabovej Roztoke, Jalovej, Kalnej Roztoke, Ruskom Potoku, Šmigovci (umiestnený v Ľutine), Topoli a Uličskom Krivom. Všetky sú národnou kultúrnou pamiatkou. V okrese nie sú hrady, a ani ich zrúcaniny, najbližšie sú v susedných okresoch Humenné: Brekov, Čičava a Jasenov, v okrese Sobrance: Podhorod', Choňkovce.

V okrese sa nachádza oblasť, ktorá je z pohľadu svetelného znečistenia najtmavšou oblasťou na Slovensku. **Park tmavej oblohy Poloniny** bol vyhlásený 3. decembra 2010 pri príležitosti Medzinárodného roku biodiverzity 2010 ako prvá oblasť tmavej oblohy na Slovensku. Park tmavej oblohy Poloniny bol založený s cieľom informovať laickú a odbornú verejnosť o výnimočne zachovanom nočnom prostredí na tomto území, vzdelávať v problematike ochrany nočného životného prostredia a svetelného znečistenia, propagovať a ochraňovať prírodne tmavú nočnú oblohu, ktorá je základom ochrany prírodného prostredia pred svetelným znečistením, a tiež nevyhnutnou podmienkou pre kvalitné nočné astronomické pozorovania.

Medzi najznámejšie rekreačné strediská regiónu patria Sninské rybníky neďaleko Sniny, kde sa nachádza Biokúpalisko Sninské rybníky, ktoré je druhým bio kúpaliskom na Slovensku, využívajúcim technológiu samočistenia vody pomocou rastlín a rias. Celá oblasť sa nachádza v prekrásnej prírode pod Sninským kameňom (1 006,0 m n. m.), ktorý je vyhľadávanou turistickou atrakciou. Nachádza sa tu aj turistické informačné centrum, ktoré prevádzkuje AEVIS, n. o. Dôležitým vodným dielom je **Vodárenská nádrž Starina v Bukovských vrchoch**, ktorá je najväčšou vodnou nádržou na pitnú vodu na Slovensku, zásobuje región východného Slovenska pitnou vodou.

V rámci existujúcej cestnej siete Slovenskej republiky je okres Snina situovaný periférne. Na území okresu sa nachádza spolu 193,218 km pozemných komunikácií, pričom diaľnice ani medzinárodné cesty sa tu nenachádzajú. Najväčšie zastúpenie majú cesty III. triedy (105,754 km), nasledujú cesty II. triedy (47,676 km), pričom cesty I. triedy tvoria len 39,788 km. Urbanizačnú os okresu Snina tvorí priebežná cesta I/74, do ktorej ústia v severojužnom smere ostatné spojovacie cesty II/556 a III/55916. V koridore cesty I/74 je navrhovaná výhľadová rýchlostná komunikácia Prešov – Ubl'a. Cesta III/55916 je v úseku Hostovice - Pčoliné - Snina posledným úsekom severnej západo-východnej prihraničnej trasy, ktorá je navrhnutá na preradenie do ciest II. triedy s výhľadovou kategóriou S-9,5/70. Hustota cestnej siete v okrese Snina je 0,24802 km/km². Hustota cestnej siete na 1 000 obyvateľov je 4, 902 km čo je v porovnaní s Prešovským krajom (4,057 km/1 000 obyvateľov), ako aj celým Slovenskom (3,351 km/1 000 obyvateľov) viac. Najbližším susedným mestom je

Humenné, ktoré je vzdialené od Sniny 22 km. Medzi týmito mestami existuje aj vzájomne vysoká pracovná migrácia obyvateľstva a dochádzky do škôl. Problémom v cestnej doprave okrajových odľahlých dolín (najmä Uličskej a Pčolinskej), je riedkosť spojení verejnej hromadnej dopravy, ktoré sú krátené v dôsledku nerentabilnosti. Najbližšie letisko regionálneho významu sa nachádza v Kamenici nad Cirochou (okres Humenné). Je vybavené pre civilnú leteckú prevádzku malými lietadlami a vrtuľníkmi. Pre športové účely je využívané letisko Kolonica, ktoré sa nachádza v katastri obce Ladomírov v blízkosti Astronomického observatória. Z 34 obcí v okrese je len 10 napojených na verejný vodovod (Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Pichne, Snina, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Ubl'a, Ulič a Zemplínske Hámre). Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí - Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, Stakčín, Ulič, Zemplínske Hámre.

Okres Snina tvorí 34 samosprávnych území obcí, z toho jedna obec so štatútom mesta. Tieto obce, podľa geografickej polohy a údolia riek, tvoria štyri tzv. spádové doliny. Najväčšou čo do počtu obyvateľov je Cirošská dolina, kde sa nachádzajú najväčšie obce okresu a podľa rozlohy je to Uličská dolina.

Obrázok 4 Spádové doliny v okrese Snina

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 1 Zoznam a počet obcí v spádových dolinách

P.č.	Názov spádovej doliny	Názov obcí	Počet obcí
1.	Cirošská dolina	Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Pichne	5
2.	Ublianska dolina	Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa	15
3.	Uličská dolina	Kolbasov, Nová Sedlica, Príslop, Runina, Ruský Potok, Topoľa, Ulič, Uličské Krivé, Zboj	9
4.	Pčolinská dolina	Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce, Pčoliné	5
			34 obcí

Zdroj: vlastné spracovanie

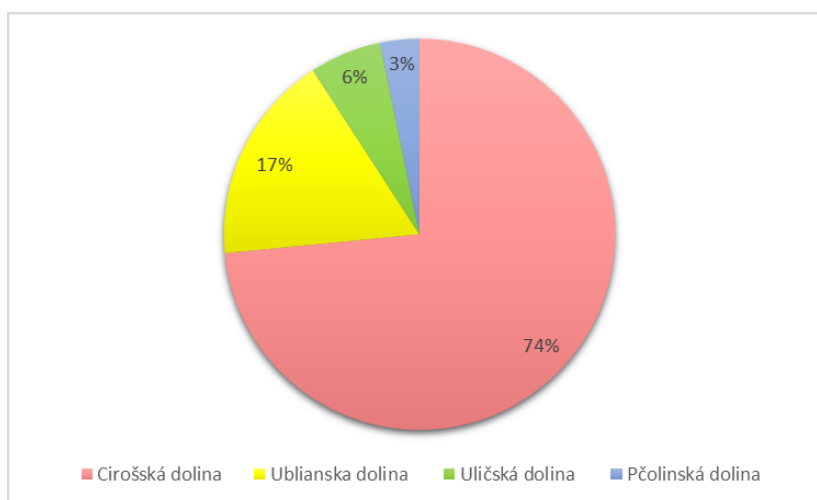
Tabuľka 2 Počet obyvateľov v dolinách

P.č.	Názov spádovej doliny	Počet obyvateľov	Percento
1.	Cirošská dolina	25 803	73,46%
2.	Ublianska dolina	6 101	17,37%
3.	Uličská dolina	2 086	5,94%
4.	Pčolinská dolina	1 135	3,23%
		35 125 obyvateľov	

Zdroj: vlastné

spracovanie

Graf 1 Počet obyvateľov v dolinách

Zdroj: vlastné spracovanie

V okrese žije 35 125 obyvateľov. Mesto Snina má 18 712 obyvateľov a žije tu 53,27 % obyvateľov okresu. Osídlenie okresu je dnes charakteristické väčšinou malými sídelnými útvarmi do 300 obyvateľov. Iba 12 obcí má viac ako 500 obyvateľov. Obec s najvyšším počtom obyvateľov je Belá nad Cirochou s počtom obyvateľov 3 369. Obec s najmenším počtom obyvateľov sú Parihuzovce s počtom obyvateľov 20.

Graf 2 Počet obyvateľov pri sčítaní 2021

Obec	Počet	Počet obyvateľov
1) Snina	18 712	53,3%
2) Belá nad Cirochou	3 369	9,6%
3) Stakčín	2 393	6,8%
4) Dlhé nad Cirochou	1 893	5,4%
5) Zemplínske Hámre	1 270	3,6%
6) Ulič	825	2,3%
7) Ublá	792	2,3%
8) Pichne	559	1,6%
9) Pčoliné	551	1,6%
10) Kalná Roztoka	539	1,5%
11) Kolonica	538	1,5%
12) Klenová	508	1,4%
13) Stakčínska Roztoka	302	0,9%
14) Zboj	285	0,8%
15) Ladomirov	267	0,8%
16) Hostovice	252	0,7%
17) Nová Sedlica	251	0,7%
18) Uličské Krivé	245	0,7%
19) Dúbrava	212	0,6%
20) Čukalovce	162	0,5%
21) Topoľa	159	0,5%
22) Osadné	150	0,4%
23) Strihovce	142	0,4%
24) Ruský Potok	129	0,4%
25) Ruská Volová	85	0,2%
26) Michajlov	82	0,2%
27) Šmigovec	81	0,2%
28) Runina	77	0,2%
29) Kolbasov	68	0,2%
30) Jalová	64	0,2%
31) Hrabová Roztoka	57	0,2%
32) Príslop	47	0,1%
33) Brezovec	39	0,1%
34) Parihuzovce	20	0,1%

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/okres_ob.php?kod_okresu=709

2.2 Základná charakteristika Cirošskej doliny

Cirošská dolina predstavuje hlavnú sídelnú i komunikačnú os severnej časti okresu Humenné s pokračovaním do Sniny. Mikropoloža územia je preto bezprostredne ovplyvňovaná dvomi okresnými mestami Humenné a Snina, ktoré sú od seba vzdialené 22 km.

Na území Cirošskej doliny sa nachádzajú obce nielen sninského okresu Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Snina, ale aj humenského okresu: Lackovce, Kamenica nad Cirochou, Modrá nad Cirochou, Hažín nad Cirochou, Kamienka. Žiadna z obcí doliny nemá funkciu strediskovej obce a všetky gravitujú buď k mestu Snina alebo mestu Humenné.

Predmetom stratégie je len sninská časť Cirošskej doliny tvorená mestom Snina a obcami Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Pichne. V rámci tohto PHRSR, riešené obce **nemajú vytvorenú právnu subjektivitu, čo znevýhodňuje územie na podávanie integrovaných žiadostí, ktoré sú podmienkou nového programovacieho obdobia 2021 - 2027**. V novom programovacom období je kladený dôraz na spájanie obcí do celkov, keďže malé obce nemajú kapacity ani prostriedky na realizáciu a zapájanie sa do projektov, ktoré by pomohli ich rozvoju. Všetky obce sninského okresu sú členmi združenia obcí **ZMOS - sninský región**.

Dotknuté obce **Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre** sú spolu s humenskými obcami Kamenica nad Cirochou, Lackovce, Modrá nad Cirochou, Kamienka, Hažín nad Cirochou členmi mikroregiónu **Združenie obcí regiónu Cirocha**, ktoré vzniklo v roku 2004.

Obce **Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Snina** sú spolu s 28 obcami humenského okresu členmi Miestnej akčnej skupiny pod Vihorlatom. MAS pod Vihorlatom je verejno-súkromné partnerstvo samospráv, neziskových subjektov a podnikateľov, sídlacích alebo pôsobiacích na území v podhorí Vihorlatských vrchov, ktorého cieľom je zabezpečenie trvalo udržateľného rastu mikroregiónu za účelom zvýšenia stupňa jeho rozvoja, pri zachovaní zásad efektívneho využívania prirodzených zdrojov územia a zásad environmentálnej politiky. Toto partnerstvo sa riadi zásadami prístupu LEADER/CLLD, ktorý je najefektívnejším prístupom pre aktivity podporujúce rozvoj vidieka a vidiecku ekonomiku v Európe. Občianske združenie pre rozvoj územia má vypracovanú Stratégiu komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014-2020.

Obrázok 5 Mapa územia Občianskeho združenia MAS Pod Vihorlatom, o. z.

Zdroj: <https://www.maspodvihorlatom.sk/mapa-uzemia/>

V území v oblasti cestovného ruchu pôsobí Oblastná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš. OOCR bola založená podľa zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu, v znení neskorších predpisov na podporu a propagáciu cestovného ruchu a na vytváranie podmienok rozvoja CR na území zakladateľov a členov s cieľom trvalo udržateľného rozvoja CR a ochrany záujmov svojich členov. Aktuálne má organizácia spolu 28 členov - 17 samospráv, 9 podnikateľských subjektov a 2 občianske združenia. Z toho iba 6 členov je z okresu Snina. Cirošskú dolinu zastupuje **mesto Snina, obec Zemplínske Hámre, DRZ – VIHORLAT – Rybníky**. Uličskú dolinu obce Ulič, Nová Sedlica a Runina.

2.3 História územia Cirošskej doliny

Z archeologických nálezov možno predpokladať, že v údolí rieky Cirocha žili ľudia už v staršej dobe kamennej. V minulosti bolo územie okresu Snina pomerne málo osídlené; nálezy svedčia o pohybe pravekých lovcov a zberačov. Jeho trvalé osídlenie sa spája až s valašskou kolonizáciou na konci 14. a začiatku 15. storočia. Ruthénmi – Rusínmi, pastiersko – roľníckym ľudom. Vtedy vznikla aj Snina, spočiatku ako osada založená na zvykove práve. Osídľovanie sa začalo v dolinách riek Cirochy, Uličky, Ubfanky, Pčolinky a Udavy.

Tabuľka 3 Prvá písomná zmienka obcí Cirošskej doliny

P.č	Názov obce	Prvá písomná zmienka
1.	Pichne	1 312
2.	Snina	1 317
3.	Dlhé nad Cirochou	1 333
4.	Belá nad Cirochou	1 451
5.	Zemplínske Hámre	1 809

Zdroj: vlastné spracovanie

Podľa prvej písomnej zmienky je najstaršou obcou Cirošskej doliny obec Pichne, najmladšou obcou sú Zemplínske Hámre (bývala osada v Jozefovej doline). Osadu Josefthal (Jozefova dolina) na úpätí Vihorlatských vrchov založil začiatkom 19. storočia podnikateľ Jozef Rholl. Jej vznik bol spätý s ťažbou železnej rudy, ktorá na tomto území prebiehala už oveľa skôr povrchovým spôsobom na pingových poliach. V osade bol vybudovaný dômyselný systém vodných kanálov, ktoré zabezpečovali prevádzku až štyroch hámrov. Postupne pribúdali aj ďalšie objekty – vysoká pec, garbiareň na spracovanie koží, zlievareň, vodná píla alebo kamenné murovanice pre potreby ubytovania robotníkov a samotného vedenia železiarní. Zlievareň, vybudovaná v roku 1841 Štefanom Rhollom, bola veľmi známa výrobou poľnohospodárskeho náradia, pecí zvaných Merkúr, či náhrobných krížov. Odliali tu aj umelecké sochy, z ktorých medzi najznámejšie patria sochy Herkula, zhotovené v roku 1841 a umiestnené na nádvorí kaštieľa v Snine a zámku v Užhorode, ďalej erb Rhollovcov, osadený na ich rodinnej kaplnke v Snine. Pre spracovanie železnej rudy vo vysokej peci bolo nevyhnutné zabezpečiť dostatočné množstvo dreveného uhlia. To miestni obyvatelia pálili v milieroch. Aj po zániku železiarskej výroby sa milierstvo v Zemplínskych Hámroch udržalo prakticky až dodnes.

Obce boli súčasťou majetkov viacerých šľachtických rodov. Prví známi majitelia obcí boli humenský Drugethovci. Rod Drugethovcov zo Salerna pri Neapole tu vládol od roku 1321 až do roku 1684. Po smrti Žigmunda Drugetha sa stala majiteľkou sninského panstva jeho dcéra Klára Zičí a neskôr jej dcéra Terézia van Dernáthová, ktorá dala v Snine v roku 1781 postaviť murovaný kaštieľ namiesto pôvodnej drevenej kúrie. Jej piati synovia predali po jej smrti v roku 1799 celý majetok podnikateľovi z Gemera – Jozefovi Rhollovi, ktorého potomkovia zveľaďovali tento kraj až do roku 1857. Za tento krátky čas sa postarali o vybudovanie železiarne v roku 1809 v Jozefovej doline, v ďalších rokoch bola v jej blízkosti vystavaná celá osada Jozefove Hámre (dnes

Zemplínske Hámre), kde sa usádzali aj nemecké rodiny. Po vymretí rodu Drugethovcov ich majetky pripadli rodine Csákyovcov, Péchyovcov, Rhollovcov a Benyovszkých.

V lesoch ponad Zemplínske Hámre viedla ešte v 20. storočí úzkokoľajná železnica, jedna z desiatich vybudovaných vo Vihorlatských vrchoch na zväžanie dreva. K rozvoju drevorubačstva prispeli železiarne, ktoré tohto dreveného uhlia potrebovali veľa. V 50-tych rokoch 20. storočia bola v Belej nad Cirochou postavená tehelná, ktorá vyrábala nepálené tehly. Tie sa prevážali do Sniny na vypálenie. V obci boli vybudované aj dva vodné mlyny, ktoré boli funkčné až do 60-tych rokov 20. storočia. Mlyn na nižnom konci obce pod cintorínom dnes už neexistuje. Vyšný mlyn v Belej nad Cirochou v súčasnosti slúži ako penzión a reštaurácia.

Od roku 1839 sa v Snine konali štyrikrát ročne tradičné jarmoky, ktoré znamenali rozvoj obchodu a remesiel. V roku 1841 bola v Jozefovej doline postavená aj zlievareň, v ktorej bola odliata aj známa socha Herkula pri Sninskom kaštieli. V čase hospodárskej krízy v roku 1873 železiarne úplne zanikli, život obyvateľov Sniny a okolia sa rapídne zhoršil a nastalo hromadné sťahovanie do USA, Kanady a západnej Európy.

Obyvatelia sa živilí pastierstvom a drevorubačstvom. V 19. storočí nastala éra využitia dreva na priemyselné stavby a železnicu, na stavbu miest a výrobu dreveného uhlia.

Väčší stavebný rozvoj záujmového územia nastal v 18. storočí. Okrem iného bol prezentovaný aj umeleckým rozvojom zachovaným predovšetkým v drevených chrámoch, tzv. cerkvách východného obradu. V čase hospodárskej krízy sa život v regióne rapídne zhoršil, dôsledkom čoho bolo vysťahovalectvo ľudí do zahraničia (najmä do USA a Kanady). K ďalšiemu rozvoju územia začiatkom 19. storočia prispela najmä industrializácia (najmä ťažba železnej rudy a jej spracovanie), neskôr začiatkom 20. storočia prerušená prvou svetovou vojnou.

Rozvoj sídelných útvarov nastal v období industrializácií Horného Zemplína vybudovaním železnice do Stakčína v roku 1912 a následne vybudovaním úzkokoľajných lesných železníc. Priamo v Snine bola vybudovaná nová píla spracúvajúca ročne takmer 15 000 m³ drevnej hmoty. Po vojne bola postavená vo Vihorlatských vrchoch úzkokoľajná železnica na dopravu dreva. Industrializácia bola prerušená 1. svetovou vojnou, čo predstavovalo nedobudovanie železnice do Ruského. Začiatkom 20. storočia bola v Belej nad Cirochou zriadená parná píla. Tá spracovávala drevo, ktoré bolo potrebné na stavbu železničnej trate. Parná píla zanikla po prvej svetovej vojne.

Počas prvej svetovej vojny na území prebiehali intenzívne boje a bolo zničených veľa domov. Túto históriu dodnes pripomínajú najmä vojenské cintoríny (v Stakčíne, Hostoviciach, Príslope, Topoli, Runine, Uliči a Zboji), kde je pochovaných takmer 1 000 vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády.

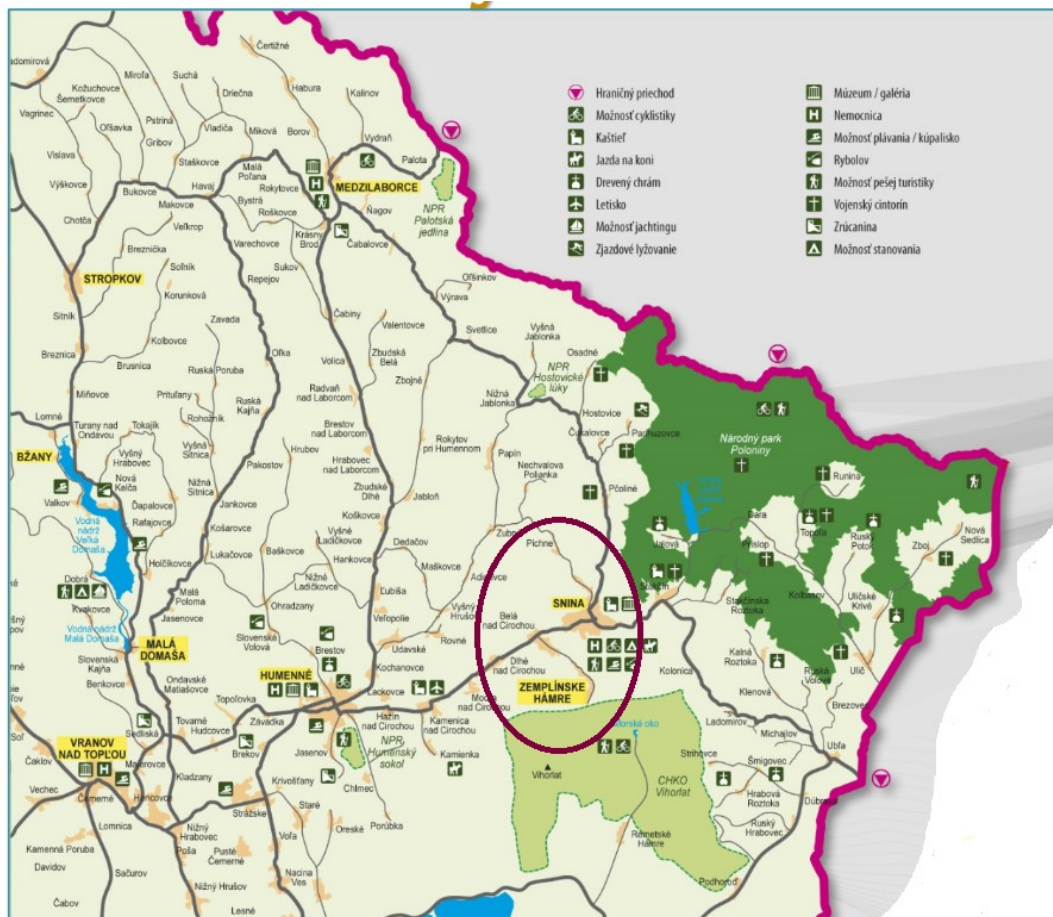
Vytvorenie samostatného Československa po 1. svetovej v roku 1918 znamenalo uzavretie regiónu smerom na sever, keď administratívna hranica medzi Zemplínom a Haličou sa stala štátnou hranicou medzi Československom a Poľskom. Súčasťou Československa bola Podkarpatská Rus a rozvojové osi viedli smerom na Užhorod a Veľké Berezné. Hlavná rozvojová os viedla pozdĺž plánovanej cestnej magistrály Cheb – Žilina – Poprad – Užhorod – Chust – Veľký Bočkov. Okres Snina bol pre tieto rozvojové osi periférnym a uvažovalo sa s komunikáciou Ruské – Ruské sedlo – Poľsko, na ktorú sa pripája komunikácia Ulič – Ruské – Ruské sedlo. Cestná magistrála mala vytvoriť z Československa jednotný hospodársky celok. Vypuknutím 2. svetovej vojny sa koncepcia jednotného hospodárskeho celku Československa nerealizovala. Významnú zmenu v štruktúre osídlenia územia spôsobilo vybudovanie vodárenskej nádrže (VN) Starina v 80. rokoch minulého storočia (1981 – 1988), keď bolo vysídlených 7 obcí (Starina, Zvala, Ruské, Veľká Poľana, Ostrožnica, Smolník a Dara). Podľa oficiálnych údajov bolo vysťahovaných celkovo 3 500 obyvateľov (najmä do neďalekej Sniny a Humenného). V prípade vysídlenia tejto oblasti platí tzv. fenomén „kolektívnej pamäte“ a ritualizovaného spoločného spomínania, ako súčasť „živej histórie“. Ľudia sa vracajú na miesta, kde stáli ich domy, školy, kostoly, a navštevujú cintoríny, kde majú pochovaných príbuzných. Každoročne sa v zaniknutých obciach konajú stretnutia rodákov. Pôvodní obyvatelia a ich potomkovia sú dnes aktívni najmä prostredníctvom Združenia vysídlených vodárenskej nádrže Starina a urbárskych spoločností.

Zásadný vplyv na zamestnanosť a život v regióne mali 90. roky minulého storočia, ktoré naštartovali postupný krach podniku Vihorlat Snina. Výraznú vlnu vysťahovalectva za prácou prinieslo najmä otvorenie európskeho pracovného trhu po vstupe Slovenska do EÚ (v roku 2004). Do života regiónu v neposlednom rade zasiahlo novodobé uzatvorenie sa smerom na východ vstupom do tzv. Schengenského priestoru (schengenská hranica).

2.4 Prírodná analýza Cirošskej doliny a okolia

Územie Cirošskej doliny je zo severu ohraničené Nízkymi Beskydmi, z východu Bukovskými vrchmi, z juhu Vihorlatskými vrchmi. Dolina Cirochy je východiskom do Národného parku Poloniny (severovýchod okresu) a do Chránenej krajinej oblasti Vihorlat (juh okresu), zaujímavý prírodnými atraktivitami ako sú vrchy Vihorlat, Sninský kameň a jazero Morské Oko. V Národnom parku Poloniny, na trojhrianičnom pomedzí s Poľskom a Ukrajinou, sa nachádza najvyšší vrch Bukovských vrchov Kremenec (1 221,0 m. n. m.), ktorý je zároveň najvyšším vrchom okresu Snina.

Obrázok 6 Mapa územia Cirošskej doliny

Zdroj: https://www.minzp.sk/files/en-verzia/lojanova_prezentacia_unesco_bardejov.pdf

Najvyšším vrchom sopečného pohoria Vihorlatské vrchy a okresu Humenné je vrch Vihorlat (1 075,5 m n. m.) a obľúbený Sninský kameň (1 006,0 m n. m.). Sninsky kameň, aj napriek tomu, že má prívlastok „sninsky“, a je najvýraznejšou dominantou okolia Sniny sa nachádza vo Vojenskom obvode Valaškovce v katastrálnom území Valaškovce-Sever, okres Humenné. Na jeho vrchol vedie turistická trasa z obce Zemplínske Hámre, odkiaľ turisti náučným chodníkom môžu prejsť k Sninským rybníkom prípadne k Národnej prírodnej rezervácii Morské oko, ktorá sa pre zmenu nachádza v okrese Sobrance.

Tabuľka 4 Súradnice a nadmorská výška

P.č.	Názov obce	Súradnice	Nadmorská výška
1.	Snina	48°59'17"S 22°09'24"V	216 m n. m.
2.	Dlhé nad Cirochou	48°57'37"S 22°03'43"V	183 m n. m.
3.	Belá nad Cirochou	48°58'43"S 22°06'22"V	211 m n. m.
4.	Zemplínske Hámre	48°57'00"S 22°09'09"V	346 m. n. m.
5.	Pichne	49°02'19"S 22°07'15"V	290 m n. m.

Zdroj: vlastné spracovanie

Národný park Poloniny

Na území Slovenska je deväť národných parkov. Pri hraniciach s Poľskom a Ukrajinou v Bukovských vrchoch sa na ploche 298,05 km² s ochranným pásmom 109,73 km² rozprestiera najvýchodnejší Národný park Poloniny. Bol vyhlásený 1. októbra 1997. Vyhlásením národného parku došlo k zvýšeniu stupňa územnej ochrany v jeho vlastnom území a spolu s ochranným pásmom vodárenskej nádrže Starina čiastočne bránia v rozvoji iných odvetví. Najvyšším vrchom je Kremeneč (1 207 m n. m.) a nachádza sa na mieste, kde sa stretávajú hranice Ukrajiny, Slovenska a Poľska. Tento vrch je zároveň aj najvyšším vrchom okresu Snina. Momentálne prebieha reforma národného parku, ktorá v praxi znamená presun správy pozemkov na ich území do správy ochrancov. Mesto Snina je vstupnou bránou do Polonín.

Obrázok 7 Mapa národných parkov, chránených krajinných oblastí a lesov

Zdroj: <https://www.lesmedium.sk/o-com-sa-pise/desiaty-narodny-park-na-slovensku-velavravne-porovnanie-s-nemeckom>

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty

Národný park Poloniny spolu so susednými parkmi Bieszczadzkim Parkom Narodowym v Poľsku a Užanským nacionálnym prírodným parkom na Ukrajine, od roku 1993 tvorí Medzinárodnú biosférickú rezerváciu Východné Karpaty, ktorá bola vyhlásená organizáciou UNESCO v rámci programu MAB - Človek a biosféra s cieľom zladíť záujmy človeka s ochranou prírody. Tieto tri parky spolupracujú na medzinárodných projektoch a vymieňajú si skúsenosti.

Rôznorodé abiotické podmienky a veľká horizontálna a vertikálna činnosť územia vytvorili na území okresu podmienky pre pestré spoločenstvá fauny a flóry, z ktorých mnohé sú chránené, vzácne alebo ohrozené. Neživá príroda vytvorila v okrese útvary poskytujúce špecifické biotopy, ktoré sú aj atraktivitami cestovného ruchu.

Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy Lokality svetového dedičstva UNESCO

V okrese Snina sa zachovali najrozsiahlejšie bukové pralesy v rámci Slovenska. Ide však už len o zvyšok oveľa rozsiahlejších bukových pralesov, ktoré ešte v 50. rokoch 20. storočia pokrývali rozsiahle súvislé plochy v Bukovských vrchoch, ako aj na Vihorlate. Mnohé z nich boli vyťažené v rámci štátneho programu likvidácie tzv. prestarnutých lesných porastov. Prevažná väčšina lokalít je navrhovaná na zaradenie do jadrovej zóny slovenských komponentov UNESCO lokality Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Dostatočnú výmeru a kompaktnosť má v súčasnosti len prales Stužica, a to hlavne v kontexte nadväzujúcich pralesov na poľskej a ukrajinskej strane. Ostatné pralesy, hoci sú súčasťou výmerovo rozsiahlejších NPR alebo PR, nemajú dostatočnú výmeru a kompaktnosť na dlhodobé/trvalé udržanie si svojich prírodných hodnôt. Ich zachovanie je preto priamo závislé od vhodného manažmentu okolia rezervácií, koncipovaného s cieľom zväčšiť plochu na regeneráciu lesných spoločenstiev v podmienkach bez aktívnych zásahov.

Pôvodná bilaterálna slovensko-ukrajinská nominácia z roku 2007 obsahujúca 10 komponentov bola do súčasnosti rozšírená na multilaterálnu – od roku 2017 je v nej zahrnutých už 12 krajín Európy. Lokality svetového dedičstva celkovo tvorí 82 komponentov, ktoré predstavujú európsku sieť bukových lesov v širokom spektre lokalít, ktoré sú súčasťou rozmanitých lesných spoločenstiev od pobrežia mora v severozápadnej Európe až po hlavné európske horské pásma. V okrese Snina ležia alebo doň zasahujú štyri komponenty Stužica – Bukovské vrchy, Rožok, Havešová a Vihorlat. V zmysle schváleného nominačného projektu by sme vo forme bezzásahového režimu mali chrániť (spolu v okrese Snina a Sobrance) celkovo 5 766 ha územia zaradeného do tzv. jadrovej (A) zóny. Zároveň by sme okolo tejto jadrovej zóny mali citlivo využívať celkovo 13 818,4 ha územia tzv. nárazníkovej (B) zóny, ktorá by mala slúžiť na ochranu a prípadné rozširovanie jadrovej zóny v budúcnosti.

Slovensko zároveň v nominačnom projekte deklarovalo, že Karpatské bukové pralesy budeme chrániť ako súčasť jadrovej zóny v zmysle pravidiel ochrany „Ia“ podľa medzinárodných kritérií IUCN (ako prísne chránené lokality 5. stupňa ochrany bez zásahu v zmysle ustanovení zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny) v nasledujúcom rozsahu:

Slovensko okrem iného deklarovalo, že :

- na území zahrnutom do jadrovej zóny budú lesy v bezzásahovom režime aj v zmysle zonácie chránených území, aj v zmysle Programov starostlivosti o lesy,
- v nárazníkových územiach bude dovoľené aplikovať len manažment zameraný na podporu alebo zvyšovanie ekologickej stability s využitím prírode blízkeho obhospodarovania lesa,
- vyhlásenie jadrovej zóny výrazne prispeje k nárastu ochrany lokalít, ktoré boli dovtedy chránené len čiastočne cez jednotlivé prírodné rezervácie

Chránená krajinná oblasť Vihorlat

Územie sopečných vrchov Vihorlat bolo vyhlásené za chránené Vyhláškou MK SSR č. 9 z 28. decembra 1973. Rozšírenie sa realizovalo v r. 1999, v tomto rozšírení boli presne stanovené hranice, s celkovou rozlohou CHKO 17 485 ha bez ochranného pásma. CHKO je chráneným územím s druhým stupňom ochrany prírody a krajiny a rozprestiera sa v okresoch Snina, Sobrance a Humenné. Na jej území sa nachádza časť Vihorlatského

pralesa, ktorý je Svetovým prírodným dedičstvom UNESCO. Zároveň je zahrnutá do lokality Vihorlat, ktorá je územím európskeho významu sústavy Natura 2000.

Nachádza sa v katastrálnych územiach obcí **Snina, Zemplínske Hámre**, Hrabová Roztoka, Strihovec, Kolonica, Ladomírov, Stakčín a Valaškovce. Takmer stopercentná lesnatosť vlastného územia CHKO a dvojtretinové zastúpenie lesov v jej ochrannom pásme vytvára podmienky **na hlavnú hospodársku činnosť – lesné hospodárstvo**. Celé územie CHKO je popretkávané značenými turistickými chodníkmi s rôznym bodom prevýšenia.

Zaujímavosťou tohto územia sú aj vihorlatské jazerá, z ktorých najväčšie je Veľké Vihorlatské jazero nazývané Morské oko, patriace medzi najkrajšie prírodné jazerá na Slovensku. Spolu s vrcholom Sninského kameňa tvorí dominantu CHKO Vihorlat. **Súčasťou územia je náučný chodník Morské oko - Sninský kameň - Sninské rybníky**. Predmetom ochrany je fluvialne rezaná hornatina s hlboko zarezaným rázsochovým reliéfom.

Prírodná pamiatka Sninský kameň bola vyhlásená na ochranu skalného útvaru vo forme plošinového lávového vrcholu s biocenózami xerothermnej flóry s výskytom endemického druhu kostrava vlčia vihorlatská (*Festuca ovinca* ssp. *vihorlatica*) a ďalších vzácných druhov, ako rozchodník ročný (*Sedum annum*), vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*), zvonček okrúhlohlístý (*Campanula rotundifolia*), plamienok alpínsky (*Clematis alpina*) a iné. Sninský kameň predstavuje morfológicky výrazný skalný hrebeň s dvoma vrcholovými plošinami. Ide o zvyšky lávového prúdu, ktorý je budovaný andezitmi s doskovitou odlučnosťou a vypína sa nad okolité bukové lesy takmer kolmými stenami do výšky cca 15 až 20 m. Zo Sninského kameňa je nádherný výhľad na údolie rieky Cirochy, vihorlatské lesy a Východoslovenskú nížinu. Je to jeden z najkrajších výhľadov na celom východnom Slovensku. Eróziu po ukončenej sopečnej činnosti sa okrem Sninského kameňa vytvorili i ďalšie početné skalné útvary, z ktorých sú najznámejšie Janíčkova skala a Skalné mesto pod Nežabcom. Sninský kameň je častým turistickým cieľom a je križovatkou turistických chodníkov, ktoré sem vedú z obce Zemplínske Hámre (po zelenej značke), zo Sniny cez Rovienky (po modrej značke), Cez sedlo Tri tably (825 m n. m.) je napojenie k Morskému oku a k obci Remetské Hámre, východným smerom na Nežabec (1 023,4 m n. m.) a obec Podhorod'. Od Morského oka sem vedie aj náučný chodník. Sninský kameň je od roku 2020 súčasťou PR Vihorlatský prales.

Zo západnej plošiny je krásny výhľad na sever a západ – najmä na mesto Snina a hlavný hrebeň Vihorlatu. Z východnej plošiny je zase krásny pohľad na východ a juh: na malebné horské jazero – **Morské oko**, hraničný hrebeň Popričného aj Východoslovenskú nížinu.

Katastrálne územie obce Zemplínske Hámre patrí práve do chráneného územia s názvom Morské oko (NATURA 2000), ktoré sa celkovo rozprestiera na území o rozlohe 16007,52 hektárov a zaberá východnú časť Vihorlatskej hornatiny, ktorá patrí do celku Vihorlatské vrchy a časť Beskydského predhoria, ktoré sa tiahne až po štátnu hranicu s Ukrajinou. Jednou z najznámejších lokalít v tomto území je národná prírodná rezervácia (NPR) Morské oko. Nad jazerom v nadmorskej výške 1006 m n. m. sa na severnej strane vypína prírodná pamiatka (PP) Sninský kameň. V tomto území je zaznamenaný výskyt biotopov: Ls5.1 Bukové a jedľovo bukové kvetnaté lesy, Ls5.3 Javorovo-bukové horské lesy, Sk2 Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou a ďalšie. Vznik jazera Morské oko je datovaný do obdobia doznievania sopečnej činnosti vo Vihorlatských vrchoch – kedy došlo k mohutnému zosuvu východného svahu Motrogonu a Jedlinky, čím došlo k prehradeniu doliny potoka Okna. Vytvorila sa tak prirodzená bariéra a zahradená časť sa naplnila vodou. Táto blankytovo modrá slza Vihorlatu sa rozkladá v nadmorskej výške 618 metrov, zaberá plochu približne 14 hektárov, pri maximálnej dĺžke 750 a šírke 312 metrov. Jeho najväčšia hĺbka sa pohybuje v rozpätí do 25 metrov. V južnom cípe je umelo vybudovaná hrádzka, z ktorej vyteká jeden odtokový vodný tok, potok Okna. Pri pohľade zo Sninského kameňa má podobu nepravidelnej päťcípej hviezdy. Na ochranu prírodných hodnôt bolo jazero spolu s okolitými bukovými lesmi v roku 1984 vyhlásené za národnú prírodnú rezerváciu s piatym stupňom ochrany. Jazero Morské oko sa v roku 2020 stalo súčasťou rezervácie Vihorlatský prales zapísanej v zozname UNESCO.

Z botanického hľadiska je zaujímavý odlišný výskyt rastlín na chladnej severnej a teplej južnej strane vrcholu. Medzi endemity patrí kostrava vihorlatská, ďalej sa tu nachádzajú plamienok alpínsky, rozchodník ročný, zvonček okrúhlohlístý, mliečovec alpínsky. Husté a plošne veľmi rozsiahle lesy sú domovom viacerých druhov stavovcov. O všetkých krásach tejto lokality sa možno dočítať na jednotlivých paneloch náučného chodníka, ktorý vedie z Remetských Hámrov cez Morské oko až na vrchol a potom na Sninské rybníky (alebo opačne).

Vihorlatský prales skrátene aj Vihorlat je územie vo Vihorlatských vrchoch. Nachádzajú sa tu zachovalé bukové pralesy s vyše 240-ročnými exemplármi. Katastrálne územie obce Zemplínske Hámre zasahuje svojím juhovýchodným výbežkom do priestoru nadregionálneho biokoridoru (NRBk) Vihorlat – Poloniny a do severného okraja biocentra provincionálneho významu (PvBc) Vihorlatský prales. PvBc Vihorlatský prales buduje sústava biocentier (nadregionálne biocentrum (NRBc) Morské oko, regionálne biocentrum (RBC) Čierny potok – Sninský kameň, Rbc Nežabec, Rbc Motrogon, Postávka, Ďurova mláka), ktoré sú významnými refúgiami zverí, vtáctva, hmyzu. Všetky sú zastúpené prevažne bučínami, miestami pralesovitého charakteru. Prírodná rezervácia Vihorlatský prales (PR) a jej ochranné pásmo bola vyhlásená Nariadením vlády SR č. 237 dňa 19. 08. 2020 s účinnosťou od 15. 09. 2020. PR Vihorlatský prales a jej ochranné pásmo je ako súčasť lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO Bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy a jej nárazníkovej zóny územím medzinárodného významu podľa § 28 zákona 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Jednou zo vstupných brán do Chránenej krajinej oblasti Vihorlat sú aj Zemplínske Hámre – priamo z obce vedie na Sninský kameň značená turistická trasa. PR Vihorlatský prales je členená na zónu A, kde platí 5. stupeň ochrany a zónu B, kde platí 4. stupeň ochrany. Pre PR Vihorlatský prales bolo vyhlásené aj ochranné pásmo s 3. stupňom ochrany. Časť k. ú. Zemplínske Hámre je súčasťou lokality Svetového prírodného dedičstva UNESCO „Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy“. V rámci slovenskej časti tejto lokality sú podľa pôvodného nominačného projektu vymedzené 4 komponenty (Havešová, Rožok, Stužica-Bukovské vrchy a Vihorlat), pričom jeden z nich „Vihorlat“ zasahuje do k. ú. Zemplínske Hámre. V rámci aktuálne prebiehajúceho prerokovania modifikácie hraníc slovenskej časti lokality je vymedzených 6 komponentov (+Udava, +Kyjovský prales) (október 2019), pričom komponent „Vihorlat“ o upravenej výmere (453,7494 ha) naďalej čiastočne zasahuje do k. ú. Zemplínske Hámre (prekryv s návrhom PR Vihorlatské vrchy).

Sústava NATURA 2000

Sústavu území Natura 2000 tvoria dva typy území – chránené vtáčie územia (CHVÚ) a územia európskeho významu (ÚEV). Aj keď sú súčasťou jednotnej siete, predstavujú špecifické kategórie s rozdielnymi cieľmi a manažmentom. CHVÚ sú zakladané na ochranu voľne žijúcich a sťahovavých druhov vtákov, pričom nie sú viazané na osobitný stupeň ochrany (môžu byť vyhlásené aj ako územia s prvým stupňom ochrany; z pohľadu zákona vtedy nejde o osobitne chránené územia). CHVÚ sú chránené územia podľa § 26 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Platí v nich prvý stupeň ochrany a tzv. zakázané činnosti, ktoré sú vymenované v jednotlivých vyhlasovacích predpisoch. Naopak, ÚEV sú vyhlasované na ochranu biotopov a druhov európskeho významu ako osobitne chránené územia (minimálne s druhým stupňom ochrany).

Chránené vtáčie územia:

- SKCHVU002 Bukovské vrchy – vyhlásené v r. 2008, celková rozloha stanovená vyhláškou je 40932,42 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR103 je 40908,86 ha)
- SKCHVU035 Vihorlatské vrchy – vyhlásené v r. 2010, celková rozloha stanovená vyhláškou je 48286,26 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR je 47667,50 ha), z toho v okrese Snina 1976 ha
- SKCHVU011 Laborecká vrchovina – vyhlásené v r. 2009, celková rozloha stanovená vyhláškou je 102813,91 ha (výmera na základe vrstvy GIS ŠOP SR je 102908,1 ha), z toho v okrese Snina 13589 ha

Územia európskeho významu:

- SKUEV0229 Bukovské vrchy – výmera 29 230,78 ha
- SKUEV0378 Beskyd – výmera 5 348,59 ha, z toho v okrese Snina 909 ha
- SKUEV0385 Pliškov – výmera 45,70 ha
- SKUEV0386 Hostovické lúky – výmera 13,36 ha
- SKUEV0209 Morské oko – výmera 16 007,52 ha, z toho v okrese Snina 1 965 ha
- SKUEV0063 Ublianka – výmera 24,92 ha
- SKUEV0234 Ulička – výmera 102,89 ha
- SKUEV0210 Stinská – výmera 1 526,55 ha

Rieky

Najvýznamnejšou riekou okresu je **rieka Cirocha**, ktorá preteká okrem okresu Snina aj okresom Humenné. Prameň rieky sa nachádza v Bukovských vrchoch, pod Ruským sedlom, v nadmorskej výške 765 m n. m., blízko štátnej hranice s Poľskom. Rieka má celkovú dĺžku 56,6 km. Cirocha odvodňuje veľkú časť územia.

Na vodnom toku rieky Cirocha leží mesto Snina a Cirocha sa do rieky Laborec vlieva v okrese Humenné. Cirocha v smere toku priberá viaceré prítoky potokov smerom z časti Rybníky ľavostranný prítok potok Tichá a potok Bystrá, pri závođe Vihorlat je pravostranný prítok Magurický potok, ľavostranný prítok Veľký Tarnovský potok a Malý Tarnovský potok, ľavostranný prítok Daľkov potok, pravostranný prítok Pčolinka, ľavobrežný prítok Staňov potok.

V minulosti pokrývali územie Sniny takmer súvislé lesy. Pozdĺž toku Cirochy sa vyskytovali lužné lesy, ktorých pozostatkom sú brehové porasty s vrbou bielou, jaseňom štíhlým, jelšou lepkavou, brestom hrabolitým a čremchou strapcovitou v nezregulovanej časti Cirochy v lokalite Tabla. Na prítokoch Cirochy - Pčolinky a Pichoňky už prevládajú spoločenstvá lužných jelšín. Pekné zvyšky jelšín so vzácnym perovníkom pštosím sa nachádzajú na prítokoch Cirochy v oblasti Maguriče. Na svahoch obklopujúcich mesto sa nachádzajú komplexy dubovo hrabových lesov s menším zastúpením jaseňa, javora mliečneho a javora poľného, v podraсте so vzácnym drieňom obyčajným. Z bylín týchto spoločenstiev si zaslúži pozornosť pečeňovík trojlaločný, razivka smradľavá a mimoriadne vzácny východokarpatský druh čemerica purpurová. Izolovanú lokalitu s výskytom spoločenstiev dubových xerotermných lesov tvoria svahy nad cintorínom pod vrchom Patria. V týchto lesoch rastie vzácna prilbica jedhiová.

Na severných svahoch Vihorlatských vrchov, v južnej časti k. ú. prevládajú spoločenstvá kvetnatých bukových lesov s charakteristickými bylinami ako zubačka cibul'konosná, zubačka žliazkatá, lipkavec marinkový, papraď samčia a trávami ako kostrava horská. V tejto južnej časti katastra prevažne na skalnatých svahoch a hrebeňoch sa vyskytujú spoločenstvá bukových kyslomilných lesov, v ktorých rastie vzácny machorast bielomach sivý.

Z nelesných spoločenstiev v okolí majú najväčší význam rašeliniská Vihorlatu. Postupným zazemňovaním jazier vznikli vo Vihorlate rašeliniská Postávka, Motrogon - Hypkania, Ďurova mláka. V južnej časti Vihorlatu nájdeme rašelinisko Pod Trstím. Prvotne sa vyvinuli ako jazierka v nádržiach, ktoré sa vytvorili v údoliach vyerodovaním mäkkých hornín a posunutím materiálu pri zosuvoch, ktoré boli vo Vihorlate veľmi časté. Pôvodné jazierka neboli veľmi hlboké, pretože suťový materiál, ktorý údolie zahradil, bol pre vodu dobre priepustný. Plytké jazierka zarastali veľmi rýchlo vodným rastlinstvom, ktoré po odumretí dalo vznik slatinnej rašeliny. Rastú tam vzácne druhy rastlín ako rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), plavúnec zaplavovaný (*Lycopodiella inundata*), páperník pošvatý (*Eriophorum vaginatum*) a iné.

Vodárenská nádrž STARINA

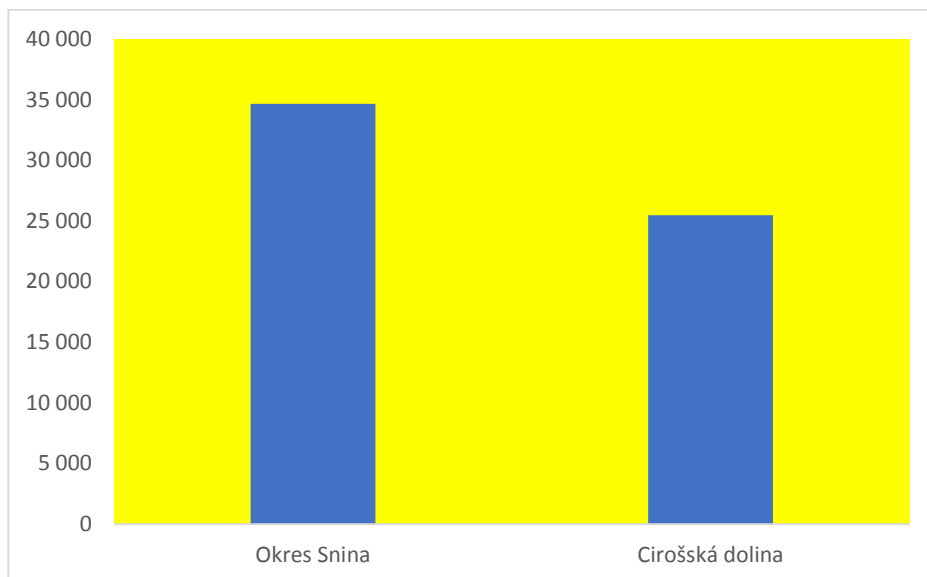
Región je zároveň strategickým zdrojom pitnej vody. Na hornom toku rieky Cirochy, v Bukovských vrchoch sa nachádza najväčšia **vodárenská nádrž na Slovensku, Starina**. Nádrž bola vybudovaná v roku 1983-1988, slúžiaca na zásobovanie pitnou vodou (veľkej časti východného Slovenska – Prešovský a Košický samosprávny kraj). Napriek existencii kapacitného vodného zdroja v okrese Snina v súčasnosti absentuje vodárenská a kanalizačná infraštruktúra. Z 34 obcí v okrese je len 10 obcí napojených na verejný vodovod (**Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Pichne, Snina, Stakčín, Stakčínka Roztoka, Strihovce, Ubl'a, Ulič a Zemplínske Hámre**). Značná časť obyvateľov je zásobovaná z vlastných kopaných studní, ktoré však pre nevyhovujúce odkanalizovanie odpadových vôd v týchto obciach a značné plošné znečistenie, sú z hygienického hľadiska pre pitné účely často nevyhovujúce. Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí - **Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, Stakčín, Ulič, Zemplínske Hámre**.

2.5 Demografická štruktúra

2.5.1 Obyvateľstvo

Cirošská dolina, podľa posledného sčítania obyvateľov v roku 2021, je z hľadiska počtu obyvateľov 25 803 najväčším spádovým územím okresu Snina, ktorý má 35 125 obyvateľov. Z celkového počtu obyvateľov žije na území Cirošskej doliny 119,19 km², 73,46 % obyvateľstva okresu Snina.

Graf 3 Porovnanie počtu obyvateľstva v okrese Snina a Cirošskej doliny

Zdroj: vlastné spracovanie

Najväčšou obcou so štatútom mesta je mesto Snina, ktoré má 18 712 obyvateľov, a zároveň má najväčšiu rozlohu a hustotu obyvateľstva. Najmenšou obcou doliny je obec Pichne, ktorá má 559 obyvateľov. Čo sa rozlohy týka najmenšou obcou je obec Zemplínske Hámre, ktorá je zároveň najmladšou obcou.

Tabuľka 5 Rozloha, počet obyvateľov, hustota

Názov obce	Rozloha km ²	Počet obyvateľov	Hustota
Snina	58,61 km ²	18 690 obyvateľov	315,05 obyv./km ²
Belá nad Cirochou	17,35 km ²	3 369 obyvateľov	192,45 obyv./km ²
Dlhé nad Cirochou	26,30 km ²	1 893 obyvateľov	70,99 obyv./km ²
Zemplínske Hámre	8,44 km ²	1 270 obyvateľov	148,70 obyv./km ²
Pichne	16,93 km ²	559 obyvateľov	32,96 obyv./km ²
	119,19 km ²	25 803 obyvateľov	152,03 obyv./km ²

Zdroj: vlastné spracovanie

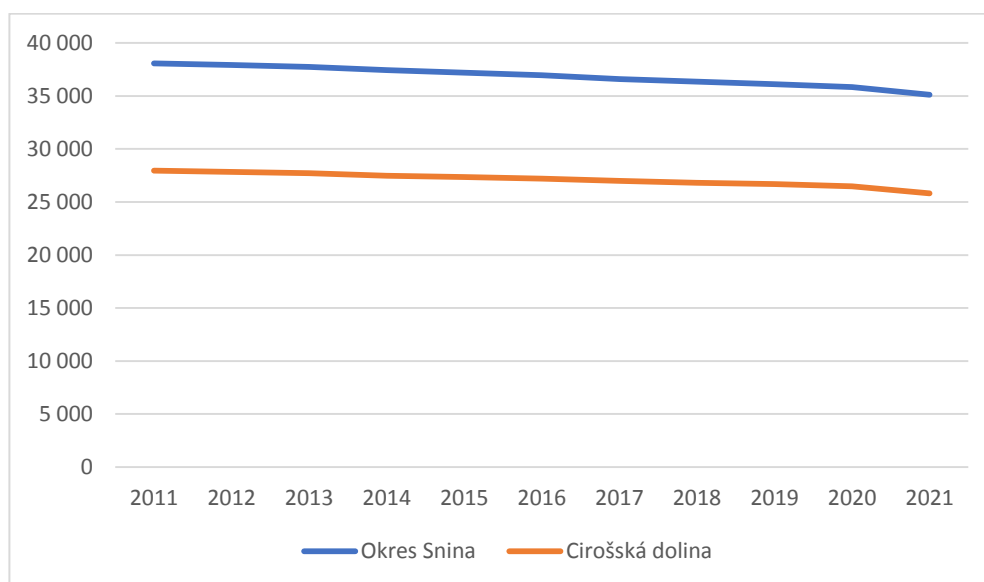
Z dlhodobého hľadiska má vývoj počtu obyvateľov v okrese, doline a obciach pomaly klesajúci trend. Rovnako z hľadiska prirodzeného prírastku je v období rokov 2017 - 2021 zrejmy negatívny vývoj. Napriek negatívnemu trendu vývoja je však stále možné konštatovať, že natalita v sledovanom území bola až do uvedeného obdobia dlhodobo vyššia ako mortalita.

Tabuľka 6 Počet obyvateľov

Názov obce	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Belá nad Cirochou	3 377	3 367	3 366	3 348	3 361	3 380	3 372	3 379	3 399	3 402	3 369
Dlhé nad Cirochou	2 048	2 030	2 018	1 995	1 969	1 958	1 936	1 916	1 921	1 922	1 893
Pichne	582	574	567	571	568	571	572	578	578	566	559
Snina	20 701	20 596	20 496	20 294	20 174	20 031	19 855	19 695	19 520	19 322	18 712
Zemplínske Hámre	1 263	1 266	1 264	1 273	1 282	1 264	1 259	1 256	1 261	1 282	1 270
Spolu:	27 971	27 833	27 711	27 481	27 354	27 204	26 994	26 824	26 679	26 494	25 803

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 4 Porovnanie demografického vývoja Cirošskej doliny a okresu Snina

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 7 Počet obyvateľov

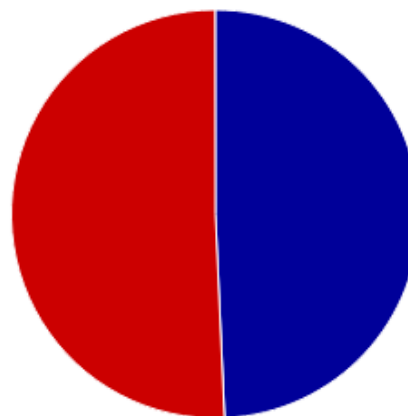
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Okres Snina	38 083	37 920	37 739	37 451	37 197	36 945	36 610	36 358	36 123	35 833	35 125
Cirošská dolina	27 971	27 833	27 711	27 481	27 354	27 204	26 994	26 824	26 679	26 494	25 803

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 8 Obyvateľstvo podľa pohlavia v okrese Snina

	pohlavie	počet	podiel (%)
1.)	muži	17310	49.28
2.)	ženy	17815	50.72
3.)	spolu	35125	

Graf 5 Obyvateľstvo podľa pohlavia v okrese Snina

Zdroj: vlastné spracovanie

Highcharts.com

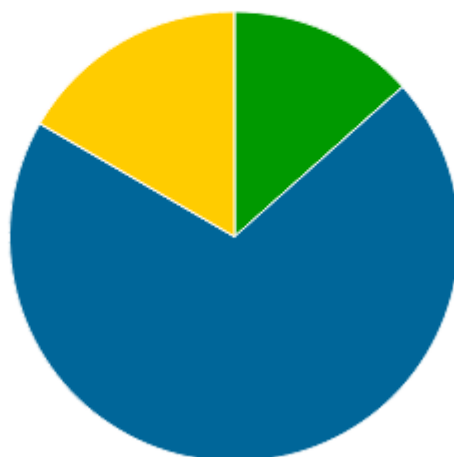
Tabuľka 9 Obyvateľstvo podľa pohlavia vo vekových kategóriách

kategória	muži	ženy	spolu	rozdiel (M-Ž)
0 - 4	786	722	1508	64
5 - 9	813	742	1555	71
10 - 14	845	801	845	44
15 - 19	856	853	1709	3
20 - 24	1058	1098	2156	-40
25 - 29	1308	1238	2546	70
30 - 34	1411	1229	2640	182
35 - 39	1401	1269	2670	132
40 - 44	1387	1267	2654	120
45 - 49	1352	1301	2653	51
50 - 54	1238	1180	2418	58
55 - 59	1270	1367	2637	-97
60 - 64	1230	1267	2497	-37
65 - 69	938	1085	2023	-147
70 - 74	693	943	1636	-250
75 - 79	347	588	935	-241
80 - 84	216	504	720	-288
85 - 89	121	268	389	-147
90 - 94	32	76	108	-44
95 - 99	8	17	25	-9
100 a viac	0	0	0	0
spolu	17310	17815	35125	-505

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/okres_ob.php?kod_okresu=709

Tabuľka 10 Základné vekové kategórie v okrese Snina

veková kategória	pohlavie	počet	podiel (%)
1.)	Predproduktívny vek (0-14)	4709	13.41
2.)	Produktívny vek (15-64)	24580	69.98
2.)	Poproduktívny vek (65+)	5836	16.61
3.)	spolu	35125	

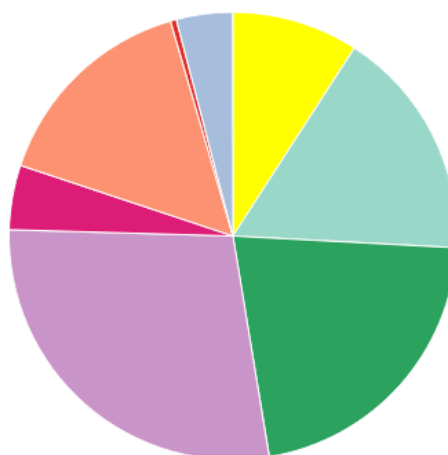

Highcharts.com

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 11 Obyvateľstvo podľa vzdelania

vzdelanie	počet	podiel (%)
1.) bez vzdelania (osoby 0-14 rokov)	3206	9.13
2.) základné	5874	16.72
3.) stredné odborné učňovské (bez maturity)	7574	21.56
4.) úplné stredné (s maturitou)	9849	28.04
5.) vyššie odborné vzdelanie	1637	4.66
6.) vysokoškolské	5408	15.4
7.) bez školského vzdelania (15+ rokov)	152	0.43
8.) nezistené	1425	4.06
Spolu	35125	

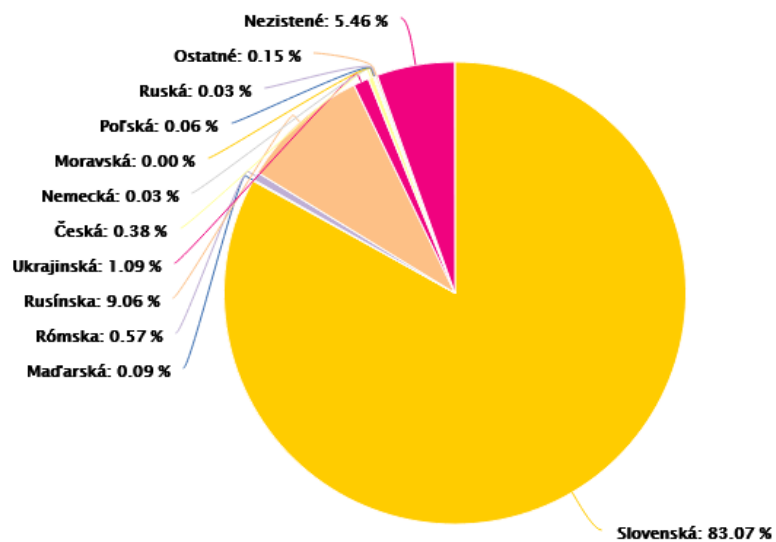

Highcharts.com

Zdroj: vlastné spracovanie

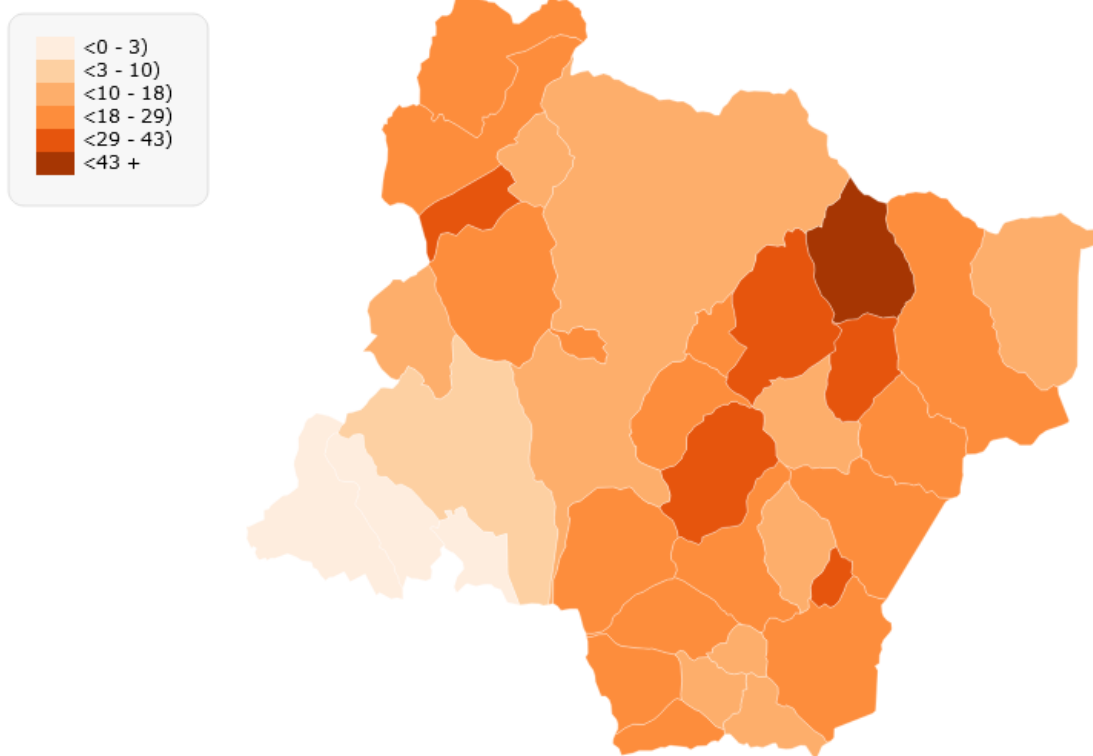
Tabuľka 12 Národnostné zloženie obyvateľstva

	národnosť	počet	podiel (%)
1.)	Slovenská	29179	83.07
2.)	Maďarská	30	0.09
3.)	Rómská	201	0.57
4.)	Rusínská	3184	9.06
5.)	Ukrajinská	383	1.09
6.)	Česká	134	0.38
7.)	Nemecká	9	0.03
8.)	Moravská	1	0
9.)	Poľská	21	0.06
10.)	Ruská	12	0.03
11.)	Ostatné	54	0.15
12.)	Nezistené	1917	5.46
	Spolu	35125	

Zdroj: vlastné spracovanie

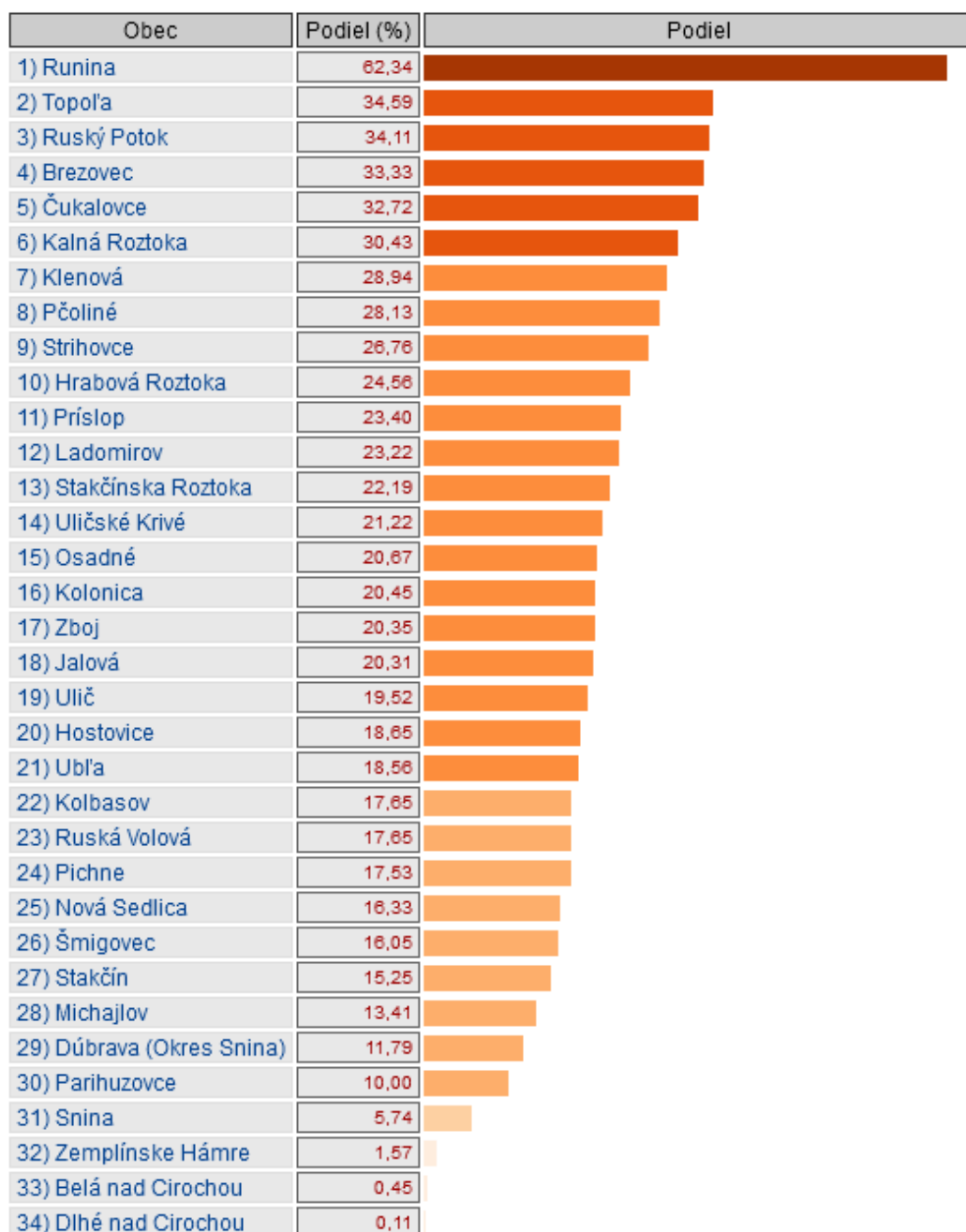
Obrázok 8 Obce s rusínskym obyvateľstvom:

Zdroj: vlastné spracovanie

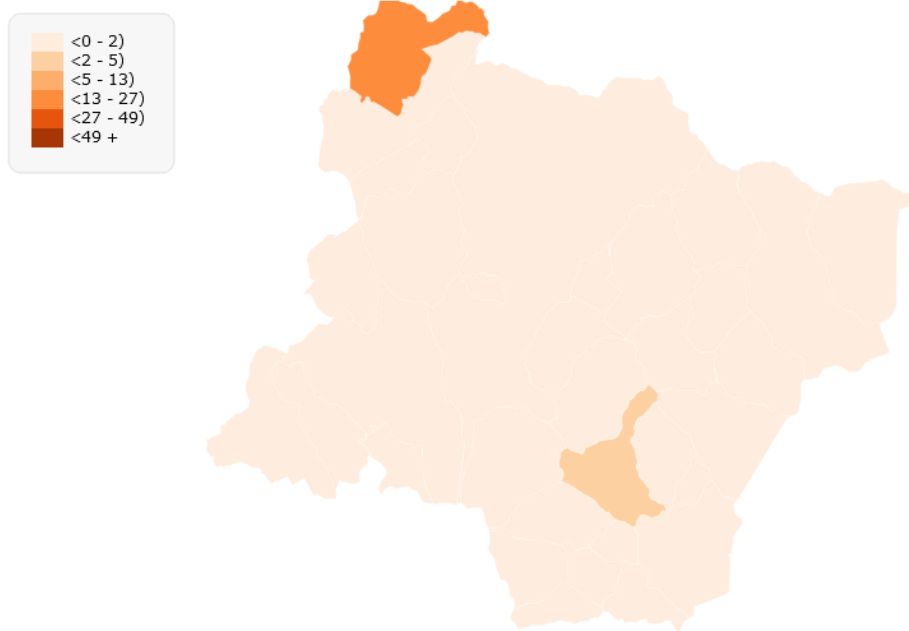
Na území Slovenska je približne 700 obcí s rusínskym obyvateľstvom a 22 obcí, v ktorých tvoria Rusíni viac ako 50 % obyvateľstva. Podľa posledného celoslovenského sčítania obyvateľov v roku 2021 sa k rusínskej národnosti prihlásilo 63 556 obyvateľov, v rámci Prešovského samosprávneho kraja stali Rusíni minoritou s najväčšou koncentráciou v rámci Slovenska, z okresu Snina to bolo 3 526 obyvateľov. Z hľadiska percentuálneho zastúpenia Rusínov na území Uličskej doliny najviac ich žije v obci Ulič - 294 obyvateľov, 31,55 % z celkového počtu obyvateľstva a obcou s najväčším podielom Rusínov je obec Runina (81,18 %). Vierovyznaním patria Rusíni najmä k tzv. východnému cirkevnému obradu.

Graf 6 Obce s rusínskym obyvateľstvom

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 9 Obce s rómskym obyvateľstvom

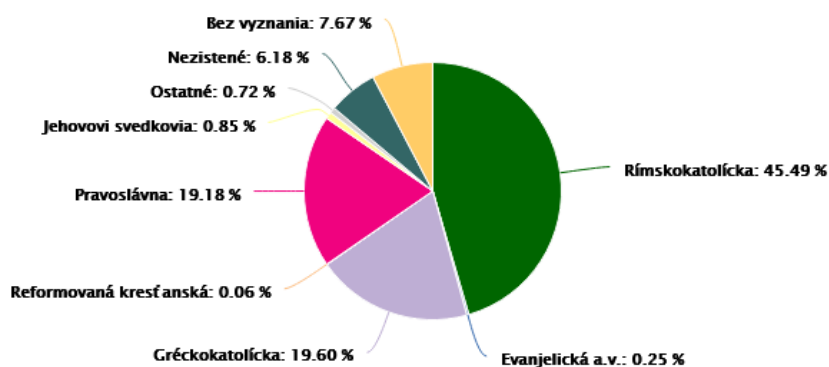
Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 7 Obce s rómskym obyvateľstvom

Obec	Podiel (%)	Podiel
1) Osadné	23,33	
2) Klenová	2,17	
3) Ulič	1,45	
4) Ladomirov	1,12	
5) Stakčín	0,88	
6) Ubľa	0,63	
7) Snina	0,57	
8) Kalná Roztoka	0,37	
9) Dlhé nad Cirochou	0,18	
10) Belá nad Cirochou	0,06	
11) Strihovce	0,00	
12) Šmigovec	0,00	
13) Topoľa	0,00	
14) Stakčinská Roztoka	0,00	
15) Uličské Krivé	0,00	
16) Zboj	0,00	
17) Ruský Potok	0,00	
18) Ruská Volová	0,00	
19) Runina	0,00	
20) Príslop	0,00	
21) Pichne	0,00	
22) Brezovec	0,00	
23) Čukalovce	0,00	
24) Dúbrava (Okres Snina)	0,00	
25) Hostovice	0,00	
26) Hrabová Roztoka	0,00	
27) Jalová	0,00	
28) Kolbasov	0,00	
29) Kolonica	0,00	
30) Michajlov	0,00	
31) Nová Sedlica	0,00	
32) Parihuzovce	0,00	
33) Pčoliné	0,00	
34) Zemplínske Hámre	0,00	

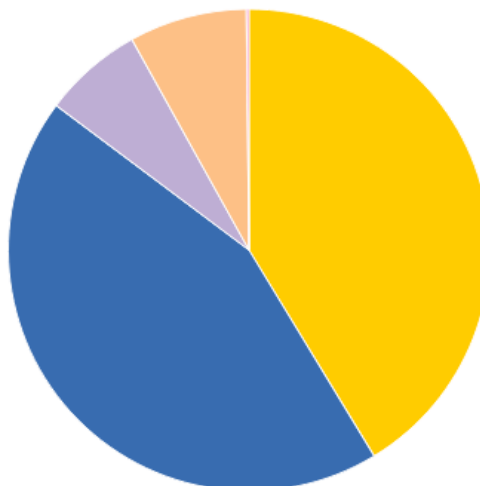
Tabuľka 13 Obyvateľstvo podľa vierovyznania

vierovyznanie	počet	podiel (%)
1.) Rímskokatolícka cirkev	15977	45.49
2.) Evanjelická cirkev augsburského vyznania	87	0.25
3.) Gréckokatolícka cirkev	6886	19.6
4.) Reformovaná kresťanská cirkev	22	0.06
5.) Pravoslávna cirkev	6736	19.18
6.) Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia	300	0.85
7.) iné	253	0.72
8.) bez vyznania	2695	7.67
9.) nezistené	2169	6.18
Spolu	35125	

Tabuľka 14 Obyvateľstvo podľa rodinného stavu

rodinný stav	počet	podiel (%)
1.) slobodný / slobodná	14512	41.32
2.) ženatý / vydatá	15431	43.93
3.) rozvedený / rozvedená	2344	6.67
4.) vdovec / vdova	2779	7.91
5.) nezistené	59	0.17
Spolu	35125	

Highcharts.com

2.6 Občianska vybavenosť a infraštruktúra

2.6.1 Východisková situácia

Rozvoj občianskej vybavenosti a technickej infraštruktúry je základnou podmienkou, bez ktorej je nemysliteľný ekonomický či sociálny rozvoj regiónu a je podmieňujúcim faktorom ekonomického a sociálneho rozvoja každej obce.

Občianska vybavenosť (OV) predstavuje široký komplex zariadení a účelovo upravených plôch, ktorých cieľom je uspokojovanie najrozmanitejších potrieb obyvateľov všetkých vekových kategórií. napr.: školstvo, športové zariadenia, zdravotníctvo, sociálne služby, kultúrne zariadenia, cestovný ruch, služby, finančné služby, obchody, verejné stravovanie.

Technická Infraštruktúra je infraštruktúrou, ktorá zahŕňa dopravné, energetické, vodohospodárske či telekomunikačné plochy a zaisťuje tým tak plynulý chod územia, respektíve obce. Technická infraštruktúra je faktorom podmieňujúcim alokáciu podnikateľských subjektov a ich prosperitu. Rovnako dôležitý význam má aj z pohľadu obyvateľov, nakoľko determinuje vo významnej miere kvalitu ich života.

Dopravné siete, ich orientácia, technická úroveň a hustota sú podmienky, ktoré sprostredkujú vzájomné vzťahy obce so susednými obcami, ale tým i s celým regiónom Polonín. Sú tak aj predpokladom optimálneho teritoriálneho rozdelenia ekonomickej aktivity. Železničná a cestná doprava prepravuje podstatnú časť osôb, nákladov, pretože ostatné druhy dopravy zatiaľ nemajú väčší význam. Dopravná infraštruktúra a služby poskytované v doprave sú neoddeliteľnou súčasťou každodenného života obyvateľov. Zároveň podmieňujú dosahovanie ekonomického rastu, zvyšovanie konkurencieschopnosti a prosperity spoločnosti. Prispievajú taktiež k zvyšovaniu zamestnanosti a sú kľúčovým faktorom pre prílev investícií, rozvoj cestovného ruchu a napomáhajú znižovať disparity medzi regiónmi, mestami či obcami. Kvalitná a funkčná dopravná infraštruktúra je jedným zo základných predpokladov rýchleho rozvoja slovenských regiónov, miest i samotných obcí. Doprava je teda významným faktorom hospodárstva. Zabezpečuje prepravu surovín z miesta ťažby do miesta spracovania, distribúciu výrobkov do spotrebiteľskej siete a v neposlednom rade dochádzku osôb za prácou a rekreáciou. Vzájomná prepojenosť obcí v rámci mikroregiónu je jedným z dôležitých predpokladov jeho úspešného fungovania. Obce ležia v uzavretej Uličskej doline, vzdialenej od okresného mesta 35 km.

Uličská dolina trpí podobne ako väčšina vidieckych oblastí Slovenska zlým technickým stavom obecných úradov, kultúrnych domov, domov smútku, ciest, chodníkov, zastaralými sieťami, absenciou ČOV a nedostatkom vyhradených parkovacích miest pre turistov.

Riešenia týchto problémov naznačené v príslušných opatreniach sú finančne veľmi náročné (rádovo v mil. EUR), obce sú malé a majú problémy so spolufinancovaním projektov, preto ich realizácia je a bude pomerne zdĺhavá. Súčasne možno očakávať, že bude závislá od eurofondov, rozvojových programov štátu resp. krajov a že zo strany miestnej samosprávy bude vyžadovaná najmä aktívna spolupráca a iniciatíva.

2.6.2 Občianska vybavenosť

Občianska vybavenosť (OV) predstavuje široký komplex zariadení a účelovo upravených plôch, ktorých cieľom je uspokojovanie najrozmanitejších potrieb obyvateľov všetkých vekových kategórií. napr.: školstvo, športové zariadenia, zdravotníctvo, sociálne služby, kultúrne zariadenia, cestovný ruch, služby, finančné služby, obchody, verejné stravovanie

- mestský úrad: Snina
- obecný úrad: Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre a Pichne
- zdravotnícke zariadenie: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou
- školské zariadenie: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre
- kultúrne zariadenie/kultúrne domy: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu - Snina
- amfiteáter: Snina, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre

- farské úrady: Snina, Belá nad Cirochou
- kostoly: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- cintoríny: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- domy smútku: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- turistické informačné centrum: Snina, Zemplínske Hámre
- športová infraštruktúra: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- ubytovanie: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre
- stravovanie: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- obchody: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre
- Slovenská pošta: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Zemplínske Hámre
- Obvodné oddelenie PZ: Snina
- hasičská zbrojnica: Snina, Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Pichne, Zemplínske Hámre

Organizácie:

- Slovenský zväz žien,
- Československý červený kríž,
- Dobrovoľný hasičský zbor,
- ZO Jednota dôchodcov Slovenska,
- Urbárska spoločnosť,
- Dobrovoľný hasičský zbor,
- Poľovnícke združenie,

2.6.3 Dopravná infraštruktúra

V rámci existujúcej cestnej siete Slovenskej republiky je okres Snina situovaný periférne. Snina spolu s mestami Humenné, Vranov nad Topľou, Prešov a Poprad tvorí hlavnú sídelno-komunikačnú os západovýchodného smeru. Humenné je vzdialené 22 km západne, Medzilaborce 47 km severne a na hraničný prechod Ubľa je to 29 km juhovýchodným smerom.

V okrese Snina sa nachádza jeden cestný **hraničný priechod** Ubľa – Malý Bereznyj (Ukrajina) a dva turistické prechody pre peších Osadné – Balnica a Ruské sedlo – Ustrzyki Górne (obidva s Poľskom). Technický stav komunikácií oboch turistických prechodov s Poľskom je v súčasnosti nevhodný.

Na území okresu sa nachádza spolu 193,218 km **pozemných komunikácií**, pričom diaľnice ani medzinárodné cesty sa tu nenachádzajú. Najväčšie zastúpenie majú cesty III. triedy (105,754 km), nasledujú cesty II. triedy (47,676 km), pričom cesty I. triedy tvoria len 39,788 km. Urbanizačnú os okresu Snina tvorí priebežná cesta I/74, do ktorej ústia v severojužnom smere ostatné spojovacie cesty II/556 a III/55916. V koridore cesty I/74 je navrhovaná výhľadová rýchlostná komunikácia Prešov – Ubľa. Cesta III/55916 je v úseku Hostovice - Pčoliné - Snina posledným úsekom severnej západno-východnej prihraničnej trasy, ktorá je navrhnutá na preradenie do ciest II. triedy s výhľadovou kategóriou S-9,5/70.

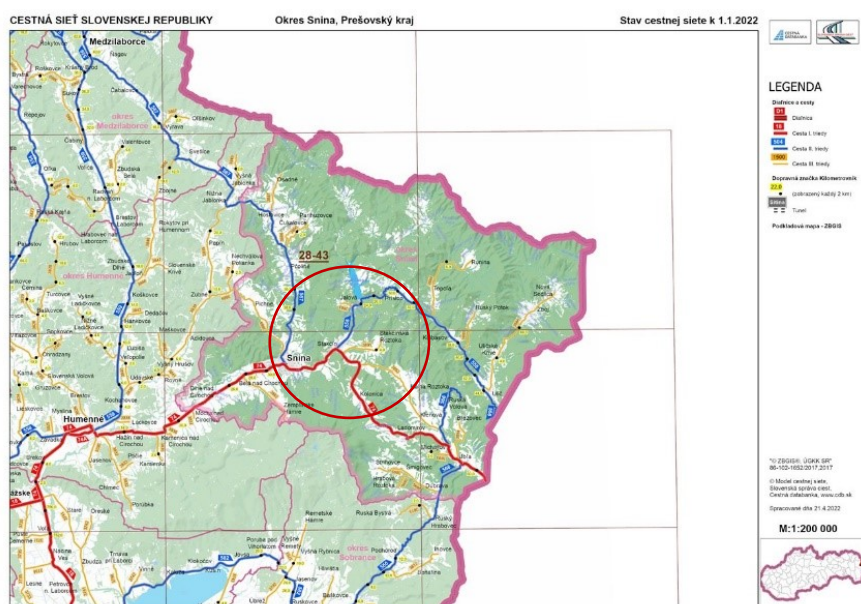
Z hľadiska vplyvu vonkajšieho prostredia má na ekonomický rozvoj Cirošskej doliny podstatný vplyv jeho výborná geografická poloha medzi dvoma okresnými mestami Snina a Humenné, má významnú strategickú polohu. Medzi mestami prechádza dôležitá cesta prvej triedy s označením I/74 Humenné – Snina – Ubľa – hranica SR/Ukrajina s celkovou dĺžkou 61,258 km. V katastrálnom území obce Belá nad Cirochou sa taktiež nachádza cesta 3. triedy prepájajúca obec s príľahlou obcou Zemplínske Hámre. Doprava obyvateľov okrajových oblastí z Pčolinskej a Uličskej doliny je problémová aj z dôvodu riedkych dopravných spojení, ktoré sú krátené v dôsledku nerentabilnosti, teda nízkym počtom prepravovaných osôb v odľahlých oblastiach. O niečo lepšia dostupnosť je do obcí Ubľanskej doliny, ktoré sú na ceste smerom ku hraničnému priechodu Ubľa - Malý Bereznyj.

Hustota cestnej siete v okrese Snina je 0,24802 km/km². Pre porovnanie hodnota celoslovenského priemeru je 0,35999 km/km². Hustota cestnej siete na 1 000 obyvateľov je 4,902 km čo je v porovnaní

s Prešovským krajom (4,057 km/1 000 obyvateľov) ako aj celým Slovenskom (3,351 km/1 000 obyvateľov) viac. Počet osobných automobilov na km tu predstavuje hodnotu 32,58, čo je v porovnaní s celým Slovenskom (67,76) takmer polovičná.

Snina leží na trase základného cestného ťahu cesty I/74 Prešov – Ubľa. V intraviláne sídla sa na túto cestu napájajú cesty II/567 v smere Snina – Medzilaborce a III/55921 v smere Snina – Pichne. Tieto cesty v úsekoch prechodu zastavaným územím sú prvkami miestneho komunikačného systému a tvoria kostru dopravnej siete mesta. Na túto sa napájajú hlavné miestne komunikácie, ktoré sprístupňujú jednotlivé obytné obvody. Týmito nosnými cestami sú Ulice študentská, Kollárova, Kpt. Nálepku a Sládkovičova. V meste je 56,7 km ciest, 7 mostov, 1 kruhový objazd, na jednej z križovatiek sa nachádza svetelné signalizačné zariadenie a tankovať je možné v meste na troch čerpacích staniách. Väčšina úsekov ciest si vyžaduje každoročné investície do obnovy komunikácii a skvalitnenia ich povrchu. Investície sú zároveň potrebné aj do strojového vybavenia pre prevádzku a údržbu komunikácii.

Obrázok 10 Cestná sieť v území

Zdroj: <https://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Mapy-cestnej-siete-SR/Podla-spravcov-CK/Cesty-II-a-III-triedy/PO-SK-alej>

Obcami Dlhé nad Cirochou a Belá nad Cirochou prechádza dôležitá cesta prvej triedy s označením I/74 Humenné – Snina – Ubľa – hranica SR/Ukrajina s celkovou dĺžkou 61,258 km. Dĺžka tejto cesty v katastrálnom území obce Dlhé nad Cirochou je 4 km a v obci Belá nad Cirochou je približne 1km. V katastrálnom území obce Belá nad Cirochou sa taktiež nachádza cesta 3. triedy prepájajúca obec s príľahlou obcou Zemplínske Hámre. Obec zabezpečuje údržbu približne 17-tich kilometrov miestnych komunikácií.

Okrem cestnej siete majú pre rozvoj územia význam **železničné trate**. Okresom prechádza neelektrifikovaná trať Humenné – Snina – Stakčín. V Humennom sa pripája na medzinárodnú trať Medzilaborce – Humenné – Bratislava – Praha – Děčín, Humenné – Olomouc – Praha, Humenné – Košice – Nagykanizsa, Humenné – Slovenské Nové Mesto – Budapešť. **Železničná doprava územím Cirošskej doliny** v osi Humenné – Snina – Stakčín (v cestovnom poriadku pre verejnosť označená ako železničná trať číslo 196) je jednokoľajná železničná trať na Slovensku, ktorá spája Humenné so Stakčínom cez Sninu. Zastávky na riešenom území má v obciach **Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou a v Snine**. Trať na tejto trase slúži na osobnú, ale aj nákladnú prepravu, práve preto medzi mestami Humenné a Snina existuje vzájomne vysoká pracovná migrácia obyvateľstva a dochádzky do škôl. Železničná trať neprechádza obcami **Zemplínske Hámre a Pichne**.

Osobná preprava je realizovaná prostredníctvom železničnej stanice Snina a zastávok Snina – mesto a Snina – predmestie. V meste je 7 železničných priecestí, z nich sú 2 chránené závorami. Na nákladnej železničnej stanici, umiestnenej v blízkosti priemyselného parku, je vybudovaná železničná vlečka. Z hľadiska bezpečnosti je

nevyhnutným vybudovanie priechodu pre chodcov v časti železničnej zastávky „Snina-mesto“ a závary na priecestiach, ktoré by mali zvýšiť bezpečnosť chodcov.

V blízkosti jestvujúcej železničnej stanice, v priamej nadväznosti na mieste komunikácie na Študentskej, Partizánskej a Staničnej ulici, mesto Snina plánuje vybudovať **spoločný prestupný terminál** v rámci integrovanej dopravnej infraštruktúry – za predpokladu získania odborných stanovísk, prípadne vypracovanej štúdie uskutočniteľnosti, ktoré by potvrdili vhodnosť vybudovania takéhoto prestupného terminálu. Terminál prepojí železničnú a autobusovú dopravu, čím sa vytvorí prestupný bod pre cestujúcich. Súčasťou komplexného riešenia prestupného terminálu bude aj nová budova stanice, priestor čakárne pre cestujúcich, sociálne zázemie, zázemie pre vodičov, 8 autobusových nástupísk, automaty s občerstvením či na cestovné lístky, nabíjacími stanicami, či stojanmi na bicykle v režime B+R (Bike and Ride). Predstaničný priestor bude vybavený záchytným parkoviskom, oddychovou zónou a osadený zeleňou. V interiéri budú vyhradené priestory na Informačné a náučné centrum a bude slúžiť turistom, ktorí majú záujem vedieť viac o meste Snina, miestnej faune, flóre a prírodných krásach regiónu. Zriadené informačné centrum bude turistov informovať nielen o bodoch záujmu, ktoré sú odporúčané v regióne navštíviť, ale v spolupráci s miestnymi výrobcami ponúkať darčkové predmety resp. drobné lokálne výrobky.

Obyvatelia majú **autobusovú dopravu** v rámci územia zabezpečenú priebežnými linkami SAD Humenné a inými prepravnými spoločnosťami. V centre mesta je umiestnená centrálna autobusová stanica, ktorá slúži pre príchody a odchody autobusov do priľahlých obcí, miest Slovenska a medzinárodnej prepravy. Je vybudovaná v rozsahu 9 nástupných stanovišť. Mestskú hromadnú dopravu zabezpečuje súkromná spoločnosť, pričom mesto na túto činnosť prispieva občanom do 15 rokov a občanom ZŤP v súlade s platným VZN mesta. Tieto dopravné služby využívajú dôchodcovia a hlavne počas školského roka žiaci a študenti základných a stredných škôl.

Systém peších komunikácií je v meste dostatočne vyriešený, vybudovaných je 43 km chodníkov a 7 lávok pre peších. Ťažisko tvorí pešia zóna v centre mesta, ktorá bola zrekonštruovaná v roku 2010 - 2011, na ktorú sa napájajú hlavné pešie trasy pozdĺž ciest Staničná, Študentská, Partizánska a Strojárska. Jednostranné chodníky je potrebné dobudovať predovšetkým na uliciach Kpt. Nálepku, Pčolinskej, Jesenského, časti Ul. SNP, na Sídlišku 2 popri Dúbravskom potoku, v lokalite Brehy a nábrežné chodníky popri vodných tokoch Cirocha a Pčolinka. Od roku 2007 mesto každoročne realizuje rekonštrukciu chodníkov na území mesta, a to predovšetkým formou pokládky zámkovej dlažby. Od roku 2007 bolo celkom zrekonštruovaných 10,54 km chodníkov. Od roku 2007 bolo na území mesta vybudovaných takmer 1,9 km nových chodníkov (Ul. Sládkovičova, Ul. Perečinska, časť chodníka na Ul. Palárikovej, prepojavací chodník na Ul. Komenského, 1. časť chodníka na Ul. Jesenského).

Mesto Snina má pre uspokojenie požiadaviek na parkovanie motorových vozidiel **nízky počet parkovísk**. Pre parkovanie slúžia odstavné plochy pri obytných domoch na sídliskách, pri inštitúciách ako aj centrálné parkoviská. Kapacita všetkých parkovacích plôch mimo zástavby KBV bola v roku 2005, 520 miest. V roku 2022 je vytvorených parkovacích miest cca 3000.

Kapacitne najväčšie parkoviská sú za obchodným strediskom „Centrum“ (75 miest), pri rímsko-katolíckom kostole (73 miest), pri mestskej tržnici (72 miest) a v RO Sninské rybníky (100 miest). Mesto Snina od roku 2008 postupne realizuje rekonštrukciu a rozširovanie odstavných plôch na celom území mesta. Od začiatku roku 2008 boli vybudované nové verejné parkoviská pri Nemocnici Snina s. r. o. (60 miest), pri starej poliklinike (32 miest) a novom cintoríne (35 miest), pri starom cintoríne (30 miest) za Domom kultúry (20 miest), za OD Herkules (20 miest) a pri autobusovej stanici (10 miest). V meste sa nachádzajú zároveň súkromné parkoviská pri obchodných reťazcoch Tesco, Lidl, Billa. Mesto Snina od roku 2008 zrealizovalo rekonštrukciu a rozšírenie odstavných plôch aj pri bytových domoch na Sídli. Centrum, Mier, 1. mája, Kukučínova, Palárikova, Vihorlatská, Komenského, Sídli. 1 a Sídli. 2. V roku 2009 – 2010 boli zároveň vybudované aj nové odstavné plochy pri novom bytovom dome na Ul. 1. mája v počte 30 miest. V rokoch 2008 – 2014 bolo zrealizovaných celkom 346 nových odstavných plôch. Z celkového počtu parkovacích miest je v súčasnosti 38 vyhradených pre občanov s ťažkým zdravotným postihnutím (ZŤP/S), ktorí o ne požiadali v zmysle platného VZN mesta. Za účelom parkovania slúžia ešte tzv. plechové garáže v počte 20, ktoré sú umiestnené na pozemkoch mesta. Parkovacie miesta na jednotlivých uliciach: Komenského – 509, Kukučínova – 149, 1. mája – 431, Študentská – 278, Partizánska – 172, J. Kráľa 55 miest, Strojárska 211, Palárikova – 281, Pčolinská 89, Budovateľská – 67, Vihorlatská 189, Čsl. Armády – 17, Dobrianskeho 0, odstavné plochy – pri fitness Zico Gym, pri Di Stefano, pri Rímsko-katolíckom kostole, pri námestí

– za OD Herkules, pred Grécko-katolíckym kostolom, za Domom kultúry, za MsÚ Snina, nový cintorín, pri hoteli Kamei – 458, plaváreň – 69 (25 státí pri hlavnom vstupe + 44 státí popri hlavnej ceste a pred materskou školou), areál nemocnice 42 státí, pred areálom nemocnice – 74 státí. Parkovacie miesta existujú ešte pri materských a základných školách.

Z dôvodu nárastu počtu osobných motorových vozidiel a stavu jestvujúcich odstavňových plôch je v najbližšom období potrebné realizovať ďalšie rekonštrukcie a rozšírenie odstavňových plôch na celom území mesta. Taktiež by bolo vhodné vybudovať záchytné parkoviská pre nákladné vozidlá, ktoré v meste absentujú. Pre tieto účely by bola vhodná lokalita jestvujúceho parkoviska pred areálom bývalej spoločnosti Vihorlat resp. areálmi iných súkromných firiem situovaných najmä v priemyselnej zóne mesta na Stakčinskej ulici. V ďalšom období je potrebné uvažovať s vybudovaním infraštruktúry vrátane komunikácií pre nové lokality IBV v súlade s územným plánom mesta.

Najbližšie **letisko** regionálneho významu sa nachádza v Kamenici nad Cirochou (okres Humenné). Je vybavené pre civilnú leteckú prevádzku malými lietadlami a vrtuľníkmi. Pre športové účely je využívané letisko Kolonica, ktoré sa nachádza v katastri obce Ladomírov, v blízkosti Astronomického observatória. Najbližšie letisko medzinárodného významu sa nachádza v Košiciach s dostupnosťou približne dve hodiny. Ďalšie medzinárodné letiská sa nachádzajú v meste Poprad, Sliač a Bratislava. Budúci potenciál má aj letisko v meste Užhorod. **Na území Cirošskej doliny sa letisko nenachádza.**

Z hľadiska dĺžky oficiálnych (legalizovaných) **cyklotrás** patrí okres Snina na popredné miesta v Prešovskom kraji. Väčšina cyklotrás je zameraná tematicky a prepája významné turistické body záujmu (drevené chrámy, lesné úzkokoľajky a iné). V okrese sa nachádza 281,5 km značených cyklotrás, niektoré úseky s dĺžkou približne 32 km sú najmä pri magistralach súbežné, a tak reálna dĺžka oficiálnych cyklotrás je nižšia.

Až 3 z 8 tematických cyklotrás sú medzinárodné (č. 16 – Karpatská cyklistická cesta 65 km, Po stopách Herkula 25 km, Zelený bicykel 52 km), z nich 2 spájajúce Slovensko s Poľskom a Ukrajinou a 1 spájajúca Slovensko len s Ukrajinou (zatiaľ však v teréne vyznačená len na Slovensku). Ďalšie 2 tematické cyklotrasy (značené modrou) spájajú významné, prevažne kultúrne turistické body záujmu (Cyklochodník umenia v dĺžke 18 km a Cyklistický chodník ikon v dĺžke 61 km). Zaujímavé sú aj 2 ďalšie tematické cyklotrasy značené zelenou: Po sninskej úzkokoľajke v dĺžke 12 km a Po stakčinskej úzkokoľajke v dĺžke 9 km. Cyklotrasy sú v správe OZ Kostitras Prešov (cyklotrasa č. 16) a neziskovej organizácie Aevis (ostatné cyklotrasy).

V roku 2012 bol na území mesta zrealizovaný cyklochodník „Za históriou Sniny“ v dĺžke 10 km a chodník pozdĺž nábrevia Cirochy v dĺžke 1,1 km, ktorý využívajú nielen cyklisti, ale aj peší turisti a korčuliari. V najbližšom období by bolo vhodné vybudovať ďalšie tematické cyklochodníky vrátane doplnujúcich zariadení s nadväznosťou na regionálne cyklochodníky.

Územie **Cirošskej doliny** má vysoký potenciál pre budovanie a využívanie cyklistickej infraštruktúry. **Cyklotrasy** „Po sninskej úzkokoľajke“, „Po stakčinskej úzkokoľajke“, „Po stopách Herkula“ a „Chodníkom planét“ prepájajú **Zemplínske Hámre s okolitými samosprávami Snina**, Stakčín a Kolonica. Obyvatelia využívajú na cyklopravu alebo cykloturistiku miestne komunikácie, ale aj komunikácie I. triedy, III. triedy, poľné cesty a turistické trasy. Územné plány obce navrhujú v rámci katastrálneho územia obcí vytvorenie cykloturistických chodníkov.

Cyklotrasa Po sninskej úzkokoľajke (č. 5884) má celkovú dĺžku 15 km. Úzkokoľajná lesná dráha Snina – Vihorlat, v minulosti známa pod skratkou S.U.L.D., bola vybudovaná v rokoch 1913 – 1928 v celkovej dĺžke 26,3 km. Začínala v Snine na parnej pile v blízkosti vojnového epidemického cintorína a končila nad Zemplínskymi Hámrami. Druhá vetva pôvodnej trate viedla po Kónské, kde bol v roku 1926 vybudovaný úvratový systém s výhybňou, vďaka ktorému bola trať predĺžená ponad dnes zaniknutú obec Valaškovce až k Vihorlatu. Pôvodný úsek trate zo Sniny od vojnového epidemického cintorína z 1. sv. vojny až po odbočku Barnová pod kameňolom Zemplínske Hámre (7 km) je vyznačený zelenou značkou. Trasa vedie lesom po telese bývalej koľajky, od lokality Biele kamene spevnenou kamenistou cestou až pod kameňolom v Zemplínskych Hámroch, kde sa križuje s Hámorským náučným chodníkom, jeho zastaveniami štôľňa, železnica a míľa na pálenie uhlia. Odtiaľ pokračuje okruhom po asfaltovej ceste cez obec Zemplínske Hámre, v minulosti známej manufaktúrnou železiarskou výrobou. Trasa končí v Snine, kde je možné napojiť sa na ďalšiu cyklotrasu „Za históriou Sniny“. Cyklistický chodník Za históriou Sniny (č. 8905) o celkovej dĺžke 10 km má 9 zastavení a prepája všetky pamiatky a historicky

zaujímavé miesta v Snine. Východiskovým bodom je Rímsko-katolícky kostol povýšenia sv. Kríža na pôvodnom sninskom námestí. Ďalej trasa pokračuje k pamätníku vzniku Československej republiky v parku 1. mája, k rodinnej kaplnke Rhollovcov na vrchu Vinica, v blízkosti ktorej sa nachádza aj židovský cintorín. Odtiaľ vedie pozdĺž rieky Cirocha k soche sv. Jána Nepomuckého. Ďalšou zastávkou je klasicistický kaštieľ s historickým parkom. Novodobú históriu prezentuje zastávka pri pravoslávnom chráme v lokalite Brehy, kde je zachytené osídlenie Sniny po vystáňovaní obcí z dôvodu výstavby vodárenskej nádrže Starina. Poslednými zastávkami sú vojenský epidemický cintorín z 1. sv. vojny, sninská úzkokoľajka (zároveň začiatok cyklotrasy „Po sninskej úzkokoľajke“) a rybník Mlynisko, kde stál kedysi vodný mlyn. Cyklotrasa je nenáročná, vhodná aj pre rodiny s deťmi. Cyklotrasa Po stakčinskej úzkokoľajke (č. 5891) má celkovú dĺžku 9 km. V rokoch 1913 – 1926 bola v dĺžke takmer 20 km vybudovaná úzkokoľajná železničná trať Stakčín – Strihovce, z ktorej sa dodnes zachovalo viacero zaujímavých technických diel. Na 9 km dlhom úseku Stakčín – Šponáreň, ktorý je značený zelenou značkou, si pozornosť zaslúži najmä sústava 4 mostov z roku 1913 pri Stakčine a najdlhší vihorlatský kamenný priepust z roku 1917 v lokalite Šponáreň. Na niektorých miestach tohto úseku je trasa prístupná len brodom cez potok. Na Šponáreň sa dá dostať aj Karpatskou cyklistickou cestou (číslo 016, červená značka) z oboch smerov – od Sniny cez Rekreačnú oblasť Sninské rybníky alebo od ukrajinskej hranice cez Strihovce, kde trať v minulosti končila. Od Astronomického observatória a planetária na Kolonickom sedle sa na Šponáreň dostanete Cyklochodníkom malých planét (číslo 8912, žltá značka). Všetky cyklotrasy Vihorlatských vrchov sú značené v cyklomape „Objavte zaujímavosti Vihorlatských vrchov“, ktorá je na predaj k dispozícii v turistickom informačnom centre a v múzeu v Zemplínskych Hámroch.

Mesto Snina v rámci projektu „Snina – mesto pripravené na klimatickú zmenu“, ktorý bol podporený v rámci programu SK-Klíma financovaného z Nórskeho grantu realizuje energeticky úsporné a SMART riešenia, na podporu nízko-emisnej dopravy tieto investičné adaptívne opatrenia: nabíjacia stanica pre elektrické vozidlá a nabíjacie stanice pre elektrické bicykle. Vybudovaním nabíjacej stanice pre elektrické vozidlá na jednom z parkovísk pri hlavnom námestí, ako aj nabíjacích staníc pre elektrické bicykle plánovaných v rekreačnom areáli Sninské rybníky sa podporí nízko-emisná doprava v rámci mestského územia Sniny. K zlepšeniu energetickej efektívnosti a zníženiu svetelného smogu prispeje aj inštalácia energeticky úsporných prvkov komplexnou rekonštrukciou verejného osvetlenia (rozvod RVO 07), vrátane výmeny sodíkových žiaroviek za LED žiarovky a inštalácia ovládacích systémov osvetlenia.

Obcami Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou a Pichne nevedú zatiaľ žiadne cyklotrasy.

Podobne ako u peších turistických trás, aj u cyklotrás je problematická ich nedostatočná vybavenosť turistickou infraštruktúrou (napr. chýbajúce odpočívadlá), nedostatočná údržba a starostlivosť o trasy, obnova značenia.

2.6.4 Návrhová časť – integrovaný projektový zámer pre územie

Projektovým zámerom by bolo vytvorenie takej dopravnej politiky v Cirošskej doline, ktorá rovnocenne vytvorí lepšie podmienky nielen pre individuálnu automobilovú dopravu, ale v oveľa vyššej miere zohľadňuje aj potreby cestujúcich MHD, cyklistov, chodcov a iných účastníkov dopravy, napríklad mamičky s kočíkmi alebo vozičkárov. Cieľom by bolo, aby riešenie problémov dopravy v meste a jej okolí bolo založené na vyváženosti využitia rôznych druhov dopravných prostriedkov a rešpektovaní záujmov a mobilitných potrieb obyvateľov mesta a obcí o kvalitné a zdravé životné prostredie. Projektovému zámeru by predchádzalo vypracovanie **Plánu udržateľnej mestskej mobility v Cirošskej doline**. Hlavným cieľom plánu by bolo zhromaždiť všetky dostupné údaje a výsledky dopravných prieskumov a vykonať potrebné analýzy s cieľom spracovať dopravnú prognózu, definovať hlavné problémy mestskej dopravy, vymedziť hlavné ciele a navrhnúť vhodné opatrenia pre horizonty 2020, 2030 a 2040. Táto stratégia stanovila podmienky na budúci rozvoj využitia územia pre dopravnú infraštruktúru a vybavenie.

Časť integrovanej dopravy v okrese rieši aj projektový zámer vybudovania nového prestupného terminálu v meste Snina ako vstupnej brány pre príchod turistov cestujúcich verejnou dopravou do Národného parku Poloniny. V areáli železničnej stanice mesto Snina plánuje vybudovať spoločný prestupný terminál vlakovej a autobusovej dopravy.

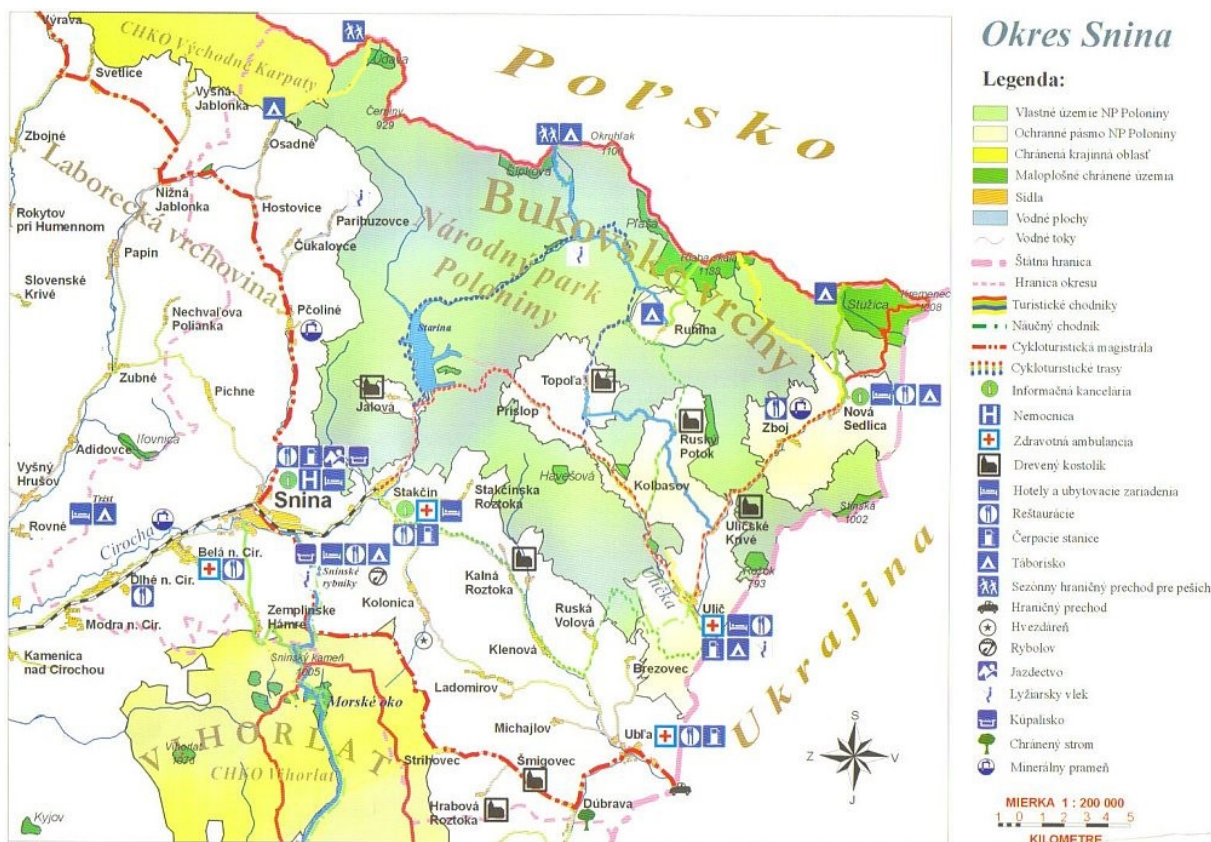
2.7 Cestovný ruch

Cestovný ruch ako odvetvie v sebe integruje zabezpečenie zamestnanosti a ekonomickej aktivity obyvateľov v regióne, zlepšenie infraštruktúry aj zvýšenie atraktivity regiónu ako miesta pre život jeho obyvateľov aj návštevníkov. Všetky uvedené podmienky sú základom rozvoja udržateľného cestovného ruchu, ktorý efektívne zhodnocuje jeho komplexný vnútorný rozvojový potenciál s dôrazom na ekonomickú, sociálnu a environmentálnu udržateľnosť.

2.7.1 Východisková situácia

Cirošská dolina, ako súčasť okresu Snina sa nachádza v Hornozemplínskom regióne cestovného ruchu. Okres aj napriek Národnému parku Poloniny je jeden z najmenej navštevovanejších, aj napriek vhodnému prírodnému, kultúrno-historickému potenciálu a turistickým atraktivitám. Je to spôsobené nedostatočným dopravným spojením a nerozvinutou základnou infraštruktúrou cestovného ruchu, nedostatočné možnosti kde a ako minúť peniaze turistov – a ak existujú – je navyše ťažko ich nájsť, miestne atrakcie a služby nedokážu konkurovať svojou kvalitou, nepostačujúce marketingové a propagačné aktivity, nedostatočná segmentácia trhu a slabé medzinárodné zviditeľnenie Polonín a jedinečných cestovateľských zážitkov, ktoré ponúkajú. Z úrovne štátu je zle nastavená legislatíva cestovného ruchu bez finančného mechanizmu, podmienky pre založenie DMO, nedostatočnou finančnou podporou zo strany štátu pre malé subjekty a minimálnou podporou eurofondov z minulého programovacieho obdobia.

Obrázok 11 Turistická infraštruktúra

Zdroj: <https://www.hornyzemlin.sk/sluzby/>

Z hľadiska ekonomickej aktivity zohrával región v minulosti významnú úlohu v odvetví baníctva a strojárnej výroby. História baníctva a železiarskej výroby je detailne spracovaná a prezentovaná v obci Zemplínske Hámre, kde sa nachádza nielen múzeum, ale zážitkovou formou môžu návštevníci poznať vodný hámor, či banskú štôľňu. V súčasnosti sa realizuje obnova trate bývalej úzkokoľajnej železnice a nákup cestného vláčika s vagónmi, ktorý bude prevážať návštevníkov z obce Zemplínske Hámre na Sninské rybníky a späť v duchu niekdajšej banskej, železiarskej a uhliarskej tradície.

Postupné utlmovanie aktivity v týchto odvetviach bolo jedným z rozhodujúcich negatív z hľadiska rozvoja (postupného úpadku) regiónu. Z pohľadu cestovného ruchu však stále ide o hodnotné industriálne dedičstvo s potenciálom pre tvorbu jedinečnej konkurenčnej výhody okresu na trhu cestovného ruchu. Vzhľadom na sociálno-ekonomickú situáciu v okrese aj stav infraštruktúry a ľudských zdrojov je však nevyhnutný komplexný rozvoj a riešenie nielen potrieb pri tvorbe ponuky pre návštevníkov, ale aj infraštruktúrnych potrieb a podmienok pre rozvoj nadväzujúcich odvetví.

Prínosom nemá byť len zvýšenie priamej zamestnanosti v odvetví cestovného ruchu, ale aj vytvorenie podmienok pre tvorbu nových pracovných miest v oblastiach, ktoré ponúkajú zážitkové produkty/programy pre návštevníkov za účelom udržania a využitia prírodného a kultúrno-historického potenciálu regiónu.

Návštevníci vyžadujú istú úroveň turistickej infraštruktúry. K základnej ponuke patria ubytovacie služby, prístup k vode a hygienickej infraštruktúre, stravovacie služby, informačné služby, dopravné služby a zaistenie bezpečnosti. Návrh infraštruktúry musí byť pripravený citlivo, a tak, aby bol zabezpečený čo najmenší dopad na životné prostredie, vizuálna integrita a harmonizácia s prírodným prostredím. Bez ohľadu na veľkosť stavieb by tieto mali odzrkadľovať miestne hodnoty a byť v súlade s potrebami lokality, v ktorej sú umiestnené.

Súčasná rekreačná územná celky sú založené na prepojení viacerých rekreačných priestorov, rekreačných útvarov a turistických cieľov za účelom dosiahnutia vyššieho ekonomického účinku. Nemusí ísť vždy o súvislé rekreačné územie. Jednotlivé rekreačné priestory môžu byť od seba vzdialené a navzájom prepojené dopravou. Prírodné hodnoty tvorí vodná nádrž Zemplínska šírava, Domaša, kde sú vhodné klimatické podmienky pre rozvoj cestovného ruchu.

Využitie blízkeho letiska v Kamenici **nad Cirochou** pre rozvoj športového lietania v rámci regiónu, s napojením na letiská v rámci Slovenska, a aj prepojenie na zahraničie a využitie pre cestovný ruch i využitie vidieckeho turizmu. K najviac uplatňovaným formám dynamickej turistiky patrí pešia turistika.

2.7.2 Legislatíva a strategické dokumenty cestovného ruchu

S nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy v decembri 2009, ktorá položila právny základ pre európsku politiku cestovného ruchu, vzrastal aj význam cestovného ruchu v rámci EÚ, ktorá má možnosť v tomto odvetví podporovať, koordinovať a dopĺňať činnosti členských štátov.

Na základe uvedeného aj SR realizuje svoju vlastnú politiku cestovného ruchu prostredníctvom legislatívy, ktorá je schvaľovaná na úrovni štátu a samospráv. Základným vnútroštátnym legislatívnym rámcom v oblasti podpory cestovného ruchu je Zákon č. 91/2010 o podpore cestovného ruchu. Je potrebné spomenúť aj iné zákony, ktoré sa dotýkajú oblasti v CR: Zákon č. 539/2008 o podpore regionálneho rozvoja, Zákon č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov, Zákon č. 170/2018 Z. z., Zákon o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu, Zákon č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník, Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní, Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach.

V rámci nadrezortných legislatívnych a iných dokumentov je nutné spomenúť programové vyhlásenie vlády na roky 2020 – 2024, ktoré je základom pre ďalšiu tvorbu a novelizáciu legislatívnych aktov v oblasti cestovného ruchu. V programovom vyhlásení vlády sa vláda SR v oblasti cestovného ruchu zaviazala: „*Aktívnou medzirezortnou koordináciou taktiež sústredí podporu regiónov s vysokým a málo využitým potenciálom pre cestovný ruch. Domáci cestovný ruch považuje za jeden z najdôležitejších pilierov udržateľného rastu regionálnych ekonomík, ktorý významne zlepšuje kvalitu života obyvateľov najmenej rozvinutých regiónov. Výraznou investičnou pomocou, marketingovou podporou, odbyrokratizovaním inovatívnych rozvojových aktivít,*

podstatným zlepšením dopravnej dostupnosti a špecifickými motivačnými opatreniami pre obyvateľov štát vykreuje silné turistické regióny z najmenej rozvinutých a vyludňujúcich sa regiónov.“

Cestovný ruch má interdisciplinárny charakter. Pojať celý systém cestovného ruchu v prepojení možnosti využitia jeho potenciálu v podmienkach Cirošskej doliny na širšie okolie je komplexne a vyčerpávajúco rozpísaný v týchto strategických dokumentoch:

- Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín
- Akčný plán rozvoja okresu Snina 2019-2023
- Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014–2020
- Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030
- Manažmentový plán Národného parku Poloniny
- Rozvojový koncept Aevis n. o. pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS (Odomknutie endogénneho potenciálu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina)
- SLOVAKIA CATCHING – UP REGIONS Projekt turistického chodníka Poloniny Trail posun vpred
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance

Tieto dokumenty uvádzajú podrobnú analýzu, štatistiku územia a návrhovú časť. Nižšie predložený opis zachytáva iba vybrané témy z týchto dokumentov a nové postrehy, ktoré autori vnímajú ako mimoriadne dôležité, aktuálne a potrebné v prepojení na požiadavky územia s čerpaním eurofondov a štátnych dotácií prostredníctvom ministerstiev.

Dokumenty sa zaoberajú trvalo udržateľným a praktickým využívaním prírodného a kultúrneho dedičstva okresu a predstavujú usmerňujúce dokumenty pre trvalo udržateľný rozvoj, ak by bol plne financovaný a personálne vybavený. Voľno organizovaný sektor cestovného ruchu nie je trvalo udržateľný.

2.7.3 Pôsobnosť právnických osôb v cestovnom ruchu

Plnenie úloh v cestovnom ruchu zabezpečujú:

- a) ministerstvo,
- b) vyššie územné celky,
- c) obce,
- d) krajské organizácie cestovného ruchu (ďalej len „krajská organizácia“),
- e) oblastné organizácie cestovného ruchu (ďalej len „oblastná organizácia“),
- f) turistické informačné centrá.

Ústredným orgánom štátnej správy pre cestovný ruch je podľa § 8 ods. 1 písmeno n) zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov **Ministerstvo dopravy a výstavby SR**. V rámci medzirezortnej spolupráce je jedným z kľúčových partnerov Ministerstvo kultúry SR, najmä vo väzbe na kultúrne dedičstvo (hmotné, nehmotné, hnutelné, nehnuteľné), miestnu a regionálnu kultúru, umenie, kultúrnu infraštruktúru, kultúrny priemysel, médiá či agendu Európskych hlavných miest kultúry. Dôležitým partnerom je i Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR s kompetenciami prioritne v oblasti športu (športová infraštruktúra, turistika a i.), formálneho vzdelávania, vedy a výskumu. Problematika hospodárenia, pestovanie plodín, lesné hospodárenie, spracovanie dreva, chov zvierat, poľovníctvo, rybolov, ako aj rozvoj vidieka je agendou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. Mnohé procesy a postupy uplatňované v súčasnosti majú svoj základ v postupoch príznačných napríklad pre tradičnú kultúru s potenciálom využitia pre vidiecky turizmus či agroturizmus. Ministerstvo životného prostredia SR je ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť ochrany prírody a krajiny. Dôležitým partnerom a metodickým gestorom v oblasti regionálneho rozvoja, čerpania štrukturálnych fondov, ako aj poskytovania metodiky pri integrovanej územnej stratégii je Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. Podpora malého podnikania

a stredného podnikania, ktoré súvisí s celým spektrom služieb, je v gescii Ministerstva hospodárstva SR. Oblasť zahraničných vzťahov a jednotnú prezentáciu SR v zahraničí (vrátane činnosti slovenských inštitútov) má v kompetencii Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a štátna rozpočtová organizácia Slovakia Travel.

Krajská organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska, ktorá v kraji realizovala poznávaciu kampaň Legendárium (v okrese Snina bol legendou čert Belzebub, **legenda o Sninskom kameni**) tiež osadila v okrese Snina tzv. hnedé navigačné tabule na označenie turistických cieľov (**Kaštieľ Snina, Sninské rybníky** a Krypta Osadné). Ďalšie takéto tabule osadila organizácia Karpatské drevené cerkvi, n. o. (Topoľa drevený chrám a židovský cintorín, drevené chrámy Hrabová Roztoka a Šmigovec) a Správa NP – Poloniny (NP Poloniny a Sninský kameň).

Oblasťná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš (OOCR HZHŠ) v regióne pôsobí od roku 2012 a zastrešuje 5 okresov (Vranov nad Topľou, Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Sninu). OOCR má 31 členov z toho 5 z okresu Snina. **Z Cirošskej doliny: mesto Snina, obec Zemplínske Hámre, DRZ – Vihorlat – Rybníky**, z Uličskej doliny obce Nová Sedlica, Ulič, Runina. Aj napriek tomu, že organizácia je personálne a finančne podhodnotená a má obsiahnuť územie 5 okresov, má za sebou množstvo propagačných a marketingových kampaní a realizáciu menších projektov. Úspešným projektom je mobilná aplikácia Horného Zemplína. Je potrebné hľadať iné zdroje na financovanie personálnych kapacít pre destinačný manažment. Prípadne vytvoriť samostatnú DMO pre potreby destinácie Poloniny.

V štyroch územiach samospráv (Nová Sedlica cez ŠOP SR, Snina, Zemplínske Hámre a Ubl'a) sú zriadené turisticko-informačné centrá (TIC), tri z nich (Nová Sedlica, **Snina a Zemplínske Hámre**) fungujú zatiaľ iba sezónne. Turistické informačné centrum v RO Sninské rybníky, prevádzkuje AEVIS, n. o. Ponúka informácie pre turistov a cykloturistov, mapy, výrobky a suveníry od miestnych výrobcov, služby sprievodcov a požičovňu elektro bicyklov. Počas sezóny je otvorené od utorka do nedele: 8:00 h do 16:00 h, a pred a po sezóne otvorené len v sobotu a nedeľu. TIC Zemplínske Hámre poskytuje zaujímavé informácie o CHKO Vihorlat, nachádza sa pri kameňolome, kde zároveň zabezpečuje vstup do samostatnej expozície baníctva, zriadenej v replike štôlne pod kameňolomom. V prípade záujmu je možné absolvovať aj prehliadku Hámorského náučného chodníka. Centrum je otvorené počas celého týždňa, aj počas štátnych a cirkevných sviatkov.

Personálne kapacity samospráv pre riadenie cestovného ruchu sú koncentrované v týchto informačných centrách. Mesto Snina a obec Zemplínske Hámre majú ďalšie kapacity alokované v dvoch kultúrnych zariadeniach (Kaštieľ v Snine a Múzeum Zemplínske Hámre).

2.7.4 Vymedzenie územia

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 vymedzuje územie Destinácia Poloniny do 4 zón:

- zóna 1 – Poloniny,
- zóna 2 – Poloniny okraj (obce ležiace okolo Polonín),
- zóna 3 – Snina – Poloniny vstup,
- zóna 4 – ostatné obce ležiace pri Východných Karpatoch alebo na západe, či juhu okresu.

Obce Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Zemplínske Hámre sú v zóne 4 – ostatné. Jedine mesto Snina leží v zóne 3 – Poloniny vstup.

2.7.5 Strategické ciele

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 vymedzuje 3 strategické ciele.

- Strategický cieľ 1 Skvalitniť využitie potenciálu v destinácii Poloniny
- Strategický cieľ 2 Zefektívniť úroveň destinačnej spolupráce a partnerstva na území destinácie Poloniny
- Strategický cieľ 3 Zlepšiť imidž cestovného ruchu, povedomie o destinácii Poloniny a atraktivitách

2.7.6 Produkty cestovného ruchu

Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 definuje 4 základné produkty cestovného ruchu:

- 1) UNESCO pamiatky a prírodné krásy Polonín a Vihorlatu
- 2) Rusínske tradície v destinácii Poloniny
- 3) Tradičné produkty a výrobky destinácie Poloniny
- 4) Po stopách histórie v destinácii Poloniny

Tabuľka 15 Produkty cestovného ruchu

UNESCO pamiatky a prírodné krásy Polonín a Vihorlatu	Rusínske tradície v destinácii Poloniny
<ul style="list-style-type: none"> • Karpatské bukové pralesy (UNESCO) • Drevený chrám Ruská Bystrá • NP Poloniny – Park tmavej oblohy • CHKO Vihorlat – Morské oko • Jazero Beňatina v okrese Sobrance • Široká sieť peších chodníkov • Široká sieť cyklotrás 	<ul style="list-style-type: none"> • Zvyky, tradície a súčasná kultúra Rusínov • Rusínsky jazyk • Folklórne súbory (Ulič, Stakčín) • Folklórne festivaly • Kultúrne akcie
Tradičné produkty a výrobky destinácie Poloniny	Po stopách histórie v destinácii Poloniny
<ul style="list-style-type: none"> • Zvyky, tradície • Originálne produkty • Oživenie remesiel • Kultúrne akcie (jarmok) 	<ul style="list-style-type: none"> • História • Tradície a zvyky východného obradu • Vojenské cintoríny • Drevené chrámy • Kultúrne akcie (Veľká noc, Vianoce)

Zdroj: Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030

Podľa Rozvojového konceptu pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina (2018) je najnavštevovanejšou lokalitou v záujmovom území mesto Snina, a to hlavne jeho dva významné turistické body záujmu: Biokúpalisko Sninské rybníky a NKP Kaštieľ v Snine.

Biokúpalisko Sninské rybníky s návštevnosťou vzhľadom ku covidovej pandémie 18 895 návštevníkov v roku 2022, oproti rokom 2017 – 2019, kedy bola návštevnosť oveľa vyššia, a to cca 43 000 klientov počas letnej sezóny. Návštevnosť kaštieľa mala taktiež z dôvodu covidovej pandémie klesajúci trend, v roku 2017- 9 354 návštevníkov, v roku 2018 – 9 717 návštevníkov, v roku 2018 – 9 717 návštevníkov, v roku 2019 – 7 198 návštevníkov, v roku 2020 – 1 580 návštevníkov, v roku 2021 – 1 125 návštevníkov.

Podľa Štatistického úradu SR je počet návštevníkov aj počet prenocovaní v okrese Snina dlhodobo nízky, domáci návštevníci tvoria cca 77 % celkových návštevníkov oblasti. Medzi najčastejšie dôvody nízkej návštevnosti záujmového územia je podľa Rozvojového konceptu pre trvalo udržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina (2018) uvádzaná značná vzdialenosť (odľahlosť) a s ňou súvisiaca zlá dostupnosť individuálnou alebo verejnou dopravou, nedostatočné služby a ich slabá úroveň a chýbajúca a nevyhovujúca infraštruktúra v regióne. Faktom pritom je, že región sa dlhodobo vyľudňuje, mladí a aktívni ľudia odchádzajú, a tak je na území nedostatok pracovných síl a potenciálnych podnikateľov pre chýbajúce ubytovacie kapacity. Pre podnikateľov a investorov je limitom okresu Snina nízka kúpna sila obyvateľstva, značná odľahlosť a dopravná vzdialenosť, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, demotivujúce podnikateľské prostredie a celkovo absencia dlhodobej vízie rozvoja regiónu. V obciach nezostal na podnikanie dostatočný ľudský potenciál. Šikovní ľudia v produktívnom veku buď už v regióne podnikajú, alebo z regiónu odišli a ich návrat späť je neistý. Nedostatočná je aj verejná technická infraštruktúra (ako napr. vodovod, kanalizácia či internetové pokrytie), čo znižuje kvalitu života miestnych ľudí a bráni tiež rozvoju trvalo udržateľného cestovného ruchu.

2.7.7 Atrakcie cestovného ruchu

Areál prírodného kúpacieho biotopu RO Rybníky

Je druhým bio kúpaliskom na Slovensku využívajúcim technológiu samočistenia vody pomocou rastlín a rias. Nachádza sa v regióne Horný Zemplín, na okraji mesta Snina, 3 km od centra. Je obklopený Vihorlatskými vrchmi s cyklotrasami a turistickými chodníkmi na Sninský kameň / 1006 m n. m. /. Areál pozostáva z kúpaliska s tromi hĺbkovými pásmami, delenými mólami, pre plavcov i neplavcov, zo zatrávených plôch na oddych a zo samotného bazéna slúžiaceho na filtráciu a čistenie vody. Ďalej sú návštevníkom ponúknuté ihriská pre športové aktivity, detské ihriská, stravovacie a ubytovacie služby. Biokúpalisko Sninské rybníky sa v roku 2015 stalo naj produktom cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja. Patrí medzi prvé svojho druhu na Slovensku. Doteraz navštívilo zariadenie viac ako 500 000 rekreatantov.

Športovo-rekreačný areál Barnova rika

Športovo-rekreačný areál sa nachádza v obci Zemplínske Hámre, ktorá je jednou zo vstupných brán do Chránenej krajinskej oblasti Vihorlat. Na kúpalisku je k dispozícii jeden plavecký bazén o rozmeroch 25,00 x 12,50 m s hĺbkou 1,25m, detská mokrú šmykačka s doskočiskom do malého bazénu o priemere 6,00 m s hĺbkou 0,60m. Bazény sú vyhrievané. Na kúpalisku sa nachádza aj ihrisko pre deti, a taktiež prírodné zatrávené terasy na opaľovanie. K dispozícii sú aj miesta vyhradené na opekanie či varenie gulášu. Návštevníci kúpaliska majú k dispozícii kabíny na prezliekanie v počte 9 kusov, odkladacie skrinky a sprchy. Kúpalisko ma samostatné hygienické zariadenie WC muži, WC ženy. Kapacita bazénu je 104 osôb a kapacita kúpaliska 520 osôb. Kúpalisko je v prevádzke sezónne zvyčajne od mesiaca jún po mesiac september. Veľmi populárnym sa na tomto mieste stalo aj nočné kúpanie v lone krásnej prírody.

Mestská plaváreň Snina

Plaváreň poskytuje športové, rekreačné služby a voľnočasové služby. Samotná stavba sa člení na dve základné časti, pavilón slúžiaci ako zázemie a na samotnú bazénovú prístavbu. Objekt je prístupný dvomi vstupmi. Novootvorená plaváreň ponúka moderný priestor na relax a šport. K dispozícii je plavecký bazén s dĺžkou 25 metrov, hĺbkou vody 1 až 1,80 metra a šiestimi dráhami (šírka jednej 2 metre). V oddychovom bazéne (hĺbka vody 0,8 - 0,9 metra) sú umiestnené chľáče i vyvieračka vody a vzduchu, sedačka so vzduchom či vzduchové postele. Pre návštevníkov je v ponuke detský a whirlpool bazén, a tiež tobogan s dĺžkou takmer 65 metrov. Vo wellness časti sa nachádzajú parná, infra a fínska sauna, rovnako aj ochladzovací bazén, oddychový priestor, stravovacie zariadenie s detským kútikom a gastro. Plánuje sa tu aj fitness. Objekt je zásobovaný vodou z vodovodnej prípojky. Krytá plaváreň slúži návštevníkom počas celého roka. Prevádzkovateľom krytej plavárne Snina je spoločnosť Mestský podnik Snina, s. r. o., registrovaný sociálny podnik. Financovanie plavárne bolo z viacerých zdrojov:

Celková suma výstavby krytej plavárne, 4 717 877,42 EUR (vlastné zdroje + dotácie).

Poskytnutá dotácia: 115 000,00 EUR pre projekt Mestská plaváreň Snina (Technológia - 2. etapa) z programu: „Výzva pre región“ pre rok 2020 v zmysle VZN PSK č. 78/2019 o poskytnutí dotácií z vlastných príjmov Prešovského samosprávneho kraja.

Poskytnutá dotácia: 70 981,0 EUR pre projekt Plaváreň Snina – vybavenie priestorov. Realizované s finančnou podporou Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky – program Podpora najmenej rozvinutých okresov.

V území Snina sa nachádza 7 národných kultúrnych pamiatok:

Klasicistický kaštieľ

Kaštieľ dala v roku 1781 na mieste pôvodne drevenej stavby - kúrie postaviť grófka Terézia van Dernáthová, vnučka posledného mužského potomka z rodu Drugethových, ktorí boli pánmi Sniny asi od roku 1321. Synovia grófkovej predali v roku 1799 Sninu aj s nedokončeným kaštieľom Rhollovcovi – podnikateľom v baníctve a hutníctve, ktorí v pohorí Vihorlatu objavili železnú rudu. Jozef Rholl dokončil kaštieľ v roku 1800.

Dvojpodlažná budova kaštieľa s obdĺžnikovým pôdorysom a rizalitmi na fasáde bola krásnym veľkopanským sídlom s mnohými miestnosťami – spálňami, jedálňou, hosťovskými izbami, grófskymi salónmi, sálou, kuchyňou, komorou. Na nádvorie kaštieľa sa dalo prejsť priestrannou chodbou aj konským záprahom. Zaujímavé bolo podzemie kaštieľa – nachádzali sa v ňom obrovské pivnice, veľká pec na pečenie chleba a kúpeľňa, bohužiaľ dodnes sa zachovali len pivnice. Podzemný prívod vody napájajal aj vodomet fontány so sochou Herkula, umiestnenej na nádvorí kaštieľa. Súčasťou areálu kaštieľa boli v minulosti aj záhrady vo francúzskom štýle a rozsiahly anglický park, z ktorého časť sa zachovala dodnes. Povojnové roky priniesli pre kaštieľ koniec jeho éry. Budova slúžila ako domov mládeže, neskôr ako Stredné odborné učilište poľnohospodárske. V roku 1996 ho od štátu odkúpil súkromný podnikateľ. Od roku 2010 sa stal vlastníctvom mesta Snina, ktoré v roku 2012 začalo s jeho komplexnou rekonštrukciou, bola tu zriadená muzeálna expozícia, galéria a knižnica. Knižnica bola v roku 2022 presťahovaná do Domu kultúry v centre mesta. Veľmi obľúbená je pútavá muzeálna expozícia „OZVENY SNINY“, ktorá zachytáva tri ozveny dávnych čias.

Malý kaštieľ

Budova tzv. „malého kaštieľa“ z 1. polovice 19. storočia slúžila pôvodne pre ubytovanie služobníctva. Tvorí neoddeliteľnú súčasť niekdajšieho areálu. V rokoch 1958 až 1970 bola využívaná pre vzdelávacie účely, najskôr ako Základná hudobná škola, neskôr Ľudová škola umenia. V roku 2022 bola budova Malého kaštieľa zrekonštruovaná, priestory v interiéri sú vybavené nábytkom a počítačovou technikou.

Historický park pri kaštieli

Historický park je najstaršou vegetačno-architektonickou kompozíciou na území mesta Snina, ktorá bola založená pravdepodobne na začiatku 19. storočia po dokončení výstavby kaštieľa. Pôvodne park pozostával z časti pravidelnej a voľno-krajinkárskej, čo dokumentuje zachovaná historická mapa z roku 1866. Pravidelnú časť tvoril znížený parter v bezprostrednom okolí kaštieľa a tzv. malého kaštieľa s osadenou fontánou so sochou Herkula a v súčasnosti už nezachované záhrady francúzskeho štýlu pred kaštielom. Voľnokrajinkárska časť začínala za malým kaštielom pri rybníku. Pozostávala z tzv. veľkého parkového okruhu, ktorý sledoval tok Cirochy, vonkajšie oplotenie a súbežne s cestou na Daľkov sa vracala do kaštieľa. Vnútorňý okruh bol vedený starou riečnou terasou Cirochy uprostred parku. Tieto dva okruhy boli vzájomne poprepájané viacerými chodníkmi. Vegetáciu tvoria dodnes vrbá biela, javor poľný, brest horský, jelša lepkavá, dub letný, agát biely, borovica čierna, hrab obyčajný, lipa malolistá, pagaštan konský, platan javorolistý, borovica hladká a smrek pichľavý. Koncom 20. storočia bola v parku vybudovaná nemocnica a futbalové ihrisko, čím boli porušené niektoré prirodzené väzby kaštieľa na park. Historický park s jazierkom je čiastočne zrevitalizovaný, vybavený osvetlením a kamerovým systémom.

Fontána so sochou Herkula

Železná socha Herkulesa - bojovníka s kyjakom v ruke bojujúceho s trojhlavým drakom, predstavuje nepísaný symbol mesta Sniny. Odliata bola v roku 1841 v zlievarni Rhollovcov v dnešných Zemplínskych Hámroch zo šiestich kusov železa majstrom Johanom Pohlom z Rakúska podľa návrhu autora, ktorý sa podpísal pri ľavej nohe Herkulesa ako W. K. Kinne F. Osadená bola uprostred fontány na nádvorí kaštieľa. Zaujímavosťou sochy je oslavný nápis na kamennom obrubníku fontány v maďarskom jazyku, na ktorom veľké písmená tvoria tzv. chronostich – verš obsahujúci skrytý časový údaj obsahujúci letopočet odliatia sochy.

Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie

Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie, tzv. kaplnka Rhollovcov je klasicistickou stavbou z roku 1842. Postaviť ju dal podnikateľ Štefan Rhol na cintoríne v Snine. Práve jeho rod sa najviac pričínil o hospodársky rozvoj Sniny v tom období. V jej spodnej časti sa nachádzala rodinná hrobka Rhollovcov, ktorá však bola v období 2. svetovej vojny vyrabovaná. Vo vnútri tejto kaplnky je na stene zachovaná tabuľa s náhrobným nápisom v maďarskom jazyku: „Tu odpočíva Katarína, manželka váženého a udatného národovca Jozefa Rholla, rodená Uszfalvai. Navždy usnula 24. v deň sv. Michala v roku 1803 v 55. roku života. S pocitom vďaky a hlbokou úctou dal vystaviť syn Štefan v roku 1842.“ Ku kaplnke viedla v minulosti stromová aleja. Okolo roku 1909 bola pred kaplnkou umiestnenou na návrší Viničnej hory vybudovaná kalvária s 12 zastaveniami krížovej cesty. Prvé štyri

murované zastavenia – kaplnky boli neskôr odstránené z dôvodu výstavby železničnej trate. Zvyšných 8 murovaných zastavení kalvárie boli vyhlásené v roku 2012 mestským zastupiteľstvom za pamätihodnosti Sniny. Kaplnky boli opravené v roku 2013.

Pomník vzniku Československej republiky

Pomník, ktorý sa v súčasnosti nachádza v parku na Sídlišku 1. mája – pozostatku bývalého námestia v Snine, bol odhalený v roku 1928 pri príležitosti 10. výročia vzniku Československej republiky. Pôvodne sa nachádzal pri rímskokatolíckom kostole Povýšenia sv. Kríža, v blízkosti miesta, kde je v súčasnosti umiestnený pomník padlým vojakom z 2. sv. vojny. Pomník pripomína dôležité udalosti konca 1. sv. vojny, ktorý znamenal zánik štátneho útvaru Rakúsko-Uhorska. K prvému verejnému vystúpeniu proti predstaviteľom bývalej uhorskej štátnej moci na Zemplíne došlo dňa 4. novembra 1918 práve v Snine, kde zhromaždení občania požadovali pripojenie k novému štátu – Československu.

Židovský cintorín

Židovský cintorín z konca 19. storočia s približne 50 kamennými náhrobníkmi je situovaný na miestnom, tzv. starom cintoríne na úpätí Viničnej hory, v blízkosti Rhollovej kaplnky. Je historickým dokladom o existencii a živote židovskej komunity v meste, ktorá mala v období 1. polovice 20. storočia v Snine aj svoju synagógu, v miestnom pomenovaní „bužňu“. Počas 2. svetovej vojny bolo zo Sniny odvečených približne 80 židovských rodín, čo prispelo k zániku tejto komunity v Snine.

Hámorský chodník

Prepája obnovené pamiatky a historicky významné miesta spojené s niekdajšou priemyselnou činnosťou osady Josefthal vybudovanej na úpätí Vihorlatských vrchov – ťažbou a spracovaním železnej rudy, výrobou dreveného uhlia, dopravou dreva. Návštevníkov oboznamuje s udalosťami súvisiacimi so vznikom osady, prezentuje spôsob bývania v minulosti, zaujímavé architektonické prvky kamenných murovaníc, ktoré sa už inde v zemplínskom regióne nezachovali, dômyselný systém vodných kanálov budovaných kvôli hámrom a mnohé ďalšie. Hámorský náučný chodník má 14 zastavení, dĺžku 6,8 km. Križuje sa s cyklotrasou č. 5884 (zelená značka) Po sninskej úzkokojajke a pešou trasou č. 5712 (zelená značka) Snina – Zemplínske Hámre – Rovienky – Sninský kameň. Je samoobslužný, po zastavenie č. 13 sa dá absolvovať na bicykli. Hámorský náučný chodník má 14 zastavení: 1. Kamenná murovanica so sýpkou 2. Bývalý tajch, 3. Vysoká pec, 4. Hámor s vodným náhonom, 5. Bývalá zlievareň, 6. Jozefthal, 7. Bývalá vodná píla, 8. Milier, 9. Banská štôlna, 10. Úzkokojajná železnica, 11. Drevenica, 12. Bývalá garbiareň, 13. Drevená zvonica, 14. Banské. V okolí obce sa nachádza aj viacero prírodných unikátov, ako napríklad Územie európskeho významu – Morské oko, Vihorlatský prales a iné. Ďalšou turistickou atrakciou je múzeum, kde je prezentovaná zabudnutá história baníctva. Obnovené pamiatky a historicky významné miesta sú atraktívnymi turistickými cieľmi.

Múzeum v Zemplínskych Hámroch je zriadené v kamennej murovanici – najstaršej budove v obci z 19. storočia, ktorá pôvodne slúžila pre ubytovanie vedenia železiarní. Od polovice 19. storočia bola táto budova využívaná ako hostinec pod vedením krčmára Matyasa Wieszbergera. V prvej polovici 20. storočia vlastnil hostinec Anton Barna a neskôr budova slúžila ako obecný dom služieb. V múzeu – kamennej murovanici sú inštalované dve stále expozície. Expozícia, ktorá prezentuje históriu baníctva a železiarstva vo Vihorlatských vrchoch a etnografická expozícia, ktorá prezentuje ľudovú architektúru, poľnohospodárstvo, remeslá a ľudové odevy obyvateľov osady Josefthal. Samostatné expozície sa nachádzajú v ďalších objektoch Hámorského náučného chodníka – v budove hámru je umiestnená expozícia kováčstva a hámorníctva a v replike štôlne v lokalite pod kameňolomom sa nachádza expozícia banskej činnosti. Tieto expozície boli vytvorené v spolupráci so Slovenským technickým múzeom Košice, Zemplínskym múzeom Michalovce a Baníckym múzeom Pro Gonzengergwerk Sargans vo Švajčiarsku. V podkrovných priestoroch múzea sa nachádza aj výstavná miestnosť pre účely krátkodobých výstav, a taktiež vzdelávacia miestnosť, v ktorej počas školského roka ponúkame interaktívnu výučbu zameranú na históriu, etnografiu, výchovu k pozitívnemu vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu a environmentálnu výchovu.

Obrázok 12 Hámorský náučný chodník

Zdroj: <https://www.zemplinskehamre.sk/hnch/podstranka?id=2>

Na začiatku 19. storočia boli v osade Josefsthal, v súčasnej obci Zemplínske Hámre **stavané murované domy, tzv. murovanice**, ktoré slúžili pre potreby ubytovania robotníkov a vedenia železiarní. Zaujímavé boli dômyselným riešením odvádzania dažďových vôd do studne v pivnici, ktoré sa už nevyskytuje. V Zemplínskych Hámroch sa dodnes zachovala len jedna murovanica vybudovaná v blízkosti niekdajšieho priemyselného centra s vysokou pecou a zlievarňou. Murovanica spolu so sýpkou boli zrekonštruované v roku 2014 a od roku 2015 slúži ako múzeum. Práve tento historický kontext možno využiť pri vytváraní nových ubytovacích kapacít v riešenom území a jeho zatraktívnení.

Zemplínske Hámre – člen Slovenskej železnej cesty, sa stali jedným z poznávaných miest tejto európskej kultúrnej cesty spájajúcej miesta bývalej ťažby železných rúd, výroby a spracovania železa, či ďalších kovov. Súčasťou Hámorského náučného chodníka sú zrekonštruované pôvodné objekty a vybudované repliky zničených technických pamiatok, zriadené obecné múzeum a turisticko-informačné centrum.

Sninský kameň

Sninský kameň právom patrí medzi najkrajšie prírodné útvary v celom pohorí Vihorlat. Predstavuje morfológicky výrazný skalný hrebeň s dvoma vrcholovými plošinami. Jedná sa o zvyšky lávového prúdu, ktorý je budovaný andezitmi s doskovitou odlučnosťou a vypína sa nad okolité bukové lesy takmer kolmými stenami do výšky cca 15 až 20 m. Obe plošiny sú oddelené malým sedielkom s turistickým rázcestníkom (červená – modrá-zelená značka). Výstup na plošiny je po železných rebríkoch, pričom obe plošiny sú miestami široké len 5-15 m, dlhé asi 50-80 m. Zo západnej plošiny je prekrásny výhľad na sever a západ – najmä na mesto Snina a hlavný hrebeň Vihorlatu. Z východnej plošiny je zase prekrásny pohľad na východ a juh: na malebné horské jazero – Morské oko, hraničný hrebeň Popričného aj Východoslovenskú nížinu. Prístup na vrchol je možný z oboch smerov

– zo severu od Sninských rybníkov (260 m. n. m.) po modrej – cca 8 km. Z juhu je asi 8 km trasa po lesnej asfaltke z Remetských Hámrov na Morské oko (618 m. n. m.) a potom asi 4 km na vrchol (alebo autom až na parkovisko pod Morským okom).

Najkratšia, ale najnáročnejšia trasa vedie po zelenej značke zo Zemplínskych Hámrov. Parkovať môžete tesne pred kameňolomom (450 m. n. m.) na hornom konci obce a odtiaľ neustále stúpanie až na vrchol – prevýšenie 550 m na úseku cca 2,2 km. Po trase Kameňolom – Sedlo Tri tably – Sninský kameň vedie najprv žltá a potom červená značka. Trasa je mierne náročná, ale zvládnu ju aj deti alebo starší turisti. Výhodou tejto trasy je, že návštevníci sa môžu vrátiť buď po rovnakej trase alebo urobiť okruh, ktorý ich privedie na časť Hámorského náučného chodníka a následne túru ukončia tam, kde začali. Celá túra trvá asi 4 hodiny, v rámci ktorých sa návštevníci môžu kochať jedinečnými výhľadmi, sledovaním pozostatkov lávovej činnosti vo forme andezitových brál a vytvárať neopakovateľné fotografie. Trasa je dlhá 8,3 km s prevýšením 596 metrov.

Belá nad Cirochou

V r. 1912 bol v obci postavený **rímskokatolícky Kostol Najsvätejšieho srdca Ježišovho**. Kostol bol postavený v neogotickom štýle. Prestavaný bol v r. 1962 – 1964, a to aj napriek ťažkým časom za vlády komunistického režimu. Obyvatelia obce sa hlásia najmä k rímskokatolíckemu vyznaniu. Obec, ako filiálka, patrila do farnosti Snina. V roku 1990 bola zriadená samostatná farnosť Belá nad Cirochou s filiálkou Zemplínske Hámre.

V obci boli vybudované aj **dva vodné mlyny**, ktoré boli funkčné až do 60-tych rokov 20. storočia, kedy prestali mlieť. Mlyn na nižnom konci obce pod cintorínom dnes už nejestvuje. **Vyšný mlyn v súčasnosti slúži ako penzión a reštaurácia.**

V údolí doliny lesa Bukovo sa nachádza z kameňa **murovaná studňa**, ktorá sa nazýva **Slaná studňa**. Voda z tejto studne je minerálna (síričito – uhličitá), ľudovo nazývaná vajcovka. V katastri obce je navrhnutý náučný chodník „Zaujímavosťami okolia Belej“ šírky 0,5 až 3,0 m s nástupným bodom v Belej nad Cirochou pred železničnou stanicou s pokračovaním k lokalitám Brusné, Slaná studňa, Šiterky. Okružný náučný chodník po severnej časti katastrálneho územia obce pokračuje katastrom Sniny do mesta Snina. Trasa je vedená prevažne po už existujúcich komunikáciách.

Jedinečným miestom na rekreáciu a čiastočne aj šport je furmanský Areál Topovné. Obec Belá nad Cirochou v spolupráci s Asociáciou furmanov Slovenska v tomto areáli každoročne organizuje preteky furmanov, lákajúce návštevníkov aj zo vzdialenejších regiónov. Organizuje sa tu aj TOPOVNÉ FEST a traktoriáda.

Dlhé nad Cirochou

V Dlhom nad Cirochou sa nachádzajú 4 národné kultúrne pamiatky: kostol, kaštieľ, cintorín pri kostole a vodný mlyn. Na území obcí Pichne, Belá nad Cirochou a Zemplínske Hámre sa nenachádzajú žiadne kultúrne pamiatky.

2.7.8 Kultúra

Históriu, zvyky, zachovávanie tradícií, ale aj súčasnú kultúru rozvíjajú viaceré organizácie, školy, múzea a ich edukačné programy, osvetové strediská, centrá voľného času, médiá a národnostné vysielania, tiež samosprávy a amatérske folklórne súbory.

Snina od roku 1961 nebola sídlom okresu, a preto v meste nevznikli žiadne štátne alebo regionálne kultúrne inštitúcie. Rozvoj tejto oblasti spoločenského života bol a je záležitosťou samosprávy a rôznych občianskych združení, kultúrnych spolkov a inštitúcií. V meste pôsobí Mestské kultúrne a osvetové stredisko, ktoré je centrom a hlavným organizátorom kultúrneho diania. Ťažiskom je rozvoj duchovných hodnôt, tradícií a zvykov, ako aj ďalších foriem kultúrneho vyžitia a trávenia voľného času.

V kultúrnej oblasti sú činné najmä tieto subjekty: Mestské kultúrne a osvetové stredisko (s prevádzkou domu kultúry, kina, komplexu kaštieľov, muzeálnej expozície, kultúrno-komunitného centra Obývačka, galérie a knižnice), Dom Matice Slovenskej, Galéria Andrej Smolák, ZUŠ (hudobný, tanečný, výtvarný a literárno-dramatický odbor), Súkromná ZUŠ 1. mája (tanečný odbor), Súkromná ZUŠ (výtvarný odbor), Centrum voľného času (mažoretky Maršálky), Súkromné centrum voľného času Mariána Lojana (folklórny súbor Šiňava, Tanečný klub Šarm). Občianske združenia: folklórny súbor Vihorlat, tanečný súbor Merlin, dychová hudba Sninčanka.

Národnostné menšiny organizujú svojich príslušníkov v Združení vysídlencov z oblasti vodárenskej nádrže Starina, Zväze Rusínov a Ukrajincov SR či Rusínskej obrode, ktoré sú tiež aktívne pri organizovaní regionálnych kultúrnych podujatí.

Okrem týchto inštitucionalizovaných subjektov v meste Snina pôsobia folklórne spevácke skupiny Starinčanka, Pajtaše, Kyčara, Nastaz, a Senioranka. Na prezentáciu a organizovanie kultúrnych podujatí slúžia priestory Mestského kultúrneho a osvetového strediska, interiér a exteriér zrekonštruovaného kaštieľa, priestory zrekonštruovanej ZUŠ a pre kultúrne podujatia v exteriéri sa využíva mobilné pódium. Medzi najsilnejšie produkty kultúry v Snine patria podujatia celoslovenského až celoeurópskeho významu. Medzi ne zaraďujeme: Gerbócovu literárnu Sninu, Človek, pes a kôň, Deň kroja, Dobrý večer, štedrý večer, Festival duchovnej piesne, festival Rock pod kameňom (do roku 2021), projekt „Štyri ročné obdobia“. Obnovený Sninský kaštieľ i príľahlý Malý kaštieľ sa stávajú turistickou dominantou mesta a regiónu pre obyvateľov aj návštevníkov mesta Snina. Umiestnenie muzeálneho a galerijného oddelenia do priestorov kaštieľa umocňuje súčasné rozvojové stratégie mesta. Na území doliny funguje niekoľko kultúrnych inštitúcií, prispievajúcich k zachovávaniu kultúry a zvykov:

Tabuľka 16 Zoznam kultúrnych inštitúcií

Názov	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Kultúrno osvetové zariadenie	áno	nie	nie	áno	nie
Muzeálna expozícia	áno	nie	nie	áno	nie
Galéria	áno	nie	nie	nie	nie
Kultúrny dom	áno	áno	áno	áno	áno
Matica slovenská	áno	áno	nie	áno	áno
Knižnica	áno	nie	nie	áno	nie
Základná umelecká škola	áno	nie	nie	nie	nie
Kostoly, modlitebne, synagógy, meditačné priestory	áno	áno	áno	áno	áno
Folklórne súbory	áno	áno	áno	áno	áno

Zdroj: vlastné spracovanie

Snina:

- Mestské kultúrne a osvetové stredisko s prevádzkou domu kultúry, kina, komplexom kaštieľov muzeálnej expozície, komunitno-kultúrneho centra Obývačka, galérie a knižnice,
- Galéria Andrej Smolák,
- Dom Matice Slovenskej,
- Základná umelecká škola Snina,
- Folklórny súbor Vihorlat,
- Folklórny súbor Šiňava a ďalšie menšie hudobné a tanečné skupiny.

Belá nad Cirochou:

- Spevácka skupina Cimbora,
- Základná organizácia Únie žien Slovenska v Belej nad Cirochou,
- Kostol Najsvätejšieho Srdca Ježišovho,

Zemplínske Hámre:

- Múzeum v Zemplínskych Hámroch,
- Remeselná dielňa,
- Kultúrny dom Zemplínske Hámre,
- Turisticko-informačné centrum Zemplínske Hámre,
- Hámorský náučný chodník,
- Ženská spevácka skupina Hamorčanka.

Najviac remeselníkov je dnes sústredených v Uličskej a **Ciroškej doline**. Tradičné remeslá boli v posledných rokoch rozšírené aj o výrobu remeselných produktov, ktoré možno charakterizovať ako tzv. lokálne produkty.

Tabuľka 17 Zoznam remeselníkov

	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Rezbárstvo	áno	nie	nie	áno	nie
Hrnčiarstvo	áno	nie	nie	nie	nie
Výšivkárstvo	áno	nie	nie	nie	nie
Tkáčstvo	áno	áno	nie	nie	nie
Metliarstvo	nie	nie	nie	áno	nie
Sviečkarstvo	nie	nie	áno	nie	nie

Zdroj: vlastné spracovanie

Súčasnú kultúru **Rusínov** na Slovensku rozvíjajú najmä kultúrne spolky, školy, múzeá a ich edukačné programy, osvetové strediská, centrá voľného času, divadlá, médiá a národnostné vysielania, samosprávy a amatérske folklórne súbory (na regionálnej úrovni napr. súbory Polonina v Uliči, Beskyd v Stakčíne a Čemerica v Stakčíne), ktoré pripravujú svoj program prevažne v rusínskom jazyku. Mnohé obce majú svoj miestny rusínsky folklórny festival. Významnou súčasťou okresu sú národné kultúrne pamiatky, ako sú drevené cerkvi napr. v Topoli, Ruskom Potoku, Uličskom Krivom či Kalnej Roztoke. Najstaršie pochádzajú zo 17. storočia a v niektorých z nich sa dodnes konajú bohoslužby. Na ich záchrane sa aktívne podieľa aj nezisková organizácia Karpatské drevené cerkvi. Na základných školách v Pčolinom a Stakčíne sa vyučuje rusínsky jazyk ako voliteľný predmet.

Významné miesto v rusínskej kultúre má rusínske nárečie, ktoré sa v porovnaní s inými východoslovenskými nárečiami vyznačuje vysokým počtom prevzatých slov zo susedného poľského, slovenského, maďarského jazyka a v oficiálne menšej miere rumunského jazyka. V roku 1995 bolo toto nárečie na Slovensku kodifikované a oficiálne uznané ako minoritný jazyk. Kodifikácia bola základným predpokladom zavedenia tohto jazyka do rôznych funkčných sfér života Rusínov (v mediálnej, literárnej, scénicko-divadelnej či cirkevnej sfére a v úradnom styku).

Medzi najznámejšie osobnosti Rusínov patrí predovšetkým Alexander Duchnovič (1803 – 1865), významný predstaviteľ gréckokatolíckej cirkvi a národného obrodovania Rusínov v 19. storočí.

Medzi miestne tradície, ktoré sa viažu na toto rusínske prostredie, patria okrem iného aj tradičné gastronomické špeciality: tatarčané pirohy (pirohy z pohánkovej múky plnené zemiakmi alebo tvarohom) a máčanka (hubová polievka s kyslou kapustou a so zemiakmi) a tradičné zemiakové jedlá, napríklad zemiakové placky, či pečené zemiakové pirohy s kapustovou alebo zemiakovou plnkou.

V meste sa pravidelne konajú rôzne kultúrne a spoločenské podujatia. Z tých najvýznamnejších spomenieme Dni mesta Snina, Deň kroja, Folklor fest (festival ľudového umenia), Rock pod kameňom (festival rockovej hudby), Ternipen (rómsky festival), Stretnutie rodákov (vysídlených z oblasti vodárenskej nádrže Starina) a Festival duchovnej piesne. Veľký záujem je o mestské trhy, ktoré samospráva organizuje dvakrát ročne. Sú spojené s množstvom kultúrnych podujatí. V posledných rokoch je najobľúbenejším podujatím Človek, pes a kôň, ktoré už má svoju tradíciu a je každoročne stretnutím milovníkov prírody a zvierat.

Obyvatelia obce Belá nad Cirochou sú najmä slovanského pôvodu, slovenskej národnosti. Patria k užívateľom sotáckeho nárečia. V obci sa rozprávalo typickým belianskym nárečím až do konca 60-tych rokov 20. storočia. Generácia, narodená v 50-tych a 60-tych rokoch, ešte doma naplno komunikovala v nárečí a slovenčinu používala len v škole a v úradoch. V súčasnosti sotácke belianske nárečie je na ústupe. Najmladšia generácia ho už takmer vôbec nepoužíva.

2.7.9 Ubytovanie

Ubytovanie, ako uvádza Správa Odomknutie endogénneho potenciálu cestovného ruchu Národného parku Poloniny a okresu Snina v Slovenskej republike, predstavuje jadro ponuky cestovného ruchu a v prípade niektorých destinácií býva aj hlavným dôvodom návštevy.

V PSK v roku 2018 bolo 728 ubytovacích zariadení s 10 969 izbami a 32 750 lôžkami, čo oproti roku 2017 predstavuje nárast o 2,3 %. V roku 2018 mal okres Snina 1 602 lôžok registrovaných v 23 ubytovacích zariadeniach s viac ako 100 lôžkami v 10 zariadeniach umiestnených priamo v území parku. S ročnou priemernou mierou obsadenosti 12 % v okrese a 7,1 % v parku je to významne nevyužitá kapacita.

Počas letných mesiacov sú plne obsadené, ale po zvyšok roka sú tieto zariadenia takmer prázdne. Hlavným problémom pri ubytovaní je sezónnosť. **Hotel Kamei** a **Hotel Bystrá** sa nachádzajú v blízkosti mesta Snina v RO Sninské rybníky a v tesnej blízkosti **biokúpaliska Sninské Rybníky**, ktoré počas sezóny od júna do septembra láka stabilné počty návštevníkov. Blízku rekreačnému stredisku Vihorlat Resort sa podarilo predĺžiť sezónu pomocou marketingu zameraného na menšie konferencie a školenia, vzdelávacie zájazdy pre deti a žiakov a víkendové oslavy a svadby. V obci Pichne sa nachádza penzión Zvala s kapacitou 11 lôžok. V roku 2021 s počtom prenocovaní 270, v roku 2020 až 325 prenocovaní. Počet prenocovaní v roku 2021 spolu v meste Snina 16 353 v týchto zariadeniach.

Tabuľka 18 Zoznam ubytovateľov

	Názov PO
Snina	Bytové družstvo, Snina
Snina	Daniela Fridrichová
Snina	Dušan Cicko - HRATEGA

Snina	EUROHARMEN, s. r. o.
Snina	Ladislav Jurpák
Snina	Zuzana Legemzová
Snina	Mária Čornaničová
Snina	Marián Burda - LAGÚNA ŠTÝL
Snina	METRONEX, s. r. o.
Snina	NOTAX CONSULTING spol. s r. o.
Snina	ROTAX - ARCH, spol. s r. o.
Snina	Spojená škola internátna
Snina	Stredná odborná škola Snina
Snina	Štefan Labanič - LORD
Snina	3. GA, s. r. o.
Snina	JK Home, s. r. o.
Snina	Veronika Lojanová
Snina	Milksan, s. r. o.
Snina	Štefan Merga
Snina	Matúš Špitalik
Snina	Ján Gerboc
Belá nad Cirochou	Chata Topovne
Belá nad Cirochou	Penzión Ján Jankaj
Belá nad Cirochou	Penzión a reštaurácia Starý mlyn
Pichne	Penzión Zvala
Zemplínske Hámre	Penzión LUKI
Zemplínske Hámre	Privát Kvetka

Zdroj: vlastné spracovanie

Údaje o dopyte po atrakciách a údaje o ubytovaní sú obmedzené. K týmto údajom sa radia aj údaje z lokálneho prieskumu, z ktorých vyplýva, že dopytu po ubytovacích zariadeniach v okrese Snina dominuje Slovenská republika (77 %), Česká republika (8 %), Poľsko (4 %) a Ukrajina (3 %). Údaje tiež preukázali, že obsadenosť vykazuje výrazne sezónny charakter, pričom hlavná sezóna trvá väčšinou od mája do septembra. V Akčnom pláne rozvoja okresu Snina 2019 – 2023 sa uvádza, že NPP je najmenej navštevovaným národným parkom Slovenskej republiky, a to aj napriek tomu, že ponúka možnosti navštívenia viacerých kultúrnych pamiatok, pozorovanie vtáctva, medveďov a vlkov a využívanie celej siete turistických a cyklistických chodníkov vedúcich cez obce i územia samotného parku. Okrem toho boli jeho karpatské bukové pralesy označené za súčasť svetového dedičstva. V spomínanom pláne sa tiež uvádza, že park priťahuje približne 15 000 turistov ročne, najmä

zo Slovenska a Poľska. Na porovnanie — národný park Bieszczady, ktorý leží hneď oproti na poľskej strane hranice, dokázal od apríla do novembra 2017 prilákať až 487 000 návštevníkov. V pláne sa teda uvádza 15 000 návštevníkov parku, ktorí sú podľa definície Svetovej organizácie cestovného ruchu OSN len jednoduchými návštevníkmi, pričom v roku 2018 v celom okrese Snina strávilo noc len 5 196 turistov. V samotnom parku išlo pravdepodobne väčšinou o jednoduchých návštevníkov, ktorí sa vzhľadom na nedostatok údajov ťažko počítajú. Rozdiel medzi nimi je dôležitý pre pochopenie súčasnej situácie trhu národného parku. Bez ohľadu na to, či sa jedná o maximálne 15 000 turistov, trendy v domácom i zahraničnom cestovnom ruchu sú dobrým znamením pre ďalší potenciálny rozvoj turizmu v okrese Snina a Národnom Parku Poloniny.

2.7.10 Návrhová časť – projektový zámer pre územie

Viaceré samosprávy v okrese (Snina, Ulič, Ubl'a, Kolonica a Zemplínske Hámre) a subjekty tretieho sektora uskutočňujú v oblasti cestovného ruchu rôzne investičné aj neinvestičné aktivity. Nevýhodou je, že zväčša každá samostatne, čím nedochádza k výraznejšiemu synergickému efektu pri porovnaní vynaloženej tzv. hodnoty za peniaze.

V rokoch 2000 – 2017 bolo v okrese Snina realizovaných 19 projektov na rozvoj cestovného ruchu v celkovej hodnote 14,2 mil. EUR, pričom projekt s najvyššou hodnotou z roku 2 000 (predstupové fondy Phare) preinvestoval 6,7 mil. EUR na projekt Rozvoj mikroregiónu Sninské rybníky. ŠOP SR, Správa NP Poloniny realizovala na riešenom území dva projekty v celkovej hodnote 3,5 mil. EUR (projekt v rokoch 2011 – 2016 Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch zo Švajčiarskeho finančného mechanizmu a projekt v rokoch 2015 – 2017 Ochrana prírody ako príležitosť pre regionálny rozvoj z Nórskeho finančného mechanizmu).

Rekreačná oblasť Sninské rybníky

Rekreačná oblasť Sninské rybníky je situovaná na úpätí Vihorlatského pohoria s vyznačenými cyklotrasami a turistickými chodníkmi. Je východiskovým bodom pešej turistickej trasy, vyznačenej modrou turistickou značkou na oblúbený Sninský kameň (1 006 m n. m.), odkiaľ je možné pokračovať k najväčšiemu zahradenému sopečnému jazeru na Slovensku – Morskému oku. Tieto prírodné výtvory sú súčasťou územia Vihorlatský prales, skrátene aj Vihorlat, ktoré bolo v roku 2007 vďaka zachovalým bukovým pralesom s vyše 240-ročnými exemplármi, zapísané do zoznamu Svetového prírodného dedičstva UNESCO v kategórii Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka.

Doteraz realizované investície Výstavba rybníkov v blízkosti mesta Snina bola realizovaná v druhej polovici 20. storočia z iniciatívy členov Miestneho národného výboru a rybárskeho spolku. Vybudované boli najskôr tri rybníky za účelom chovu rýb. Prvotný účel hospodárskeho využívania bol postupne dopĺňaný o rekreačný, aj z dôvodu atraktivity územia, a tiež kvôli chýbajúcim možnostiam kúpania priamo v meste. Zvyšujúci sa záujem o prímestskú rekreačnú oblasť bol dôvodom, že už začiatkom 70-tych rokov 20. storočia pristúpilo ku koncepcnejšiemu riešeniu oblasti s cieľom zlepšiť podmienky pre rekreáciu. Rybníky o celkovej ploche 11 200 m² prebudovali svojpomocne v rámci akcie „Z“ na tri kúpaliská Jana, Dana a Eva. Vybuodovali tiež prírodný amfiteáter s hľadiskom nad pretekajúcim potokom Bystrá, štvrtý, tzv. horný rybník na člnkovanie a vodné bicyklovanie, stanový tábor aj ihriská pre loptové hry. Stravovacie zariadenie pôvodnej rybárskej chaty bolo doplnené aj o ďalšie objekty služieb – predajňu potravín, ovocia a zeleniny a nové ubytovacie a stravovacie zariadenie. Pri Okresnom národnom výbore bol už od roku 1947 aktívny Slovakotour Snina, ktorý propagoval nielen Sninské rybníky, ale aj širšie okolie Sninského kameňa a Morského oka. Projekt „Revitalizácia kúpalísk v RO Rybníky“ prebiehal v rokoch 1997-2007 viacdrojovo. Prostriedky boli vynaložené na projektovú dokumentáciu na revitalizáciu kúpalísk, v roku 1998 bola vybudovaná úpravňa vody. V roku 2000 boli realizované stavebné úpravy bazéna Jana (úprava dna bazéna, sprchy s oporným múrom, chodník pre peších, oprava kanalizácie a lavičiek) v cene 54 365 EUR. V roku 2004 bol z bazéna Jana odčlenený detský bazén, ktorý bol v rokoch 2004 – 2005 rekonštruovaný v sume 107 017 EUR. Tento bazén je dnes nefunkčný. Investorm rekonštrukčných prác bolo mesto Snina a dodávateľom AQUAPARK, s. r. o.

Doteraz najviac prostriedkov do rozvoja RO Sninské rybníky bolo vynaložených v rámci projektu „Rozvoj mikroregiónu Sninské Rybníky“, kedy v roku 2003 boli z predstupovej pomoci PHARE vo výške 4 195 766 EUR dobudované chýbajúce objekty sekundárnej ponuky cestovného ruchu, ale aj základná infraštruktúra

nevyhnutná pre ďalší rozvoj: Turistické informačné centrum, Tenisové kurty, Ihrisko Čornanič, Hygienické zariadenia, Most, Parkovisko, Cesty, Pešie komunikácie - chodníky pre peších, cyklistov a bežkárov, Cesta k umartému, Vodojem a vodovodná sieť, ČOV a kanalizačná sieť, Káblové rozvody VN, NN, trafostanica, Verejné osvetlenie. Stavebníkom bolo Združenie Horný Zemplín. Mesto Snina ako jeden z členov združenia, sa podieľalo na spolufinancovaní investície sumou 347 640 Eur, čo predstavovalo 7,80 % z celkového rozpočtu. Po kolaudácii stavby boli do vlastníctva mesta odovzdané nasledovné stavby: Turistické informačné centrum, Hygienické zariadenia, Most, Parkovisko, Cesty, Pešie komunikácie - chodníky pre peších, cyklistov a bežkárov, Cesta k umartému, Vodojem a vodovodná sieť, ČOV a kanalizačná sieť, Verejné osvetlenie.

Obec Zemplínske Hámre v rokoch 2012 – 2016 realizovala projekt prostredníctvom Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce v rámci rozšírenej Európskej únie s názvom Objavme históriu baníctva a železiarskej výroby vo Vihorlatských vrchoch v celkovej hodnote 1,1 mil. EUR. V súčasnosti je v procese realizácie projekt Karpatské kofajky – po stopách úzkokoľajných železníc v Karpatoch, ktorého hlavným cieľom je vytvorenie spoločného poľsko-slovenského produktu cestovného ruchu na báze existujúcich a zaniknutých lesných úzkokoľajných železníc v Karpatoch. Hlavnými úlohami projektu sú obnova kultúrneho dedičstva lesnej železničky Snina – Vihorlat a Bieščadskej úzkorozchodnej železnici, ďalej, budovanie sprievodnej infraštruktúry na lesnej železnici Snina – Vihorlat a Osadné – Udaava, vytvorenie cyklu produktov propagujúcich históriu železničiek moderne a pútavo a vytváranie cezhraničného partnerstva a propagačných aktivít.

Obec Zemplínske Hámre v súčasnosti realizuje projekt s názvom Zmierňovanie negatívnych dopadov zmeny klímy v obci Zemplínske Hámre ako vstupnej brány do starých bukových pralesov a vulkánov Východných Karpát financovaný z prostriedkov mechanizmu Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, komponent 5 – Adaptácia na zmenu klímy. Celkový rozpočet projektu je 1,3 mil. EUR. Hlavným cieľom projektu je zmierniť negatívne dopady zmeny klímy prostredníctvom rozvoja ekoturizmu a zriadenia ekologicko-edukačného komplexu s názvom „Vstup do ríše Východných Karpát“. Hlavný cieľ projektu tvoria dva špecifické ciele a to: 1. Vytvorenie edukačno-oddychovej zóny a 2. Podpora ekoturizmu vytvorením nového náučného chodníka.

Obec Zemplínske Hámre získava finančné prostriedky na svoje aktivity taktiež prostredníctvom realizácie projektov s finančnou podporou Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky – program Podpora najmenej rozvinutých okresov a to napríklad projekt Doplňenie turistickej infraštruktúry obce Zemplínske Hámre v nadväznosti na projekt Poloniny Trail alebo projekt Rozšírenie expozície múzea / Zakúpenie pôvodnej drevenice s príľahlým dvorom za účelom zvýšenia návštevnosti v oblasti cestovného ruchu. V roku 2022 bol realizovaný projekt Chodník pre peších - úsek č. 2a z výzvy MAS Pod Vihorlatom, o. z.

2.8 Vzdelávanie

2.8.1 Východisková situácia

Kvalitné vzdelanie je rozhodujúcim zdrojom budúceho rozvoja, prosperity a konkurencieschopnosti SR. Tvorivo-humánne vzdelávanie a výchova sú aj podmienkou sociálneho konsenzu – odstraňovania sociálnych nerovností, riešenia rómskej problematiky, neporozumenia medzi ľuďmi, sociálnych konfliktov. Vzdelanie a výchova sú najlepšou prevenciou v boji proti kriminalite, nezamestnanosti, drogám, protispoločenskému správaniu, ale aj najlepším stimulom pre vytvorenie kvalitného života občanov Slovenskej republiky v budúcnosti. Prognóza vývoja regionálneho školstva SR sa odvíja od demografického vývoja na Slovensku. Pokles počtu živonarodených detí je celoštátny trend, ktorý sa odráža aj v meste Snina. V roku 2021 sa narodilo v Snine 144 detí. Demografický vývoj na Slovensku už niekoľko rokov zaznamenáva postupný pokles počtu novonarodených detí, čo sa prejavuje aj na počtoch žiakov a tried v škole všeobecne.

Tabuľka 19 Zoznam vzdelávaco-výchovných inštitúcií

	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Jasle	nie	nie	nie	nie	nie
Materská škola	áno	áno	áno	áno	áno
Základná škola	áno	áno	áno	áno	nie
Stredná škola	áno	nie	nie	nie	nie
Vysoká škola	nie	nie	nie	nie	nie
Univerzita tretieho veku	áno	nie	nie	nie	nie
Centrum voľného času	áno	nie	nie	nie	nie

Zdroj: vlastné spracovanie

2.8.2 Materské školy

Zabezpečujú inštitucionálne predškolské vzdelávanie pre deti vo veku 2 – 6 rokov. Predprimárne vzdelanie získa dieťa absolvovaním posledného ročníka vzdelávacieho programu v materskej škole. Súčasťou materských škôl sú školské jedálne. V materských školách na území je výučbový proces realizovaný v súlade so štátnym vzdelávacím programom pedagogickými zamestnancami s úplnou kvalifikovanosťou. Ich ďalší odborný rast je zabezpečovaný spravidla v rámci kontinuálneho vzdelávania, ako aj prostredníctvom vlastných metodických orgánov. MŠ sú vybavené materiálnymi a učebnými pomôckami na výchovno-vyučovací proces v súlade so zákonom stanovenými základnými technickými a hygienickými parametrami.

Materské školy v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Snina:

- Materská škola Budovateľská 2205/12, Snina
- Materská škola Čsl. Armády 1590/1, Snina
- Materská škola Kukučínova 2544/7, Snina
- Materská škola Dukelských hrdinov 2078/13, Snina
- Materská škola Palárikova 1630/29, Snina
- Materská škola Perečínska 2546/23, Snina

Materské školy v inej zriaďovateľskej pôsobnosti:

- Súkromná materská škola Vihorlatská 1420/8, Snina, zriaďovateľom je Memoria n.o.
- Súkromná materská škola Komenského 2779, Snina, zriaďovateľom je Mária Alušíková
- Cirkevná materská škola sv. Márie Goretti, 1. mája 2718/14, Snina, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice

Belá nad Cirochou:

- Cirkevná základná škola s materskou školou sv. Petra a Pavla Belá nad Cirochou, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice

Dlhé nad Cirochou:

- Základná škola s materskou školou Dlhé nad Cirochou, zriaďovateľom je obec Dlhé nad Cirochou

Zemplínske Hámre:

- Základná škola s materskou školou Zemplínske Hámre, zriaďovateľom je obec Zemplínske Hámre

2.8.3 Základné školy

Základné školy zabezpečujú inštitucionálne základné (primárne) vzdelávanie žiakov v triedach nultého až štvrtého ročníka ZŠ a nižšie stredné (nižšie sekundárne) vzdelávanie žiakov v triedach 5. až 9. ročníka ZŠ. Súčasťou ZŠ sú školské jedálne a školské kluby detí. Základné školy sa zapájajú do mnohých projektov na rozvoj výchovno-vzdelávacej práce a v meste Snina dochádza k postupnej obnove nehnuteľností a areálov, a materiálo-technickému vybaveniu vrátane informačnej techniky.

Základné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Snina:

- Základná škola P. O. Hviezdoslava 985/20, Snina
- Základná škola Študentská 1446/9, Snina
- Základná škola Komenského 2666/16, Snina
- Základná škola Budovateľská 1446/9, Snina

Základné školy v inej zriaďovateľskej pôsobnosti:

- Cirkevná spojená škola sv. Cyrila a Metoda, Švermova 10, Snina, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice
- Špeciálna základná škola (organizačnou zložkou Spojenej školy internátnej v Snine)

Belá nad Cirochou:

- Cirkevná základná škola s materskou školou sv. Petra a Pavla Belá nad Cirochou, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice

Dlhé nad Cirochou:

- Základná škola s materskou školou Dlhé nad Cirochou, zriaďovateľom je obec Dlhé nad Cirochou

Zemplínske Hámre:

- Základná škola s materskou školou Zemplínske Hámre, zriaďovateľom je obec Zemplínske Hámre

2.8.4 Stredné školy

Stredná škola je výchovno-vzdelávacie zariadenie, ktoré poskytuje všeobecné a odborné vzdelanie s ucelenou sústavou potrebných vedomostí, spôsobilostí a zručností. Na území mesta sa nachádza 5 stredných škôl. Študenti dochádzajú za vyšším vzdelaním aj do mesta Humenné.

Stredné školy v meste Snina:

- Gymnázium, Študentská 4, Snina, zriaďovateľom je PSK
- Stredná odborná škola, Sládkovičova 2723/120, Snina, zriaďovateľom je PSK
- Stredná priemyselná škola, Partizánska 1059, Snina, zriaďovateľom je PSK, (organizačné zložky: Špeciálna základná škola internátna, Praktická škola, Odborné učilište internátne, súčasťou školy: školský internát, Centrum špeciálneho pedagogického poradenstva, školská jedáleň)
- Cirkevná spojená škola sv. Cyrila a Metoda, Švermova 10, Snina, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice

Stredná odborná škola je vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá poskytuje žiakom odborné vzdelávanie a prípravu vo vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania zameranom predovšetkým na výkon povolania, skupiny povolaní a odborných činností. Stredná odborná škola poskytuje žiakom odborné vzdelávanie a prípravu v členení na teoretické vyučovanie a praktické vyučovanie.

2.8.5 Základné umelecké školy

Základná umelecká škola zabezpečuje umeleckú výchovu a vzdelávanie podľa vzdelávacieho programu odboru vzdelávania prevažne pre žiakov základnej školy. Základná umelecká škola môže organizovať aj štúdium

pre deti vo veku pred plnením povinnej školskej dochádzky, žiakov stredných škôl a dospelých. Na území mesta Snina je 1 ZUŠ v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta a 2 Základné umelecké školy v inej zriaďovateľskej pôsobnosti.

Základné umelecké školy v meste Snina:

- ZUŠ Študentská 144/10, Snina, poskytuje umelecké vzdelávanie v 4 odboroch (hudobný, tanečný, výtvarný a literárno-dramatický)
- Súkromná ZUŠ, Česká 2628/9, Snina, poskytuje umelecké vzdelávanie vo výtvarnom odbore
- Súkromná ZUŠ, Hviezdoslavova 985/20, Snina, poskytuje umelecké vzdelávanie v tanečnom odbore.

2.8.6 Centrum voľného času

Centrum voľného času zabezpečuje podľa výchovného programu školského zariadenia výchovno-vzdelávaciú, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase. Centrum voľného času usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvíjanie a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného využívania ich voľného času a zabezpečuje podľa potrieb súťaže detí základných škôl a stredných škôl. V Snine mimoškolskú záujmovú činnosť zabezpečujú 3 centrá voľného času. Krúžková činnosť je zameraná na športové, jazykové, tanečné, umelecké, tvorivé, pohybové činnosti, atď.

Centrum voľného času v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta:

- Centrum voľného času, 1. mája 2533/12, Snina

Centrá voľného času v inej zriaďovateľskej pôsobnosti:

- Cirkevné CVČ, Námestie Jána Pavla II. 2059, Snina, zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice
- Súkromné CVČ Mariána Lojana, Strojárska 2061/96, Snina, zriaďovateľom je Marián Lojan

2.8.7 Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva

- Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie Snina
- Súkromné centrum špeciálno-pedagogického poradenstva, Budovateľská 1992/9, Snina

2.9 Šport

2.9.1 Východisková situácia

Mesto Snina a obce majú záujem o podporu športu prostredníctvom modernizácie športovej infraštruktúry a finančnej podpory klubov z rozpočtu.

Oblasť športu detí a mládeže spadá do kompetencie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len MŠVVŠ SR). Základným legislatívnym rámcom v oblasti športu je zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o športe), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Z hľadiska pôsobnosti obce je potrebné uviesť zákon č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a tiež zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení neskorších predpisov. Práve v poslednom spomínanom zákone prešli určité kompetencie v oblasti telesnej kultúry na obce. Podľa ustanovenia § 4 ods.3, písm. h) zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov obec utvára a chráni zdravé podmienky a zdravý spôsob života a práce obyvateľov obce, chráni životné prostredie, ako aj utvára podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport.

Zákon č.440/2015 Z. z. o športe (§ 64) a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje pôsobnosť obce v oblasti športu nasledovne:

Obec pri výkone samosprávy:

- a) vypracúva koncepciu rozvoja športu na podmienky obce,
- b) podporuje výstavbu, modernizáciu, rekonštrukciu, údržbu a prevádzkovanie športovej infraštruktúry v obci v spolupráci so športovými organizáciami,
- c) zabezpečuje využívanie športovej infraštruktúry v základných školách, ktorých je zriaďovateľom a športovej infraštruktúry vo vlastníctve alebo v správe obce na šport pre všetkých so zameraním na mládež najviac za náklady s tým spojené,
- d) môže zriadiť so športovým zväzom a športovým klubom športové stredisko na vykonávanie športu pre všetkých so zameraním na mládež pod vedením športového odborníka,
- e) podporuje organizovanie súťaží športu pre všetkých a športu zdravotne postihnutých v obci,
- f) podieľa sa na vytváraní podmienok na vykonávanie športu pre všetkých a športu zdravotne postihnutých v obci,
- g) oceňuje športovcov a športových odborníkov pôsobiach v obci.

Kompetencie obcí v oblasti športu sú upravené aj v zákone č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje podmienky a povinnosti v oblasti organizovania týchto podujatí.

Mesto Snina má pri Mestskom zastupiteľstve v Snine zriadené stále komisie: Komisia školstva a mládeže, Komisia kultúry a športu. Členmi komisií sú ľudia pracujúci s deťmi a mládežou, učitelia, ľudia z oblasti kultúry a predstavitelia rôznych športových klubov. Cieľom týchto komisií je usmerňovať aktivity mesta Snina v týchto dotknutých oblastiach života, vyjadrovať sa k opatreniam, navrhovať riešenia a hľadať možnosti spolupráce. Šport je nielen na týchto komisiách dôležitou oblasťou, ktorá si zaslúži podporu mesta.

Tabuľka 20 Zoznam infraštruktúry

Názov	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Futbalový štadión	áno	áno	áno	áno	áno
Športová hala	áno	nie	áno	nie	nie
Telocvične	áno	nie	áno	áno	nie
Cvičebne	áno	nie	nie	nie	nie
Multifunkčné ihrisko	áno	áno	áno	áno	áno
Basketbalové ihrisko	áno	áno	nie	nie	nie
Tenisové kurty	áno	áno	áno	áno	nie
Fitnesscentrá	áno	áno	áno	áno	nie
Workoutové ihrisko	áno	nie	áno	áno	nie
Skate park	áno	nie	nie	nie	nie
Detské ihrisko	áno	nie	áno	áno	nie
Furmanský areál	nie	áno	áno	nie	nie

V meste Snina sa nachádzajú detské ihriská v ôsmich lokalitách a v nasledujúcom programovacom období plánuje mesto vybudovať ďalšie detské ihriská.

2.9.2 Športové kluby v meste Snina

Tabuľka 21 Zoznam športových klubov a organizácií v Snine

Športový klub	žiaci do 15 r.	dorastenci 16-23 r.	dospelý od 24 r.	spolu
Black Tiger Taekwondo klub Snina	76	14	18	108
Hokejový klub mládež Snina				25
Klub šermu Snina	20	8	37	65
Karate klub Snina	19	10	7	35
Mestský futbalový klub SNINA	154	51	24	229
Mestský tenisový klub Snina	15	8	35	58
Mestský volejbalový klub Snina	54	6	4	64
Slovenský rybársky zväz Miestna organizácia Snina	87	15	520	622
Stolnotenisový oddiel Snina	3	2	16	21
Športový klub Gladiátor	10	15	10	50
Športový klub VOUK				156
Telovýchovná jednota Spartak Vihorlat Snina	35	62	83	180
Zápasnícky klub Slávia Snina	15	11	19	45
Zápasnícky klub Vihorlat	50	21	21	92

Zdroj: MsÚ Snina, Oddelenie školstva a mládeže

2.9.3 Indoorové zariadenia v meste Snina

Tabuľka 22 Zoznam indoorových zariadení

Indoorové zariadenia	Adresa	Využitie
Plaváreň Snina	Kukučínova 3911/8, Snina	plávanie, regenerácia
Mestská športová hala	Vihorlatská 1426/14, Snina	loptové hry, regenerácia
Telocvičňa ZŠ Budovateľská	Budovateľská 1992/9, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa ZŠ Komenského	Komenského 2666/16, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa ZŠ P.O. Hviezdoslava	Hviezdoslavova 985/20, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa ZŠ Študentská	Študentská 1446/9, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa CVC	1. mája 2533/12, Snina	loptové hry, zápasenie
Telocvičňa CSŠ	Švermova 10, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa SPŠ	Partizánska 1059/23, Snina	loptové hry, gymnastika

Telocvičňa SOŠ	Sládkovičova 2723/120, Snina	loptové hry, gymnastika
Telocvičňa SŠI	Palárikova 1602/1, Snina	loptové hry, gymnastika

Zdroj: MsÚ Snina, Oddelenie školstva a mládeže

2.9.4 Outdoorové zariadenia v meste Snina

Tabuľka 23 Zoznam outdoorových zariadení

Outdoorové zariadenia	Adresa	Využitie
Futbalový štadión - trávnaté a umelé ihrisko,	Pčolinská 2744/45, Snina	futbal, beh
Futbalové mini umelé ihrisko	Budovateľská 1992/9, Snina	futbal
Škvarové futbalové ihrisko	Daľkovská 515/59, Snina	futbal
Futbalové ihrisko pri SOŠ	Sládkovičova 2723/120, Snina	futbal
Multifunkčné ihrisko ZŠ P.O. Hviezdoslava	Hviezdoslavova 985/20, Snina	loptové hry
Hokejbalové ihrisko	Námestie Jána Pavla II 747, Snina	hokejbal
Streetbalové ihrisko Tabla	Švermova 10, Snina	loptové hry
Basketbalové ihrisko pri Gymnáziu	Študentská 4, Snina	basketbal, loptové hry
Basketbalové ihrisko pri ZŠ Komenského	Komenského 2, Snina	basketbal, loptové hry
Basketbalové ihrisko pre ZŠ Študentskej	Študentská 1446/9, Snina	basketbal, loptové hry
Futbalové ihrisko pri ZŠ Študentskej s bež.	Študentská 1446/9, Snina	futbal, beh
Workoutové ihrisko v Topoľovej aleji	Stakčínska	workout cvičenie
Workoutové ihrisko pri CSŠ	Švermova 10, Snina	workout cvičenie
Workout park Snina pri plavárni	Kukučínova, Snina	workout cvičenie
Skate park Snina	Strojárska 598, Snina	aktivity
Tenisové kurty pri športovej hale	Budovateľská, Snina	tenis

Zdroj: MsÚ Snina, Oddelenie školstva a mládeže

2.9.5 Detské ihriská v meste Snina

Tabuľka 24 Zoznam detských ihrísk

Detské ihriská	Adresa	Využitie
Detské ihrisko Komenského	Komenského, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko na sídlisku II Ul.Palárikova	Palárikova, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko na Table Ul. Svätoplukova	Svätoplukova 24, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko vo Vihorlatskom parku	Vihorlatská 567, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko sídl. 1. Mája	1. Mája 1, Snina	preliezky, detské aktivity

Detské ihrisko sídl. 1. Mája 2 - oproti ZŠ	1. Mája 2, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko sídl. Komenského	Komenského, Snina	preliezky, detské aktivity
Ihriská k byt. domu K 13 pri supermarket	Komenského, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko Študentská	Študentská 39, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko Strojárska	Strojárska 1833/94, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko pri MŠ Budovateľská	Budovateľská 2205/12, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko pri CSŠ	Švermova 10, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko pri MŠ Čs. armády	Československej armády 1, Snina	preliezky, detské aktivity
Detské ihrisko pri MŠ Kukučínova	Kukučínova 2544/7, Snina	preliezky, detské aktivity

Zdroj: MsÚ Snina, Oddelenie školstva a mládeže

V meste Snina sa nachádzajú aj ďalšie športové zariadenia, ktoré sú v súkromných vlastníctvach. Patria sem fitness centrá, ihrisko pre squash, tenisové kurty (hotel Kamei). V extraviláne mesta sa nachádzajú aj cyklotrasy a turistické chodníky. O športoviská sa starajú Verejnoprospešné služby Snina, s. r. o., ktoré sú vo vlastníctve mesta.

Belá nad Cirochou

- Telovýchovná jednota Slovan (založená v r. 1951) - muži a dorastenci,
- Stolnotenový oddiel ŠK Orion s rokom založenia 1970,
- Nohejbalový klub NK Belá, ktorý vznikol v roku 2011, pri TJ Slovan pôsobí od roku 1978,
- Turistický oddiel, ktorý svoju činnosť zameriava na organizovanie turistických túr po Vihorlatskom pohorí pre neorganizovaných priaznivcov pešej turistiky,
- Dobrovoľný hasičský a záchranný zbor (založený v r. 1921),
- Obecný klub Asociácie furmanov Slovenska,
- Kynologický klub DINGO (založený v 80-tych rokoch 20 st.),
- Poľovnícke združenie LAZY.

V Belej nad Cirochou sa nachádza: futbalové ihrisko, telocvičňa, cvičebňa, tenisový kurt, fitnesscentrum, workoutové ihrisko, furmanský areál.

Zemplínske Hámre

- TJ Vihorlat Zemplínske Hámre,
- Zápasnícky klub Zemplínske Hámre,
- Športový klub stolného tenisu Zemplínske Hámre,
- Dobrovoľný hasičský zbor obce Zemplínske Hámre.

V obci Zemplínske Hámre sa nachádza futbalové ihrisko, tenisové kurty, multifunkčné ihrisko, či telocvičňa, ktorej služby využívajú športové kluby.

2.10 Sociálne a zdravotné služby

2.10.1 Východisková situácia

Slovenský systém dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti nie je pripravený na rýchle starnutie populácie, ktoré na Slovensku nastane v najbližších desaťročiach. Podiel populácie staršej než 65 rokov vzrastie zo súčasných 16% na vyše 24% do roku 2040. Z hľadiska verejných politík zameraných na podporu rozvoja sociálnych služieb nie sú rozhodujúce len samotné ukazovatele nárastu počtu starších osôb v celkovej populácii,

ale aj ich zdravotné ukazovatele podmieňujúce sebestačnosť a nezávislosť, resp. odkázanosť na pomoc inej fyzickej osoby v bežnom živote. Dopyt po zdravotných a sociálnych službách je ťažké uspokojiť najmä vo vidieckych oblastiach okresu Snina.

Potreba prepájania poskytovania sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti najmä v rozsahu ošetrovateľskej starostlivosti a fyzioterapie je v súčasnej dobe jedna z najaktuálnejších tém v poskytovaní pomoci a podpore viacerým skupinám obyvateľov, predovšetkým seniorom, osobám so zdravotným postihnutím, s chronickým ochorením a osobám odkázaným na dlhodobú pomoc inej osoby pri zvládaní každodenných aktivít. Jednou z odpovedí na potrebu koordinovaného prístupu pri poskytovaní podpory týmto osobám je systém dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti, ktorý v Slovenskej republike absentuje. Národná legislatíva neponúka rámec na integráciu zdravotnej a sociálnej starostlivosti a financovanie týchto dvoch súvisiacich služieb sa poskytuje a reguluje osobitne.

Kompetencie v oblasti dlhodobej starostlivosti sú rozdelené najmä medzi rezort sociálnych vecí a rezort zdravotníctva, ktorých spolupráca je pre potreby integrácie dlhodobo nepostačujúca.

- Chýba spoločná vízia, stratégia a plánovanie kapacít, ktoré zohľadňujú súčasnú infraštruktúru, potreby obyvateľstva, budúci demografický vývoj a dodržiavanie ľudských práv.
- Prechod osoby s potrebou dlhodobej starostlivosti medzi zdravotnými a sociálnymi službami nie je koordinovaný. Prispieva to k zhoršeniu zdravotného stavu pacienta a najmä u seniorov aj k zbytočným rehospitalizáciám.
- Zdravotná starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb nie je adekvátne zabezpečená po legislatívnej, personálnej, ani finančnej stránke. Rovnako nie je dostatočne poskytovaná ani sociálna starostlivosť v zdravotníckych zariadeniach ústavnej starostlivosti.
- Veľká časť klientov v zariadeniach sociálnych služieb vyžaduje dlhodobú psychiatrickú starostlivosť, ktorá však nie je zabezpečená. V porovnaní so zariadeniami ústavnej zdravotnej starostlivosti týmto klientom často chýba adekvátne odborná psychiatrická starostlivosť, ošetrovateľská starostlivosť a materiálno-technické vybavenie.
- Integrácii oboch systémov zabraňuje aj vertikálna roztrieštenosť kompetencií. Tie sú rozdelené medzi ministerstvami, obcami, vyššími územnými celkami (VÚC), Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a inými orgánmi verejnej správy.

Neefektívny spôsob financovania

- Systém financovania dlhodobej sociálnej starostlivosti je nejednotný a neprehľadný. Pozostáva z rôznych typov príspevkov, ktorých podmienky čerpania sa odlišujú v závislosti od typu služby, jej zriaďovateľa, resp. príjmu odkázanej osoby.
- Väčšina príspevkov nie je poskytovaná priamo osobe s potrebou dlhodobej starostlivosti, ale poskytovateľovi služby, resp. opatrovateľovi. Tento spôsob financovania môže znižovať reálnu možnosť realizovať právo na nezávislý spôsob života v zmysle dohovoru.
- Súčasný systém financovania podporuje inštitucionalizáciu starostlivosti. Dôvodom je nesystematická finančná podpora terénnych a ambulantných sociálnych služieb a nízke úhrady poisťovní za terénne ošetrovateľské a paliatívne služby.
- Úhrady zdravotných poisťovní za starostlivosť v hospicoch a domoch ošetrovateľskej starostlivosti nepostačujú na pokrytie nákladov na starostlivosť. Nedostatok zdrojov zariadenia kompenzujú navýšením úhrad od klientov, resp. darmi. Znižuje sa tak dostupnosť služieb pre nízkoprijemné skupiny obyvateľstva.
- Nízke úhrady za ošetrovateľskú starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb znižujú možnosť získať a adekvátne ohodnotiť kvalifikovaný personál. Zariadenia sú často odkázané na využívanie služieb Agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ktorých je však na Slovensku nedostatok.
- Nízke platové ohodnotenie spôsobuje neatraktivitu zamestnania, najmä v terénnych službách. Priemerná mesačná mzda opatrovateľa v teréne dosahovala začiatkom roku 2020 približne 55%

z priemernej mzdy v hospodárstve, zatiaľ čo priemerná mzda opatrovateliek v zariadeniach sociálnych služieb dosahovala 78% priemernej mzdy v hospodárstve.

Momentálne na úrovni štátu prebieha komplexná reforma dlhodobej a paliatívnej starostlivosti. K tejto reforme sa vláda SR zaviazala v Programovom vyhlásení vlády na roky 2020-2024. Navrhované reformy a investície zároveň odpovedajú na viaceré odporúčania Európskej komisie pre Slovensko na roky 2019 a 2020.

Pre naplnenie tohto cieľa sú nevyhnutné nasledujúce reformy a investície:

Reformy

1. Reforma integrácie a financovania dlhodobej sociálnej a zdravotnej starostlivosti
2. Reforma posudkovej činnosti
3. Reforma dohľadu nad sociálnou starostlivosťou a zabezpečenie infraštruktúry pre jej implementáciu

Z Plánu obnovy budú podporené Investície:

1. Rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti
2. Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti
3. Rozšírenie a obnova kapacít paliatívnej starostlivosti

2.10.2 Sociálne služby

Mesto Snina má vypracovaný **Komunitný plán sociálnych služieb mesta Snina na obdobie rokov 2015 – 2025**, ktorý podrobne definuje sociálnu starostlivosť v meste Snina. Sociálne služby sú jednou z foriem sociálnej pomoci. Štát prostredníctvom nich podporuje sociálne začlenenie občanov a uspokojovanie sociálnych potrieb ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálna služba môže byť poskytovaná ambulantnou formou, terénnou formou, pobytovou formou alebo inou formou podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava. Ambulantná forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe, ktorá dochádza, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby. Miestom poskytovania ambulantnej sociálnej služby môže byť aj zariadenie. Terénna forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí. Pobytová forma sociálnej služby v zariadení sa poskytuje, ak súčasťou sociálnej služby je ubytovanie. Pobytová sociálna služba sa poskytuje ako celoročná sociálna služba alebo týždenná sociálna služba. V zmysle zákona o sociálnych službách má poskytovanie sociálnych služieb v prirodzenom prostredí klienta prednosť pred pobytovou formou. Z uvedeného dôvodu sa kladie a aj v budúcnosti bude klásť dôraz na rozvoj ambulantných a terénnych sociálnych služieb, **čo je aj v súlade s Národnými prioritami rozvoja sociálnych služieb na obdobie rokov 2021 – 2030**. Za posledné roky územie zaznamenáva rapidný nárast požiadaviek ako na terénne sociálne služby poskytované formou opatrovateľskej služby, tak aj na umiestnenie do rôznych zariadení sociálnych služieb (najmä do zariadenia pre seniorov, zariadenia opatrovateľskej služby a do špecializovaného zariadenia). Z toho vyplýva potreba budovania ďalších kapacít, ktoré by riešili požiadavky narastajúceho počtu prijímateľov sociálnych služieb.

Zameranie sociálnych služieb:

- prevencia vzniku, riešenie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie jednotlivca, rodiny alebo komunity,
- zachovanie, obnova alebo rozvoj schopnosti jednotlivca viesť samostatný život,
- podpora začlenenia jednotlivca do spoločnosti,
- prevencia sociálneho vylúčenia,
- riešenie krízovej sociálnej situácie jednotlivca a rodiny.

Mesto Snina poskytuje potrebnú sociálnu pomoc pre svojich občanov prostredníctvom:

- menších obecných služieb,
- aktívnej činnosti,
- terénnej sociálnej služby,
- opatrovateľskej služby,

- prostredníctvom poskytovania jednorazovej dávky v hmotnej núdzi, a tiež poskytovaním mimoriadnej dávky, ktorá je formou nevyhnutnej okamžitej pomoci občanovi v náhlej núdzi,
- prostredníctvom poskytovania finančného príspevku pri narodení dieťaťa vo výške od 250 do 500 EUR za každé dieťa v zmysle stanovených podmienok VZN,
- deťom z rodín, ktoré sa nachádzajú v hmotnej núdzi, sú v spolupráci s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny poskytované dotácie na stravu a na školské potreby,
- celoročnú pobytovú sociálnu službu v zariadení pre seniorov – Domov pokojnej staroby a neverejný poskytovateľ Gabriela n. o.,
- ADOS „Charitas“ – pod záštitou Gréckokatolíckej charity v Prešove,
- ADOS MAJA s. r. o. – neštatné zdravotnícke zariadenie,
- prevádzky jedálne a bezplatného rozvozu stravy pre seniorov a ZŤP,
- prevádzky Nížkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu,
- prevádzky denných centier,
- inštitút osobitného príjemcu,
- spolufinancovanie neverejných poskytovateľov sociálnych služieb.

Obec Belá nad Cirochou poskytuje pre svojich občanov:

- terénnu opatrovateľskú službu
- príspevok na stravovanie sa poskytne občanovi, ktorý je poberateľom starobného dôchodku,
- posúdenie odkázanosti na sociálnu službu,
- jednorazovú dávku v hmotnej núdzi,
- mimoriadnu dávku na pomoc občanovi,
- príspevok za ubytovanie odídencov.

Obec Zemplínske Hámre v rámci sociálnej oblasti poskytuje:

- terénnu opatrovateľskú službu / opatrovateľskú službu,
- posudzovanie odkázanosti na sociálnu službu,
- finančný príspevok na školské potreby pre žiakov 1. ročníka základnej školy v zriaďovateľskej pôsobnosti obce,
- jednorazovú dávku v hmotnej núdzi,
- príspevok za ubytovanie odídencov.

Poskytovateľmi dlhodobej starostlivosti sú:

- neformálni poskytovatelia, ktorí svoju činnosť vykonávajú na základe písomnej zmluvy medzi poskytovateľom a klientom, ktorá upravuje vzájomné práva a povinnosti,
- formálni poskytovatelia sú fyzické a právnické osoby, napríklad obce, neziskové organizácie, ošetrovateľské a opatrovateľské agentúry, tľmočnicke služby nepočujúcim a nedoslýchavým, denné stacionáre, integračné centrá, rezidenčné zariadenia, zmiešané a kombinované zariadenia.

V meste Snina poskytujú sociálne služby tieto subjekty:

- Mesto Snina – zariadenie pre seniorov – Domov pokojnej staroby + jedáleň, nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu, opatrovateľská služba, 2 denné centrá: ZŠ Budovateľská, CVČ Ul. 1. mája, terénna sociálna služba. Opatrovateľskú službu mesto poskytuje na základe projektu: **Podpora opatrovateľskej služby v meste Snina II**. Mesto poskytuje opatrovateľskú službu prostredníctvom 51 opatrovateľiek.
- Slovenský Červený kríž – zariadenie podporovaného bývania, opatrovateľská služba, prepravná služba, Dom Humanity SČK – jedáleň,

- Centrum sociálnych služieb Zátíšie – zariadenie dočasnej starostlivosti o deti, služba včasnej intervencie, rehabilitačné stredisko, podpora samostatného bývania, sociálne poradenstvo – špecializované,
- Gabriela n. o. – Zariadenie pre seniorov, domov sociálnych služieb, špecializované zariadenie, denný stacionár, prepravná služba,
- Arcidiecézna charita Košice – domov sociálnych služieb, dva denné stacionáre,
- Gaštanový koník, O.Z – služba včasnej intervencie,
- Centrum pre deti a rodinu Snina – Zariadenia zriadené v zmysle zákona č. 305/2005 Z. z. o SPOD a SK.

V roku 2021 na území mesta Snina poskytovali sociálnu službu v denných stacionároch iba neverejní poskytovatelia:

Arcidiecézna charita Košice:

- Denný stacionár sv. Štefana, Jána Bottu 142, Snina (ZŤP mladí dospelí) – kapacita: 2,
- Denný stacionár Snina, Nám. Jána Pavla II. 2059, Snina (seniori) – kapacita: 21,

Gabriela, n. o. Snina:

- Denný stacionár, Čsl. armády 1601, Snina – kapacita: 10.

Mimovládne organizácie v meste:

- Slovenský zväz zdravotne postihnutých, Okresná rada,
- Animoterapeuticko jazdecké centrum Snina,
- Nadácia ProFutura,
- Združenie Rómov pod Vihorlatom,
- Centrum pedagogicko-psychologických poradenských služieb,
- Občianske združenie Bocianie deti,
- Komunita sestier Božského Vykupiteľa,
- Cirkevné centrum voľného času,
- Informačné centrum mladých.

Tabuľka 25 Zoznam poskytovaných sociálnych služieb

Názov	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Komunitné centrum	nie	nie	nie	nie	nie
Nížkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu	áno	nie	nie	nie	nie
Zariadenie pre seniorov	áno	nie	nie	nie	nie
Zariadenie opatrovateľskej služby	áno	nie	nie	nie	nie
Terénna opatrovateľská služba	áno	áno	áno	áno	nie
Denný stacionár	áno	nie	nie	nie	nie
Denné centrum	áno	nie	nie	nie	nie
Jedáleň	áno	nie	nie	nie	nie
Stredisko osobnej hygieny a práčovne	nie	nie	nie	nie	nie
Sociálny podnik	áno	nie	nie	nie	nie

Ubytovňa pre bezdomovcov	nie	nie	nie	nie	nie
Nízkoštandardné byty	nie	nie	nie	nie	nie
Obecné byty	nie	nie	áno	áno	nie
Nájomné byty	áno	nie	nie	nie	nie
Opatrovateľská služba	áno	áno	áno	áno	nie
Terénna sociálna práca	áno	áno	áno	áno	nie
Prepravná služba	áno	nie	áno	nie	nie

Zdroj: Zdroj: MsÚ Snina, Oddelenie sociálnych služieb

Mesto vlastní 49 nájomných bytov, ktoré sa nachádzajú v týchto lokalitách: Ul. Palárikova, Ul. Komenského, 1. mája, Ul. študentská, Ul. partizánska. Pridelovanie nájomných bytov sa riadi pravidlami prijatými vo VZN 150/2019 o pridelovaní nájomných bytov vo vlastníctve mesta Snina. V ňom sú obsiahnuté všetky podmienky, ktoré musí žiadateľ o nájomný byt spĺňať. Iniciatívnym, poradným a kontrolným orgánom MsZ a primátora mesta, ktorá pôsobí v oblasti hospodárenia s bytovým fondom majetku mesta, je Komisia bytová, sociálna a zdravotnícka pri MsZ v Snine. Komisia pre pridelovanie bytov prerokuje každú žiadosť a v súlade s podmienkami určenými týmito VZN a ostatnými všeobecne záväznými predpismi rozhodne o zaradení alebo nezaradení žiadateľa ako náhradníka.

Bytový dom v obci Zemplínske Hámre, nachádzajúci sa na adrese Kostolné námestie 400 je vo vlastníctve obce Zemplínske Hámre. Pridelovanie nájomných bytov sa realizuje v súlade s platným Všeobecne záväzným nariadením obce č. č. 04/2012, ktoré upravuje nájom nájomných bytov. V bytovom dome sa nachádza 16 bytov.

2.10.3 Zdravotníctvo

Zdravotný stav slovenského obyvateľstva sa zlepšuje, ale v tejto oblasti pretrvávajú určité výzvy. Náklady na zdravotnú starostlivosť v Slovenskej republike zaostávajú za zvyškom EÚ. Slovenské zdravotníctvo charakterizuje aj povinné verejné zdravotné poistenie pre všetkých obyvateľov. Model financovania je len jedným z dôvodov, prečo je poskytovanie zdravotných služieb vo vzdialenejších regiónoch komplikované. Celý sektor v súčasnosti zažíva nedostatok kvalifikovaných odborníkov, a to z viacerých dôvodov, ako napríklad vysoký vek lekárov, či zlé pracovné podmienky (ako nízke mzdy, vysoké pracovné zaťaženie vedúce k vyhoreniu a pod.). Niektoré služby z periférnych a menej atraktívnych regiónov úplne miznú, čo môže byť odrazom spôsobu financovania služieb. Všeobecní lekári (VL) sú platení podľa počtu pacientov, ktorých majú kapitolovaných, a do menšej miery aj na základe platieb za výkon. Ambulantným poskytovateľom špecializovaných služieb sa preplácajú procedúry za poskytnuté výkony v rámci mesačného limitu. Nemocnice sú platené za hospitalizačné prípady na základe potvrdenej diagnózy, ale systém pomaly prechádza na klasifikačný systém DRG (diagnosis-related groups) – nemeckú verziu (systém úhrady, ktorý umožňuje nastaviť úhrady za lekárske procedúry a nemocničné služby na základe typu; vypláca sa z FZP na základe verejného zdravotného poistenia). Nie je isté, či a kedy sa DRG zavedie ako úhradový mechanizmus, a ako presne ovplyvní celý systém.

Okres Snina má relatívne dobre rozvinutú sieť zdravotníckych zariadení. Obyvatelia územia dochádzajú za primárnou, sekundárnou a terciárnou zdravotnou starostlivosťou (všeobecný lekár pre dospelých, všeobecný lekár pre deti a dorast, stomatologická ambulancia a lekáreň) do okresných miest Snina a Humenné. V týchto mestách sa nachádzajú aj nemocnice.

Priamo v Snine sa nachádza nemocnica, poliklinika a niekoľko súkromných zdravotných stredísk. Nemocnica Snina, s. r. o., v ktorej má mesto Snina svoju 100% majetkovú účasť, patrí medzi najväčších zamestnávateľov okresu (253 zamestnancov). Zdravotnícka starostlivosť je poskytovaná v nemocnici s okresnou pôsobnosťou, a tiež prostredníctvom súkromných ambulancií.

Pôvodná Nemocnica s poliklinikou (NsP) bola založená v roku 1963, v roku 2005 došlo k zmene právnej formy, príspevková organizácia Nemocnica s poliklinikou (NsP) Snina, v zmysle ustanovení zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy bola zrušená a dňa 14. 04. 2005 bola zriadená obchodná spoločnosť – Nemocnica Snina, s. r. o. ako organizácia so samostatnou právnou subjektivitou s rovnakým cieľom – zabezpečiť zdravotnú starostlivosť v Snine, a tiež spádovej oblasti okresu Snina. Nemocnica Snina, s. r. o. sídli a vykonáva činnosť v nemocničných priestoroch po zrušenej NsP, prenajatých od mesta Snina, ktoré mesto získalo prevodom z majetku štátu (MZ SR) v roku 2003. To sa týka aj energetických zdrojov a časti technického a prevádzkového zariadenia. Má tieto oddelenia: detské (15 lôžok), novorodenecké (10 lôžok), interné oddelenie (57 lôžok), gynekologicko-pôrodnické oddelenie (30 lôžok), chirurgicko – traumatologické oddelenie (47 lôžok), OAIM (4 lôžka), JIS pri oddelení vnútorné lekárstvo (4 lôžka) a JIS pri chirurgickom oddelení (4 lôžka). Poskytuje aj špecializovanú ambulantnú starostlivosť v nasledovných ambulanciách: chirurgická, gynekologická, traumatologická, diabetologická, neurologická, endoskopická, FRO – špecializovaná, anestéziologická, ambulancia funkčnej diagnostiky, príjmová ambulancia pri detskom oddelení, pri chirurgickom oddelení, pri OAIM, pri internom oddelení, pri gynekologickom a pôrodnickom oddelení, ÚPS pri detskom, internom, gynekologicko-pôrodnickom a chirurgickom oddelení. Ďalej poskytuje aj jednoduchú zdravotnú starostlivosť (v odbore gynekológia a pôrodníctvo a chirurgia), služby stacionára, spoločné vyšetrovacie a liečebné zložky.

ADOS – poskytovanie zdravotnej starostlivosti sa čoraz viac orientuje na mimonemocničnú starostlivosť. Z dôvodu Poskytovanie zdravotnej starostlivosti sa čoraz viac orientuje na mimonemocničnú starostlivosť. Z dôvodu redukcie nemocníc a skracovania dĺžky hospitalizácie nezastupiteľné miesto majú práve Agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti (ADOS).

Agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti poskytujú svoje zdravotnícke služby doma, na základe indikácie lekára a sú plne hrazené zdravotnou poisťovňou.

Patria medzi ambulantnú formu zdravotníckeho zariadenia (zákon 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti...)

Prevádzkovateľom ADOS môže byť právnická alebo fyzická osoba. Povolenie na prevádzkovanie vydáva VÚC, odbor zdravotníctva (zákon 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti...)

Cieľom domácej starostlivosti je zaistiť maximálnu dostupnú zdravotnú starostlivosť pre svojich klientov v ich domácom prostredí podľa platnej legislatívy. Domáca starostlivosť je určená všetkým pacientom bez rozdielu veku, pohlavia, rasy a národnosti. Prevažnú väčšinu pacientov domácej starostlivosti tvorí seniorská populácia, čoraz viac sú onkologickí pacienti a preto záujem o služby ADOS narastá.

V meste Snina máme dve Agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ktoré úzko spolu spolupracujú.

V niektorých obciach sa nachádzajú aj zdravotné strediská **Belá nad Cirochou**, Ulič, Stakčín a Ublá.

Tabuľka 26 Zoznam poskytovaných zdravotných služieb

Názov	Snina	Dlhé nad Cirochou	Belá nad Cirochou	Zemplínske Hámre	Pichne
Všeobecné lekárstvo	áno	nie	áno	nie	nie
Všeobecná starostlivosť o deti a dorast	áno	nie	áno	nie	nie
Lekárska služba prvej pomoci (v rámci všeobecnej ambulantnej starostlivosti)	áno	nie	nie	nie	nie
Zubno-lekárska ambulantná starostlivosť	áno	nie	áno	nie	nie
Dialyzačné stredisko	nie	nie	nie	nie	nie
Geriatrické oddelenie	nie	nie	nie	nie	nie
ADOS – agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti	áno	áno	áno	áno	áno

2.10.4 Návrhová časť – projektový zámer pre územie

Nemocnica Snina je riadne fungujúca, s viacerými samostatnými oddeleniami a pracoviskami. Na základe štátom riadenej Optimalizácie siete nemocníc vznikla však požiadavka na **vytvorenie neurologického oddelenia**, ktoré v súčasnosti absentuje, je potrebné ho zriadiť, avšak v súčasnej budove na to už nie sú priestorové kapacity. Riešením je tak výstavba novej budovy neurologického oddelenia v nemocničnom areáli. Ako najvhodnejšie miesto z prevádzkového hľadiska bol určený priestor medzi administratívnou budovou, severnou fasádou súčasnej budovy nemocnice a oplotením oddeľujúcim mestský historický park. Tento pozemok je rovinatý, veľmi mierne svažité, zatrávnený, s pešími cestičkami a lavičkami.

Samotná nová stavba bude dvojpodlažná, bude v nej umiestnené neurologické oddelenie, s kompletným zázemím a jednotkou intenzívnej starostlivosti, vyšetrovne a ambulancie. Táto stavba bude svojím umiestnením napojená na súčasnú administratívnu budovu, aj keď bez vnútorného dispozičného prepojenia.

Navrhované sú aj kompletne stavebné úpravy tejto pôvodnej jednopodlažnej administratívnej budovy, zvýšenie jej energetickej hospodárnosti a vytvorenie novej prístavby.

Súčasťou úprav bezprostredného areálu bude aj rozšírenie parkovacích kapacít pre zamestnancov nemocnice vytvorením nových odstavných plôch pre osobné automobily a kryté bezbariérové prepojenie novej dvojpodlažnej budovy a súčasnej budovy nemocnice.

Predkladaná navrhovaná výstavba a stavebné úpravy sú v súlade s územným plánom mesta Snina – plochy občianskej vybavenosti – zdravotníctvo.

Ďalšou požiadavkou v rámci návrhov a projektových zámerov je výstavba polikliniky pre všeobecné a špecializované ambulancie v areáli nemocnice.

V lokalite, tzv. Kostrubaň, na Ul. Štúrovej, sa nachádza osada s marginalizovanou skupinou obyvateľov, kde chýba základná infraštruktúra vrátane komunikácií, vodovodu a sociálnych zariadení. Z tohto dôvodu je potrebné dobudovať komplexnú infraštruktúru i hygienickú stanicu.

Zriadenie algeziologickej ambulancie, ktorej cieľom nie je odstrániť či zmierniť bolesť, ale hlavne zlepšiť kvalitu života pacienta, aj s využitím postupov paliatívnej medicíny.

Jednou z aktivít je aj projektový zámer „Dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť so zameraním na onkologických pacientov a osoby vo vyššom veku“. Vybudovanie nového sociálno – zdravotného nízkokapacitného zariadenia s kapacitou 20 miest pre paliatívnych a onkologicky chorých ľudí. Cieľovou skupinou budú osoby: indikované pre následnú, dlhodobú starostlivosť, osoby s deficitom sebestačnosti, alebo deficitom kognitívnych funkcií a iných porúch v súvislosti s ochorením, alebo úrazom, alebo s vysokým vekom, v domácej starostlivosti, u ktorých je dočasne alebo trvale prítomná neschopnosť zabezpečiť si nevyhnutnú úkony starostlivosti o zdravie samostatne a ošetrované v ústavnom zdravotníckom zariadení, alebo v ZSS s indikáciou následnej/dlhodobej starostlivosti.

2.11 Informatizácia

2.11.1 Východisková situácia

Informačné systémy pre výkon pôsobnosti orgánov verejnej moci v elektronickej podobe (ďalej len „výkon verejnej moci elektronicke“), upravuje Zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente). Zákon upravuje elektronické podanie, elektronický úradný dokument a niektoré podmienky a spôsob výkonu verejnej moci elektronicke a elektronickej komunikácie. Používajú sa informačné technológie na zabezpečenie už existujúcich procesov, ktoré sa doteraz vykonávali iba klasicky písomne. Aplikácia informačných technológií znamená predovšetkým to, že sa výkon verejnej moci výrazne zrýchli a zefektívni. Orgánom verejnej moci (OVM) je každá inštitúcia, ktorá vydáva rozhodnutia s okrúhlu pečaťou – či už realizuje výkon originálnej alebo prenesenej kompetencie.

Všetky podstatné informácie a centrálny prístup k službám verejnej správy sú na ústrednom portáli verejnej správy – www.slovensko.sk. Ide o vstupný bod pre občana a pre mnohé inštitúcie. Poskytuje služby elektronickej podateľne, predovšetkým pre tie OVM, ktoré nemajú veľa podaní. Väčšie úrady, mestá, veľké obce majú možnosť zrealizovať si aj samostatnú elektronicкую podateľňu od viacerých dodávateľov, vždy však musia preberať aj obsah svojej schránky na portáli www.slovensko.sk. Ústredný portál verejnej správy www.slovensko.sk je prakticky realizovaný Národnou agentúrou pre sieťové a elektronicke služby (ďalej „NASES“, www.nases.gov.sk). Správcom portálu www.slovensko.sk je Úrad vlády SR.

Celkovej informatizácii výraznou mierou napomáha aj zaručený elektronický podpis (ďalej len „ZEP“), ktorý je od roku 2014 súčasťou novo vydávaných občianskych preukazov. Je však potrebné zvýšiť povedomie ľudí, aby túto možnosť využívali, keďže úzko súvisí s informatizáciou samospráv. Ak občan nemá nový občiansky preukaz s aktivovaným ZEP, služby e-governmentu prakticky nebude môcť využívať. Pozitívny vplyv na informatizáciu spoločnosti má určite aj ústredný portál verejných služieb ľuďom – www.slovensko.sk, na ktorý sú napojené všetky samosprávy. Sú tu zriadené elektronicke schránky na komunikáciu medzi obyvateľmi a orgánmi štátnej správy.

V dnešnej dobe informačnej spoločnosti má však verejnosť právo na vysokú kvalitu poskytovania elektronických informačných služieb, a preto je potrebné aj zvýšenie aktivity mesta v procese informatizácie na miestnej úrovni. Hardvérové vybavenie mestského úradu je na dostačujúcej úrovni, je však potrebné obmieňať toto vybavenie v pravidelných intervaloch a skvalitniť tak pracovné podmienky a rýchlosť spracovania údajov. Keďže vývoj informačných technológií je rýchly, samospráva by mala držať krok s technickým vývojom a prispôbovať tomu aj hardvérové vybavenie úradu. Ak chce mesto poskytovať elektronicke služby pre svojich obyvateľov a vybudovať tak modernú samosprávu, ktorá bude dostupnejšia a kvalitnejšia vzhľadom k potrebám a požiadavkám jeho obyvateľov, musí mať na to kapacity nielen osobné, ale aj pracoviská musia byť na to patrične vybavené. Mesto sa intenzívne zapájalo do rôznych projektov, aby sa všetky organizácie zriadené mestom spojili do jednotnej metropolitnej siete, tak aby ich údaje boli prepojené v jedinej databáze. Zefektívni sa tým práca v týchto organizáciách, zamedzí sa duplicita údajov a zvýši sa dohľad nad poskytnutými finančnými prostriedkami z mesta pre tieto organizácie. Takáto sieť sa využije taktiež na rozšírenie kamerového systému a zvýšenie bezpečnosti v uliciach mesta. Sieť bude slúžiť aj na rozšírenie verejných prístupových bodov pre obyvateľov mesta, čím by sa zvýšil záujem o využívanie informačných technológií obyvateľmi mesta a o postupné zavádzanie digitalizácie samosprávy formou služieb e-government.

2.11.2 Informačný systém

V oblasti softvéru v súčasnosti neexistuje jednotný informačný systém na riadenie agendy miest a obcí na území SR. Preto každé mesto rieši otázku digitalizácie dokumentov, správy databáz a údajov o svojich obyvateľoch cez softvér od súkromných firiem. Mesto Snina používa na správu daní a poplatkov, účtovníctva, správy majetku a ďalších agend komplexný informačný systém od súkromnej firmy, ktorá má však dominantné postavenie na Slovenskom trhu, čo je pozitívne hlavne z dôvodu koncepcie rozvoja informačných systémov. V súčasnosti je mesto napojené na nový celoštátny matričný systém CISMA, ktorý prepája matričnú agendu celej republiky. Takisto evidencia obyvateľov prešla na nový softvér Register adries, ktorý prepája do celoštátnej databázy obyvateľov štátne orgány, samosprávu a políciu. Na zameranie a lokalizáciu stavieb mesto využíva geografický informačný systém, ktorý sprístupnilo v značnej miere aj verejnosti a sprístupňuje tak digitálne informácie o všetkých parcelách a stavbách v katastrálnom území mesta. Tento systém v značnej miere napomáha hlavne územnému plánovaniu mesta.

Informačným systémom dátového centra obcí (ďalej len „dátové centrum“) je nadrezortný informačný systém verejnej správy, ktorý poskytuje obciam technické a programové prostriedky na výkon verejnej moci elektronicke, na prevádzkovanie informačných systémov verejnej správy v ich správe a na zabezpečenie základných činností v oblasti elektronickeho výkonu vnútorných agend a prevádzku ostatných informačných systémov, ktoré obec používa. Správcom dátového centra je záujmové združenie právnických osôb DataCentrum elektronickej územnej samosprávy Slovenska, ktorého jedinými členmi sú ministerstvo financií a Združenie miest a obcí Slovenska. Po dohode so správcom dátového centra, a ak tomu nebránia technické dôvody, sú obce oprávnené využívať dátové centrum a zabezpečiť prevádzkovanie informačných systémov verejnej správy v ich

správe prostredníctvom dátového centra. Správca dátového centra zabezpečuje pre obce miesto na sprístupňovanie údajov súvisiacich s výkonom originálnych kompetencií, ktoré podľa osobitných predpisov poskytujú ostatným orgánom verejnej moci, a obce sú povinné ukladať tieto údaje v dátovom centre. Na účely podľa prvej vety sú obce oprávnené integrovať informačné systémy verejnej správy, ktorých sú správcami, s dátovým centrom.

Účelom a cieľom je zrýchliť a skvalitniť digitalizáciu podporením tvorby a zavádzania inovatívnych riešení, ktoré radikálne znížia námahu občanov na uplatnenie si práv alebo splnenie si povinností pri kontakte so štátom. Prívetivejšie a jednoduchšie weby a elektronické služby sú predpokladom zvyšovania spokojnosti občanov a podnikateľov s riešením ich životných situácií, ako aj predpokladom zvýšenia miery vybavovania pohľadávok digitálnymi kanálmi. Aby sa kontakt občanov a podnikateľov s mestom v konečnom dôsledku výrazne uľahčil, je dôležitá podpora vytvárania ľudských zdrojov pre agilné riešenie vznikajúcich problémov. Podpora aj inovatívnych, technologických riešení („malé zlepšenia“), ktoré budú mať dopad na používateľskú kvalitu, použiteľnosť a jednoduchosť koncových elektronických služieb.

Na základe projektu **Elektronizácia služieb mesta Snina**, mesto v súčasnosti poskytuje 65 služieb verejnej správy, 64 transakčných služieb a 230 zavedení elektronických služieb dostupných online. Od roku 2010 má mesto spustený portál odkaz pre starostu, ktorý od spustenia vyriešil už 67 498 podnetov. Rozšírenie portálu bolo financované z projektu **Participácia, informovanosť a tvorba verejných politik na úrovni samospráv – Odkaz pre starostu 2.0**. Mesto je aktívne aj na sieťach Facebook a Instagram.

Pre digitálne zastupiteľstvo mesto využíva webovú aplikáciu od DATALANU, predstavuje to inováciu v rámci elektronizácie procesov súvisiacich s prípravou a realizáciou zastupiteľstiev efektívnejšie a jednoduchšie riadenie procesov prípravy materiálov a dokumentov, určených na prerokovanie k jednotlivým bodom programu zasadnutia. Podporuje plynulú tvorbu plánu rokovaní nezávisle od stavu rozpracovania materiálov. Ponúka automatické vytváranie programu zasadnutia, zefektívňuje evidenciu prijatých uznesení a ich hromadné generovanie z prerokovaných a schválených návrhov na uznesenia. Zjednodušuje proces sledovania termínov a stavu plnenia úloh. Sprístupňuje materiály v elektronickej podobe členom komisií, rady a poslancom v rámci webstránky s novým, prehľadným a používateľsky komfortným vizuálom. Distribúciu materiálov k poslancom podporuje aj možnosť zapnutia notifikácií pre poslanca o pripravených materiáloch, o zaevidovaní materiálu, jeho zmene a priradení na zasadnutie, dostupnosť materiálov priamo cez link v emaili, s možnosťou vytvorenia .pdf verzie celého materiálu vrátane všetkých príloh. Aplikácia umožňuje jednoduché publikovanie relevantných informácií o zasadnutí pre verejnosť na jeden klik. Podporuje fulltextové vyhľadávanie v dokumentoch v rámci celej aplikácie za všetky volebné obdobia. Poskytuje rozhranie pre administráciu integrácie na hlasovací systém HER, kontrolu bodov a zosúladenie zmien v programe zasadnutia, ktoré vznikli v procese rokovania (napríklad pridaný bod programu). Riešenie je postavené na technológii ASP.NET, využíva SQL databázu a inštalovaná je v infraštruktúre Úradu, na virtuálnom serveri, ktorý slúži ako aplikačný aj databázový server. Mesto vysiela zasadnutia online prostredníctvom sociálnej siete FACEBOOK. Obrazovo-zvukový záznam je zverejnený na webovom sídle www.snina.sk a je odvysielaný káblovou televíziou na informačnom TV kanáli SKV1.

Okresné mesto Snina, ako poskytovateľ základnej služby, je zapísané do registra prevádzkovateľov základnej služby. Mesto je preto povinné plniť povinnosti vyplývajúce zo Zákona o kybernetickej bezpečnosti a Zákona o informačných technológiách verejnej správy. Mesto má vypracovanú analýzu súladu s uvedenou legislatívou a na základe zistení sa rozhodlo zvýšiť kybernetickú bezpečnosť na požadovanú úroveň. Na zvýšenie pravidelnej kybernetickej bezpečnosti mesto začalo s realizáciou projektu **Rozvoj governance a úrovne informačnej a kybernetickej bezpečnosti v meste Snina**. Predmetom projektu je preto implementácia centrálného logovacieho systému na zaznamenávanie udalostí z dôležitých systémov, pričom logy budú nielen zaznamenávané, ale aj vyhodnocované pomocou SIEM nástroja. Na monitorovanie dostupnosti systémov bude nasadený monitoring. V rámci projektu budú vypracované postupy pre zabezpečenie continuity prevádzky (Business Continuity Management) kľúčových informačných systémov či právne poradenstvo pre zosúladenie dodávateľských vzťahov. Dotknuté systémy: IS KORWIN – primárny – mestský informačný systém na spracovanie informácií o obyvateľoch, daní, účtovníctva, RK MEMPHIS – primárny – správa registratúry, Digitálne mesto – primárny – webový portál (zverejňovanie zmlúv, objednávok a faktúr a na webe), Microsoft 365 – podporný – e-mail, cloudové a desktopové kancelárske služby (aplikácie), IS GISPLAN – podporný – mapový portál.

Obec Zemplínske Hámre v súlade so zákonom č. 177/2018 Z. z. proti byrokracii získava a používa údaje evidované v informačných systémoch verejnej správy a v informačných systémoch a teda nepožaduje od občana výpisy, či potvrdenia, ktoré je možné získať v zmysle uvedeného zákona. Týmto výrazne znižuje byrokratickú záťaž svojich obyvateľov. Obec využíva nadrezortný informačný systém Dátové centrum obcí a miest, v skratke DCOM. Cieľom obce je skvalitňovať digitalizáciu zavádzaním nových inovatívnych riešení pre občanov a neustále zlepšovať úroveň poskytovaných elektronických služieb.

2.11.3 Weby

Najvýznamnejším komunikačným kanálom mesta Snina s obyvateľmi je webové sídlo mesta www.snina.sk, ktoré prešlo kompletným redizajnom tak, aby spĺňalo najnovšie štandardy prístupnosti webov samospráv a zároveň drží krok s nastoleným trendom v tvorbe dizajnovato atraktívnych webov. Mesto Snina disponuje relatívne moderným webom a mobilnou aplikáciou, pre ktoré má záujem zabezpečiť ich prístupnosť v súlade so zákonom č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a príslušnými vykonávacími predpismi v rozsahu podmienok podľa smernice (EÚ) 2016/2012 z dňa 26. októbra 2016 o prístupnosti webových stránok a mobilných aplikácií. Uvedené webové sídlo je v čiastočnom súlade s uvedenými legislatívnymi predpismi.

Najdôležitejší je však samozrejme obsah stránky, a preto aj mesto dbá na aktuálnosť a presnosť poskytovaných informácií. Mesto Snina poskytuje pre občana, podnikateľa, samosprávu kvalitné digitálne služby e-governmetu prostredníctvom webu www.digitalnemesto.sk. Z ponúkaných služieb využíva povinné zverejňovanie, rozpočet, inštitúcie, mesto v mobile a digitálne zastupiteľstvo. Informácie sú pravidelne aktualizované aj na <https://snina.virtualne.sk/akcie-a-podujatia.html>. Projekt **Zlepšenie eGov služieb v meste Snina** sa tematicky venoval trom modulom: modernizácia webov mesta a mestských organizácií, digitálny územný plán a elektronizácia služby Karta obyvateľa. Modernizácia webov mesta, na ktorých poskytuje samospráva svoje služby a okrem jednotného grafického používateľského rozhrania, inkoharentnosti informačnej architektúry, absentuje najmä manažment spokojnosti a sledovanie spätnej väzby od koncových používateľov. Novým prvkom vytvoreným v rámci projektu bude Webový portál Visit Snina [isvs_11045](https://www.visit-snina.sk), agregujúci turistické informácie a informácie o voľnočasových aktivitách v meste a príľahlom regióne.

Obec Zemplínske Hámre má zriadené webové sídlo, prostredníctvom ktorého v štruktúrovanej forme poskytuje občanom vždy aktuálne informácie. K zvýšeniu informovanosti občanov prispelo vytvorenie prehľadnej mobilnej aplikácie.

2.11.4 Digitálny územný plán

V súčasnosti na svojom webe zverejňujeme Územný plán na nízkej úrovni elektronizácie v podobe textovej informácie a neštruktúrovanej obrazovej prílohy. Daný stav ma viacero negatív. S jednotlivými vrstvami územného plánu nevie občan, podnikateľ alebo iné OVM pracovať ako s aktívnymi bodmi, nie je možné meniť jednotlivé vrstvy mapového podkladu a premenné, ako dopad novej navrhovanej nehnuteľnosti na svetelnosť okolia musia byť manuálne a individuálne prepočítavané a sprístupňované. V rámci výzvy chceme preto Snina sprístupniť digitálny územný plán na webe mesta ako geoportál formou koncovej služby a dosiahnuť vyšší stupeň, plne elektronickú službu obdobne ako geoportál hlavného mesta Bratislava.

2.11.5 Elektronizácia služby Karta občana

Kartou občana mesto chce motivovať obyvateľov k nahláseniu trvalého pobytu. Plnenie si finančných záväzkov občanov im poskytuje službu tzv. karty občana, ktorá je platná 1 rok. K vystaveniu karty je potrebné buď fyzicky na úrade vyplniť tlačivo alebo si predmetné tlačivo stiahnuť na webe mesta, vyplniť, oskenovať a mailom poslať na príslušný referát. Následne pracovníčky úradu preverujú, či majú občania splnené podmienky a karty tlačia a laminujú, čo zaberá značný čas. Navrhovaným riešením je zvýšenie úrovne elektronizácie služby a eliminovanie osobného kontaktu na mestskom úrade alebo tlačenia, ručného vypisovania či skenovania žiadosti o vystavenie karty obyvateľa. Vytvorením elektronického formulára publikovaného na webe mesta a na ÚPVS bude možné žiadosť o vystavenie karty vypísať, podpísať a odoslať plne elektronicky do registratúry nášho mesta. V súvislosti s Kartou občana je výrazným nedostatkom súčasného riešenia absencia identifikačných prvkov na

karte, nakoľko jediným identifikátorom je meno občana. Vytvára to jednak priestor pre zneužitie resp. prenositeľnosť karty, no zároveň sú možnosti na reálny monitoring využitia poskytovaných zliav prakticky nulové. Prínosom je preto digitalizovaná karta občana s QR alebo čiarovým kódom, ktorý umožní identifikovať majiteľa, systematicky spracovať záznam o využití karty a overiť jej platnosť. Občania určite uvítajú, že nebudú musieť každoročne meniť fyzickú kartu pri obnovovaní jej platnosti. Navyše môže byť karta deaktivovaná pri vzniku rozporu s podmienkami jej vystavenia, ako je napr. vznik dlhu voči samospráve. Zároveň je potrebné zachovať fyzickú podobu Karty občana pre tých, ktorí zo subjektívnych alebo objektívnych dôvodov nedisponujú smartfónom.

Zvýšenie kvality, štandardu a dostupnosti eGovernmentu služieb prostredníctvom implementácie moderných technológií pre obyvateľov mesta Snina rieši projekt **Moderné technológie v meste Snina**. Predmetom projektu je zavedenie prvkov IoT a vybudovanie IKT platforiem na Smart Manažment mesta Snina, ktoré budú zamerané na získavanie údajov, ich analýzu a poskytovanie, ako aj na prepojenie externých senzorov v rámci mesta s cieľom prijímať rozhodnutia a realizovať politiky v dotknutých oblastiach na základe takto získaných dát. Prostredníctvom projektu sú riešené nasledovné životné situácie: Dopravné nehody a priestupky, Územné plánovanie, Ochrana prírody a krajiny, Cestná doprava a parkovanie, Energetická hospodárnosť budov, Slobodný prístup k informáciám, prístup k odtajneným skutočnostiam, archívy. Výstupom projektu bola koncová služba „Poskytovanie údajov o dopravnej situácii, parkovaní, meteorologickej situácii a o kvalite životného prostredia“. Bude zavedených 342 prvkov internetu vecí na podporu prioritných oblastí v meste.

Mesto Snina realizuje v roku 2022 projekt **Manažment údajov mesta Snina**. Dôvodom implementácie projektu bolo, že dátové zdroje mesta Snina boli evidované manuálne bez aplikovania nástrojov systematického manažmentu údajov pre účely ďalšieho použitia a sekundárneho spracovania. Hlavným cieľom bolo podporiť aktivity v oblasti zvýšenia kvality údajov, ich lepšieho spracovania a následného zdieľania ako interne v rámci MsÚ, tak externe voči verejnosti či iným tretím subjektom. Realizáciou projektu - čistením údajov, napojením informačných systémov mesta na Centrálnu správu referenčných údajov, sprístupnenie údajov na analytické účely a publikovaním otvorených údajov, dôjde nielen k skvalitneniu dátových zdrojov mesta, ale aj zrýchleniu byrokratických procesov, otvoreniu samosprávy navonok a zefektívneniu výmeny informácií medzi oddeleniami úradu. Predmetom projektu je nielen naplnenie predpokladov otvorenej a modernej samosprávy, ale v rámci aktivity publikovania otvorených údajov dôjde aj k naplneniu legislatívnych požiadaviek na publikačné minimum samosprávy. Celkovo je možné spracovávané a publikované datasety rozdeliť do 3 tematických celkov: informácie o Mestskom úrade Snina - otvorená demokracia, nakladanie s odpadmi, ekonomika a bezpečnosť verejných budov.

2.11.6 Mestský informačný systém

Z pohľadu potrieb konceptu Smart City mesto intenzívne rieši koncepčnú IKT architektúru. Existujúce IT systémy boli budované postupne a primárne za účelom naplniť legislatívne povinnosti MsÚ voči občanom a ďalším aktérom života v meste.

Súčasnú technologickú prostredie a IS v správe mesta možno charakterizovať ako heterogénne prostredie. V súčasnosti je informačný systém mesta zložený z viacerých samostatných a externých systémov, ktoré nemajú vzájomné prepojenie alebo majú prepojenie len čiastočné.

V meste je inštalovaný IS KORWIN, využíva sa GIS a mesto je taktiež zapojené do Dátového centra obcí a miest. Mesto je vlastníkom a prevádzkovateľom viacerých energeticky náročných budov, ktoré majú vysoký vplyv na celkovú spotrebu mesta, a tým pádom aj na rozpočet mesta, ktorý má svoje obmedzenia.

2.11.7 Mestská polícia

Mestskú políciu v Snine tvorí náčelník a 8 príslušníkov. Súčasťou MsP Snina je aj dispečing MsP – chránená dielňa, ktorú tvorí 10 operátorov. Mestská polícia je poriadkový útvar pôsobiaci pri zabezpečovaní obecných vecí verejného poriadku, ochrany životného prostredia v obci a plnení úloh vyplývajúcich zo všeobecne záväzných nariadení obce, z uznesení obecného zastupiteľstva a z rozhodnutí starostu obce. Práva a povinnosti príslušníkov mestskej polície sú uvedené v zákone SNR č. 564/ 1991 Zb. o obecnej polícii. Pri svojej činnosti

príslušníci mestskej polície používajú výstroj a výzbroj v zmysle zákona. V Snine mestská polícia na hliadkovú činnosť využíva dve služobné motorové vozidlá, a to Fiat Sedlici a Škoda Fabia opatrené rádiostanicami a monitorovacími kamerami. Novinkou je zavedenie cyklohliadky pričom sa využívajú dva bicykle s príslušným označením k mestskej polícii. Pri svojej práci policajti využívajú rôzne informačné systémy, akými sú MAKOP (evidovanie a lustrácia priestupkov) a evidencia motorových vozidiel, na zisťovanie majiteľov alebo držiteľov motorových vozidiel. Dispečing MsP – chránená dielňa je pracovisko, kde je umiestnený kamerový systém mesta. Operátori prijímajú rôzne oznámenia, ktoré zapisujú do knihy hlásení a podľa potreby vysielajú hliadky MsP.

Mestská polícia prevádzkuje rôzny SW, ktorý umožňuje proaktívnu analýzu iba čiastočne, a len u nových prvkov kamerového reťazca. V meste sú za účelom zabezpečenia monitorovania verejných priestranstiev mestskou políciou inštalované kamery, ktoré sú staršieho dáta a nie je možné ich považovať za IoT prvky. Tieto kamery nedisponujú SW resp. funkcionalitami, ktoré by merali, analyzovali alebo vyhodnocovali dané záznamy (online alebo offline). Mesto má vypracovanú pasportizáciu 77 kamier. Na základe projektu Moderné technológie sa sieť rozšíri o desať nových kamier. Kamery sa využívajú na zabezpečenie verejného poriadku, čistoty a hygieny v meste a na predchádzanie vandalizmu na týchto miestach: sídl. Komenského, RO rybníky, centrum – námestie, veľký kaštieľ a malý kaštieľ, park pri malom kaštieli, plaváreň, sídlisko 1 a futbalový štadión.

Hlavným problémom informatizácie samospráv však naďalej ostáva nedostatočné pokrytie menších obcí širokopásmovým internetom. Sú to takzvané „biele miesta“ V tejto oblasti by mali pomôcť hlavne projekty z fondov EÚ, vďaka ktorým Národná agentúra pre sieťové a elektronické služby SR pripraví „chrbticovú sieť“ a dotiahne širokopásmový internet aj do oblastí, v ktorých nie sú lokálni poskytovatelia internetových služieb ochotní investovať do rozvodov optických sietí kvôli ekonomickej neefektívnosti. Až po realizácii týchto projektov bude možné hovoriť o komplexnej informatizácii samospráv, pretože občania majú právo na poskytovanie elektronických služieb bez ohľadu na odľahlosť ich obydli od fyzických sídiel úradov. Je dôležité zlepšiť informačnú dostupnosť prostredníctvom vybudovania širokopásmového internetu v obciach (ako základného predpokladu), vytvárania informačnej infraštruktúry atraktivít a bodov záujmu (navigačných prvkov aj komplexného turistického informačného navigačného systému), infraštruktúry pre poskytovanie informačného servisu v centrách rozvoja a rekreácie (turistických informačných centier alebo inej formy základného návštevníckeho servisu ako doplnkovej aktivity k službám pre návštevníkov, tak aby bola táto služba udržateľná).

2.12 Životné prostredie

2.12.1 Vodné hospodárstvo

Vodovodná sieť v obciach je napojená na Východoslovenskú vodárenskú sústavu – zásobovaná z Vodárenskej nádrže Starina, ktorá slúži ako hlavný zdroj pitnej vody pre Prešovský a Košický samosprávny kraj. VN Starina je situovaná severovýchodne od Sniny. Plocha povodia nádrže Starina má 125,81 ha a celkový objem nádrže je 59,8 m³ Vybudovaná bola v rokoch 1981 až 1988 s cieľom zabezpečiť pitnú vodu do Východoslovenskej vodárenskej sústavy.

Z 34 obcí v okrese je len 10 napojených na verejný vodovod. Z riešeného územia doliny je napojených všetkých 5 obcí. Všetci obyvatelia Cirošskej doliny sú zásobovaní pitnou vodou, zvyšná časť obyvateľov okresu je zásobovaná z vlastných kovaných studní, ktoré však pre nevyhovujúce odkanalizovanie odpadových vôd v týchto obciach a značné plošné znečistenie, sú z hygienického hľadiska pre pitné účely často nevyhovujúce.

Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí okresu. Z riešeného územia Cirošskej doliny je na kanalizáciu napojených všetkých 5 obcí: Dlhé nad Cirochou, Belá nad Cirochou, Snina, Zemplínske Hámre, Pichne.

Tabuľka 27 Pripojenie obyvateľov na vodovod a kanalizáciu k 31.12.2021

Podiel obyvateľov	Okres Snina (%)	Cirošská dolina (%)
Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov	94,07 %	100 %
Podiel obyvateľov pripojených na verejnú kanalizačnú sieť	86,38 %	100 %

Podiel obyvateľov pripojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV	86,38 %	100 %
---	---------	-------

Zdroj: vlastné spracovanie

2.12.2 Energetické hospodárstvo

Situácia na trhu s energiami súvisiaca s vysokým nárastom cien komodít negatívne zastihla všetkých účastníkov trhu, či už odberateľov, dodávateľov, prevádzkovateľov sústav a sietí, či iných. Pandémia a neskôr vojna na Ukrajine veľmi výrazne ovplyvnili najmä ceny elektriny a plynu, pričom tieto sa už čiastočne premietli aj do cien tepla pre rok 2022 pre odberateľov zo sústav centralizovaného zásobovania tepla (CZT). Na základe uvedených skutočností, mestá a obce čelia enormnému nárastu nákladov na energie a nemajú veľa možností ako riešiť situáciu zo svojej strany, prvým krokom by malo byť zefektívnenie svojej spotreby energií, prípadne hľadanie iných riešení na zníženie svojej energetickej náročnosti napríklad aj prostredníctvom alternatívnych zdrojov zabezpečenia tepla do budúcnosti. EÚ bojuje proti klimatickým zmenám aj prostredníctvom novej politiky čistej energie, ktorú Parlament prijal v roku 2018. Zameriava sa na zvýšenie podielu spotrebovanej energie z obnoviteľných zdrojov na 32 % do roku 2030 a na vytvorenie možnosti pre ľudí vyrábať si vlastnú zelenú energiu. Okrem toho chce EÚ do roku 2030 zvýšiť energetickú účinnosť o 32,5 % a prijala právne predpisy týkajúce sa budov a domácich spotrebičov. Ciele týkajúce sa podielu energie z obnoviteľných zdrojov aj energetickej účinnosti sa budú revidovať v súvislosti so zelenou dohodou.

V roku 2022 boli novelizované zákony o energetike a zákon o regulácii. Novela zákona č. 251/2012 Z. z. o energetike umožní vznik a fungovanie nových účastníkov trhu s elektrinou a trhu s plynom, ako sú aktívny odberateľ, energetické spoločenstvo, prevádzkovateľ zariadenia na uskladňovanie elektriny a agregátor. Úprava zákona súčasne definuje práva a povinnosti týchto nových účastníkov trhu, vrátane podmienok pre ich vstup na trh s elektrinou. Dôležitou zmenou je i ďalšie posilnenie postavenia odberateľa v tomto prípade mesta a obce na energetickom trhu a podpora rozvoja samovýroby a samospotreby energie. Novela prináša i úpravu v oblasti uskladňovania elektriny, úpravu právneho rámca pre dátové toky spojené s činnosťami nových účastníkov trhu a podporu digitalizácie energetiky. V rámci schváleného energetického balíčka sa ďalej podarilo upraviť doterajšie podmienky pre nasadzovanie inteligentných meracích systémov, upraviť oblasť obstarávania podporných služieb alebo služieb flexibility a zaviesť nové práva a povinnosti prevádzkovateľov distribučných sústav a prevádzkovateľa prenosovej sústavy. Nová legislatíva taktiež zabezpečí zvýšenie transparentnosti na energetickom trhu zavedením verejných konzultácií technických podmienok, prevádzkových poriadkov a plánov rozvoja prevádzkovateľov sústav, ako kľúčových dokumentov pre užívateľov sústav z hľadiska plánovania investícií, podmienok prístupu a pripájania odberateľov a výrobcov elektriny. V rámci zmien dochádza i k rozšíreniu doterajších právomoci Úradu pre reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO) a posilňuje sa spolupráca úradu s regulačnými orgánmi ostatných členských štátov.

Dominantné postavenie v dodávke tepla pre hromadnú bytovú výstavbu v samotnom meste má systém centrálného zásobovania teplom (CZT), na ktorý je napojená podstatná časť obytných budov a objektov občianskej vybavenosti. Z celkovej spotreby tepla v meste je viac ako 63 % pokryté zo sústavy centrálného zásobovania teplom z **teplárne Energy Snina, a. s.**, ktorá je od svojej výstavby v roku 1952 koncipovaná ako priemyselná tepláreň, a ako aj zdroj pre dodávku tepla pre mesto Snina. Spoločnosť Energy Snina a. s. je významným regionálnym dodávateľom tepla pre domácnosti, ako aj tepla, elektrickej energie a úžitkovej vody pre korporátnych klientov. Energy Snina, a. s., vznikla v roku 2005 ako nástupca energetickej divízie spoločnosti Vihorlat Snina, a to prevzatím skupinou spoločností SLAVIA CAPITAL. V súčasnosti zamestnáva viac ako 100 pracovníkov. Zabezpečuje výrobu a dodávky tepla pre spoločnosti v priemyselnej zóne Vihorlat Snina a pre obyvateľov mesta Snina (vrátane štátnej správy, škôl a inej administratívy), dodávky aj do sietí Východoslovenskej energetiky, a. s., prevádzka a úpravovňa priemyselných vôd, distribúcia plynu. Ročne sa tu vyrobí 39 MWh tepla, spoločnosť spravuje 7,375 km teplovodných rúr a teplo poskytuje 4 125 domácnostiam a firmám. Ročne vyrobí 19 MWh elektrickej energie a spravuje distribučnú sústavu el. energie na celom území mesta Snina. Zásobuje el. energiou 32 firiem.

Druhým dodávateľom tepla je firma **Tepló GGE s. r. o.**, ktorá má prevádzky v štyroch mestách: Devínska Nová Ves, Považská Bystrica, Snina a Želiezovce. Pre mesto Snina dodávku tepla a teplej úžitkovej vody spoločnosť zabezpečuje už 8 rokov. Počas tohto obdobia firma investovala do modernizácie rozvodov tepelného hospodárstva. Firma zrekonštruovala 18 000 metrov podzemného potrubia. Od roku 2002 do roku 2018 inštalovala 174 domových odovzdávacích staníc. V meste prevádzkuje 3 plynové kotolne, z ktorých jedna bola v roku 2006 upravená modernou technológiou na spaľovanie plynu a biomasy-bukovej štiepky o výkone 2MW. Ročná produkcia elektriny z kogeneračnej jednotky na kotolní K3A je cca 50 MWh, a slúži výhradne na krytie vlastnej spotreby. Firma realizovala v meste projekt Rekonštrukcia HV napájača a rozvodov pre sídlisko Komenského. Predmetom projektu bola rekonštrukcia horúco-vodného napájača a jestvujúceho primárneho rozvodu tepla pre jednotlivé odbery tepla na sídlisku Komenského.

Ako primárny zdroj na vykurovanie domácností, ohrev teplej vody, ale aj na varenie využívajú obyvatelia zemný plyn. Obce boli plynofikované v 90-tych rokoch, pričom v súčasnosti je napojených približne 90% domácností územia. Obyvatelia využívajú aj iné typy médií, ako napríklad tuhé palivo. Snina je v súčasnosti v plnom rozsahu plynofikovaná a distribúciu zemného plynu zabezpečuje spoločnosť SPP – distribúcia, a s., Bratislava. Odbery sú zásobené z niekoľkých regulačných staníc. Pri navrhovaní potrieb zemného plynu sa uvažuje s potrebami pre vykurovanie, prípravu teplej úžitkovej vody a varenie v RD a BD. Potreby priemyslu je nutné riešiť so zreteľom na kapacitu, rozsah výrobných priestorov a výrobné technológie. Potreby tepla pre rodinné domy sú zabezpečené zemným plynom a teplo v bytových domoch zabezpečuje v prevažnej väčšine centrálna tepelná sústava v meste.

Mesto Snina a obce sú zásobované elektrickou energiou VN a NN. Nízkonapäťový rozvod je realizovaný podľa charakteru príslušnej mestskej časti a je v prevažnej miere káblový v zemi a v niektorých odľahlých častiach mesta aj vzdušný na betónových podperách. Osvetlenie v obciach sa nachádza na vlastných stĺpoch, ale aj na stĺpoch NN.

V roku 2013 bola Slovenskou inovačnou a energetickou agentúrou vypracovaná Koncepcia rozvoja mesta Snina v oblasti tepelnej energetiky.

2.12.3 Odpadové hospodárstvo

Výrazným problémom v oblasti ochrany životného prostredia je zber a nakladanie s komunálnym odpadom. Jeho triedenie a nakladanie s ním je jednou z hlavných priorít územia okresu Snina. Nedostatky pri nakladaní s odpadmi, ktoré sa výrazne prejavujú vytváraním nelegálnych skládok, predstavujú reálnu hrozbu pre životné prostredie a ďalší rozvoj obcí. V oblasti nakladania a likvidácie odpadu sú žiaduce opatrenia na úrovni obcí, ktoré by kládli väčší dôraz na zvýšenie podielu triedenia komunálneho odpadu, využívanie miestnych kapacít pre triedenie a ekologickejšie spracovanie odpadu, ako je jeho skládkovanie. Občania sú slabo motivovaní k triedeniu odpadu, z čoho badať aj ich nezáujem o triedenie. Častým fenoménom je vytváranie „čiernych“ skládok odpadu, ktoré majú nielen estetický, ale aj ekologicky negatívny vplyv. Tieto negatíva pravdepodobne môžu znížiť projekt adresného váženia komunálnych odpadov s využitím smart technológií.

V odpadovom hospodárstve so záväznosťou poradia priorít sa uplatňuje táto hierarchia odpadového hospodárstva:

- a) predchádzanie vzniku odpadu,
- b) príprava na opätovné použitie odpadu,
- c) recyklácia odpadu,
- d) iné zhodnocovanie odpadu, napríklad energetické zhodnocovanie,
- e) zneškodňovanie odpadu.

Mesto a obce nakladanie s komunálnym odpadom realizuje:

- v súlade so zákonom č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, v zmysle ktorého je vypracované Všeobecne záväzné nariadenie mesta Snina

č. 160/2020 o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi (ďalej „VZN“), v ktorom je určený systém zberu a nakladania s komunálnym odpadom,

- v súlade so všeobecne záväznými nariadeniami o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi.

Nakladanie s odpadom je zber, preprava, zhodnocovanie vrátane triedenia a zneškodňovanie odpadu vrátane dohľadu nad týmito činnosťami a nasledujúcej starostlivosti o miesta zneškodňovania.

Mesto Snina na zber, prepravu, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu využíva vlastnú spoločnosť Verejnoprospešné služby Snina, s .r. o., ktorá prevádzkuje Zberný dvor pre mesto Snina a Regionálne centrum zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu Snina. Obce využívajú na odvoz a likvidáciu komunálneho odpadu služby zberových spoločností Kosit, a. s., a Fúra, s. r. o.

Zberné dvory sa nachádzajú v meste Snina a obciach Ulič, Ubľa a Belá nad Cirochou. Na zberný dvor nie je možné odovzdávať zmesový komunálny odpad, ten sa vyváža na skládku v obci Papín (okres Humenné). Kompostárne sa nachádzajú v meste Snina a Stakčín.

Mesto Snina zabezpečuje a realizuje zber zmesového odpadu, triedeného zberu komunálneho odpadu pre papier, plasty, kovy, sklo a kompozitné obaly na báze lepenky, textilu biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu (zelený, kuchynský, jedlé oleje a tuky z domácností), objemného odpadu, drobného stavebného odpadu a oddelene zbieraných zložiek komunálneho odpadu z domácností s obsahom nebezpečných látok (elektro odpad, akumulátory, batérie a pod.) podľa VZN mesta Snina č. 160/2020 o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi.

Verejnoprospešné služby Snina, s. r. o.

Mesto Snina na zabezpečenie úloh v oblasti nakladania s komunálnymi odpadmi a zvýšenie úrovne cirkulárnej ekonomiky, ktorá je aktuálne nedostatočná, má zriadenú vlastnú s. r. o. s právnou subjektivitou – Verejnoprospešné služby Snina, s. r. o. (ďalej len VPS), ktorá zabezpečuje nakladanie s odpadom iba pre mesto Snina. Spoločnosť vznikla koncom roka 2007 transformáciou mestskej rozpočtovej organizácie na spoločnosť s ručením obmedzeným. Zakladateľom a jediným spoločníkom je mesto Snina. Sídlo spoločnosti je na adrese Budovateľská 2202/10, Snina.

Činnosť spoločnosti je zameraná na poskytovanie služieb pre mesto Snina a jeho občanov: zber komunálneho, triedeného a biologicky rozložiteľného odpadu, čistenie miestnych komunikácií vrátane zimnej údržby, správu a údržbu verejnej zelene, správu, údržbu a opravy miestnych komunikácií, chodníkov a odstavných plôch, správu a údržbu verejného osvetlenia a cestnej svetelnej signalizácie, správu cintorínov a prevádzkovanie pohrebnej služby, prevádzkovanie verejných toaliet a mestského trhoviska, prevádzkovanie športových a rekreačných zariadení – športová hala, futbalový štadión, biokúpalisko, správu a údržbu detských ihrísk.

Systém zberu a nakladania s komunálnymi odpadmi

Zber a preprava komunálneho odpadu je zabezpečovaná vlastnou technikou jeden až dvakrát týždenne, pričom v prípade objemného komunálneho odpadu mesto zabezpečuje zber a prepravu štyrikrát ročne. Náklady na zbernú nádobu na zmesový odpad znáša pôvodný pôvodca odpadu prostredníctvom poplatku, ktorý je zahrnutý do miestneho poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady alebo mesto ustanoví iný spôsob ich úhrady. Náklady na zabezpečenie zberných nádob na triedený zber zložiek komunálnych odpadov, pri ktorých sa uplatňuje rozšírená zodpovednosť výrobcov, znáša výrobca vyhradeného výrobku, príslušná organizácia zodpovednosti výrobkov alebo tretia osoba. Náklady na zabezpečenie zberných nádob na triedený zber zložiek komunálnych odpadov, pri ktorých sa neuplatňuje rozšírená zodpovednosť výrobcov, znáša mesto a sú zahrnuté do miestneho poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

Systém zberu a prepravy zmesových odpadov

Na zber zmesového odpadu sú určené plastové zberné nádoby čiernej farby o objeme 120 litrov, resp. kovové zberné nádoby sivej farby o objeme 110 litrov, umiestnené najmä v individuálnej bytovej výstavbe (IBV) alebo plastové kontajnery čiernej farby o objeme 1 100 litrov, resp. kovové, umiestnené najmä v komplexnej

bytovej výstavbe (KBV). Podnikateľským subjektom je určený typ zbernej nádoby na zmesový odpad podľa objemu v litroch pri ohlásení poplatkovej povinnosti mestu. Počet zberných nádob v IBV je určený na počet osôb v domácnosti, pričom 1 – 6 osôb v domácnosti má nárok na jednu 110 l, resp. 120 l zbernú nádobu. Domácnosť, ktorá má viac ako 6 osôb, môže požiadať o ďalšiu nádobu. Počet nádob sa na požiadanie môže zvýšiť v odôvodnených prípadoch. Náklady na zbernú nádobu na zmesový odpad znáša občan prostredníctvom miestneho poplatku za nakladanie s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi. Zberné nádoby na zmesový odpad zabezpečuje zberová spoločnosť. Zber zmesového odpadu zo 110 l, resp. 120 l zberných nádob sa vykonáva 2-krát mesačne v nepárny týždeň, zber zmesového odpadu z 1 100 l kontajnerov sa vykonáva 2-krát týždenne. Harmonogram vývozu odpadu vydáva a aktualizuje zberová spoločnosť. Zber zmesového odpadu uskutočňuje podľa harmonogramu vývozu zberová spoločnosť, ktorá má uzatvorenú zmluvu na vykonávanie tejto činnosti s mestom. K skvalitneniu triedenia komunálnych odpadov a ich zberu a zvozu prispievajú na území mesta aj uzamykateľné kontajnerové stanovišťa a ich vybavenie novými zbernými nádobami na triedený odpad umiestnené v bytovej zástavbe. Taktiež obnova a doplnenie príslušného strojového vybavenia. Pre účinnejšie triedenie odpadu by prispelo aj vybudovanie dotriedňovacieho zariadenia.

Zberný dvor v meste Snina

Mesto Snina prevádzkuje zberný dvor na Ulici budovateľskej 2202/10 v areáli spoločnosti Verejnoprospesné služby Snina, s. r. o. Súhlas na prevádzku zariadenia bol vydaný v decembri 2017. Poplatníci mesta – fyzická osoba môže bezplatne odovzdať oddelene zbierané zložky komunálneho odpadu a právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ môže bezplatne odovzdať oddelene vyzbieraný komunálny odpad z obalov a komunálny odpad z neobalových výrobkov z iných zdrojov na tomto zbernom dvore. Odovzdanie oddelene zbieranej zložky komunálneho odpadu na zbernom dvore inou osobou ako s trvalým pobytom v meste Snina nie je možné.

Na zbernom dvore môžu obyvatelia odovzdávať drobný stavebný odpad, objemný odpad a oddelene zbierané zložky komunálneho odpadu a aj odpadové pneumatiky z motocyklov a osobných áut. Na zberný dvor nemožno odovzdávať zmesový odpad. Na zbernom dvore sa triedený odpad v separačných halách dotriedňuje, uskladňuje a pripravuje na ďalšiu expedíciu. Vyzbieraný triedený odpad sa ručne dotriedňuje na triediacej linke s dopravníkovým pásom a následne sa lisuje na hydraulickom dvojkomorovom lise. Vznikajú kompaktné zlisované balíky, ktoré sa skladujú v hale v niekoľkých vrstvách na sebe. Následne sú odpady na základe zmluvných vzťahov s oprávnenými organizáciami odvážané na recykláciu, ďalšie využitie, prípadne konečné zneškodnenie. Na zberný dvor je možné ukladať: triedené komodity – sklo, papier, plasty, tetrapaky a kovy, biologicky rozložiteľný odpad, nebezpečné odpady – napr. odpadové oleje a olejové filtre, brzdové kvapaliny, nemrznúce zmesi, znečistené handry od ropných látok a farieb, farby, laky a riedidlá v obaloch, pesticídy, opotrebované pneumatiky z osobných áut, opotrebované batérie, monočlánky, akumulátory, žiarivky a iný odpad obsahujúci ortuť a pod., elektronický odpad – vyradené elektrické a elektronické zariadenia napr. chladničky, mrazničky, práčky, počítače, televízory, rádia a pod., objemový odpad – napr. časti nábytku, sedačky, dvere, matrace, podlahové krytiny, koberce a pod., drobný stavebný odpad – stavebná suť, tehly, omietka, drobné zmesi betónu, dlaždíc, keramiky, sadrokartón a pod. Výšku miestneho poplatku za množstvový zber drobných stavebných odpadov určuje mesto v nariadení o miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Odvoz odpadov zo zberného dvora zabezpečuje spoločnosť, ktorá má na tento účel uzavretú zmluvu s mestom.

Zberný dvor v obci Belá nad Cirochou

Tento zberný dvor bol pôvodne navrhovaný pre obce Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Modrá nad Cirochou, Kamenica nad Cirochou, Kamienka, Hažín nad Cirochou, Jasenov. Z dôvodu nezájmu obcí, slúži len pre dočasné zhromažďovanie vyseparovaných zložiek z komunálneho odpadu pre potreby obyvateľov obce Belá nad Cirochou. Nachádzajú sa tu spevnené plochy s výmerou cca 1 475 m, objekt administratívy, plocha pre skladovanie komunálneho odpadu a pre biologicky rozložiteľný odpad, sklady mechanizmov a bioodpadu, spevnená manipulačná plocha, prekrytá hala a manipulačná hala. V prekrytej hale o rozmeroch 24,60 x 12,60 m sú umiestnené potrebné manipulačné zariadenia napríklad čelný nakladač,

technické vozidlo, vysokozdvížny vozík pre manipuláciu, štiepkovač na drvenie konárov a odpadov z dreva a iné mechanizmy. Zberný dvor prevádzkuje obec Belá nad Cirochou od roku 2022.

Regionálne centrum zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu

Na zhodnocovanie biologicky rozložiteľného odpadu (BRO) bolo mestom v predchádzajúcom období v areáli firmy Energy Snina, a. s. (priemyselný park) vybudované Regionálne centrum zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu, kde sa technológiou fermentácie spracováva BRO na kompost s ročnou kapacitou až 2000 ton BRO. Mesto zabezpečuje vykonávanie triedeného zberu biologicky rozložiteľných odpadov zo záhrad a parkov vrátane odpadu z cintorínov, biologicky rozložiteľných kuchynských odpadov okrem tých, ktorých pôvodcom je fyzická osoba – podnikateľ a právnická osoba, ktorá prevádzkuje zariadenie spoločného stravovania a jedlých olejov a tukov z domácností na vlastné náklady. Biologicky rozložiteľný odpad sa tu spracúva za pomoci miešača a drviča biomasy a aeróbného fermentora, kde dochádza k jeho zhodnoteniu. Vytvorí sa kompost, ktorý sa využíva pri údržbe verejných priestranstiev v meste. Prístup do Regionálneho centra BRO majú iba jeho zamestnanci. Väčšie množstvo BRO môžu občania odovzdať na Zbernom dvore v Snine.

Na území obcí je riešený zber komunálneho odpadu prostredníctvom zberných nádob a kontajnerov. Vývoz komunálneho a triedeného odpadu (papier, sklo, plasty a iné) z domácností je zabezpečovaný v pravidelných intervaloch spoločnosťou FÚRA, s. r. o.

2.12.4 Zmena klímy

Klimatické zmeny už ovplyvňujú Európu v rôznych formách v závislosti od regiónu. Môžu viesť k strate biodiverzity, lesným požiarom, poklesu výnosov plodín a vyšším teplotám. Môžu tiež ovplyvniť zdravie ľudí. V roku 2021 EÚ stanovila klimatickú neutralitu, teda cieľ nulových čistých emisií do roku 2050, ako právne záväzný v EÚ. Stanovila predbežný cieľ znížiť emisie o 55 % do roku 2030. Tento cieľ nulových čistých emisií je zakotvený v zákone o klíme. Európska zelená dohoda je plánom pre EÚ na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050. Mesto má spracovaný strategický dokument **SNINA – MESTO PRIPRAVENÉ NA ZMENU KLÍMY**. Tento Akčný plán pripravenosti na zmenu klímy rieši problémy komplexne s posilnením vnútorného potenciálu mesta a endogénnych zdrojov. Akčný plán pripravenosti na zmenu klímy mesta Snina je postavený na princípoch Novej vodohospodárskej politiky Európskej únie, ktorú schválila Rada Európy pre životné prostredie 17. decembra 2012 (17872/12) a zelenej politiky Slovenskej republiky a Európskeho spoločenstva. Zo samostatného dokumentu vyberáme pár základných oblastí:

Táto Nová vodná politika v oblasti vodného hospodárstva v bode č. 14 naliehavo vyzýva, aby bolo zlepšené vykonávanie rámcovej smernice o vode a iných relevantných právnych predpisov EÚ a podľa potreby bol znížený hydromorfologický tlak v povodiach zabezpečením alebo obnovením priechodnosti riek, čo najrozšírenejším využitím zelenej infraštruktúry – napríklad opatrenia na prírodné zadržiavanie vody a obnovu ekosystémov, a najlepšie dostupné techniky a opatrenia pre zmierňovanie následkov. Takýmito opatreniami sa zníži zraniteľnosť EÚ voči potopám a suchám, podporí biodiverzita a úrodnosť pôdy, ako aj lepší stav vôd.

V bode č. 15. Rada EÚ pre životné prostredie naliehavo vyzýva členské štáty, aby vypracovali plány manažmentu povodňového rizika, ďalej FRMP (Flood risk management plan), ako vyžadujú smernice EÚ o povodniach; zdôrazňuje, že je dôležité, aby sa tieto zámery (FRMP) zohľadňovali pri vypracovávaní plánov riadenia rizík týkajúcich sa viacerých odvetví a hrozieb, a pripomína členským štátom potrebu koordinovaného a integrovaného prístupu k plánom manažmentu povodia, ďalej RBMP (River Basin Management Plan) a FRMP v súlade s článkom 9 smernice EÚ o povodniach. Týmto spracovaným akčným plánom a z neho vychádzajúcich návrhov investičných zámerov a riešení mesto Snina v plnom rozsahu odporúčania EÚ rozvinie.

EÚ prostredníctvom Európskej zelenej dohody predstavuje plán Európskej komisie na ekologickú transformáciu hospodárstva Európskej únie v záujme udržateľnej budúcnosti. Celý svet vrátane Európy, štátov, krajov a obcí sa bude musieť vysporiadať s čoraz častejšími a náročnejšími výzvami v oblasti životného prostredia a zmeny klímy. Práve Európska zelená dohoda by mala predstavovať nástroj, ako čeliť daným výzvam a premeniť

ich na príležitosti, a to je aj výzvou pre mesto Snina, aby vo svojej komunite naštartovalo rozvíjanie zelenej politiky.

Mesto Snina s jeho širším územím je vstupnou bránou do vodozberného územia vodárenskej nádrže Starina a do Národného parku Poloniny. V letnom období je urbanizované prostredie katastrálneho územia Sniny silne prehrievané a podlieha suchu. To prispieva k časovej a priestorovej zmene rozdelenia zrážok. Predlžujú sa periódy bez dažďa a z toho dôvodu je vysoká potreba nájsť riešenia, ktoré zastavia rizikový trend poklesu zrážok prostredníctvom posilňovania zásob vody v malých vodných cykloch v území, a preto bolo potrebné spracovať Akčný plán pripravenosti na zmenu klímy s návrhom plánu ozdravenia klímy komplexne a integrovane. Na území katastra mesta sa nachádza viacero poškodení, ktoré prispievajú k zvýšenému odtoku dažďovej vody. Doterajší manažment dažďovej vody bol v celom území riešený na čo najrýchlejšie odvedenie dažďových vôd. Takto sa to robí pri zbere dažďovej vody na cestách, zo striech, spevnených plôch, z lesa aj poľnohospodárskej pôdy. Každým týmto zásahom do krajiny sa znížila vsiakavosť dažďovej vody. Dlhodobý niekoľko ročný vplyv uplatňovania princípu čo najrýchlejšieho odvedenia dažďovej vody z územia vytvoril infraštruktúru, ktorá zvyšuje riziká sucha a mení hydrologický cyklus v území, z čoho vyplýva časová a priestorová zmena rozdelenia v distribúcii zrážok. To potvrdzuje analýza trendu poklesu zrážok v 20. storočí. Pre budúcnosť mesta i daného regiónu, zvlášť pre Horný Zemplín je to rizikové. Dlhšie obdobia bez dažďa striedané s obdobiami s intenzívnejšími a krátkymi dažďami budú v budúcnosti častejšie. Voda, ktorá je takto odkanalizovaná, steká do rieky Cirochy, čo v prípade silných návalových dažďov prispieva k povodňovým rizikám dole po prúde rieky pod mestom Snina. Mesto Snina má i veľmi veľké zastúpenie lesných ekosystémov. Na všetky strany okolia intravilánu siaha rozsiahla lesná krajina, ktorá hlavne v lete udržiava znesiteľnú teplotu. Na druhej strane, poľnohospodárska krajina sa hlavne po žatve rýchlo prehrieva, a tým prispieva aj k extrémnym horúčavam v samotnom meste. Napriek tomu, že mesto v posledných rokoch prijíma čiastočné riešenia, napr. pri rekonštrukciách či novostavbách vyžaduje od projektantov riešenia, ktoré vodu v území zadržia, ide iba o čiastočné riešenie, nakoľko mnoho vody je odkanalizovanej z pozemkov, ktorých vlastníkom nie je samotné mesto Snina. Cirošská dolina je z hľadiska odtokových charakteristík územím, do ktorého pritekajú vody. Základom pre analýzu bolo rozdelenie územia na odtokové plochy, tzv. mikropovodia a v nich zhodnotiť vodnú bilanciu a vplyv poškodenia krajiny na odtokové pomery a bilanciu odtekajúcej dažďovej vody bez úžitku.

Obec Zemplínske Hámre v súčasnosti realizuje projekt s názvom Zmierňovanie negatívnych dopadov zmeny klímy v obci Zemplínske Hámre ako vstupnej brány do starých bukových pralesov a vulkánov Východných Karpát financovaný z prostriedkov mechanizmu Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, komponent 5 – Adaptácia na zmenu klímy.

Mesto na podporu klimatickej zmeny realizuje projekt Snina – mesto pripravené na klimatickú zmenu, ktorý bol podporený z Nórskeho grantu.

Projekt obsahuje výnimočné investične adaptívne opatrenia:

- nový centrálny klimatický park na mieste tzv. brownfieldu pri základnej škole P. O. Hviezdoslava,
- biotechnická revitalizácia námestia zvyšovaním podielu zelenej vegetácie, či umiestnením vodných prvkov drobnej architektúry, na ploche 1000 m².
- revitalizácia Historického parku pri kaštieli a parku pri Dome pokojnej staroby,
- dažďové záhrady – vo vnútroblokoch sídlisk 1. mája, Kukučínova a Komenského, v areáloch Domova pokojnej staroby a Športovej haly T18, v areáloch materských škôl na ulici Palárikova, Kukučínova, Budovateľská a Čsl. Armády,
- inštalácia zelených striech a tepelná izolácia budov materských škôl Dukelských hrdinov a Perečinska,
- realizácia suchého poldra na Tarnovskom potoku pre protipovodňové a vodozádržné opatrenia,
- vybudovanie nabíjacej stanice pre elektrické vozidlá, ako aj nabíjacích staníc pre elektrické bicykle,
- výsadba nových stromových alejí a stromoradií,
- zateplenie Športovej haly T18,
- zelená strecha a zateplenie Cirkevnej materskej školy sv. Márie Goretti na ulici 1. mája v rámci projektového partnerstva s Rímskokatolíckou farnosťou Svätého Kríža,

- komplexná rekonštrukcia verejného osvetlenia (rozvod RVO 07) vrátane výmeny sodíkových žiaroviek za LED žiarovky a inštalácie ovládacích systémov osvetlenia (stmievanie a pod.).

Cirošská dolina ako vstupná brána do Národného parku Poloniny, ďalej NP, môže využiť inovatívne riešenia pre obnovu klímy a stať sa atraktívnou turistickou oblasťou pre tých, ktorí majú záujem spoznať tento vzácny kút. Práve vhodná veľkosť a poloha mesta umožňuje mestu stať sa prirodzeným lídrom v prístupoch a riešenia komplexnej ochrany vôd a v prevencii povodní, sucha a zmeny klímy v širšom regionálnom a slovenskom kontexte.

2.13 Hospodárstvo

K nosným ekonomickým odvetviam v území patrí hutnícky a strojársky priemysel, drevársky priemysel a stavebný priemysel. Značný podiel na zamestnanosti mesta majú verejná správa, obchod a služby. Zánik dvoch nosných odvetví, a to strojárkeho (Vihorlat) a obuvníckeho (Jas), značne ovplyvnil pracovný trh v meste. Druhou skutočnosťou, ktorá ovplyvňuje podnikanie v Snine, je periféria mesta a obmedzená možnosť napojenia na rýchlostné komunikácie. Na území mesta Snina sa nachádzajú menšie prevádzky. Sú to predajne potravinárskeho tovaru, supermarkety a predajne zmiešaného tovaru, predajne nepotravinárskeho tovaru, zariadenia na údržbu a opravu motorových vozidiel, predajne pohonných hmôt, pohostinské a odbytové strediská zabezpečujúce stravovanie, občerstvenie, prípadne spoločenskú a zábavnú činnosť.

Celkový počet právnických osôb v okrese Snina bol ku koncu roka 2021 915 právnických osôb. Z tohto celkového počtu je 634 obchodných spoločností, 3 družstvá, 1 štátny podnik, 63 rozpočtových organizácií, 1 príspevková organizácia a 213 ostatných organizácií. Z tohto celkového počtu je: poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov – 71 podnikov, priemysel – 165, ťažba a dobývanie – 1, priemyselná výroba – 155, dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu – 2, dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov – 7, stavebníctvo – 76, iné – 408.

Na tieto subjekty – právnické osoby môžeme hľadať ako na potenciálnych zamestnávateľov v okrese Snina. Oproti koncu roka 2020 (covidová pandémia došlo k poklesu podnikov o 30 subjektov). Za rok 2021 na území mesta vzniklo 25 nových prevádzok, z toho 15 prevádzok zameraných na poskytovanie služieb, 6 prevádzok nepotravinársky sortiment ako predajňa textilu, domáce potreby a pod. a 4 potravinárske prevádzky. Za rok 2021 bolo zrušených 17 prevádzok. Taktiež je dôležité zohľadniť, že nie všetky právnické osoby sú v tomto prípade ekonomicky aktívne a naďalej vykonávajú svoju činnosť.

Hlavnou ekonomickou silou v okrese Snina je priemysel. Priemysel zamestnával viac ako tretinu zamestnancov v okrese (2 216). Ďalšie významné ekonomické odvetvia boli: veľkoobchod a maloobchod vrátane opravy motorových vozidiel s 99 podnikmi a viac ako 300 zamestnancami, a stavebníctvo s 92 podnikmi a 309 zamestnancami. Druhý najväčší zamestnávateľ bolo zdravotníctvo a sociálna pomoc (678 zamestnancov). Odvetvie cestovného ruchu, ktoré je zastúpené ubytovacími a stravovacími službami, bolo veľmi málo zastúpené. Nachádzalo sa tu iba 26 podnikov so zameraním na ubytovacie a stravovacie služby, čo predstavovalo menej ako 4 %.

Medzi najväčších zamestnávateľov v okrese patria:

- Nemocnica Snina, s. r. o.,
- základné a stredné školy,
- Okresný úrad Snina,
- Mestský podnik Snina, s. r. o., registrovaný sociálny podnik,
- MOPS PRESS, s. r. o. (výroba tlakových odliatkov z ľahkých kovov pre priemysel),
- UNEX Slovakia, a. s. (strojárenská výroba),
- Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, š. p. (lesníctvo a poľnohospodárstvo),
- Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ochrana štátnej hranice),
- Autotex, s. r. o. (výroba pre automobilový priemysel)
- Agrifop, a. s., Stakčín (poľnohospodárstvo)

- JAS, s. r. o. (obuvnícky priemysel),
- D.P. Ekoplast, s.r.o.,
- BEKY, a. s.,
- HARMEN, s. r. o.,
- Štutika, s. r. o.,
- DREVOP
- Verejnoprospešné služby Snina, s. r. o.

Mestu Snina ako dotknutej obci bolo OÚ Snina, odbor starostlivosti o životné prostredie doručené oznámenie o začatí správneho konania vo veci posudzovania predpokladaných vplyvov na životné prostredie zámeru navrhovanej činnosti „Rozšírenie výroby spoločnosti ZVS holding, a. s. Dubnica nad Váhom – prevádzka Snina“ navrhovateľa: ZVS holding, a. s., Štúrova 925/77, 018 41, Dubnica nad Váhom, IČO 36305600.

Lokálna ekonomika záujmového územia nie je dostatočne výkonná, s malými výnimkami vo väčších obciach (Stakčín, Ulič a Ubľa) neexistujú takmer žiadne podnikateľské subjekty, ktoré by sa významnejšie podieľali na ekonomickom rozvoji. Veľa podnikov už bolo v minulosti nútených svoje podnikanie v regióne ukončiť a veľa živností a prevádzok bolo zrušených. Nepriaznivý stav podnikateľského prostredia v regióne mnohých odradil, aby vôbec začali podnikáť. Prevláda stagnácia podnikateľských aktivít, chýba inovatívny prístup a zásadný odklon od doterajšieho smerovania, resp. doteraz zaužívaných postupov. Absentuje aj efektívna podpora a koordinácia medzi podnikateľmi navzájom. Zánik pracovných miest priamo na vidieku a trend ich koncentrácie v meste Snina a jeho bezprostrednom okolí (Stakčín firma AGRIFOP, Dlhé nad Cirochou a firma DREVOP) spôsobuje dochádzanie ľudí za prácou z vidieka. Obyvatelia okresu Snina dochádzajú za prácou aj 22 km do susedného mesta Humenné (Mecom, Chemkostav, Svet zdravia, Nexis Fibers) a 50 km do Michaloviec (Yazaki Wiring Technologies Slovakia).

V regióne pôsobí aj 45 urbárskych spoločností, tie však prevažne nikoho stabilne nezamestnávajú; svoju činnosť si zabezpečujú subdodávateľsky. Ich ekonomické ukazovatele nie sú verejne dostupné.

Priemyselný park. Vlastníkom pozemkov je mesto Snina. Celková rozloha je 0,47 ha - hnedý park. K dispozícií je energetická kapacita VN 22 kV, NN rozvody, rozvod pitnej vody: mestský vodovod DN 150, rozvod plynu: nie je k dispozícii, teplovodné prípojky, splašková kanalizácia: DN 200, napojenie na existujúcu sieť v závode, dažďová kanalizácia: DN 200, napojenie na existujúcu sieť v závode, telekomunikácie: metalická sieť. V rámci okresu Snina je lokalizovaný Priemyselný park Snina na území mesta Snina. Prístup do priemyselného parku je z cesty I./74 s pokračovaním cez Humenné do Prešova D1 (95 km) a do Košíc D1 (97 km). Nachádza sa tu aj železnica - nákladná aj osobná 1 km, v areáli PP je železničná vlečka.

Etablované spoločnosti:

- DEL Casting a. s,
- Elektron, s. r. o.,
- MOPS Press, s. r. o.
- MR Slovensko, s. r. o.

Verejnoprospešné služby Snina, s.r.o., Budovateľská 2202/10, 069 01 Snina, IČO: 43904157. Spoločnosť bola zapísaná do Obchodného registra Okresného súdu Prešov, oddiel: Sro, Vložka číslo: 19518/P dňa 31.12.2007. Zakladateľom je Mesto Snina a ako jediný spoločník má 100 % majetkovú účasť. Predmetom činnosti je predovšetkým podnikanie v oblasti nakladania s odpadmi, údržba a správa miestnych a peších komunikácií, čistenie mesta, údržba a oprava dopravného značenia, zakladanie verejnej zelene, prevádzkovanie pohrebnej služby, prevádzka a údržba verejného osvetlenia, uskutočňovanie jednoduchých a drobných stavieb. Ide o dcérsku spoločnosť.

Mestský podnik Snina, s. r. o., registrovaný sociálny podnik, Strojárska 2060/95, 069 01 Snina IČO: 52 532 810. Spoločnosť bola zapísaná do Obchodného registra Okresného súdu Prešov, oddiel: Sro, Vložka číslo: 38695 dňa 27.07.2019. Zakladateľom je Mesto Snina a ako jediný spoločník má 100 % majetkovú účasť.

Spoločnosť zaregistrovaná na základe schválenia uznesenia mestského zastupiteľstva dňa 27. 7. 2019. Štatút integračného podniku bol priznaný Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny dňa 1. 10. 2019. Podnik začal svoju činnosť od novembra 2019. Predmetom činnosti je najmä prevádzkovanie športových zariadení a zariadení slúžiacich a regeneráciu a rekondíciu, prípravné práce k realizácii stavby, výroba **jednoduchých** výrobkov z dreva, korku, slamy, prútia a ich úprava, oprava a údržba, výroba a opracovanie jednoduchých výrobkov z kovu, odevná výroba, textilná výroba, uskutočňovanie stavieb a ich zmien, výroba nekovových a minerálnych výrobkov z betónu, sadry a cementu, čistiace a upratovacie služby. V rámci poskytovaných služieb starostlivosti o domácnosť a záhradu poskytuje pre obyvateľov Sniny kosenie a hrabanie trávy a lístia vo dvoroch a záhradách rodinných domov. V rámci služieb stavebnej činnosti poskytuje pre obyvateľov Sniny a širokého okolia stavebné, rekonštrukčné, búracie, obkladacie a maliarske práce (stierky, omietky, dlažby, nivelizácia podláh, pokládky plávajúcich podláh, montáž sadrokartónových priečok), montáž a demontáž nábytku, okien, dverí a zárubní, montáž kúpeľňovej, toaletnej a kuchynskej sanity, triedenie, čistenie a príprava stavenísk, v rámci poskytovaných služieb autodopravy poskytuje pre obyvateľov Sniny a širokého okolia rozvoz tovaru, nakladanie, vykladanie, likvidáciu nábytku, spotrebičov, odvoz na zberný dvor, vypratávanie objektov, domov, bytov, firiem, kancelárií, garáží, pivníc a podobne.

Obecný podnik Belá nad Cirochou. Obecné zastupiteľstvo obce Belá nad Cirochou Uznesením č. 33/2017 zo dňa 12.09.2017 schválilo zriadenie Obecného podniku Belá nad Cirochou, s.r.o., so 100 % účasťou obce Belá nad Cirochou pre potreby obce Belá nad Cirochou a podnikanie v regióne, ale aj na území Slovenskej republiky. Spoločenskou zmluvou zo dňa 24.10.2017 bola založená obchodná spoločnosť Obecný podnik Belá nad Cirochou, s. r. o., so sídlom: Osloboditeľov 535/33, 067 81 Belá nad Cirochou. Predmet podnikania: vodoinštalatérstvo a kúrenárstvo, prípravné práce k realizácii stavby, dokončovacie stavebné práce pri realizácii exteriérov a interiérov, nákladná cestná doprava vykonávaná vozidlami s celkovou hmotnosťou do 3,5 t vrátane prípojného vozidla, kúpa tovaru na účely jeho predaja konečnému spotrebiteľovi (maloobchod) alebo iným prevádzkovateľom živnosti (veľkoobchod), poskytovanie služieb v poľnohospodárstve a záhradníctve, opracovanie drevnej hmoty a výroba komponentov z dreva, prenájom nehnuteľností spojený s poskytovaním iných než základných služieb spojených s prenájomom, podnikanie v oblasti nakladania s iným ako nebezpečným odpadom, prevádzkovanie športových zariadení a zariadení slúžiacich na regeneráciu a rekondíciu, pohostinská činnosť a výroba hotových jedál pre výdajne.

V roku 2021 sa celá krajina zmietala v boji proti pandémie COVID-19 a s tým súvisiacimi opatreniami a problémami. Na začiatku roka 2021 bola situácia podobná ako v roku 2020, ľudia prichádzali, najmä v dôsledku pretrvávajúceho zatvárania prevádzok, obmedzeniam výroby, predaja, o prácu a trh s prácou, ale aj celkový obchod a podnikanie, stagnovali. V druhom štvrtroku 2021 sa situácia postupne začala zlepšovať, začali sa opäť rozvíjať podnikateľské aktivity, výroba, gastro prevádzky boli znovu otvorené, hotely a iné ubytovacie zariadenia mohli opäť prijímať hostí. Tomu nasvedčujú aj čísla zverejnené na oficiálnej stránke Štatistického úradu SR. Miera evidovanej nezamestnanosti klesla a taktiež sa znížil počet uchádzačov o zamestnanie z pôvodných 2 169 na súčasných 1 801 osôb. Zapríčinením stagnácie celkovej globálnej ekonomiky sa situácia vyvíjala obdobne aj v okrese Snina. Zatváranie prevádzok, obmedzovanie výroby spôsobilo zvýšenie počtu nezamestnaných. Množstvo osôb, najmä mužov v produktívnom veku, bolo nútených, po strate zamestnania, odísť za prácou do zahraničia, prípadne, ak sa im to nepodarilo, zaradili sa medzi uchádzačov o zamestnanie. Podobne, ako v celoslovenskom meradle, aj v okrese Snina, sa druhá polovica roka 2021 ocitla v pozitívnejších číslach, keď sa pomaly opäť začala prebúdzajú ekonomická aktivita. Avšak je potrebné konštatovať, že veľké množstvo osôb v produktívnom veku odchádza stále za prácou do zahraničia a ekonomická aktivita v okrese nedosiahla úroveň pred pandemiou.

Vychádzajúc z potenciálu a zdrojov záujmového územia, primárne územia NP Poloniny a jeho priľahlého okolia, možno konštatovať, že (s výnimkou porezu dreva v Uličí, Stakčine a Uličskom Krivom a drevovýroby v Pčolinom) na území absentuje spracovanie dreva s pridanou hodnotou. Preto je podľa nášho názoru vhodné činnosť sociálneho podniku orientovať na: výrobu polotovarov z dreva na ďalšie využitie (napr. komponenty z dreva na výrobu nábytku, hračiek, interiérových i exteriérových doplnkov), výrobu úžitkových predmetov a suvenírov (napr. lopáriky, police, drevený riad, lavičky, drevené kocky, hlavolamy a pod.).

Napriek dostatku drevnej hmoty, ktorá sa na území ťaží aj popri prísnej ochrane chránených území, ktorú predpokladáme i v budúcnosti, je na území relatívny problém so zabezpečením palivového dreva. Pre činnosť sociálneho podniku je preto jednou z možností príprava, distribúcia a predaj palivového dreva. S tým súvisí aj ďalší málo využívaný zdroj, a tým je zvyšková drevná hmota po ťažbe a spracovaní. Ako vhodná sa javí aj výroba drevených brikiet.

3 Programová časť

PRIORITA 1 KONKURENCIESCHOPNÝ ROZVOJ REGIÓNU S VYUŽITÍM PRÍRODNÉHO A KULTÚRNEHO POTENCIÁLU	
Strategická oblasť 1.1	Strategická oblasť 1.2
<i>PRÍRODNÝ A KULTÚRNY POTENCIÁL KARPÁT</i>	<i>PRIEMYSEL V OBLASTI CESTOVNÉHO RUCHU</i>
Strategický cieľ 1.1	Strategický cieľ 1.2
<i>1.1 Zvýšiť návštevnosť územia prostredníctvom prírodného turizmu a kultúrneho dedičstva</i>	<i>Zlepšiť kvalitu služieb a podporiť remeslá</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.1</i>	<i>Špecifický cieľ 1.2.1</i>
<i>Podporiť systém riadenia a marketing destinácie</i>	<i>Skvalitniť služby v cestovnom ruchu</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.2</i>	<i>Špecifický cieľ 1.2.2</i>
<i>Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu, turistických cieľov a atraktivít</i>	<i>Vybudovať tržnicu pre podporu predaja lokálnych produktov</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.3</i>	<i>Špecifický cieľ 1.2.3</i>
<i>Skvalitniť dopravnú dostupnosť a prístupnosť turistických cieľov v destinácii</i>	<i>Obnoviť a podporiť tradičné remeslá</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.4</i>	<i>Špecifický cieľ 1.2.4</i>
<i>Rozšíriť existujúcu ponuku cestovného ruchu prostredníctvom nových produktov</i>	<i>Podporiť tvorbu nových pracovných miest</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.5</i>	
<i>Podporiť kreatívny priemysel a kultúrnu ponuku destinácie</i>	
<i>Špecifický cieľ 1.1.6</i>	

<i>Zatraktívniť priestor pre oddych a rekreáciu návštevníkov</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.7</i>
<i>Revitalizácia historických parkov a záhrad, pietnych miest</i>
<i>Špecifický cieľ 1.1.8</i>
<i>Rozvíjať cezhraničnú spoluprácu v oblasti turizmu</i>

PRIORITA 2
KVALITA ŽIVOTA A INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

Strategická oblasť 2.1

INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

Strategický cieľ 2.1

Podporiť integráciu zdravotníckych a sociálnych služieb

Špecifický cieľ 2.1.1

Zriadiť Agentúru integrovanej starostlivosti

Špecifický cieľ 2.1.2

Rozšíriť kapacity komunitnej sociálnej starostlivosti (ambulatných zariadení, komunitno pobytových zariadení, nízkokapacitných zariadení sociálno-zdravotnej starostlivosti)

Špecifický cieľ 2.1.3

Rozšíriť a obnoviť kapacity následnej a ošetrovateľskej starostlivosti

Špecifický cieľ 2.1.4

Rozšíriť a obnoviť kapacity pobytovej paliatívnej starostlivosti

Špecifický cieľ 2.1.5

Zriadiť dialyzačné a geriatrické oddelenie v nemocnici

Špecifický cieľ 2.1.6

Zabezpečiť sociálne služby v nemocnici

Špecifický cieľ 2.1.7

Zriadenie algeziologickej ambulancie

Špecifický cieľ 2.1.8

Zriadenie doliečovacieho oddelenia

Špecifický cieľ 2.1.9

Výstavba – pavilón s neurologickým oddelením, spoločnými vyšetrovacími a liečebnými zložkami a ambulanciami

Špecifický cieľ 2.1.10

Výstavba polikliniky pre všeobecné a špecializované ambulancie v areáli Nemocnice Snina, s. r. o. a nové parkovacie miesta v areáli Nemocnice Snina, s. r. o.

PRIORITA 3 UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ A PRÍRODE BLÍZKE RIEŠENIA		
Strategická oblasť 3.1	Strategická oblasť 3.2	Strategická oblasť 3.3
ZMENA KLÍMY	CIRKULÁRNA EKONOMIKA A SYSTÉMOVÉ ZLEPŠENIE ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA	ENERGETICKÁ KONCEPCIA
Strategický cieľ 3.1	Strategický cieľ 3.2	Strategický cieľ 3.3
<i>Podporiť adaptáciu na zmenu klímy a prevenciu rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy</i>	<i>Zlepšiť systémové riešenie odpadového hospodárstva</i>	<i>Zvýšiť energetickú efektívnosť prostredníctvom zelenej a digitálnej transformácie</i>
Špecifický cieľ 3.1.1	Špecifický cieľ 3.2.1	Špecifický cieľ 3.3.1
<i>Realizovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy</i>	<i>Rozšíriť systém triedeného zberu komunálnych odpadov</i>	<i>Znížiť energetickú náročnosť budov</i>
Špecifický cieľ 3.1.2	Špecifický cieľ 3.2.2	Špecifický cieľ 3.3.2
<i>Zlepšiť preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok</i>	<i>Podporiť prípravu odpadov na opätovné použitie</i>	<i>Podporiť využívanie OZE v systémoch zásobovania energiou</i>
	Špecifický cieľ 3.2.3	
	<i>Zvyšovať environmentálne povedomie</i>	
	Špecifický cieľ 3.2.4	
	<i>Vytvoriť nový modul, prípadne rozšíriť informačný systém na elektronický zber dát odpadového hospodárstva</i>	

PRIORITA 4 SMART URBAN ECOSYSTÉM		
Strategická oblasť 4.1	Strategická oblasť 4.2	Strategická oblasť 4.3
<i>CENTRUM ZDIEĽANÝCH SLUŽIEB A e-GOV</i>	<i>MOBILITA A TRVALOUDRŽATEĽNÁ DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA</i>	<i>NOVÝ EURÓPSKY BAUHAUS</i>
Strategický cieľ 4.1	Strategický cieľ 4.2	Strategický cieľ 4.3
<i>Rozšíriť elektronické formy výkonu verejnej správy prostredníctvom informačno-komunikačných technológií</i>	<i>Zefektívniť mobilitu a zlepšiť infraštruktúru</i>	<i>4.3 Zavádzať do praxe základné hodnoty Nového európskeho Bauhausu</i>
Špecifický cieľ 4.1.1	Špecifický cieľ 4.2.1	Špecifický cieľ 4.3.1
<i>Zvýšiť kvalitu poskytovaných verejných služieb</i>	<i>Výstavba a modernizácia infraštruktúry verejnej osobnej dopravy</i>	<i>4.3.1 Realizovať inovačné projekty pre riešenie životného priestoru</i>
Špecifický cieľ 4.1.2	Špecifický cieľ 4.2.2	
<i>Rozvoj inteligentného riadenia/správy miest a regiónov</i>	<i>Podporiť cyklistickú a inú nemotorovú dopravu</i>	
Špecifický cieľ 4.1.3		
<i>Vytvorenie centra zdieľaných služieb</i>		

PRIORITA Č. 1	ROZVOJ REGIÓNU S VYUŽITÍM PŘÍRODNÉHO A KULTÚRNEHO POTENCIÁLU			
Doba realizácie	Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS		Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy	
2023-2030	Hlavný partner	Mesto Snina	<p><i>Destinácia na zabezpečenie poskytovania minimálnych služieb pre návštevníkov vyžaduje istú úroveň turistickej infraštruktúry. K základnej ponuke patria produkty, zážitkové programy, ubytovacie služby, prístup k vode a hygienickej infraštruktúre, stravovacie služby, informačné služby, dopravné služby a zaistenie bezpečnosti. Územie má nedostatočnú všeobecnú infraštruktúru (najmä dopravnú dostupnosť), je tu slabá spolupráca, subjekty nie sú členmi OOCR, nie je vytvorený komplexný produkt cestovného ruchu a slabo je využívaná marketingová komunikácia s dôrazom na elektronické médiá.</i></p> <p><i>Ciele sú nastavené citlivo, aby bol zabezpečený čo najmenší dopad na životné prostredie, vizuálna integrita a harmonizácia s prírodným prostredím. Bez ohľadu na veľkosť a druh infraštruktúry budú odzrkadľovať miestne hodnoty a budú v súlade s potrebami lokality, v ktorej sú umiestnené.</i></p>	
	Spolupracujúci partneri	<p><i>PSK, miestna samospráva, OOCR Horný Zemplín a Horný Šariš, Zemplínska OCR, Správa CHKO Vihorlat, Správa Národného parku Poloniny, Správa CHKO Východné Karpaty, miestna samospráva, špecializované cestovné kancelárie a agentúry, ubytovacie zariadenia, miestni sprievodcovia</i></p>		
Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie				
Programy EÚ	Strategické dokumenty	Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť	Názov cieľa Názov investície	Dopad na cieľovú skupinu

Operačný program Slovensko 2021-2026	PO2 Ekologickejšia Európa	<p>2 Priorita 2P2 Životné prostredie Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženia všetkých foriem znečistenia</p> <p>2 Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnejestskej mobility, ako súčasť prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka</p> <p>Opatrenia: 2.8.1. Rozvoj verejnej dopravy 2.8.2. Podpora cyklo dopravy</p>	<p>Hlavné cieľové skupiny: zamestnanci a predstavitelia samospráv a ich partneri v komunite; obyvatelia a zástupcovia občianskej spoločnosti; miestni podnikatelia; návštevníci regiónov.</p> <p>Cieľové skupiny návštevníkov: milovníci prírody outdooroví nadšenci, rodiny s deťmi, kultúrni nadšenci</p>
	PO5 Európa bližšie k občanom	<p>Špecifický cieľ RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach</p> <p>Špecifický cieľ RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach</p>	<p>Cestovný ruch má ekonomický, environmentálny, sociálny a kultúrny dopad, ktorý sa môže prejaviť negatívne, resp. pozitívne. Tieto dopady porastú spolu s rozvojom cestovného ruchu a pokiaľ nebudú negatívne dopady náležite kontrolované, môžu ovplyvniť dlhodobú udržateľnosť cestovného ruchu. Z tohto dôvodu</p>
Plán obnovy a odolnosti SR	Komponent: 5 Adaptácia na zmenu klímy	Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity	

	<i>Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky Slovensko 2030</i>	<i>II.3 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť národnej a regionálnych ekonomík</i>	<p>8. Maximalizovať pokrytie domáceho dopytu po produktoch a službách vlastnou regionálnou produkciou, predovšetkým v oblasti potravinárskej produkcie, energetiky a oblasti služieb vrátane udržateľného cestovného ruchu a pôdohospodárstva;</p> <p>9. Podporovať rozvoj udržateľného cestovného ruchu, najmä prírodného cestovného ruchu, ekologického cestovného ruchu (napr. pozorovanie zvierat, interpretácia hodnôt a pod.)</p>	<p><i>musí byť koncept trvalo udržateľného rozvoja aplikovaný na cestovný ruch a mal by tvoriť významnú časť jeho základu.</i></p> <p><i>Hospodárske alebo ekonomické dôsledky cestovného ruchu majú vplyv aj na ekonomickú situáciu domácich obyvateľov. Zahŕňajú prvky, ako sú zvyšovanie cien, zamestnanosť, príjmy a rozvoj infraštruktúry. Socio-kultúrna stránka dôsledkov cestovného ruchu ovplyvňuje sociálny a kultúrny život obyvateľov, ako sú napríklad kvalita života, kvalita niektorých služieb, kultúrne podujatia, kultúrne dedičstvo, tradície, ale aj kriminalita a dopravné zápchy. Ekologické aspekty cestovného ruchu zahŕňajú vplyvy na životné prostredie. Obvykle sú to negatívne vplyvy či poškodenia, akými je znečistenie ovzdušia, pôdy, vody, hluk</i></p>
	<i>Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020</i>	<i>1 Oblasť kvality 2 Oblasť podpory dopytu a ponuky</i>		
	<i>Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 Zelenšie Slovensko</i>	<i>Oblasť Zelené hospodárstvo</i>	<i>13.3 Zlepšiť environmentálne povedomie prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu</i>	
	<i>Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030</i>	<i>Strategický cieľ 1.2 Podporiť rozvoj cestovného ruchu a kultúry využitím vysokého endogénneho potenciálu kraja</i>	<p><i>Špecifický cieľ 1.2.1 Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu vrátane rozširovania ponuky CR a zavádzania inovatívnych riešení</i></p> <p><i>Špecifický cieľ 1.2.2 Zabezpečiť ochranu a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúry, kreatívneho priemyslu a komunitného života na území kraja</i></p>	

	<i>Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)</i>	<i>B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov</i>	<i>B.3. Cestovný ruch, viacdňová turistika</i>	<i>a vyčerpanie prírodných zdrojov. Cestovný ruch má samozrejme nielen negatívne, ale aj pozitívne vplyvy na konkrétny región, destináciu.</i>
	<i>Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom</i>	<i>Priorita č. 2 Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, rozvoj miestnych služieb a podnikania</i>	<i>Špecifický cieľ č. 2 Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality</i>	
	<i>Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín</i>	<i>Strategické zámery: 1. Tvorba autentických a udržateľných produktov cestovného ruchu a ich komunikácia 2. Zabezpečenie inštitucionálnej podpory rozvoja cestovného ruchu 3. Uskutočňovanie interného marketingu destinácie</i>	<i>Ciele: 1. Udržať stálych a prilákať nových návštevníkov 2. Zvýšiť počet prenocovaní a predĺžiť dobu pobytu 3. Zvýšiť pridanú hodnotu a význam cestovného ruchu pre región (príjmy, zamestnanosť, podiel na tvorbe hodnoty) 4. Hľadať rovnováhu medzi rastom návštevnosti a ochranou prírodných a kultúrnych atraktivít cestovného ruchu</i>	

	<i>Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030</i>	<p><i>Priorita 1: Iniciácia skvalitnenia ponuky destinácie a jej dostupnosť</i></p> <p><i>Priorita 2: Podpora systému riadenia destinácie (destinačný manažment)</i></p> <p><i>Priorita 3: Marketingová stratégia destinácie</i></p>	<p><i>Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov s väzbou na potenciál a hlavné produkty</i></p> <p><i>Opatrenie 1.2 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie a turistických cieľov</i></p> <p><i>Opatrenie 2.1 Rozvoj systému destinačnej spolupráce v destinácii</i></p> <p><i>Opatrenie 2.2 Rozvoj kvality a podpora ľudských zdrojov v cestovnom ruchu</i></p> <p><i>Opatrenie 2.3 Skvalitnenie zberu a využívania dát a informácií o cestovnom ruchu</i></p> <p><i>Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu</i></p> <p><i>Opatrenie 3.2 Stratégia značky destinácie a jej marketingová komunikácia</i></p>	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	1.1 PRÍRODNÝ A KULTÚRNY POTENCIÁL KARPÁT			
STRATEGICKÝ CIEĽ	1.1 Zvýšiť návštevnosť územia prostredníctvom prírodného turizmu a kultúrneho dedičstva			
Špecifický cieľ:	1.1.1 Podporiť systém riadenia destinácie a marketing			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ

<p>Účasť na pracovných stretnutiach, seminároch, konferenciách, workshopoch a iných podujatiach</p>	<p>počet</p>	<p>0</p>	<p>10</p>	<p>PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.3 Vytvoriť ucelený systém destinačného manažmentu, propagácie a informovania v oblasti CR na území kraja</p>
<p>Marketingové aktivity (napr. prezentácie, účasť na výstavách, podujatiach, billboardy, plagáty, propagácia na tlačovinách, médiách, rádio, tlač, práca s verejnosťou, newsletter, online bannery, aktivity a platená reklama v sociálnych médiách, influencer - marketing)</p>	<p>počet</p>	<p>0</p>	<p>20</p>	<p>Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín 2. Zabezpečenie inštitucionálnej podpory rozvoja cestovného ruchu 3. Uskutočňovanie interného marketingu destinácie Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 2.1 Nastavenie systému destinačnej spolupráce v destinácii a jej rozvoj</p>
<p>Špecifický cieľ:</p>	<p>1.1.2 Rozšíriť a modernizovať existujúcu infraštruktúru cestovného ruchu, turistických cieľov a atraktivít</p>			
<p>Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu</p>				
<p>Názov indikátora</p>	<p>Typ indikátora</p>	<p>Vstupná hodnota</p>	<p>Cieľová hodnota</p>	<p>Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ</p>

<p><i>Nová infraštruktúra, turistický cieľ a atraktivita (turistické informačné centrá, návštevnícke centrá, múzeá, múzeá v prírode, in situ múzeá, tematické múzeá, expozície)</i></p>	<p><i>počet</i></p>	<p><i>0</i></p>	<p><i>1</i></p>	<p><i>Operačný program Slovensko 2021-2027 ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO5.1 5.1.5. Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch</i></p>
<p><i>Zrekonštruovaná infraštruktúra, turistický cieľ a atraktivita (turistické informačné centrá, návštevnícke centrá, múzeá, expozície)</i></p>	<p><i>počet</i></p>	<p><i>0</i></p>	<p><i>1</i></p>	<p><i>Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu</i></p>
<p>Špecifický cieľ:</p>	<p>1.1.3 Skvalitniť dopravnú dostupnosť a prístupnosť turistických cieľov v destinácii</p>			
<p>Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu</p>				
<p>Názov indikátora</p>	<p>Typ indikátora</p>	<p>Vstupná hodnota</p>	<p>Cieľová hodnota</p>	<p>Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ</p>
<p><i>Integrovaná dopravná infraštruktúra – Prestupný terminál</i></p>	<p><i>počet</i></p>	<p><i>0</i></p>	<p><i>1</i></p>	<p><i>Plán obnovy a odolnosti SR</i></p>

Vytvorené a zrevitalizované parkovacie plochy pri turistických cieľoch a doplnková infraštruktúra (technické zázemie, hygienické zariadenia, mobiliár, zázemie pre návštevnícky servis, napojenie na cykloturistické trasy a iné trasy, a s tým súvisiaca doplnková infraštruktúra, informačný a navigačný systém, digitálna technika - panely)	počet	0	4	Komponent: 5 Adaptácia na zmenu klímy Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity
Počet spojov v oblasti sezónnej kyvadlovej prepravy (preprava turistov a návštevníkov do a medzi rekreačnými centrami)	počet	0	1	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1. 2 Skvalitnenie dopravnej dostupnosti a prístupnosti destinácie a turistických cieľov
Počet peších trás (dĺžka - budovanie a údržba)	počet	0	1	
Počet cyklotrás (dĺžka - budovanie a údržba)	počet	0	1	
Počet náučných chodníkov (dĺžka - budovanie a údržba)	počet	0	1	
Počet bežeckých tratí (dĺžka - budovanie a úprava)	počet	0	1	
Špecifický cieľ:	1.1.4 Rozšíriť existujúcu ponuku cestovného ruchu prostredníctvom nových produktov			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Počet úspešne realizovaných projektov a aktivít v destinácii	počet	0	1	PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.3 Vytvoriť ucelený systém destinačného manažmentu, propagácie

Počet stretnutí s mestami, obcami a ďalšími aktérmi v destinácii	počet	0	10	a informovania v oblasti CR na území kraja Stratégia rozvoja cestovného ruchu destinácie Horný Zemplín 1. Tvorba autentických a udržateľných produktov cestovného ruchu a ich komunikácia
Počet nových produktov (v zmysle produktovej línie: Odдых v čistej prírode za hranicou všednosti Poznávanie prírody a kultúry v autentickom prostredí Zážitky a dobrodružstvo v atraktívnom regióne v zime aj v lete)	počet	0	5	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty
Špecifický cieľ:	1.1.5 Podporiť kreatívny priemysel a kultúrnu ponuku destinácie			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Nová alebo zmodernizovaná technická infraštruktúra kultúrnych zariadení (napr. svetelná a zvuková technika, vzduchotechnika, digitalizácia, modernizácia interiérov, modernizácia a digitalizácia výstavných a expozičných priestorov) a okolia (napr. amfiteátre)	počet	0	5	PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.2 Podporiť obnovu kultúrnych a prírodných pamiatok na území kraja pre potreby poznávacieho turizmu

Počet zrealizovaných kultúrnych podujatí/zážitkových programov	počet	0	20	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 3.1 Podpora tvorby regionálnych produktov a tém pre marketing cestovného ruchu
Počet nových kultúrnych podujatí/zážitkových programov	počet	0	3	
Špecifický cieľ:	1.1.6 Zatraktívniť priestor pre oddych a rekreáciu návštevníkov			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Zrekonštruovaný areál/priestor pre oddych a rekreáciu návštevníkov	počet	0	4	PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.1 Podporiť vybavenosť územia kraja udržateľnou technickou infraštruktúrou pre rozvoj CR pre tradičné i nové formy turizmu a cestovného ruchu 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových

Novovytvorený areál/priestor pre oddych a rekreáciu návštevníkov	počet	0	1	<i>destináciách</i> <i>Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030</i> <i>Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty</i>
Špecifický cieľ:	1.1.7 Revitalizácia historických parkov a záhrad, pietnych miest			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU
Zrevitalizované historické parky a záhrady	počet	0	1	<i>Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030</i> <i>Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty</i>
Zrevitalizované pietne miesta, cintoríny	počet	0	1	<i>Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030</i> <i>Opatrenie 1.1 Podpora rozvoja turistických cieľov vo väzbe na potenciál a hlavné produkty</i>
Špecifický cieľ:	1.1.8 Rozvíjať cezhraničnú spoluprácu v oblasti turizmu			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU

Počet podaných projektov	počet	0	3	Destinačná stratégia rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, v NP Poloniny 2030 Opatrenie 2.1 Rozvoj systému destinačnej spolupráce v destinácii
Počet zrealizovaných stretnutí	počet	0	3	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	1.2 PRIEMYSEL V OBLASTI CESTOVNÉHO RUCHU			
STRATEGICKÝ CIEĽ	1.2 Zlepšiť kvalitu služieb v cestovnom ruchu a podporiť remeslá			
Špecifický cieľ:	1.2.1 Skvalitniť služby v cestovnom ruchu			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Informačné centrá (vybudovanie a rekonštrukcia)	počet	0	1	PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom Špecifický cieľ č. 2 Rozšírenie služieb v
Ubytovacie služby (vybudovanie a rekonštrukcia)	počet	0	1	
Stravovacie služby (vybudovanie a rekonštrukcia)	počet	0	1	

Iné služby	počet	0	1	oblasti podnikania a zlepšenia kvality
Špecifický cieľ:	1.2.2 Vybudovať tržnicu pre podporu predaja lokálnych produktov			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne mu cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU
Tržnica	počet	0	1	PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom Špecifický cieľ č. 2 Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality
Špecifický cieľ:	1.2.3 Obnoviť a podporiť tradičné remeslá			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne mu cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU

Podporené remeslá	počet	0	2	<p>PHSR PSK 2021-2030 1.2.1.4 Podporiť zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti CR na území kraja v kľúčových destináciách</p> <p>Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom Špecifický cieľ č. 2 Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality</p>
Špecifický cieľ:	1.2.4 Podporiť tvorbu nových pracovných miest			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EU
Vytvorené pracovné miesta	počet	0	4	<p>Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom Špecifický cieľ č. 2 Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality</p> <p>Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)</p>

--	--	--	--	--

PRIORITA Č. 2	INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB		
Doba realizácie	Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS		Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy
2023-2030	Hlavný partner	Mesto Snina	Prechod osoby s potrebou dlhodobej starostlivosti medzi zdravotnými a sociálnymi službami nie je koordinovaný. Prispieva to k zhoršeniu zdravotného

	Spolupracujúci partneri	<p>Ministerstvo zdravotníctva SR, zriaďovatelia, samosprávy, poskytovatelia zdravotných a sociálnych služieb, zdravotné poisťovne, poskytovatelia všeobecnej ambulantnej starostlivosti</p>	<p>stavu pacienta a najmä u seniorov aj k zbytočným rehospitalizáciám. Zdravotná starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb nie je adekvátne zabezpečená po legislatívnej, personálnej, ani finančnej stránke. Rovnako nie je dostatočne poskytovaná ani sociálna starostlivosť v zdravotníckych zariadeniach ústavnej starostlivosti. Integrácii oboch systémov zabraňuje aj vertikálna roztrieštenosť kompetencií. Tie sú rozdelené medzi ministerstvami, obcami, vyššími územnými celkami (VÚC), Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a inými orgánmi verejnej správy. V programovom období 2021 – 2027 je výzvou podpora zavedenia koncepčného integrovaného a funkčného systému dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti, ako aj zatriktívnenie zamestnania sociálnych a zdravotných pracovníkov. Mesto Snina a obce majú vypracované Komunitné plány sociálnych služieb (KPSS), ktoré na dostatočnej úrovni riešia problémy v sociálnej a zdravotnej oblasti prostredníctvom zadaných cieľov a opatrení, ktoré sa priebežne naplňajú. Cieľom Priority č. 2 je preto riešenie dostupnosti iba integrovanej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby, ktorú nerieši KPSS, ale v budúcom období budú riešené v rámci pripravovaných reforiem a investícií z Plánu obnovy a odolnosti SR.</p>	
Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie				
Programy EÚ	Strategické dokumenty	Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť	Názov cieľa, reformy, investície	Dopad na cieľovú skupinu
Operačný program Slovensko 2021-2027		PO4 Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa	ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.5 Zabezpečenie rovného prístupu zdravotnej starostlivosti a zvýšenia odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť	Cieľová skupina: klienti zariadení sociálnych služieb klienti komunitných centier pacienti

<p><i>Plán obnovy a odolnosti SR</i></p>		<p><i>Komponent 11: Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť</i></p>	<p><i>1.7.1 Reformy</i> <i>Reforma 1: Optimalizácia siete nemocníc</i> <i>Reforma 2: Reforma prípravy investičných projektov v zdravotníctve</i> <i>Reforma 3: Centralizácia riadenia najväčších nemocníc</i> <i>Reforma 4: Optimalizácia siete akútnej zdravotnej starostlivosti</i> <i>Reforma 5: Nová definícia neodkladnej zdravotnej starostlivosti</i> <i>Reforma 6: Reforma poskytovania všeobecnej starostlivosti o dospelých, deti a dorast</i></p> <p><i>1.7.2 Investície:</i> <i>Investícia 1: Projektová príprava a projektové riadenie investícií</i> <i>Investícia 2: Nová sieť nemocníc – výstavba, rekonštrukcie a vybavenie</i> <i>Investícia 3: Digitalizácia v zdravotníctve</i> <i>Investícia 4: Výstavba a obnova staníc záchranej zdravotnej služby (ZZS)</i> <i>Investícia 5: Obnova vozového parku ZZS</i> <i>Investícia 6: Podpora otvárania nových ambulancií primárnej starostlivosti v nedostatkových oblastiach</i></p>	<p><i>Pozitívny dopad je vo vytvorení strategického a legislatívneho rámca pre funkčné prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti.</i> <i>Za intenzívnej spolupráce rezortov zdravotníctva a úradu práce, sociálnych vecí a rodiny bude navrhnutá a prijatá legislatíva, ktorá osobám so zdravotným postihnutím a seniorom, ktorí sú klientmi sociálnych služieb, zabezpečí poskytovanie ošetrovateľskej zdravotnej starostlivosti hradenej zo zdravotného poistenia v rovnakom rozsahu, kvalite a štandarde, ako ostatnej populácii, a to v zariadení sociálnych služieb (právo na zdravie, čl. 25 dohovoru) alebo domácom prostredí.</i> <i>Upravujú sa podmienky pre</i></p>
--	--	--	--	---

		<p>KOMPONENT 13: <i>Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť</i></p>	<p><i>Reformy:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Reforma integrácie a financovania dlhodobej sociálnej a zdravotnej starostlivosti</i> 2. <i>Reforma posudkovej činnosti</i> 3. <i>Reforma dohľadu nad sociálnou starostlivosťou a zabezpečenie infraštruktúry pre jej implementáciu</i> <p><i>Investície:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti</i> 2. <i>Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti</i> 3. <i>Rozšírenie a obnova kapacít paliatívnej starostlivosti</i> 	<p><i>uzavretie zmlúv so zdravotnými poisťovňami pre výkon ošetrovateľskej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb. Nová úprava uľahčí zariadeniam sociálnej starostlivosti širšie využitie zodpovednej osoby za poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti, upravia sa kvalifikačné predpoklady ostatného zdravotníckeho personálu, ktorý sa podieľa na ošetrovateľskej starostlivosti, nutnosť súhlasu lekára s indikovaním ošetrovateľskej starostlivosti sestrou, ako aj nároky na materiálno-</i></p>
	<p><i>Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky</i> Slovensko 2030</p>	<p><i>Integrovaný rozvojový program I</i> <i>Ochrana a rozvoj zdrojov</i></p>	<p><i>1.3 Zlepšiť zdravotný stav a dĺžku aktívneho života populácie</i></p>	

	<p>Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030</p>	<p>Hlavný cieľ: Vytvoriť podmienky pre vyvážený územný rozvoj kraja a zvyšovanie kvality života jeho obyvateľov</p> <p>Priorita 2 Kvalitnejšie životné podmienky obyvateľov kraja</p> <p>Strategický cieľ 2.1 Zlepšiť zdravie obyvateľov, zvýšiť ich bezpečnosť a budovať inkluzívnu a vzdelanú občiansku spoločnosť.</p>	<p>Špecifický cieľ 2.1.1: Zvýšiť dostupnosť a kvalitu zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov kraja</p> <p>Špecifický cieľ 2.1.3: Zabezpečiť dostupnosť kvalitných sociálnych služieb a posilniť sociálnu integráciu osôb dotknutých i ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením</p>	<p>technické predpoklady na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti zariadením. Osoby, ktoré budú hospitalizované v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti, ktorého súčasťou je aj poskytovanie sociálnej starostlivosti (napr. dom ošetrovateľskej starostlivosti, hospic), budú môcť využiť osobný rozpočet na financovanie sociálnej starostlivosti aj v takomto zariadení.</p>
	<p>Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)</p>	<p>D. Prioritná oblasť Zlepšenie kvality života obyvateľov Opatrenie D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby</p>	<p>Cieľom opatrenia je podpora existujúcich a tvorba nových stacionárov a zariadení pre seniorov ako rekcia na súčasný trend starnutia populácie. Zároveň je cieľom podpora služieb, ktoré v okrese nie sú poskytované, avšak sú obyvateľmi žiadané.</p>	
	<p>Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom</p>	<p>Opatrenie č. 4 Rozvoj základnej a dopravnej infraštruktúry a rozvoj v oblasti sociálnych a komunitných služieb</p>	<p>Ciele opatrenia: Skvalitnením základnej dopravnej, sociálnej infraštruktúry a budovaním trhových priestorov zvýšiť kvalitu života obyvateľov a podnikateľského prostredia v obciach...</p>	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	2.1 INTEGRÁCIA ZDRAVOTNÍCKYCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB			
STRATEGICKÝ CIEĽ	2.2 Podporiť integráciu zdravotníckych a sociálnych služieb			

Špecifický cieľ:	2.1.1 Zriadiť Agentúru integrovanej starostlivosti			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Agentúra integrovanej starostlivosti	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.2 Rozšíriť kapacity komunitnej sociálnej starostlivosti (ambulatných zariadení, komunitno pobytových zariadení, nízkokapacitných zariadení sociálno-zdravotnej starostlivosti)			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Rozšírené kapacity	Počet	0	12	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.3 Rozšíriť a obnoviť kapacity následnej a ošetrovateľskej starostlivosti			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ

Rozšírené kapacity	Počet	0	12	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno- zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.4 Rozšíriť a obnoviť kapacity pobytovej paliatívnej starostlivosti			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Rozšírené kapacity	Počet	0	12	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno- zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.5 Zriadiť dialyzačné a geriatrické oddelenie v nemocnici			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené oddelenie	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno- zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.6 Zabezpečiť sociálne služby v nemocnici			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené služby	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.7 Zriadenie algeziologickej ambulancie			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené oddelenie	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.8 Zriadenie doliečovacieho oddelenia			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené oddelenie	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.9 Výstavba Pavilónu s neurologickým oddelením, spoločnými a liečebnými zložkami a ambulanciami			

Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené oddelenie	Počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Špecifický cieľ:	2.1.10 Výstavba polikliniky pre všeobecné a špecializované ambulancie v areáli nemocnici + nové parkovacie miesta v areáli Nemocnice Snina, s. r. o.			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vytvorené ambulancie + parkovacie miesta	Počet	0	10	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť

PRIORITA Č. 3		UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ A PRÍRODE BLÍZKE RIEŠENIA		
Doba realizácie	Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS		Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy	
2023-2030	Hlavný partner	Mesto Snina	<p>Zmena klímy je priamym faktorom, ktorý čoraz viac prehlbuje vplyv na prírodu. Zmeny klímy prispeli k rozsiahlym vplyvom v rámci biodiverzity, a to vplyv na rozmiestnenie druhov, fenológiu, zvýšenie počtu ohrozených druhov a ekosystémové funkcie. Územie sa bude musieť vysporiadať s dôsledkami zmeny klímy v podobe extrémnych výkyvov počasia, konkrétne období sucha a prudkých privalových dažďov a povodní. Pre zmiernenie týchto negatívnych dopadov bude nutné zvýšiť vodozadržnú schopnosť územia. Rozširovaním nepriepustných povrchov, najmä v mestskom prostredí, sa v prvom rade zhoršujú dôsledky záplav, v prípade ak kanalizácia nestíha odvádzať vodu. V druhom rade takáto výstavba negatívne vplyva na kvantitatívne stavy podzemnej vody, pretože zrážková voda nemá možnosť pomaly vsiaknuť do zeme. Na Slovensku je tretia najnižšia rovnomernosť rozloženia mestskej zelene v EÚ. Mestská zeleň má podľa WHO pozitívny vplyv na zdravie a pomáha mestám lepšie sa prispôbiť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy. V slovenských mestách sa nachádzajú veľké koncentrované zelené plochy, ale aj oblasti s nízkym výskytom zelene. Podpora opatrení v tejto investičnej aktivite je plánovaná cez EŠIF pre obdobie 2021-2027. Mesto Snina má vypracovaný Akčný plán pripravenosti na zmenu klímy(Snina - mesto pripravené na zmenu klímy).</p>	
	Spolupracujúci partneri	<p>správcovia vodných tokov; nájomcovia/vypožičiavateľa drobných vodných tokov alebo ich úsekov; subjekty verejnej správy a ostatné subjekty súkromného sektora; vlastníci a správcovia vodných stavieb. MŽP SR alebo ním zriadené rozpočtové alebo príspevkové organizácie; subjekty ústrednej správy; subjekty územnej samosprávy; subjekty súkromného sektora.</p>		
Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie				
Programy EÚ	Strategické dokumenty	Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť	Názov cieľa Názov investície	Dopad na cieľovú skupinu

<p>Operačný program Slovensko 2021-2027</p>		<p>PO2 EKOLOGICKEJŠIA EURÓPA</p> <p>PRIORITA 2P2 ŽIVOTNÉ PROSTREDIE</p>	<p>Špecifický cieľ RSO2.4 Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevenciu rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy</p> <p>Špecifický cieľ RSO2.5 Podpora prístupu k vode a udržateľného vodného hospodárstva</p> <p>Špecifický cieľ RSO2.6 Podpora prechodu na obehové hospodárstvo, ktoré efektívne vyžíva zdroje</p> <p>Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženia všetkých foriem znečistenia</p>	<p>Cieľové skupiny: obyvatelia územia návštevníci</p> <p>Dopad podporených projektov v oblasti životného prostredia prispejú k zlepšovaniu stavu alebo zachovaniu priaznivého stavu životného prostredia. Zelené opatrenie zvyšujú odolnosť ekosystémov a krajiny voči dôsledkom zmeny klímy, ako sú zvyšujúce sa teploty, privalové dažde a povodne, obdobia</p>
---	--	---	--	---

<p>Plán obnovy a odolnosti SR</p>		<p>Komponenty: 1. Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra 2. Obnova budov 5. Adaptácia na zmenu klímy</p>	<p>Reforma právneho rámca v oblasti energetickej efektívnosti Reforma právneho rámca v oblasti elektroenergetiky Reforma právneho rámca v oblasti podpory OZE Investície do výstavby nových zdrojov elektriny z OZE Investície do modernizácie existujúcich zdrojov elektriny z OZE („repowering“) Investície do zvyšovania flexibility elektroenergetických sústav pre vyššiu integráciu OZE Reforma krajinného plánovania Reforma ochrany prírody a hospodárenia s vodou v krajine Investícia: 1 Adaptácia regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na zadržiavanie vody, ochranu prírody a rozvoj biodiverzity</p>	<p>intenzívneho sucha a nedostatku vody, vodná a veterná erózia, či strata biodiverzity z dôvodu miznúcich ekosystémov. Opatrenie zmierni tieto negatívne vplyvy zmeny klímy a transformujú ekonomiku smerom od intenzívneho využívania prírodných zdrojov k udržateľnejším alternatívam. Rovnako dôležité sú adaptačné opatrenia v intravilánoch miest a obcí. Zadržiavanie dažďovej vody v sídlach pozitívne ovplyvňuje miestnu mikroklimu, podporuje malý vodný cyklus a pomáha aj v boji proti suchu.</p>
	<p>Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky Slovensko 2030</p>	<p>1.2 Zlepšiť dostupnosť a kvalitu výchovy a vzdelania populácie a harmonizovať ich s očakávaným dopytom trhu práce</p>	<p>5. Podporiť výchovu a vzdelávanie k ľudským právam, k trvalej udržateľnosti a dopadom zmeny klímy, environmentálnej výchove a k aktívnemu občianstvu vo formálnom, neformálnom a celoživotnom vzdelávaní. Aktívne občianstvo rozvíjať aj prostredníctvom podpory dobrovoľníctva;</p>	<p>Zvyšovaním vodozadržnej schopnosti miest a aplikáciou prvkov zeleno-modrej</p>

		<p><i>I. 5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov</i></p>	<p><i>1. Zabezpečiť ochranu, obnovu a zveľaďovanie prírodných zdrojov vrátane zabezpečenia stability a zdravia ekosystémov a ich služieb a premietnutie adaptačných a mitigačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy do všetkých rezortných strategických dokumentov a dokumentov rozvoja obcí a regiónov ako nadradený verejný záujem (napr. v plánovaní dopravy, v energetike, územnom plánovaní, vodnom hospodárstve, pôdohospodárstve, lesníctve, udržateľnom cestovnom ruchu, v celkovej starostlivosti o krajinu a iné);</i></p> <p><i>11. Vytvoriť a implementovať ucelený plán integrovaného riadenia povodí, vrátane posilnenia vodozádržnej schopnosti krajiny, ktorého predmetom bude aj prevencia povodní, sucha a nedostatku vody v súlade s adaptačnými opatreniami na zmiernenie negatívnych dôsledkov zmeny klímy;</i></p> <p><i>16. Uprednostňovať a podporovať prírode blízke adaptačné opatrenia, zásady hospodárenia v lesoch a pod., ktoré reflektujú regionálne špecifiká a v dostatočnej miere reagujú na zmenu klímy a problematiku ochrany biodiverzity s dôrazom na prísnu ochranu klimaxových lesov a pralesov;</i></p>	<p><i>infraštruktúry sa zvýši odolnosť voči extrémnym výkyvom počasia v dôsledku zmeny klímy. V zastavanom území sa bude eliminovať negatívny dopad nepriepustných povrchov, zvýši sa podiel polopriepustných a priepustných povrchov, čo zvýši adaptačnú schopnosť sídiel.</i></p>
--	--	---	--	---

		<p><i>Integrovaný rozvojový program II. Udržateľné využívanie zdrojov</i> <i>Ciel': Premena hospodárstva SR na udržateľné, ktorého konkurenčná schopnosť sa zakladá na inovatívnom a efektívnom zhodnocovaní zdrojov a ktoré generuje dobré mzdy a prosperitu.</i></p>	<p><i>II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky.</i></p>
		<p><i>Integrovaný rozvojový program III. – Rozvoj komunit</i> <i>Ciel': Rozvoj komunit a zvýšenie kvality života pre všetky sociálne skupiny prostredníctvom priblíženia správy vecí verejných občanom a sociálnej inklúzie a dostupných, kvalitných a efektívnych služieb.</i></p>	<p><i>III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunit.</i></p>
		<p><i>2. Mestské regióny a aglomerácie využívajúce svoj rastový potenciál</i></p>	<p><i>Špecifická priorita 1: Zabezpečenie udržateľnosti rozvoja územia a harmonizácia dynamiky rozvoja jednotlivých funkčných systémov miest ako motora rozvoja regiónov a zabezpečenie ich udržateľnosti, a to najmä s dôrazom na: Efektívne riešenie problematiky životného prostredia spojenej s koncentráciou veľkého množstva obyvateľov a adaptácia aglomerácie na zmenu klímy;</i></p>

	<p><i>Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Envirostratégia 2030)</i></p>	<p><i>Strategické ciele: SC1 Zastaviť stratu biodiverzity. SC2 Zreformovať štátne inštitúcie ochrany prírody. SC3 Vytvoriť a uplatňovať integrováný koncept ochrany krajiny. SC4 Predchádzať a zmiernovať dopady zmeny klímy pomocou ochrany ekosystémov a ich služieb. SC5 Zvýšiť využitie zelených opatrení v ochrane pred následkami povodní. SC6 Zadržať vodu v krajine.</i></p>	<p><i>Oblasť Zelené hospodárstvo 13.3 Zlepšiť environmentálne povedomie prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu"</i></p>	
--	---	--	---	--

	<p><i>Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy</i></p>	<p><i>Hlavným cieľom aktualizovanej Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy je zlepšiť pripravenosť Slovenska čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy, priniesť čo najširšiu informáciu o súčasných adaptačných procesoch na Slovensku a na základe ich analýzy ustanoviť inštitucionálny rámec a koordinačný mechanizmus na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach, ako aj zvýšiť celkovú informovanosť o tejto problematike</i></p>	<p><i>2. Efektívna implementácia adaptačných opatrení a monitoring účinnosti týchto opatrení v praxi.</i></p> <p><i>3. Posilnenie premietnutia cieľov a odporúčaní národnej adaptačnej stratégie v rámci viacúrovňovej správy vecí verejných a podpory podnikania.</i></p>	
--	---	--	--	--

	<i>Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030</i>	<i>Priorita 3 Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí</i>	<i>Strategický cieľ 3.1 Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja</i> <i>Špecifický cieľ 3.1.2 Zvýšiť energetickú hospodárnosť a efektívne využívanie prírodných zdrojov na území kraja</i> <i>Strategický cieľ 3.2 Zlepšiť stav životného prostredia a adaptovať územie kraja na zmenu klímy</i> <i>Špecifický cieľ 3.2.1 Zvýšiť adaptabilitu územia kraja na zmeny klímy</i> <i>Špecifický cieľ 3.2.2 Zvýšiť úroveň vytriedenia odpadov a transformovať odpadové hospodárstvo na obehové hospodárstvo</i> <i>Špecifický cieľ 3.2.3 Znížiť znečistenie životného prostredia a jeho zložiek</i>	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	3.1 ZMENA KLÍMY			
STRATEGICKÝ CIEĽ	3.1. Podporiť adaptáciu na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof, ako aj odolnosti a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy			
Špecifický cieľ:	3.1.1 Realizovať vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ

<p>Počet zrealizovaných vodozadržných opatrení na adaptáciu na zmenu klímy (vytváranie bioretenčných systémov na zadržiavanie zrážkovej vody, ako sú dažďové záhrady, zberné jazierka a pod. alebo prvkov technického charakteru, systémy na zadržiavanie zrážkovej a/alebo vsakovanie vody – podzemné nádrže a pod., ako aj ich kombinácie)</p>	počet	0	2	<p>OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.4.1. Vodozadržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a krajine a /alebo ochranu pred povodňami</p>
<p>Zelená infraštruktúra (vybudovaná alebo vylepšená na adaptáciu na zmenu klímy ako napr. vytváranie a obnova prírodných vodných nádrží, inundačných území, vytváranie podmienok pre meandrovanie a bezpečné vybrežovanie (riadené záplavy) vybraných vodných tokov, vytváranie remízok.)</p>	počet	0	1	<p>2.7.3.A. Podpora biologickej a krajinej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a</p>
<p>Modrá infraštruktúra (využívanie vodných prvkov - napr. umelo vytvorené vodné prvky – fontány, pitné fontánky a rosiče vzduchu)</p>	počet	0	1	<p>prevencie a manažmentu invázijských druhov 2.7.3.B. Podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach</p>
Špecifický cieľ:	3.1.2 Zlepšiť preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Počet úsekov vodných tokov s významným povodňovým rizikom, v ktorých bolo znížené povodňové riziko	počet	0	1	<p>OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.4.4. Preventívne opatrenia</p>

Populácia, ktorá využíva ochranné opatrenia proti povodňam	počet	0	20 000	na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok
Špecifický cieľ:	3.1.3 Výstavba, rekonštrukcia verejných vodovodov a podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Infraštruktúra - odpadové vody	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 2.5.2.B. Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch 2.5.3. Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov 2.5.7. Obnova verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
Infraštruktúra - verejné vodovody	počet	0	1	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	3.2 CIRKULÁRNA EKONOMIKA A SYSTÉMOVÉ ZLEPŠENIE OPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA			
STRATEGICKÝ CIEĽ	3.2 Zlepšiť systémové riešenie odpadového hospodárstva			
Špecifický cieľ:	3.2.1 Rozšíriť systém triedeného zberu komunálnych odpadov			
Indikátory viažuce sa ku špecifickému (operatívne) cieľu				

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vyzbieraný triedený odpad	tony	0	10	OP Slovensko 2021-2027 2.6.2. Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov
Špecifický cieľ:	3.2.2 Podporiť prípravu odpadov na opätovné použitie			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Odpad ako surovina	tony	0	10	OP Slovensko 2021-2027 2.6.3. Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbného a aeróbného spracovania biologicky rozložiteľných odpadov
Špecifický cieľ:	3.2.3 Zvyšovať environmentálne povedomie			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ

Počet aktivít	počet	0	4	OP Slovensko 2021-2027 2.6.4. Podpora zvyšovania environmentálneho povedomia a informovanosti spotrebiteľa a širokej verejnosti o obehovom hospodárstve a podpora koncepcných činností v oblasti obehového hospodárstva
Špecifický cieľ:	3.2.4 Vytvoriť nový modul, prípadne rozšíriť informačný systém na elektronický zber dát odpadového hospodárstva			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Nový prípadné rozšírený modul	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 2.6.5. Podpora elektronického zberu dát v oblasti odpadového hospodárstva
STRATEGICKÁ OBLASŤ	3.3 ENERGETICKÁ KONCEPCIA			
STRATEGICKÝ CIEĽ	3.3 Zvýšiť energetickú efektívnosť prostredníctvom zelenej a digitálnej transformácie			
Špecifický cieľ:	3.3.1 Znížiť energetickú náročnosť budov			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne cieľu)				

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Verejné budovy	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 2.1.2. Znižovanie energetickej náročnosti budov
Špecifický cieľ:	3.3.2 Podporiť využívanie OZE v systémoch zásobovania energiou			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
System OZE	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 2.2.2. Podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou

PRIORITA Č. 4		SMART URBAN ECOSYSTÉM		
Doba realizácie	Partneri pre implementáciu PHRSR/IÚS		Väzba na výzvy, potenciály, limity, problémy impulzy	
2023-2030	Hlavný partner	Mesto Snina	<p><i>Koncept inteligentných miest a regiónov má potenciál priniesť efektívnejšie rozhodovanie, zlepšenie zapojenia občanov do chodu krajiny, zníženie ekologickej stopy a podporu inovácií. Zmyslom zavádzania tohto konceptu je nielen úspora vo verejných zdrojoch, ale najmä poskytovanie kvalitnejších, rýchlejších a pohodlnejších verejných služieb a celkové zlepšovanie kvality života obyvateľov. Inteligentné mestá a regióny zároveň ponúkajú priestor pre vývoj, testovanie a škálovanie technologických a netechnologických inovatívnych riešení s vysokou ekonomickou a spoločenskou pridanou hodnotou. Digitálne služby verejnej správy na centrálnom mieste založené na životných situáciách minimalizujú potrebu administratívnych úkonov občana a podnikateľa, znížia časové a finančné náklady spojené s komunikáciou so štátom a zabezpečia plynulý a konzistentný používateľský zážitok bez potreby poznania kompetencií úradov. Nové procesy a princípy kybernetickej bezpečnosti pritom zabezpečia zvýšenú dôveru v interakcie občanov, podnikov a verejnej správy prostredníctvom elektronických služieb.</i></p>	
	Spolupracujúci partneri	dotknuté subjekty štátnej a územnej samosprávy		
Väzba na ciele politiky súdržnosti EÚ, na nadradené a sektorálne stratégie				
Programy EÚ	Strategické dokumenty	Cieľ politiky súdržnosti EÚ Komponent Priorita/Oblasť	Názov cieľa Názov investície	Dopad na cieľovú skupinu

Operačný program Slovensko 2021-2027	PO1 Inteligentnejšia Európa	<p>PRIORITA 1P1 VEDA, VÝSKUM A INOVÁCIE ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.2 VYUŽÍVANIE PRÍNOSOV DIGITALIZÁCIE PRE OBČANOV, PODNIKY, VÝSKUMNÉ ORGANIZÁCIE A ORGÁNY VEREJNEJ SPRÁVY</p> <p>Opatrenia: 1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie 1.2.2. Podpora budovania inteligentných miest a regiónov</p>	<p>Cieľové skupiny: obyvatelia návštevníci obce</p> <p>Dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy potrebujeme vnímať v rámci doterajšej aplikačnej praxe a na základe dvadsať ročných skúseností od reformy verejnej správy. Ukazuje sa, a aplikačná prax to potvrzuje, že Slovensko potrebuje integrovaný model verejnej správy a zmysluplnú decentralizáciu. Na základe toho sa ako mimoriadne efektívne východisko, okrem zavedenia integrovaného modelu verejnej správy a nevyhnutných</p>
	PO2 Ekologickejšia Európa	<p>2 Priorita 2P2 Životné prostredie Špecifický cieľ RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia 2 Priorita 2P3 Udržateľná mestská mobilita Špecifický cieľ RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasť prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka</p> <p>Opatrenia: 2.8.1. Rozvoj verejnej dopravy 2.8.2. Podpora cyklo dopravy</p>	

		<p><i>PO3 Prepojenejšia Európa</i></p>	<p><i>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO3.2 ROZVOJ A POSILŇOVANIE UDRŽATEĽNEJ, INTEĽIGENTNEJ A INTERMODÁLNEJ VNÚTROŠTÁTNEJ, REGIONÁLNEJ A MIESTNEJ MOBILITY ODOLNEJ PROTI ZMENE KLÍMY VRÁTANE ZLEPŠENÉHO PRÍSTUPU K TEN-T A CEZHRANIČNEJ MOBILITY 3.2.2. Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy 3.2.3. Miestne komunikácie</i></p>	<p><i>modernizačných procesov v rámci miestnej územnej samosprávy a regionálnej samosprávy, ukazuje aj potreba systematickej medziobecnej spolupráce. Práve tento koncept garantuje dostupnosť aj efektívnosť verejnej správy, pričom parametre transparentnosti je možné umocniť v optimálnom nastavení administratívneho riadenia v prostredí samospráv. Je potrebná optimalizácia fungovania verejnej správy na všetkých úrovniach riadenia vrátane národnej,</i></p>
		<p><i>Oblasť 1 Zelená ekonomika Komponent 3.Udržateľná doprava</i></p>	<p><i>Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy Investícia 2: Podpora ekologickej osobnej dopravy Investícia 4: Podpora budovania infraštruktúry pre alternatívne pohony</i></p>	

<p>Plán obnovy a odolnosti SR</p>		<p>Oblasť 5 Efektívna verejná správa a digitalizácia</p> <p>Komponent 16. Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva</p> <p>17. Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)</p>	<p>Reforma 4 / Investícia 4: Zefektívnenie, optimalizácia a posilnenie administratívnych kapacít na rôznych úrovniach verejnej správy</p> <p>Digitalizácia Slovenska si vyžaduje realizáciu viacerých reforiem a investícií:</p> <p>eGovernment: Reforma č. 1: Budovanie eGovernment riešení prioritných životných situácií Reforma č. 2: Centrálny manažment IT zdrojov Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy</p> <p>Konektivita: Reforma č. 3: Reformy v oblasti konektivity (financované z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF)) Investícia č. 3: Investície v oblasti konektivity (financované z EŠIF)</p> <p>Digitálna ekonomika: Reforma č. 4: Riadenie procesu digitálnej transformácie ekonomiky a spoločnosti Investícia č. 4: Zapojenie sa do cezhraničných európskych projektov („multi-country projects“) vedúcich k budovaniu digitálnej ekonomiky Investícia č. 5: Podpora projektov zameraných na vývoj a aplikáciu top digitálnych technológií Investícia č. 6: Granty so zjednodušenou administratívou („Fast grants“) – Hackathony</p>	<p>regionálnej a miestnej úrovne, ako aj optimalizácia štátnej správy na miestnej a regionálnej úrovni. Základom optimalizácie fungovania na miestnej úrovni je medziobecná spolupráca, jej systematická podpora, zriadenie tzv. centier zdieľaných služieb a odstupňovanie kompetencií medzi miestnymi samosprávami;</p>
-----------------------------------	--	---	---	--

			<p>Kybernetická bezpečnosť: <i>Reforma č. 5: Skvalitnenie vzdelávania a zabezpečenie spôsobilosti v oblasti kybernetickej a informačnej bezpečnosti (KIB) (ITVS)</i> <i>Reforma č. 6: Štandardizácia technických a procesných riešení KIB (ITVS)</i> <i>Investícia č. 7: Posilnenie preventívnych opatrení, zvýšenie rýchlosti detekcie a riešenia incidentov (ITVS)</i> <i>Investícia č. 8: Rekonštrukcia a dobudovanie zabezpečených priestorov kritickej infraštruktúry (ITVS)</i></p> <p>Digitálne zručnosti: <i>Reforma č. 7: Strategický prístup k vzdelávaniu v oblasti rozvoja digitálnych zručností v spolupráci so zástupcami kľúčových zainteresovaných strán („stakeholders“) (financovaná z EŠIF)</i> <i>Investícia č. 9: Zlepšovanie digitálnych zručností seniorov a distribúcia Senior tabletov</i></p>	
--	--	--	---	--

	<p>Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky Slovensko 2030</p>	<p>III.1. Zlepšiť dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy</p>	<p>1. Podporovať otvorené vládnutie a mechanizmy participácie občanov, socioekonomických partnerov a ostatných zainteresovaných aktérov na tvorbe, implementácii a kontrole verejných politík na všetkých úrovniach verejnej správy; 2. Posilňovať kapacity inštitúcií verejnej správy a občianskej spoločnosti, brániť a upevňovať demokraciu na Slovensku a podporovať rozvoj občianskej spoločnosti a aktívneho občianstva; 9. Vytvoriť efektívny mechanizmus prístupnosti otvorených údajov verejného sektora a digitálnych služieb, ktoré budú prístupné pre všetkých občanov a podnikateľov; 10. Efektívne využiť moderné technológie pre zabezpečenie kvality a lepšej dostupnosti verejnej správy a služieb občanom, pre zvýšenie transparentnosti rozhodovania orgánov verejnej správy a ochranu proti kybernetickým hrozbám a dezinformáciám.</p>	
--	--	---	---	--

		<p>III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komúnit</p>	<p>V oblasti technickej infraštruktúry Zabezpečiť fyzickú a sociálnu dostupnosť pokročilých digitálnych sietí s veľmi vysokou kapacitou; okrem toho digitálna infraštruktúra je jedným z nástrojov, ktoré môžu výrazne prispieť k rozsahu a kvalite služieb, napríklad v oblasti cestovného ruchu, ale aj samotnej práci na platforme „big data“, ktorá umožňuje optimálne nastavovanie rozhodovacích procesov, kontrol úspešnosti verejných politík a nastavovania prvkov benchmarkingu v rámci komunálneho manažmentu.</p> <p>Mimoriadne dôležitá je podpora eGovernmentu v kombinácii s kybernetickou bezpečnosťou a agendou smart, ktorú je potrebné vnímať ako kombináciu „gazdovského“ rozumu s informačno-komunikačnými technológiami.</p>	
	<p>Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zvyšovať transparentnosť umelej inteligencie. 2. Rozpoznať a správne adresovať sociálne riziká vyplývajúce z umelej inteligencie. 3. Prispôsobiť vzdelávanie a odbornú prípravu digitálnej dobe. 4. Regulovať a zlepšovať spracovanie dát. 5. Prispôsobiť ochranu práv a slobôd požiadavkám digitálnej doby 	

	<i>Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK na roky 2021-2030</i>	<i>Priorita 3 Rozvinutá infraštruktúra a energetika v priaznivom životnom prostredí</i>	<i>Strategický cieľ 3.1</i> <i>Vytvoriť udržateľný model rozvoja dopravnej infraštruktúry a udržateľnej energetiky na území kraja</i> <i>Špecifický cieľ 3.1.1 Vytvoriť systém udržateľnej a ekologickej mobility prostredníctvom výstavby a modernizácie dopravnej infraštruktúry a optimalizácie dopravnej obslužnosti v kraji v nadväznosti na budovanie IDS</i>	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	4.1 CENTRUM ZDIEĽANÝCH SLUŽIEB A e-GOV			
STRATEGICKÝ CIEĽ	4.1. Rozšíriť elektronické formy výkonu verejnej správy prostredníctvom informačno-komunikačných technológií			
Špecifický cieľ:	4.1.1 Zvýšiť kvalitu poskytovaných verejných služieb			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ

<p><i>Používatelia nových a vylepšených verejných digitálnych služieb, produktov a procesov</i></p>	<p><i>počet</i></p>	<p><i>0</i></p>	<p><i>10 000</i></p>	<p><i>OP Slovensko 2021-2027 1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie Plán obnovy a odolnosti SR KOM 17 Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy Investícia č. 3: Konektivita</i></p>
<p>Špecifický cieľ:</p>	<p>4.1.2 Rozvoj inteligentného riadenia/správy miest a regiónov</p>			
<p>Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu</p>				
<p>Názov indikátora</p>	<p>Typ indikátora</p>	<p>Vstupná hodnota</p>	<p>Cieľová hodnota</p>	<p>Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ</p>

				<i>OP Slovensko 2021-2027 1.2.1. Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie Plán obnovy a odolnosti SR KOM 17 Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy Investícia č. 3: Konektivita</i>
Verejné inštitúcie podporované pri vývoji digitálnych služieb, produktov a procesov	počet	0	1	
Špecifický cieľ:	4.1.3 Vytvorenie centra zdieľaných služieb			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradenú stratégiu a zdroje EÚ
Centrum zdieľaných služieb	počet	0	1	<i>Plán obnovy a odolnosti SR Investícia 4: Zefektívnenie, optimalizácia a posilnenie administratívnych kapacít na rôznych úrovniach verejnej správy</i>
STRATEGICKÁ OBLASŤ	4.2 MOBILITA A TRVALOUDRŽATEĽNÁ DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA			
STRATEGICKÝ CIEĽ	4.2. Zefektívniť mobilitu a zlepšiť dopravnú infraštruktúru			
Špecifický cieľ:	4.2.1 Výstavba a modernizácia infraštruktúry verejnej osobnej dopravy			

Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne mu cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Infraštruktúra verejnej osobnej dopravy	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.8.1 Rozvoj verejnej dopravy
Dopravná navigácia (dynamický systém navádzania na voľné parkoviská, elektronické informačné systémy)	počet	0	1	
Špecifický cieľ:	4.2.2 Podporiť cyklistickú a inú nemotorovanú dopravu			
Indikátory viažuce sa k špecifickému (operatívne mu cieľu)				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
Vypracovať Stratégiu mobility pre územie	počet	0	1	OP Slovensko 2021-2027 Opatrenie 2.8.2 Podpora cyklodopravy
Podporovaná špecializovaná cyklistická infraštruktúra	počet	0	1	Plán obnovy a odolnosti SR KOMPONENT 3: Udržateľná doprava Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy Investícia 4: Podpora budovania infraštruktúry pre alternatívne pohony
Nabíjacie body pre elektromobily	počet	0	1	
Špecifický cieľ:	4.2.3 Modernizovať cesty II. a III. Triedy, miestne komunikácie a mosty			
Indikátory viažuce sa ku špecifickému (operatívne mu cieľu)				

Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
<i>Cesty II. triedy</i>	<i>km</i>	<i>0</i>	<i>10</i>	<i>OP Slovensko 2021-2027 3.2.2. Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy 3.2.3. Miestne komunikácie</i>
<i>Cesty III. triedy</i>	<i>km</i>	<i>0</i>	<i>10</i>	
<i>Miestne komunikácie</i>	<i>km</i>	<i>0</i>	<i>10</i>	
<i>Chodníky</i>	<i>m</i>	<i>0</i>	<i>30</i>	
<i>Križovatky</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	
<i>Vytvorené parkovacie miesta</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>30</i>	
STRATEGICKÁ OBLASŤ	4.3 NOVÝ EURÓPSKY BAUHAUS			
STRATEGICKÝ CIEĽ	4.3 Zavádzať do praxe základné hodnoty Nového európskeho Bauhausu			
Špecifický cieľ:	4.3.1 Realizovať inovačné projekty pre riešenie životného priestoru			
Indikátory viažúce sa k špecifickému (operatívne) cieľu				
Názov indikátora	Typ indikátora	Vstupná hodnota	Cieľová hodnota	Väzba na nadradené stratégie a zdroje EÚ
<i>Počet stretnutí (otvorenie spoločenského dialógu o tvorbe životného priestoru, o kultúre prostredia, v ktorom žijeme a sociálnej inklúzii)</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>6</i>	<i>Program pre výskum a inovácie Horizont Európa Programu LIFE pre životné prostredie a ochranu klímy Európsky fond regionálneho rozvoja</i>
<i>Vytypované lokality pre potenciálnych investorov</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	
<i>Vytypované IBV v okrajových častiach mesta</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	
<i>Zrevitalizované sídliská, vnútrobloky, plochy</i>	<i>počet</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	

4 Realizačná časť

4.1 Organizačné zabezpečenie

Táto časť obsahuje implementáciu dokumentu a jeho organizačné zabezpečenie, spôsob monitorovania a finančné zabezpečenie jeho plnenia. Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja 2022 – 2030 (ďalej „PHRSR“) je spoločným strategickým dokumentom mesta Snina a 4 okolitých obcí. Jeho záväznosť je podmienená schválením na úrovni mestského zastupiteľstva a obecných zastupiteľstiev. Tento dokument je súčasne Integrovanou územnou stratégiou Cirošskej doliny.

Implementácia

Schválením PHRSR v mestskom zastupiteľstve a IÚS v jednotlivých obecných zastupiteľstvách sa začína proces implementácie, ktorý bude viesť k plneniu vízie a stanovených cieľov rozvoja.

Implementáciu PHRSR/IÚS bude zabezpečovať Mesto Snina a obce v okrese.

Mechanizmus implementácie PHRSR/IÚS obsahuje manažment nasledovných činností:

- Monitorovanie plnenia realizácie PHRSR/IÚS
- Vyhodnocovanie dosahovanie cieľov PHRSR/IÚS
- Aktualizácia PHRSR/IÚS

Monitorovanie realizácie PHRSR

Monitorovanie je proces systematického a pravidelného zbierania, analyzovania a hodnotenia pre účely ďalšieho rozhodovania a plánovania samosprávy. Monitorovanie plnenia PHRSR je stálym procesom zameraným na sledovanie plnenia akčného plánu a kvalitatívnych a kvantitatívnych ukazovateľov rozvoja.

Monitorovanie pozostáva:

- Vyhodnocovanie dosahovania cieľov a napĺňanie plánovaných ukazovateľov výsledkov zadefinovaných v PHRSR na úrovni celej funkčnej oblasti, ktoré je realizované Mestom Snina.

Monitorovanie plnenia PHRSR/IÚS za príslušný kalendárny rok sa bude vykonávať raz ročne k 30.4. nasledujúceho kalendárneho roka. Jeho výstupom bude Monitorovacia správa PHRSR/IÚS.

Vyhodnocovanie dosahovania cieľov PHRSR

Vyhodnocovanie dosahovania cieľov PHRSR/IÚS je realizované prostredníctvom hodnotenia zadefinovaných ukazovateľov v predpísanom časovom horizonte.

Záverečné hodnotenie PHRSR/IÚS sa realizuje najneskôr do 30.4.2031.

Aktualizácia PHRSR/IÚS

PHRSR je živý dokument, ktorý je možné aktualizovať a upravovať podľa potreby s cieľom zabezpečiť jeho aktuálnosť. Proces aktualizácie je možné začať na základe odporúčaní v Monitorovacej správe plnenia PHRSR, a to formou doplnenia cieľov alebo opatrení. Takéto doplnenie sa chápe ako aktualizácia celého dokumentu, ktorá podlieha schválenie v mestskom zastupiteľstve v Snine a v jednotlivých obecných zastupiteľstvách.

5 Finančná časť

PHRSR sa bude plniť prostredníctvom projektov. Finančné zdroje potrebné na zabezpečenie plnenia cieľov, opatrení a aktivít, ktoré sú uvedené v jednotlivých plánoch budú plynúť z nasledovných zdrojov:

- rozpočet mesta Snina – na financovanie projektových zámerov a aktivít mesta
- rozpočet obce – na financovanie projektových zámerov a aktivít
- externé zdroje (zdroje zo štátneho rozpočtu, zdroje EÚ, iné zdroje)

5.1 Finančné plnenie

Ciele a priority PHRSR sú stanovené s ohľadom na existujúce endogénne a exogénne zdroje, prihliadajú na reálne možnosti čo najefektívnejšieho využitia a zhodnotenia nižšie definovaných zdrojov:

5.1.1 Fondy Európskej únie

- Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR)
- Európsky sociálny fond plus (ESF+)
- Kohézny fond EÚ (KF)
- Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond (ENRAF)
- Fond na spravodlivú transformáciu (FST)
- Fond pre azyl a migráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj pre riadenie hraníc a víza

V novom programovom období budú mať regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich územných rozvojových potrieb prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ podľa princípov Územnej agendy EÚ.

5.1.2 Operačný program Slovensko

Strategické dokumenty Partnerská dohoda a Operačný program Slovensko definujú, ako bude Slovensko v najbližšej dekáde investovať 12,6 miliardy EUR z európskych zdrojov, a s tým súvisiacich 3,5 miliárd EUR povinného národného spolufinancovania (súčtovo 16,3 mld. EUR).

Eurofondy na roky 2021 – 2027 sa členia na 5 nasledovných cieľov politiky súdržnosti a SR bude čerpať z vyčlenenej alokácie 12,6 mld. EUR na oblasti ako:

- v rámci cieľa 1 „Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa“: na rozvoj vedy, výskumu, budovanie inteligentných miest a regiónov, digitálne riešenia pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, rozvoj malého a stredného podnikania, rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie a zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti;
- v rámci cieľa 2 „Zelenšia, nízkouhlíková Európa“: na zlepšenie energetickej efektívnosti, OZE, dostupnosť pitnej vody a dobudovanie kanalizácie, zlepšenie odpadového hospodárstva, podporu mestskej mobility vr. cyklo dopravy, ochranu prírody;
- v rámci cieľa 3 „Prepojenejšia Európa“: na dobudovanie diaľnic a rýchlostných ciest, modernizáciu železníc, vodnej infraštruktúry a zlepšenie regionálnej dostupnosti;
- v rámci cieľa 4 „Sociálnejšia Európa“: na podporu vzdelávania, zdravotníctva, trhu práce, sociálnych služieb;
- v rámci cieľa 5 „Európa bližšie k občanom“: na podporu udržateľného cestovného ruchu, regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, zveľadenie kultúrneho dedičstva.

Operačný program Slovensko 2021-2027

Ciele politiky súdržnosti EÚ	Priority, špecifické ciele
PO1 Inteligentnejšia Európa	<p><u>PRIORITA 1P1 VEDA, VÝSKUM A INOVÁCIE</u></p> <p>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.1 ROZVOJ A ROZŠÍRENIE VÝSKUMNÝCH A INOVAČNÝCH KAPACÍT A VYUŽÍVANIA POKROČILÝCH TECHNOLOGÍÍ</p> <p>Opatrenia:</p> <p>1.1.1 Podpora medzisektorovej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií a zvyšovanie výskumných a inovačných kapacít v podnikoch</p> <p>1.1.2 Podpora ľudských zdrojov v oblasti výskumu, vývoja a inovácií</p> <p>1.1.3 Podpora medzinárodnej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií</p> <p>1.1.4 Podpora optimalizácie, rozvoja a modernizácie výskumnej infraštruktúry</p> <p>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.2 VYUŽÍVANIE PRÍNOSOV DIGITALIZÁCIE PRE OBČANOV, PODNIKY, VÝSKUMNÉ ORGANIZÁCIE A ORGÁNY VEREJNEJ SPRÁVY</p> <p>Opatrenia:</p> <p>1.2.1 Podpora v oblasti informatizácie a digitálnej transformácie</p> <p>1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov</p> <p>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.3 POSILNENIE UDRŽATEĽNÉHO RASTU A KONKURENCIESCHOPNOSTI MSP A TVORBY PRACOVNÝCH MIEST V MSP, A TO AJ PRODUKTÍVNIMI INVESTÍCIAMI</p> <p>Opatrenia:</p> <p>1.3.1 Podpora malého a stredného podnikania</p> <p>1.3.2 Internacionalizácia malého a stredného podnikania</p> <p>1.3.3 Podpora sieťovania podnikateľských subjektov</p> <p>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.4 ROZVOJ ZRUČNOSTÍ PRE INTELIGENTNÚ ŠPECIALIZÁCIU, PRIEMYSELNÚ TRANSFORMÁCIU A PODNIKANIE</p> <p>Opatrenia:</p> <p>1.4.1 Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu a budovanie kapacít pre RIS3</p> <p>1.4.2 Digitálne zručnosti prispôsobené doménam RIS3 a potrebám priemyselnej a zelenej transformácie</p> <p><u>PRIORITA 1P2 DIGITÁLNA PRIPOJITEĽNOSŤ</u></p> <p>ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO1.5 ZVYŠOVANIE DIGITÁLNEJ PRIPOJITEĽNOSTI</p> <p>Opatrenia:</p> <p>1.5.1. Podpora digitálnej prepojitelnosti</p>

PRIORITA 2P1 ENERGETICKÁ EFEKTÍVNOSŤ A DEKARBONIZÁCIA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.1

PODPORA ENERGETICKEJ EFEKTÍVNOSTI A ZNIŽOVANIA EMISÍ SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

Opatrenia:

- 2.1.1 Zlepšovanie energetickej efektívnosti v podnikoch
- 2.1.2 Znižovanie energetickej náročnosti budov
- 2.1.3 Podpora rozvoja regionálnej a lokálnej energetiky
- 2.1.4 Podpora efektívneho zavádzania alternatívnych pohonov v podnikoch

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.2

PODPORA ENERGIE Z OBNOVITEĽNÝCH ZDROJOV V SÚLADE SO SMERNICOU (EÚ) 2018/2001 VRÁTANE KRITÉRIÍ UDRŽATEĽNOSTI, KTORÉ SÚ V NEJ STANOVENÉ

Opatrenia:

- 2.2.1 Podpora využívania OZE v podnikoch na báze aktívnych odberateľov elektriny, samospotrebitel'ov energie z OZE a komunít vyrábajúcich energiu z OZE
- 2.2.2 Podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou
- 2.2.3 Podpora využívania OZE v domácnostiach (inovácia projektu "Zelená domácnostiam")
- 2.2.4 Podpora vyhľadávania a prieskumu zdrojov geotermálnej energie za účelom ich sprístupnenia na energetické účely

PRIORITA 2P2 ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.4

PODPORA ADAPTÁCIE NA ZMENU KLÍMY A PREVENČIE RIZIKA KATASTROF, AKO AJ ODOLNOSTI, A TO S PRIHLIADNUTÍM NA EKOSYSTÉMOVÉ PRÍSTUPY

Opatrenia:

- 2.4.1 Vodozadržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a krajine a/alebo ochranu pred povodňami
- 2.4.2 Hydrogeologický prieskum zameraný na overenie možností využívania podzemnej vody v oblastiach ohrozených jej deficitom
- 2.4.3 Podpora prevencie a manažmentu zosuvných rizík súvisiacich s nadmernou zrážkovou činnosťou
- 2.4.4 Preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok
- 2.4.5 Vytváranie koncepčných východísk pre realizáciu adaptačných opatrení na národnej, regionálnej a miestnej úrovni
- 2.4.6 Podpora prevencie a manažmentu rizík vyplývajúcich z porušovania legislatívnych predpisov v životnom prostredí
- 2.4.7 Identifikácia vývoja rizík, určenie spôsobov prevencie, zavádzanie postupov a opatrení na pripravenosť a reakciu na katastrofy spôsobené zmenou klímy
- 2.4.8 Posilnenie a modernizácia intervenčných kapacít a infraštruktúry na zvládanie katastrof
- 2.4.9 Budovanie a modernizácia systémov včasného varovania a vyzoomievania

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.5 PODPORA PRÍSTUPU K VODE A UDRŽATEĽNÉHO VODNÉHO HOSPODÁRSTVA

Opatrenia:

- 2.5.1 Výstavba stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO v zmysle záväzkov SR voči EÚ
- 2.5.2.A Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO so zameraním najmä na územia prioritné z environmentálneho hľadiska mimo dobiehajúcich regiónov
- 2.5.2.B Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
- 2.5.3 Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
- 2.5.4.A Výstavba verejných vodovodných sietí v obciach do 2 000 obyvateľov za podmienky súbežnej výstavby alebo existencie infraštruktúry na nakladanie s komunálnymi odpadovými vodami mimo dobiehajúcich regiónov
- 2.5.4.B Zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
- 2.5.5 Výstavba, intenzifikácia alebo modernizácia úpravní vôd
- 2.5.6 Obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO
- 2.5.7 Obnova verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
- 2.5.8 Komplexné a spoľahlivé monitorovanie a hodnotenie stavu povrchových a podzemných vôd
- 2.5.9 Podpora (optimalizácia) spracovania dát a informovanosti pre efektívnejšiu vodnú politiku SR

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.6

PODPORA PRECHODU NA OBEHOVÉ HOSPODÁRSTVO, KTORÉ EFEKTÍVNE VYUŽÍVA ZDROJE

Opatrenia:

- 2.6.1 Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov
- 2.6.2 Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov
- 2.6.3 Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbného a aeróbného spracovania biologicky rozložiteľných odpadov
- 2.6.4 Podpora zvyšovania environmentálneho povedomia a informovanosti spotrebiteľa a širokej verejnosti o obehovom hospodárstve a podpora koncepčných činností v oblasti obehového hospodárstva
- 2.6.5 Podpora elektronického zberu dát v oblasti odpadového hospodárstva

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.7

POSILNENIE OCHRANY A ZACHOVANIA PRÍRODY, BIODIVERZITY A ZELENEJ INFRAŠTRUKTÚRY, A TO AJ V MESTSKÝCH OBLASTIACH, A ZNÍŽENIA VŠETKÝCH FORIEM ZNEČISTENIA

Opatrenia:

- 2.7.1 Vypracovanie a realizácia schválených dokumentov manažmentu osobitne chránených častí prírody a krajiny
- 2.7.2 Mapovanie a monitoring biotopov a druhov a monitoring cieľov ochrany prírody a biodiverzity
- 2.7.3.A Podpora biologickej a krajinnej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a prevencie a manažmentu invázií nepôvodných druhov
- 2.7.3.B Podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach

- 2.7.4 Zabezpečenie kontinuity vodných tokov a ich revitalizácie za účelom podpory biodiverzity
- 2.7.5 Podpora environmentálneho povedomia aj prostredníctvom environmentálnych centier
- 2.7.6 Zabezpečenie prieskumu, sanácie a monitorovania environmentálnych záťaží
- 2.7.7 Technické, technologické a ekonomické opatrenia na zníženie emisií znečisťujúcich látok do ovzdušia z veľkých a stredných stacionárnych zdrojov
- 2.7.8 Zníženie emisií látok znečisťujúcich ovzdušie prostredníctvom náhrady kotlov na tuhé fosílné palivá v domácnostiach za kotly na zemný plyn vrátane informačných aktivít zameraných na zlepšenie kvality ovzdušia
- 2.7.9 Zlepšovanie systému monitorovania kvality ovzdušia na národnej, lokálnej/ regionálnej úrovni, monitorovania vplyvu znečistenia ovzdušia na ekosystémy, riadenia kvality ovzdušia, vrátane vybudovania nového informačného systému o emisiách
- 2.7.10 Eliminácia fragmentácie krajiny rozrastania zastavaných plôch prostredníctvom revitalizácie zanedbaných a nevyužívaných území v intravilánoch sídiel

PRIORITA 2P3 UDRŽATEĽNÁ MESTSKÁ MOBILITA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO2.8

PODPORA UDRŽATEĽNEJ MULTIMODÁLNEJ MESTSKEJ MOBILITY AKO SÚČASTI PRECHODU NA HOSPODÁRSTVO S NULOVOU BILANCIOU UHLÍKA

Opatrenia:

- 2.8.1 Rozvoj verejnej dopravy
- 2.8.2 Podpora cyklodopravy
- 2.8.3 Udržateľná mobilita BSK

**PO3 Prepojenejšia
Európa**

PRIORITA 3P1 DOPRAVA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO3.1

ROZVOJ INTELIGENTNEJ, BEZPEČNEJ, UDRŽATEĽNEJ A INTERMODÁLNEJ TEN-T ODOLNEJ PROTI ZMENE KLÍMY

Opatrenia:

- 3.1.1 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre prostredníctvom výstavby nových úsekov diaľnic
- 3.1.2 Odstránenie kľúčových úzkych miest na železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja hlavných železničných tratí a uzlov
- 3.1.3 Zlepšenie kvality služieb poskytovaných na dunajskej a vážskej vodnej ceste

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO3.2

ROZVOJ A POSILŇOVANIE UDRŽATEĽNEJ, INTELIGENTNEJ A INTERMODÁLNEJ VNÚTROŠTÁTNEJ, REGIONÁLNEJ A MIESTNEJ MOBILITY ODOLNEJ PROTI ZMENE KLÍMY VRÁTANE ZLEPŠENÉHO PRÍSTUPU K TEN-T A CEZHRANIČNEJ MOBILITY

- 3.2.1 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest I. triedy
- 3.2.2 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. triedy
- 3.2.3 Miestne komunikácie

3.2.4 Odstránenie kľúčových úzkych miest na železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja železničných tratí a zvýšenie atraktivity a kvality služieb železničnej verejnej osobnej dopravy prostredníctvom obnovy mobilných prostriedkov

**PO4 Sociálnejšia
Európa**

PRIORITA 4P1 ADAPTABILNÝ A PRÍSTUPNÝ TRH PRÁCE

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (A)

ZLEPŠENIE PRÍSTUPU K ZAMESTNANIU A AKTIVAČNÝM OPATRENIAM PRE VŠETKÝCH UCHÁDZAČOV O ZAMESTNANIE, PREDOVŠETKÝM MLADÝCH ĽUDÍ, A TO NAJMÄ VYKONÁVANÍM ZÁRUKY PRE MLADÝCH ĽUDÍ, PRE DLHODOBO NEZAMESTNANÝCH A ZNEVÝHODNENÉ SKUPINY NA TRHU PRÁCE A NEAKTÍVNE OSOBY, AKO AJ PROSTREDNÍCTVOM PODPORY SAMOSTATNEJ ZÁROBKOVEJ ČINNOSTI A SOCIÁLNEHO HOSPODÁRSTVA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (B)

MODERNIZÁCIA INŠTITÚCIÍ A SLUŽIEB TRHU PRÁCE S CIEĽOM POSÚDIŤ A PREDVÍDAŤ POTREBY V OBLASTI ZRUČNOSTÍ A ZABEZPEČIŤ VČASNÚ A CIELENÚ POMOC A PODPORU V ZÁJUME ZOSÚLADENIA PONUKY S POTREBAMI TRHU PRÁCE, AKO AJ PRI PRECHODOCH MEDZI ZAMESTNANIAM I A MOBILITE

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (C)

PODPORA RODOVO VYVÁŽENEJ ÚČASTI NA TRHU PRÁCE, ROVNAKÝCH PRACOVNÝCH PODMIENOK A LEPŠEJ ROVNOVÁHY MEDZI PRACOVNÝM A SÚKROMNÝM ŽIVOTOM VRÁTANE PRÍSTUPU K CENOVU DOSTUPNEJ STAROSTLIVOSTI O DETI A ODKÁZANÉ OSOBY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (D)

PODPORA ADAPTÁCIE PRACOVNÍKOV, PODNIKOV A PODNIKATEĽOV NA ZMENY, AKO AJ AKTÍVNEHO A ZDRAVÉHO STARNUTIA A ZDRAVÉHO A VHODNE PRISPÔSOBENÉHO PRACOVNÉHO PROSTREDIA, KTORÉ RIEŠI ZDRAVOTNÉ RIZIKÁ

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.1

ZVYŠOVANIE ÚČINNOSTI A INKLUZÍVNOSTI TRHOV PRÁCE A PRÍSTUPU KU KVALITNÉMU ZAMESTNANIU ROZVÍJANÍM SOCIÁLNEJ INFRAŠTRUKTÚRY A PODPOROU SOCIÁLNEHO HOSPODÁRSTVA

PRIORITA 4P2 KVALITNÉ INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (E)

ZVÝŠENIE KVALITY, INKLUZÍVNOSTI A ÚČINNOSTI SYSTÉMOV VZDELÁVANIA A ODBORNEJ PRÍPRAVY, AKO AJ ICH RELEVANTNOSTI Z HĽADISKA TRHU PRÁCE OKREM INÉHO PROSTREDNÍCTVOM POTVRDZOVANIA VÝSLEDKOV NEFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA A INFORMÁLNEHO UČENIA SA S CIEĽOM PODPORIŤ NADOBÚDANIE KĹÚČOVÝCH KOMPETENCIÍ VRÁTANE PODNIKATEĽSKÝCH A DIGITÁLNYCH ZRUČNOSTÍ, A TIEŽ PROSTREDNÍCTVOM PODPORY ZAVÁDZANIA SYSTÉMOV DUÁLNEJ ODBORNEJ PRÍPRAVY A UČŇOVSKÉJ PRÍPRAVY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (F)

PODPORA ROVNÉHO PRÍSTUPU, A TO NAJMÄ ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN, KU KVALITNÉMU A INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU A ODBORNEJ PRÍPRAVE A PODPORA ICH ÚSPEŠNÉHO UKONČENIA, POČNÚC VZDELÁVANÍM A STAROSTLIVOSŤOU V RANOM DETSTVE CEZ VŠEOBECNÉ A ODBORNÉ VZDELÁVANIE A PRÍPRAVU AŽ PO TERCIÁRNU ÚROVEŇ A VZDELÁVANIE A UČENIE DOSPELÝCH VRÁTANE UĽAHČOVANIA VZDELÁVACEJ MOBILITY PRE VŠETKÝCH A PRÍSTUPNOSTI PRE OSOBY SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUŤÍM
ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.2

ZLEPŠENIE ROVNÉHO PRÍSTUPU K INKLUZÍVNÝM A KVALITNÝM SLUŽBÁM V OBLASTI VZDELÁVANIA, ODBORNEJ PRÍPRAVY A CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA ROZVÍJANÍM DOSTUPNEJ INFRAŠTRUKTÚRY VRÁTANE POSILŇOVANIA ODOLNOSTI PRE DIŠTANČNÉ A ONLINE VZDELÁVANIE A ODBORNÚ PRÍPRAVU

PRIORITA 4P3 ZRUČNOSTI PRE LEPŠIU ADAPTABILITU A INKLÚZIU

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (D)

PODPORA ADAPTÁCIE PRACOVNÍKOV, PODNIKOV A PODNIKATEĽOV NA ZMENY, AKO AJ AKTÍVNEHO A ZDRAVÉHO STARNUTIA A ZDRAVÉHO A VHODNE PRISPÔSOBENÉHO PRACOVNÉHO PROSTREDIA, KTORÉ RIEŠI ZDRAVOTNÉ RIZIKÁ

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (G)

PODPORA CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA, NAJMÄ FLEXIBILNÝCH PRÍLEŽITOSTÍ NA ZVYŠOVANIE KVALIFIKÁCIE A REKVALIFIKÁCIU PRE VŠETKÝCH S PRIHLIADNUTÍM NA PODNIKATEĽSKÉ A DIGITÁLNE ZRUČNOSTI, LEPŠIE PREDVÍDANIE ZMIEN A NOVÝCH POŽIADAVIEK NA ZRUČNOSTI NA ZÁKLADE POTRIEB TRHU PRÁCE, UĽAHČOVANIE KARIÉRNÝCH ZMIEN A PODPORA PROFESIJNEJ MOBILITY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.2

ZLEPŠENIE ROVNÉHO PRÍSTUPU K INKLUZÍVNÝM A KVALITNÝM SLUŽBÁM V OBLASTI VZDELÁVANIA, ODBORNEJ PRÍPRAVY A CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA ROZVÍJANÍM DOSTUPNEJ INFRAŠTRUKTÚRY VRÁTANE POSILŇOVANIA ODOLNOSTI PRE DIŠTANČNÉ A ONLINE VZDELÁVANIE A ODBORNÚ PRÍPRAVU

PRIORITA 4P4 ZÁRUKA PRE MLADÝCH

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (A)

ZLEPŠENIE PRÍSTUPU K ZAMESTNANIU A AKTIVAČNÝM OPATRENIAM PRE VŠETKÝCH UCHÁDZAČOV O ZAMESTNANIE, PREDOVŠETKÝM MLADÝCH ĽUDÍ, A TO NAJMÄ VYKONÁVANÍM ZÁRUKY PRE MLADÝCH ĽUDÍ, PRE DLHODOBO NEZAMESTNANÝCH A ZNEVÝHODNENÉ SKUPINY NA TRHU PRÁCE A NEAKTÍVNE OSOBY, AKO AJ PROSTREDNÍCTVOM PODPORY SAMOSTATNEJ ZÁROBKOVEJ ČINNOSTI A SOCIÁLNEHO HOSPODÁRSTVA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (F)

PODPORA ROVNÉHO PRÍSTUPU, A TO NAJMÄ ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN, KU KVALITNÉMU A INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU A ODBORNEJ PRÍPRAVE A PODPORA ICH ÚSPEŠNÉHO UKONČENIA, POČNÚC VZDELÁVANÍM A STAROSTLIVOSŤOU V RANOM DETSTVE CEZ VŠEOBECNÉ A ODBORNÉ VZDELÁVANIE A PRÍPRAVU AŽ PO TERCIÁRNU ÚROVEŇ A VZDELÁVANIE A UČENIE DOSPELÝCH VRÁTANE UĽAHČOVANIA VZDELÁVACEJ MOBILITY PRE VŠETKÝCH A PRÍSTUPNOSTI PRE OSOBY SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUŤÍM

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (L)

PODPORA SOCIÁLNEJ INTEGRÁCIE OSÔB OHROZENÝCH CHUDOBOU ALEBO SOCIÁLNYM VYLÚČENÍM VRÁTANE NAJODKÁZANEJŠÍCH OSÔB A DETÍ

PRIORITA 4P5 AKTÍVNE ZAČLENENIE A DOSTUPNÉ SLUŽBY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO(H)

PODPORA AKTÍVNEHO ZAČLENENIA S CIEĽOM PODPOROVAŤ ROVNOSŤ PRÍLEŽITOSTÍ, NEDISKRIMINÁCIU A AKTÍVNU ÚČASŤ A ZLEPŠENIE ZAMESTNATEĽNOSTI, NAJMÄ V PRÍPADE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (I)

PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKEJ INTEGRÁCIE ŠTÁTNYCH PRÍSLUŠNÍKOV TRETÍCH KRAJÍN VRÁTANE MIGRANTOV

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (K)

ZLEPŠOVANIE ROVNÉHO A VČASNÉHO PRÍSTUPU KU KVALITNÝM, UDRŽATEĽNÝM A CENOVO DOSTUPNÝM SLUŽBÁM VRÁTANE SLUŽIEB, KTORÉ PODPORUJÚ PRÍSTUP K BÝVANIU A INDIVIDUALIZOVANÚ STAROSTLIVOSŤ VRÁTANE ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSŤI; MODERNIZÁCIA SYSTÉMOV SOCIÁLNEJ OCHRANY, VRÁTANE PODPORY PRÍSTUPU K SOCIÁLNEJ OCHRANE, S OSOBITNÝM ZAMERANÍM NA DETI A ZNEVÝHODNENÉ SKUPINY; ZLEPŠOVANIE PRÍSTUPNOSTI, A TO AJ PRE OSOBY SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM, ÚČINNOSTI A ODOLNOSTI SYSTÉMOV ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSŤI A SLUŽIEB DLHODOBEJ STAROSTLIVOSŤI

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (L)

PODPORA SOCIÁLNEJ INTEGRÁCIE OSÔB OHROZENÝCH CHUDOBOU ALEBO SOCIÁLNYM VYLÚČENÍM VRÁTANE NAJODKÁZANEJŠÍCH OSÔB A DETÍ

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.3

PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKÉHO ZAČLENENIA MARGINALIZOVANÝCH KOMUNÍT, DOMÁCNOSTÍ S NÍZKYM PRÍJMOM A ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VRÁTANE OSÔB S OSOBITNÝMI POTREBAMI PROSTREDNÍCTVOM INTEGROVANÝCH AKCIÍ VRÁTANE BÝVANIA A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.5

ZABEZPEČENIE ROVNÉHO PRÍSTUPU K ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSŤI A ZVÝŠENÍM ODOLNOSTI SYSTÉMOV ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSŤI VRÁTANE PRIMÁRNEJ STAROSTLIVOSŤI, A PODPORY PRECHODU Z INŠTITUCIONÁLNEJ STAROSTLIVOSŤI NA RODINNÚ A KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ

PRIORITA 4P6 AKTÍVNE ZAČLENENIE RÓMSKYCH KOMUNÍT

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (J)

PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKEJ INTEGRÁCIE MARGINALIZOVANÝCH KOMUNÍT, AKO SÚ NAPRÍKLAD RÓMOVIA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO4.3

PODPORA SOCIÁLNO-EKONOMICKÉHO ZAČLENENIA MARGINALIZOVANÝCH KOMUNIT, DOMÁCNOSTÍ S NÍZKYM PRÍJMOM A ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VRÁTANE OSÔB S OSOBITNÝMI POTREBAMI PROSTREDNÍCTVOM INTEGROVANÝCH AKCIÍ VRÁTANE BÝVANIA A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB

PRIORITA 4P7 SOCIÁLNE INOVÁCIE A EXPERIMENTY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (A)

ZLEPŠENIE PRÍSTUPU K ZAMESTNANIU A AKTIVAČNÝM OPATRENIAM PRE VŠETKÝCH UCHÁDZAČOV O ZAMESTNANIE, PREDOVŠETKÝM MLADÝCH ĽUDÍ, A TO NAJMÄ VYKONÁVANÍM ZÁRUKY PRE MLADÝCH ĽUDÍ, PRE DLHODOBO NEZAMESTNANÝCH A ZNEVÝHODNENÉ SKUPINY NA TRHU PRÁCE A NEAKTÍVNE OSOBY, AKO AJ PROSTREDNÍCTVOM PODPORY SAMOSTATNEJ ZÁROBKOVEJ ČINNOSTI A SOCIÁLNEHO HOSPODÁRSTVA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (F)

PODPORA ROVNÉHO PRÍSTUPU, A TO NAJMÄ ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN, KU KVALITNÉMU A INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU A ODBORNEJ PRÍPRAVE A PODPORA ICH ÚSPEŠNÉHO UKONČENIA, POČNÚC VZDELÁVANÍM A STAROSTLIVOSŤOU V RANOM DETSTVE CEZ VŠEOBECNÉ A ODBORNÉ VZDELÁVANIE A PRÍPRAVU AŽ PO TERCIÁRNU ÚROVEŇ A VZDELÁVANIE A UČENIE DOSPELÝCH VRÁTANE UĽAHČOVANIA VZDELÁVACEJ MOBILITY PRE VŠETKÝCH A PRÍSTUPNOSTI PRE OSOBY SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (H)

PODPORA AKTÍVNEHO ZAČLENENIA S CIEĽOM PODPOROVAŤ ROVNOSŤ PRÍLEŽITOSTÍ, NEDISKRIMINÁCIU A AKTÍVNU ÚČASŤ A ZLEPŠENIE ZAMESTNATEĽNOSTI, NAJMÄ V PRÍPADE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN

PRIORITA 4P8 POTRAVINOVÁ A MATERIÁLNA DEPRIVÁCIA

ŠPECIFICKÝ CIEĽ SO (M)

RIEŠENIE MATERIÁLNEJ DEPRIVÁCIE PROSTREDNÍCTVOM POTRAVINOVEJ A/ALEBO ZÁKLADNEJ MATERIÁLNEJ POMOCI PRE NAJODKÁZANEJŠIE OSOBY VRÁTANE DETÍ A ZABEZPEČENIE SPRIEVODNÝCH OPATRENÍ PODPORUJÚCICH ICH SOCIÁLNE ZAČLENENIE

PO5 Európa bližšie k občanom

PRIORITA 5P1 MODERNÉ REGIÓNY

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO5.1

PODPORA INTEGROVANÉHO A INKLUZÍVNEHO SOCIÁLNEHO, HOSPODÁRSKEHO A ENVIRONMENTÁLNEHO ROZVOJA, KULTÚRY, PRÍRODNÉHO DEDIČSTVA, UDRŽATEĽNÉHO CESTOVNÉHO RUCHU A BEZPEČNOSTI V MESTSKÝCH OBLASTIACH

Opatrenia:

5.1.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy

5.1.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy

- 5.1.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov
- 5.1.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku
- 5.1.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch
- 5.1.6 Európske hlavné mesto kultúry 2026

ŠPECIFICKÝ CIEĽ RSO5.2

Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach

Opatrenia:

- 5.2.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy
- 5.2.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy
- 5.2.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov
- 5.2.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku
- 5.2.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch

PRIORITA 6P1 FOND SPRAVODLIVEJ TRANSFORMÁCIE

ŠPECIFICKÝ CIEĽ FST UMOŽNIŤ REGIÓNOM A OBYVATEĽOM RIEŠIŤ SOCIÁLNE, HOSPODÁRSKE A ENVIRONMENTÁLNE DÔSLEDKY SPÔSOBENÉ TRANSFORMÁCIOU V RÁMCI PLNENIA ENERGETICKÉHO A KLIMATICKÉHO CIEĽA ÚNIE DO ROKU 2030 A DOSAHOVANIA KLIMATICKY NEUTRÁLNEHO HOSPODÁRSTVA ÚNIE DO ROKU 2050 NA ZÁKLADE PARÍŽSKEJ DOHODY

5.1.3 Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky je preto rozdelený do piatich základných oblastí a osemnástich komponentov:

Oblasť:	Komponenty:
Zelená ekonomika (2 301 mil. EUR)	1. Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra 2. Obnova budov 3. Udržateľná doprava 4. Dekarbonizácia priemyslu 5. Adaptácia na zmenu klímy
Kvalitné vzdelávanie (892 mil. EUR)	6. Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých úrovniach 7. Vzdelávanie pre 21. storočie 8. Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl
Veda, výskum, inovácie (739 mil. EUR)	9. Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania vedy, výskumu, inovácií a digitálnej ekonomiky 10. Lákanie a udržanie talentov
Zdravie (1 533 mil. EUR)	11. Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť 12. Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie 13. Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
Efektívna verejná správa a digitalizácia (1 110 mil. EUR)	14. Zlepšenie podnikateľského prostredia 15. Reforma justície 16. Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva Zdravé verejné financie 17. Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika) 18. Zdravé verejné financie

5.1.4 Investičné príležitosti pre cestovný ruch

OP Slovensko 2021-2027

Pre potreby rozvoja okresu Snina a Národného Parku Poloniny v oblasti cestovného ruchu je obzvlášť dôležitý Cieľ 5 (CP5) Politiky súdržnosti. CP5 je uvádzaný ako „Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív“. Ako bolo uvedené vyššie, na rozvoj cestovného ruchu v okrese Snina je potrebná zvýšená súdržnosť v rámci komunit i medzi nimi. V novom programovom období sa časť eurofondov presunie do rozhodovacej kompetencie samospráv, čím sa odbúra veľká časť byrokracie na centrálnej úrovni. O konkrétnych projektoch, ktoré treba v územiach zafinancovať z eurofondov, už nebude rozhodovať len vláda, ale aj samotné regióny. Podpora do regiónov bude smerovať na základe integrovaných územných stratégií, ktoré budú obsahovať zoznam projektových zámerov.

Plán obnovy a odolnosti

Plán obnovy a odolnosti by mal podporiť reformu národných parkov. Investície plynúce z Plánu obnovy a odolnosti môžu zásadne prispieť k riešeniu regionálnych problémov v okrese Snina, ktorými sú prevažne klesajúca zamestnanosť, vylúčovanie či nedostatok vody na území Polonín. Na rozvojové projekty pre NP Poloniny a NP Muránska planina má ísť viac ako 16 miliónov EUR.

Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021–2027 Poľsko – Slovensko

Program je jedným z programov Európskej územnej spolupráce realizovaný v období 2021–2027. Hlavným cieľom Programu je čeliť najdôležitejším výzvam a prekonať slabé stránky typické pre pohraničie. Dotknuté lokality: Námestovo, Poprad, Stropkov, Žilina, Bardejov, Ružomberok, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Mikuláš, Svidník, Snina, Tvrdošín, Turčianske Teplice, Spišská Nová Ves, Dolný Kubín, Čadca, Humenné, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Bytča, Vranov nad Topľou, Medzilaborce, Martin, Sabinov.

Podpora Ministerstva dopravy a výstavby

Ministerstvo otvára výzvy pre pomoc cestovnému ruchu, napr. od 6.12.2021 bola otvorená nová výzva pre pomoc cestovnému ruchu, v poradí už 4. výzva Schémy minimálnej pomoci s názvom „Jesenná pomoc“. V roku 2021 sa výzvy týkali najmä podpory podnikov v odvetví cestovného ruchu a poskytnutie finančného príspevku pre pokrytie časti nekrytých fixných nákladov, ktoré podniky museli vynaložiť v čase ich núteného uzatvorenia alebo obmedzenia ich činnosti z dôvodu opatrenia.

Podpora Prešovského samosprávneho kraja

V rámci Výzvy pre región rozdelil Prešovský kraj v roku 2021 dotácie prostredníctvom 4 programov, z ktorých sa jeden venuje cyklo dopravu, cestovnému ruchu a pútnickému turizmu a druhý obnove kultúrnych pamiatok UNESCO a národných kultúrnych pamiatok. Z rozpočtu kraja plynú aj menšia finančná podpora v rámci regionálnych výziev.

6 ZOZNAM SKRATIEK

a. s.	Akciová spoločnosť
ADOS	Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti
BD	Bytový dom
BRO	Biologicky rozložiteľný odpad
CLLD	„Community Led Local Development“ – Miestny rozvoj vedený komunitou
CR	Cestovný ruch
CVČ	Centrum voľného času
CZT	Centralizované zásobovanie tepla
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
ha	hektár
CHKO	Chránená krajinná oblasť
IBV	Bytové domy
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
IS	Informačný systém
IUS	Integrovaná územná stratégia
JIS	Jednotka intenzívnej starostlivosti
KBV	Rodinné domy
MAS	Miestna akčná skupina
MHD	Mestská hromadná doprava
MSP	Malé a stredné podniky
MsZ	Mestské zastupiteľstvo
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

NKP	Národná kultúrna pamiatka
NN	Nízke napätie
NP	Národná pamiatka
NPR	Národná prírodná rezervácia
OAIM	Oddelenie anestéziológie a intenzívnej medicíny
OÚ	Okresný úrad
OZE	Obnoviteľné zdroje energie
PHRSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
PR	Prírodná rezervácia
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RD	Rodinný dom
s. r. o.	Spoločnosť z ručením obmedzeným
SPR	Strategicko-plánovací región
SR	Slovenská republika
ŠOP	Štátna ochrana prírody
TTP	Trvalý trávnatý porast
ÚRSO	Úrad pre reguláciu sieťových odvetví
VN	Vysoké napätie
VZN	Všeobecne záväzné nariadenie
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ZŤP	Zdravotne ťažko postihnutý
ZUŠ	Základná umelecká škola
ZZS	Záchranná zdravotná služba

7 Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Mapa Prešovského kraja.....	12
Obrázok 2 Strategicko-plánovacie regióny PSK.....	13
Obrázok 3 Regióny cestovného ruchu v PSK.....	14
Obrázok 4 Spádové doliny v okrese Snina.....	16
Obrázok 5 Mapa územia Občianskeho združenia MAS Pod Vihorlatom, o.z.	19
Obrázok 6 Mapa územia Cirošskej doliny	22
Obrázok 7 Mapa národných parkov, chránených krajinných oblastí a lesov	23
Obrázok 8 Obce s rusínskym obyvateľstvom:	32
Obrázok 9 Obce s rómskym obyvateľstvom.....	34
Obrázok 10 Cestná sieť v území	39
Obrázok 11 Turistická infraštruktúra	43
Obrázok 12 Hámorský náučný chodník.....	51

8 Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Zoznam a počet obcí v spádových dolinách	17
Tabuľka 2 Počet obyvateľov v dolinách.....	17
Tabuľka 3 Prvá písomná zmienka obcí Cirošskej doliny	20
Tabuľka 4 Súradnice a nadmorská výška.....	23
Tabuľka 5 Rozloha, počet obyvateľov, hustota	28
Tabuľka 6 Počet obyvateľov	29
Tabuľka 7 Počet obyvateľov	29
Tabuľka 8 Obyvateľstvo podľa pohlavia v okrese Snina.....	30
Tabuľka 9 Obyvateľstvo podľa pohlavia vo vekových kategóriách	30
Tabuľka 10 Základné vekové kategórie v okrese Snina	31
Tabuľka 11 Obyvateľstvo podľa vzdelania	31
Tabuľka 12 Národnostné zloženie obyvateľstva	32
Tabuľka 14 Obyvateľstvo podľa vierovyznania	36
Tabuľka 15 Obyvateľstvo podľa rodinného stavu	36
Tabuľka 16 Produkty cestovného ruchu	47
Tabuľka 17 Zoznam kultúrnych inštitúcií	53
Tabuľka 18 Zoznam remeselníkov.....	54
Tabuľka 19 Zoznam ubytovateľov	55
Tabuľka 20 Zoznam vzdelávaco-výchovných inštitúcií.....	59
Tabuľka 21 Zoznam infraštruktúry	62
Tabuľka 22 Zoznam športových klubov a organizácií v Snine	63
Tabuľka 23 Zoznam indoorových zariadení.....	63
Tabuľka 24 Zoznam outdoorových zariadení	64
Tabuľka 25 Zoznam detských ihrísk	64
Tabuľka 26 Zoznam poskytovaných sociálnych služieb.....	69
Tabuľka 27 Zoznam poskytovaných zdravotných služieb.....	71
Tabuľka 28 Pripojenie obyvateľov na vodovod a kanalizáciu k 31.12.2021	77

